Opracowanie:
prof. dr hab. Anna I. Brzezińska z Zespołem

Wyprawka nauczyciela klasy pierwszej. Kompendium wiedzy o sześciolatku

entuzjaści edukacji

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Opracowanie:
prof. dr hab. Anna I. Brzezińska z Zespołem

Wyprawka nauczyciela klasy pierwszej. Kompendium wiedzy o sześciolatku

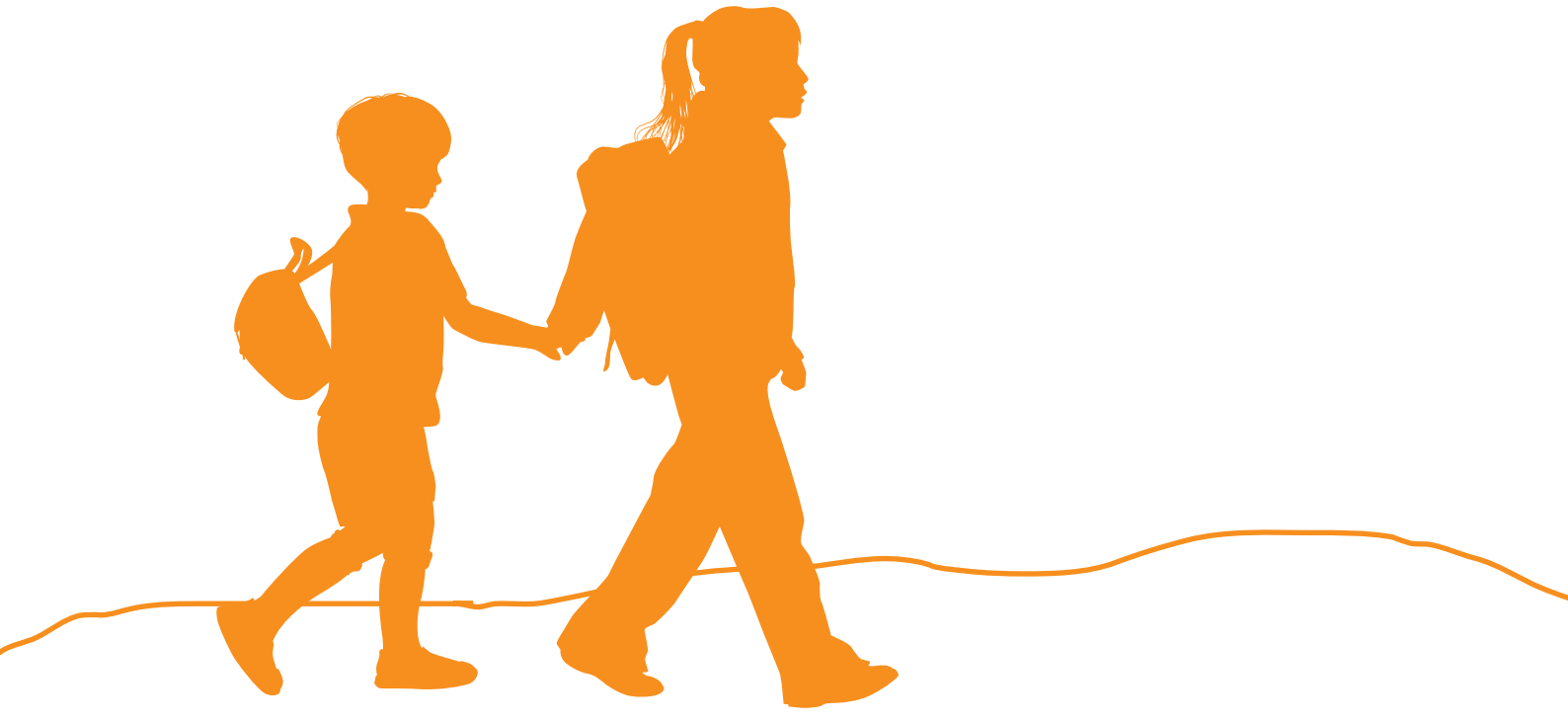

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Redakcja

prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska
Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Autorzy:

prof. dr hab. Anna I. Brzezińska, dr Magdalena Czub, dr Radosław Kaczan, mgr Ludmiła Rycielska, dr Piotr Rycielski
Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

dr Tomasz Czub, dr Joanna Matejczuk, mgr Aleksandra Kram, mgr Marta Molińska, mgr Anna Nowotnik-Kamza, mgr Aleksandra Ratajczyk, mgr Małgorzata Rękosiewicz
Instytut Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Emilia Beger, Aleksandra Dmowska, Maria Dominiak, Marta Drgas, Małgorzata Fidera, Piotr Garbowski, Joanna Jędryka, Joanna Kalka, Anna Kłobukowska, Monika Małys, Katarzyna Meissner, Michał Misiak, Karolina Niemier, Anna Skibicka, Paulina Śniecikowska, Paulina Śniegula, Małgorzata Suckiel, Katarzyna Wicher, Katarzyna Wiecheć, Marcin Zimny, Agata Złotogórska
Studenci Instytutu Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

prof. dr hab. Ewa Filipiak, dr Ewa Lemańska-Lewandowska
Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

dr Barbara Murawska
Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego

mgr Mateusz Wiliński
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 6 w Poznaniu

©Copyright by Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014

skład:
Beata Czapska, **Instytut Badań Edukacyjnych**

Wydawca:
Instytut Badań Edukacyjnych
ul. Górczewska 8
01-180 Warszawa
Tel. +48 22 241 71 00
www.ibe.edu.pl

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego: Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

8 **Wstęp**

Część 1. Po co przedszkole?

13 **Anna I. Brzezińska *Znaczenie edukacji przedszkolnej***
17 **Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk *Po co przedszkole?***

Część 2. Gotowość dziecka i szkoły

24 **Anna I. Brzezińska *Gotowość szkolna dziecka, rodziny i szkoły***
31 **Radosław Kaczan, Piotr Rycielski *Co wiemy o sześciolatkach?***
47 **Joanna Matejczuk, Joanna Jędryka *„Spotkanie światów" rodziny i szkoły: kody porozumiewania się w rodzinie i w szkole***
48 **Joanna Matejczuk, Anna Nowotnik-Kamza, Małgorzata Rękosiewicz *Dzieci sześcioletnie w szkole: dla kogo szansa, dla kogo zagrożenie?***
49 **Aleksandra Ratajczyk *Dojrzałość szkolna sześciolatka czyli o tym, kto przychodzi do pierwszej klasy***
50 **Magdalena Czub, Mateusz Wiliński *Gotowość szkolna jako efekt interakcji***
51 **Anna I. Brzezińska *Interakcyjna diagnoza gotowości szkolnej dziecka: kategorie zbierania, porządkowania i analizy informacji***
52 **Anna I. Brzezińska *Przygotowanie dziecka do szkoły. Ostatni dzwonek!***

Część 3. Gotowość rodziców

57 **Informacja o warsztatach dla rodziców**
58 **Anna Kłobukowska, Karolina Niemer, Katarzyna Wicher *Warsztaty dla rodziców dzieci w wieku przedszkolnym***
61 **Maria Dominik, Marta Molińska, Anna Stecka *Warsztaty dla rodziców dzieci w wieku szkolnym (szkoła podstawowa)***
63 **Daria Andrzejczuk, Monika Małys, Katarzyna Wiecheć *Warsztaty dla rodziców uczniów gimnazjum***
64 **Piotr Garbowski, Paulina Śniecikowska, Małgorzata Suckiel *Warsztaty dla rodziców uczniów szkół ponadgimnazjalnych***
66 **Anna I. Brzezińska *Warsztaty dla nauczycieli i innych pracowników przedszkoli, szkół i placówek oświatowych pt: Czego dzisiaj nauczyciele oczekują od rodziców swoich uczniów?***

Część 4. Jak pracować z sześciolatkiem w szkole? Punkty wyjścia i propozycje

69 **Anna I. Brzezińska, Magdalena Czub, Tomasz Czub** ***Sześciolatek w szkole. Jak rozwija się jego mózg?***

73 **Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk** ***Sześciolatek w szkole. Jak uczą się dzieci?***

77 **Anna I. Brzezińska** ***Sześciolatek w szkole. Co mogą zrobić rodzice?***

81 **Anna I. Brzezińska** ***Sześciolatek w szkole. Co może zrobić nauczyciel?***

85 **Anna I. Brzezińska** ***Sześciolatek w szkole. Co może zrobić szkoła?***

89 **Anna I. Brzezińska** ***Sześciolatek w szkole. Co możemy zrobić wszyscy razem?***

93 **Ewa Filipiak** ***Kiedy nauczyciel klasy I staje się osobą znaczącą dla uczniów?***

98 **Ewa Lemańska-Lewandowska** ***Jak organizować społeczne środowisko uczenia się dzieci w klasie I?***

103 **Magdalena Czub** ***Jak pomóc dziecku w okresie adaptacji w klasie I?***

109 **Joanna Matejczuk** ***R A Z E M – Relacje – Aktywność – Zabawa – Emocje – Miejsce, czyli jak efektywnie ucząc dzieci mieć z tego przyjemność?***

115 **Anna I. Brzezińska** ***Jak wykorzystać wyniki badań nad funkcjonowaniem dzieci dla wspomagania ich rowoju w szkole?***

121 **Anna I. Brzezińska, Barbara Murawska, Marta Molińska, Aleksandra Ratajczyk** ***Wyprawka nauczyciela klasy pierwszej***

130 **Anna I. Brzezińska** ***Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole – co można zrobić?***

131 **Ewa Lemańska-Lewandowska** ***Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Jak organizować społeczne środowisko uczenia się dzieci w klasie I?***

132 **Ewa Filipiak** ***Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Kiedy nauczyciel klasy pierwszej staje się osobą znaczącą dla uczniów?***

135 **Joanna Matejczuk** ***Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Wychowanie do samodzielności – wyzwanie dla nauczycieli i rodziców***

137 **Magdalena Czub** ***Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Jak pracować z dziećmi i rodzicami?***

Część 5. Jak pracować z sześciolatkiem w szkole? Problemy i rozwiązania

139 **Magdalena Czub, Maria Dominiak, Anna Skibicka Warsztaty, pt:** ***Jak rodzina/rodzice mogą pomóc dziecku w okresie adaptacji w klasie I?***

143 **Joanna Matejczuk, Marta Molińska Warsztaty pt:** ***Jak nauczyciel/wychowawca może pomóc dziecku w okresie adaptacji w klasie I?***

147 **Ludmiła Rycielska, Piotr Garbowski Warsztaty pt:** ***Jak nauczyciele klas I–III oraz klas IV–VI mogą współpracować ze sobą w szkole?***

151 **Radosław Kaczan, Paulina Śniecikowska Warsztaty pt:** ***Jak szkoła może współpracować z rodzicami?***

155 **Piotr Rycielski, Małgorzata Suckiel Warsztaty pt:** ***Co może zrobić dyrektor szkoły jako jej lider?***
158 **Anna I. Brzezińska, Maria Dominiak, Anna Skibicka Warsztaty pt:** ***Współpraca szkoły i różnych instytucji w społeczności lokalnej***
161 **Anna Brzezińska, Magdalena Czub, Joanna Matejczuk Sesja warsztatowa pt:** ***Pomoc rodziny i nauczyciela klasy I w procesie adaptacji 6-latka w szkole***
165 **Radosław Kaczan Sesja warsztatowa pt:** ***Współpraca szkoły z rodzicami***
168 **Michał Misiak, Marcin Zimny** ***Funkcje wykonawcze a rozwój 6-latków***
169 **Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk** ***Kompetencje ważne dla nauki w szkole***
170 **Aleksandra Dmowska, Joanna Kalka** ***Sześciolatki jako tutorzy***
171 **Maria Dominiak, Marta Drgas, Karolina Niemer** ***Dziecko u progu szkoły – co szkoła ma do zaoferowania pierwszoklasistom?***
172 **Małgorzata Fidera, Emilia Beger** ***Jak zrozumieć 6-latka i pomóc mu w nauce?***
173 **Piotr Garbowski, Małgorzata Suckiel, Paulina Śniecikowska** ***Co może zrobić dorosły, aby oswoić dziecko ze szkołą?***
174 **Anna Kłobukowska, Katarzyna Wicher** ***Sześciolatek sześciolatkowi nierówny!***
175 **Katarzyna Meissner, Monika Małys** ***Wrażliwy opiekun, uważny obserwator, mądry koordynator – nauczyciel sześciolatków w szkole***
176 **Katarzyna Wiecheć, Paulina Śniegula** ***Wędka, a nie ryba czyli nauka samodzielnego zdobywania wiedzy***
177 **Agata Złotogórska, Marta Molińska** ***TIK – TAK Technologie Informacyjno-Komunikacyjne – Tutoring, Aktywność, Komunikacja***

Część 6. Wiedzieć więcej....

179 **Joanna Matejczuk** ***Progi edukacyjne – klasy I–III ▸ klasy IV–VI: rola poradni we wsparciu nauczycieli***
185 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – Informacje ogólne***
186 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – Ulotka***
189 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – Plakat***
190 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – Plan publikacji***
192 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela Seria I. Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania***
193 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela Seria II . Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania***
194 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela Seria III. Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania***
195 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela Seria IV. Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania***
196 ***Niezbędnik Dobrego Nauczyciela Seria IV. Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania – Narzędzia***

Wstęp

Świat jest podtrzymywany oddechem dzieci idących do szkoły[1] a dzieci, szczególnie na początku swojej drogi edukacyjnej, są podtrzymywane przed dorosłych. W różnych momentach rozwoju dziecko potrzebuje innego wsparcia od dorosłego. Dorosły zawsze musi mieć świadomość zarówno możliwości, jak i ograniczeń dziecka i być gotowym na to, by dostosowywać swoją pomoc do aktualnych, stale zmieniających się dynamicznie potrzeb dziecka – potrzeb nie tylko intelektualnych, ale również potrzeb związanych z rozwojem społecznym i emocjonalnym czy moralnym.

Świadomość zmian dokonujących się w pierwszych latach edukacji szkolnej – pod wpływem sformalizowanej edukacji – pozwoli lepiej zrozumieć również sytuację 6-latków rozpoczynających edukację „wcześniej" i przyjąć postawę adekwatną do ich możliwości i ograniczeń.

W przygotowanej publikacji, która jest zbiorem plakatów, ulotek informacyjnych, prezentacji i innych małych form dzielenia się wiedzą i przemyśleniami na temat edukacji najmłodszych uczniów, zwracamy uwagę na takie ważne elementy pracy z 6-latkiem, jak:

- **uzgodnienia dotyczące wymagań dorosłego oraz woli i chęci dziecka:** dzieci rozpoczynające edukację szkolną jako 7-latki przeszły już swoisty trening wymagań szkolnych w „klasie zerowej"; natomiast dzieci 6-letnie w większości takiego treningu nie przeszły i dlatego nie są od razu gotowe do nauki „w stylu szkolnym", wymagają zatem innego trybu nauczania – bazującego na ich własnej aktywności, przede wszystkim zabawowej

- **konsekwencje wynikające ze sposobu sprawowania kontroli dorosłego nad dzieckiem:** równie negatywne są konsekwencje braku kontroli i niedostatecznych wymagań w stosunku do dziecka, jak i nadmiaru kontroli i nadmiernych wymagań bez towarzyszącego im odpowiedniego wsparcia emocjonalnego, intelektualnego czy pomocy fizycznej

- **zmiany dotyczące stopnia dojrzałości kory przedczołowej u dziecka:** jest to główny ośrodek decyzyjny mózgu, generator działań wolicjonalnych i myśli abstrakcyjnych; zmiany te zaczynają się dokonywać od ok. 6–7 roku życia – u niektórych dzieci wcześniej, u niektórych później. Trening w zakresie przygotowania do szkoły przyspiesza proces dojrzewania kory przedczołowej, co oznacza, że te 6-latki, które ten trening przeszły, będą bardziej dojrzałe do nauki szkolnej w klasie pierwszej. Te, które go nie przeszły, wymagają dodatkowej stymulacji ogólnorozwojowej, polegającej nie tyle na podawaniu gotowej wiedzy, ile na tworzeniu „rusztowania" jako podstawy kształtowania się różnych kompetencji poznawczych, także metapoznawczych (niezwykle przydatna jest z tego punktu widzenia koncepcja upośrednionego nauczania/uczenia się Reuvena Feuersteina).

- **brak (lub niski poziom rozwoju) 11 kompetencji decyzyjnych u większości 6-latków nie poddanych treningowi przygotowania do szkoły:** związane jest to z niedoj-

1 *Cytat zaczerpnięty z Talmudu*

rzałością ich kory przedczołowej, ale ta niedojrzałość z kolei jest bardzo mocno związana z niedostateczną stymulacją poprzez zadania wymagające planowania i realizowania ich zgodnie z planem. Braki te mogą być kompensowane przez dorosłego, który powinien „wzmacniać od zewnątrz" dopiero dojrzewającą korę mózgową – zwłaszcza u nieprzygotowanego wcześniej do wymagań szkolnych 6-latka. Dzieci 7-letnie i dzieci 6-letnie, które przeszły „edukację przygotowującą do szkoły" w porównaniu z 6-latkami, które takiej edukacji nie przeszły, mają więcej doświadczeń z budowaniem takiego „rusztowania" przez dorosłych – nauczycieli w przedszkolu (oddział „zerówkowy"), zatem wymagają mniejszego wsparcia ze strony nauczyciela w klasie I.

- **zróżnicowanie uczniów w zespołach klasowych:** zespoły uczniów w klasach są dziś bardziej zróżnicowane niż kiedyś. Świat, w którym dzieci wzrastają i wychowują się jest złożony i wieloznaczny, a rodziny w różny sposób radzą sobie z jego wymaganiami. W różny też sposób rodzice przygotowują swoje dzieci do przestąpienia progu szkolnego. To sprawia, że dzieci w pierwszej klasie są tak różne, zarówno pod względem zasobów, sposobów funkcjonowania, jak i potrzeb. Zwracamy uwagę, że różnorodność tę można, a nawet trzeba, potraktować jako zasób klasy i wykorzystać do jeszcze lepszego przygotowania dziecka do funkcjonowania w roli ucznia, a później nastolatka i dorosłego.

Najważniejsze jest jednak, by dorosły (nauczyciel, rodzice), jako osoba znacząca dla dziecka, dokładnie rozumiał swoją – za każdym razem inną – rolę na różnych etapach rozwoju dziecka i by respektował zasadę „wycofującej się pomocy" czyli tylko tyle pomocy, ile trzeba, by dziecko mogło samodzielnie zrobić następny krok w działaniu w procesie uczenia się.

W przygotowanie materiałów zawartych w tym tomie zaangażowanych było wielu autorów – studentów i pracowników naukowych z różnych ośrodków. Wszystkich nas jednak łączyło przekonanie, że dzieci w przywołanym cytacie, idąc do szkoły mogą wypełniać świat oddechem pełnym radości, zapału i przyjaźni z innymi. Wierzymy również, że jest to przekonanie wielu nauczycieli, rodziców, dziadków i innych dorosłych towarzyszących dziecku nie tylko w pierwszych dniach szkoły. Mamy nadzieję, że przygotowany materiał będzie dla wszystkich tych dorosłych dodatkową inspiracją do przemyśleń na temat potrzeb 6-letnich uczniów oraz obszarów i sposobów pracy z tymi dziećmi w szkole i poza nią.

Anna Izabela Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji,
Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Instytut Psychologii,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Joanna Matejczuk
Instytut Psychologii,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Część 1

Po co przedszkole?

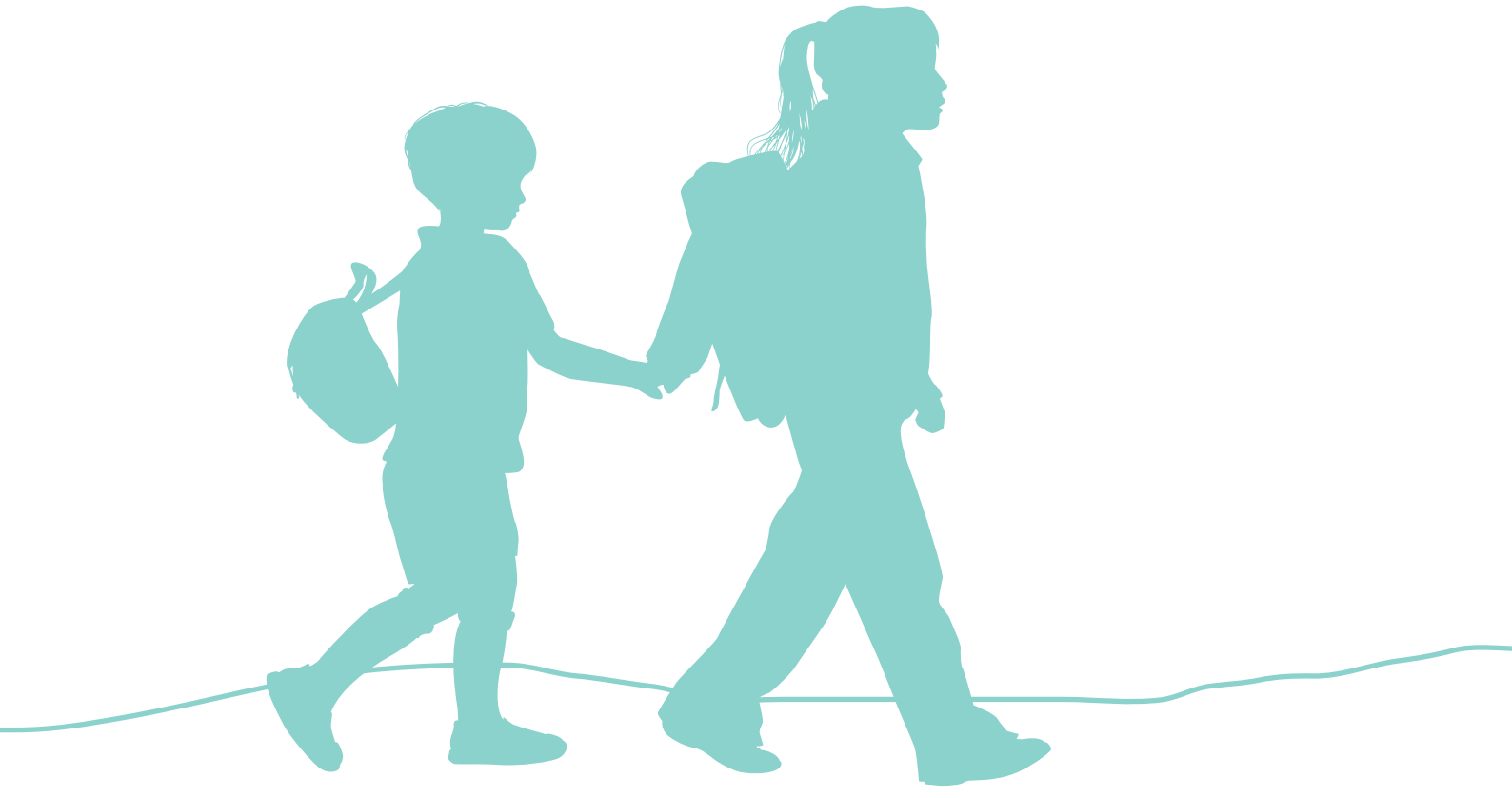

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

1

Nr 01 / 2013

Anna I. Brzezińska *Znaczenie edukacji przedszkolnej*

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska, dr Magdalena Czub, dr Radosław Kaczan, dr Piotr Rycielski
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Znaczenie edukacji przedszkolnej

info dla rodziców
działania badania

Przedszkole to miejsce, gdzie dziecko rozwija umiejętności i nabywa ważne kompetencje

W przedszkolu znacznie częściej niż w domu dziecko ma okazję doświadczyć, że ludzie są różni, mówią różne rzeczy i różnie się zachowują. Takie sytuacje, w których istnieje sprzeczność między tym, co wie dziecko, a co wiedzą na ten temat inni ludzie, są potężnym motorem rozwoju – zarówno poznawczego, jak i społecznego czy emocjonalnego. Dzięki nim dziecko zadaje pytania, zaczyna eksperymentować, szukać, konsultować się z kolegami, rodzicami, innymi dorosłymi. Ćwiczy również umiejętność radzenia sobie z trudnymi emocjami, czekania na swoją kolej w rozmowie, godzenia się z odmiennością i uzgadniania różnych punktów widzenia.

Przedszkole daje wiele okazji do nabywania poczucia sprawstwa – *to ja sam jestem autorem tego, co robię; to ode mnie zależy, jakie to będzie.* A poczucie sprawstwa jest podłożem realistycznej samooceny, wysokiego poczucia własnej wartości i odwagi w poznawaniu świata oraz samodzielności i wytrwałości w działaniu, gdy pojawiają się przeszkody.

Przedszkole umożliwia też wiele różnych form zabawy, poprzez którą dziecko zdobywa ważne umiejętności. Za pośrednictwem zabawy dziecko realizuje swoje pragnienia (nawet te najbardziej niezwykłe), uczy się oddzielać rzeczywistość od wyobraźni, rozwija myślenie abstrakcyjne, poznaje i ćwiczy sytuacje społeczne, podporządkowywanie się regułom, przechodzi od spontanicznego działania do realizowania zaplanowanych wcześniej aktywności. Staje się zdolne do podjęcia wyzwań związanych z nauką szkolną, zorganizowaną w zupełnie inny sposób i wymagającą sprawnego korzystania z wypracowanych w zabawie kompetencji.

Potrzebami dziecka, których zaspokajanie pozwala mu na rozwój, są autonomia i inicjatywa. Autonomia rozwija się od 2. lub 3. roku życia, gdy dziecko doświadcza kontroli nad sobą i własnymi działaniami. Przedszkole może wspierać gotowość do wyrażania własnego zdania przy poszanowaniu zdania innych osób oraz panujących zasad. Dzieje się tak wówczas, gdy dzieci w przedszkolu mogą wybierać z bogatej oferty, gdy mają wpływ na organizację przestrzeni w swojej sali, gdy mogą wybierać przedmioty służące im do zabawy i innych zajęć. Natomiast inicjatywa kształtuje się głównie w wieku przedszkolnym. Dziecko samo poszukuje wtedy obszarów aktywności i czerpie radość z podejmowanego działania. Rozwija to jego samodzielność i konsekwencję w działaniu. Przedszkole stymuluje rozwój takich kompetencji, gdy stawia dziecko w sytuacjach nietypowych, a pomoc nauczyciela ma charakter „wycofujący się", czyli jest dostarczana tylko wtedy i w takim zakresie, by dziecko mogło dalej pracować samodzielnie.

Jak wspierać rozwój przedszkolaka? Dobre pomysły

WAŻNE OBSZARY ROZWOJU	Co może robić dorosły?	Jak organizować środowisko?
Relacje z innymi: z dziećmi młodszymi, rówieśnikami i starszymi oraz z dorosłymi	• reagować na komunikaty dziecka – podejmować rozmowę na każdy temat, nie umniejszać znaczenia dziecięcych dylematów • zachęcać dziecko do otwartości w kontaktach, np. dzielenia się swoimi uczuciami, zwracania się o pomoc • zapewniać dziecko o tym, że będzie wysłuchane, że może liczyć na pomoc	• tworzyć dziecku okazję do poznawania wszystkich dzieci w grupie, a nie tylko tych, z którymi spontanicznie nawiązuje kontakt lub które już zna • organizować takie zajęcia, które skłaniają dzieci do „dawania i oddawania", np. rzucanie piłki do siebie, oraz do dzielenia się np. zabawkami, jedzeniem
Samoocena i samoświadomość	• zachęcać dziecko do mówienia o swoich potrzebach, pomysłach, tym co myśli, na co ma ochotę • oferować dziecku pomoc w różnych działaniach, ale dopiero wówczas, kiedy o to poprosi (aby mogło przekonać się, że samo potrafi sobie poradzić) • cieszyć się wraz z dzieckiem z jego sukcesów, chwalić w różnorodny sposób • wspierać sytuacje, w których dziecko samo pozytywnie ocenia swoje działanie i cieszy się z niego • poczekać z pochwałą na samodzielną ocenę dziecka, żeby nie opierało się tylko na ocenie dorosłych	• dawać dziecku dostatecznie dużo czasu, aby mogło w spokoju ukończyć swoją aktywność • stawiać dziecku wymagania, które są dla niego wyzwaniem (są trudne), wymagają wysiłku, ale nie przekraczają jego możliwości • tworzyć sytuacje, w których dzieci w grupie mogą rozmawiać o swoich zainteresowaniach, opiniach, o tym co lubią, a co im się nie podoba
Regulacja emocji i zachowania	• rozmawiać z dzieckiem o tym, co sprawiedliwe, a co niesprawiedliwe, dopytywać o jego zdanie na ten temat i rozważać, jak można zmienić sytuację, aby była bardziej sprawiedliwa • pokazywać swoim zachowaniem, jak być sprawiedliwym (np. przy podziale zadań, nagród) • zwracać szczególną uwagę i chwalić pozytywne zachowania, podkreślając, że sprawiają one przyjemność innym ludziom • ignorować zachowania niepożądane (gdy nie są niebezpieczne) • zachęcać dziecko do wyobrażania sobie, co mogą myśleć i czuć inni ludzie w danej sytuacji • rozmawiać z dzieckiem o zasadach i granicach, tak aby mieć pewność, że zna i rozumie uzasadnienie danej reguły • zachęcać dziecko do mówienia o swoich wątpliwościach, co do jakiejś sytuacji i tłumaczyć powody zachowania innych osób	• organizować zajęcia grupowe, w których dzieci poznają swoje uczucia, np. zastanawiają się, co je złości, cieszy, budzi wstyd i jak mogą się zachować • organizować zajęcia wymagające sprawiedliwego dzielenia się czymś lub rozdzielania zadań • angażować dzieci w sytuacje wymagające pogodzenia różnych punktów widzenia i różnych potrzeb • czytać z dziećmi książki i opowiadać historie opisujące sytuacje łamania reguł i ich konsekwencji • organizować zabawy w odgrywanie ról, tworząc okazję do wcielania się w postacie o różnych charakterach i zachowaniach • wprowadzać do zabawy gry planszowe i inne wymagające radzenia sobie z konkurencją i przegraną

Źródło: Opracowanie własne, IBE.

Badania dowodzą, że pobyt w przedszkolu jest istotny dla rozwoju człowieka przez całe dalsze życie

Szczególnie ważny jest dla dzieci ze środowisk defaworyzowanych

W amerykańskim badaniu **Early Childhood Longitudinal Study** sprawdzano wpływ wczesnej opieki i edukacji na osiągnięcia dziecka na starcie szkolnym[1]. Okazało się, że najlepsze efekty w postaci wyższych osiągnięć szkolnych uzyskiwały dzieci, które rozpoczynały udział w różnych programach opieki przedszkolnej w wieku 2–3 lat. Co więcej, kiedy w analizach uwzględniono liczbę godzin spędzanych przez dziecko w placówce okazało się, że dla dzieci z rodzin o niskim statusie społeczno-ekonomicznym większa liczba godzin daje korzyści w zakresie umiejętności czytania i umiejętności matematycznych oraz ma niewielki negatywny wpływ na ich funkcjonowanie społeczne. Natomiast dzieci z rodzin zamożnych, o wysokim statusie społeczno-ekonomicznym odnoszą największe korzyści w zakresie osiągnięć szkolnych (czytanie, matematyka), kiedy spędzają w placówce umiarkowanie dużo czasu (15–30 godzin tygodniowo).

Na pozytywny efekt uczęszczania przez dziecko do przedszkola wskazują też badania prowadzone w **Europie Zachodniej**. Jest on widoczny w odniesieniu do różnych obszarów funkcjonowania społecznego, emocjonalnego i intelektualnego dzieci. Jednak niekoniecznie odnosi się on do różnic pomiędzy dziećmi w zakresie osiągnięć szkolnych. Długofalowe efekty dotyczyły szczególnie dzieci ze środowisk defaworyzowanych oraz były powiązane z jakością pracy placówki.

Wielka Brytania

Badanie: Sylva i in., 2004; 300 dzieci w wieku 4–6 lat

działania

Publiczna edukacja przedszkolna (różne formy)

efekty

- dzieci korzystające z edukacji lepiej się rozwijały
- wcześniejsze rozpoczęcie edukacji wiąże się z lepszym rozwojem intelektualnym, zwiększa to niezależność, koncentrację i uspołecznianie
- całodniowy pobyt w przedszkolu nie przynosi większych korzyści niż kilkugodzinny
- szczególnie zyskują dzieci ze środowisk defaworyzowanych, będące w grupie dzieci pochodzących z różnych środowisk
- jakość instytucji jest ściśle związana z lepszym rozwojem intelektualnym i społecznym dzieci
- większe postępy dzieci wiążą się z wyższymi kwalifikacjami kadry

Francja

Badanie: Caille, 2009, 8 861 dzieci w wieku 7–8 lat

działania

Ogólnokrajowy system przedszkolny; dzieci z rodzin o różnym statusie społeczno-ekonomicznym i różnej narodowości

efekty

- tylko 9% dzieci uczęszczających do przedszkola od 2. roku życia powtarza klasę w szkole podstawowej, odpowiednio:
  - spośród uczęszczających do przedszkola od 3. roku – 12%;
  - spośród rozpoczynających naukę od szkoły podstawowej – 24%
- nie obserwowano istotnych różnic między wynikami w nauce dzieci rozpoczynających przedszkole w 2. i 3. roku życia
- obserwowano znaczące różnice w funkcjonowaniu społecznym między dziećmi, które rozpoczęły przedszkole w 2. i 3. roku życia – te pierwsze funkcjonowały gorzej niż drugie, ale różnice zanikały po 2 latach nauki w szkole

Źródło: Czub, M., Brzezińska, A. I., Czub, T., Appelt, K. (2012). Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem jako wyzwanie dla polityki społecznej i oświatowej. *Polityka Społeczna*, nr tematyczny pt.: *Polityka edukacyjna: wyzwania i szanse,1*, 19-23.

Polska: im wcześniej rozpocznie się edukację przedszkolną, tym lepsze osiąga się później wyniki

W Polsce rośnie odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Między 2005 a 2013 r. odsetek dzieci w wieku 3–5 lat zwiększył się z 41 do 71%. Większą liczbę dzieci objętych różnymi formami opieki przedszkolnej zawdzięczamy powstaniu nowych placówek i zwiększeniu liczby miejsc w istniejących placówkach.

Badania przeprowadzone kilka lat temu **w Polsce** pokazały, że dzieci, które rozpoczęły edukację przedszkolną w wieku 3 lub 4 lat, osiągają lepsze wyniki pod koniec nauczania w klasie trzeciej, przy czym bardziej zyskują na tym chłopcy niż dziewczęta[2]. Dzisiaj edukacja przedszkolna obejmuje w naszym kraju ponad 70% dzieci[3], a obowiązkowe przygotowanie przedszkolne dla dzieci pięcioletnich zostało wprowadzone od roku szkolnego 2011/2012. Dopiero za kilka lat będziemy mogli zaobserwować, czy i jak systematyczny ma to wpływ na poziom zróżnicowania w zakresie umiejętności dzieci rozpoczynających naukę w klasie pierwszej.

Z kolei z badania przeprowadzonego w naszym kraju przez Instytut Badań Edukacyjnych w roku szkolnym 2012/2013 wynikło, że dzieci mające za sobą 3 lata pobytu w przedszkolu uzyskały istotnie wyższe wyniki w zakresie czytania i umiejętności matematycznych niż dzieci o rocznym bądź dwuletnim pobycie w przedszkolu. Badanie to przeprowadzono na ogólnopolskiej, reprezentatywnej grupie 1500 sześciolatków. Przedstawione wyniki dotyczą dokonanego na jesieni 2012 r. pomiaru umiejętności dzieci sześcioletnich uczęszczających do pierwszych klas szkół podstawowych oraz szkolnych oddziałów przedszkolnych i przedszkoli. Związek liczby lat spędzonych przez dziecko w przedszkolu z osiągnięciami był najsilniejszy dla umiejętności związanych z czytaniem oraz umiejętności matematycznch. Dla skali pisania wynik ten nie był istotny statystycznie – umiejętności te są ćwiczone głównie po zakończeniu opieki przedszkolnej i rozpoczęciu nauki w klasie pierwszej, zatem liczba lat spędzonych w przedszkolu nie jest powiązana z tymi kompetencjami.

Kompetencje sześciolatków w Polsce, zbadane na jesieni 2012 r.

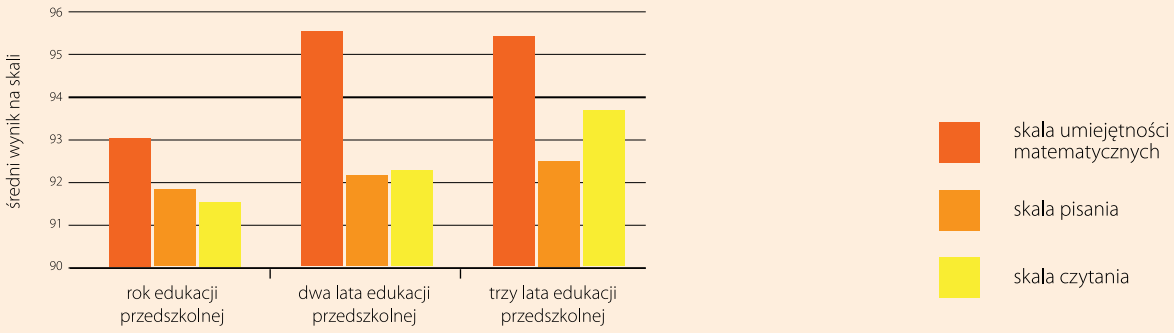

Źródło: Badanie 6- i 7-latków na starcie szkolnym, 2012/2013

1 Loeb, S., Bridges, M., Bassok, D., Fuller, B., & Rumberger, R. W. (2007). How much is too much? The influence of preschool centers on children's social and cognitive development. *Economics of Education Review, 26*, 52–66.

2 Dąbrowski, M., Żytko, M. (red.). (2008). *Badanie umiejętności podstawowych uczniów trzecich klas szkoły podstawowej.* Warszawa: Centralna Komisja Egzaminacyjna.

3 Bank Danych Lokalnych, odsetek uprzedszkolnienia w grupie wiekowej 3–5 lat w 2012 r.

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. **www.ibe.edu.pl**

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk *Po co przedszkole?*

Po co przedszkole?

Wszystkiego, co naprawdę trzeba wiedzieć o tym, jak żyć, co robić i jak postępować, nauczyłem się w przedszkolu. (...) Tam się nauczyłem, że trzeba: dzielić wszystko, postępować uczciwie, nie bić innych, odkładać na miejsce każdą znalezioną rzecz, sprzątać po sobie, nie brać nic, co do mnie nie należy, powiedzieć „przepraszam", jeśli się kogoś uraziło, myć ręce przed jedzeniem, spuszczać wodę, jeść ciepłe bułeczki i popijać zimnym mlekiem, prowadzić zrównoważone życie, trochę się uczyć i trochę myśleć, malować i rysować, i śpiewać, i tańczyć, i bawić się, i codziennie trochę popracować, po południu zdrzemnąć się .[1]

Kiedyś rzeczywiście było tak, że przedszkola służyły pracującym rodzicom, ale dziś nie to jest najważniejszą racją ich istnienia. Kiedy w XIX wieku powstawały pierwsze przedszkola, miały służyć przede wszystkim bezpiecznemu przechowaniu dzieci w czasie, gdy ich rodzice zajęci byli pracą. Jednak w II połowie XX wieku, razem z odkryciami dynamicznie rozwijającej się wtedy psychologii dziecka, przedszkola zaczęły zmieniać się z „przechowalni" i miejsc bezpiecznego spędzania czasu przez dzieci w placówki służące ich rozwojowi.

Dzisiaj – w burzliwym okresie przemian tak mentalnych i kulturowo-społecznych, jak i ekonomiczno-systemowych, dotyczących także systemu wychowania i edukacji najmłodszych obywateli – warto zadać pytanie, czy obecne przedszkolaki powiedzą jako dorośli ludzie, że wszystkiego, co dla nich ważne, nauczyły się już w swoim rodzinnym domu, w przedszkolu, czy nawet wcześniej: w żłobku? Czy to tam właśnie zbudowały fundament, rodzaj bezpiecznej bazy dla doświadczeń nabywanych w późniejszych kolejnych etapach życia? Warto zapytać też dzisiaj dorosłych o to, co dla nich jest najważniejsze, jaki jest ich sposób widzenia świata, siebie i innych ludzi, i na ile wpływ na to miały wczesne lata ich życia, w tym pobyt w przedszkolu.
Odpowiedź na pytanie o znaczenie, rodzaj i siłę wpływu wczesnej opieki i edukacji dzieci na ich dalsze funkcjonowanie w okresie dzieciństwa, dorastania i dorosłości zależy w dużym stopniu od tego, jak my, dorośli – ich rodzice, dziadkowie, nauczyciele i różnego rodzaju specjaliści – dziś myślimy o przedszkolu. Po pierwsze: jaką rzeczywistość tworzymy dziecku w wieku przedszkolnym i jak organizujemy każdy jego dzień? Po drugie: jaką wagę przywiązujemy do rzeczywistości fizycznej (organizacja i aranżacja przestrzeni domowej i wokół domu, w przedszkolu i wokół niego), a jaką do medialnej i internetowej? Po trzecie wreszcie: jak dbamy o społeczne kontakty dzieci, wśród których coraz więcej jest jedynaków?

Może przy okazji stawiania tych pytań warto jeszcze raz zastanowić się nad tym, po co, do czego, i jakie przedszkole jest dziś potrzebne? Ważne jest też, by pomyśleć, coz potocznych społecznych opinii na temat przedszkoli jest prawdą, wynikającą ze znajomości prawidłowości rozwoju dziecka i jego potrzeb, a co może być jedynie mitem, podszytym błędnym postrzeganiem tego, czym jest dzieciństwo, rozwój i edukacja, a także jaka jest rola dorosłych – jako rodziców i jako nauczycieli.

Prawdy i mity dotyczące przebywania dziecka z innymi ludźmi

Dziecko potrzebuje zarówno dorosłych, jak i rówieśników, by mogło się dobrze rozwijać. Dorośli stawiają przed dzieckiem różne oczekiwania, uczą je rzeczy pożytecznych w dalszym życiu, mówią o tym, co dobre i co złe, co wolno, a czego nie wolno; przede wszystkim jednak stale stawiają je przed coraz trudniejszymi zadaniami. Rówieśnicy natomiast – przez to, że doświadczają podobnych wymagań i podobnych trudności w ich spełnianiu – mogą stawać się dla dziecka najbliższym źródłem pomocy. Ważne, by nie działo się to zawsze w obecności czy pod kontrolą rodziców ani innych dorosłych, np. nauczycielki w przedszkolu. Można tak zorganizować działania dzieci, aby w zabawie mogły sobie wzajemnie coś wyjaśniać, pomagać, służyć radą w momentach trudniejszych, a także dzielić się doświadczeniami i wymieniać wrażeniami. Muszą mieć chwile tylko dla siebie i bez dozoru dorosłych, bo tylko wtedy będą się uczyły samodzielności w radzeniu sobie w różnych sytuacjach.

1 To często wykorzystywany cytat z bestsellera pt.: Wszystkiego, co naprawdę muszę wiedzieć, nauczyłem się w przedszkolu (R. Fulghum, Wydawnictwo Kos, 2008).

Niezależnie od tego, ilu w najbliższym otoczeniu dziecka jest dorosłych, a ile dzieci młodszych, starszych i rówieśników, **musi ono mieć przekonanie, że dochodzi do celu swoją drogą**, pokonując samodzielnie różne trudności, ale i podpatrując, jak robią to jego koledzy. Między dorosłym a dzieckiem jest zbyt duża – naturalna – różnica poziomu wiedzy i umiejętności, która czasem zniechęca do zwracania się o pomoc. Dysproporcja ta jest znacznie mniejsza między dziećmi. Czasami wypracowanie czegoś wspólnie z rówieśnikiem, choć wymaga większego wysiłku, jest o wiele bardziej satysfakcjonujące i ważne w procesie budowania obrazu samego siebie. Zawsze też jest tak, że któreś z dzieci jest w czymś bardziej kompetentne niż inne. Przedszkole staje się więc swego rodzaju rówieśniczą giełdą wymiany kompetencji i wiedzy. Zawsze można podpatrzeć kolegę, poprosić go o pomoc w rozwiązaniu problemu, nauczyć się czegoś od niego albo, co równie ważne, samemu stać się źródłem wsparcia i „nauczycielem".

Taki **rówieśniczy tutoring** jest niemożliwy do zorganizowania w domu, nawet, gdy dziecko ma rodzeństwo, kolegów na podwórku, a do domu zaprasza się jego rówieśników.
W przedszkolu doświadcza się bowiem o wiele więcej różnych naturalnych trudnych sytuacji, w których pomoc bardziej doświadczonego w jakimś zakresie kolegi może okazać się owocna. Interwencja dorosłego w takim momencie oznaczałaby z punktu widzenia dziecka: *„nie umiem, nie dam sobie sam rady, mama czy Pani musi mi pomóc"; pomoc kolegi oznacza zaś: „no, prawie już to wiem, umiem, jeszcze trochę się pomęczę i będzie koniec, w końcu ja mu też przecież pomagam, jak tego potrzebuje".* Doświadczenie tutoringu rówieśniczego umożliwia dokonywanie społecznych porównań, daje dziecku dystans potrzebny do ukształtowania się realistycznej samooceny, a zatem pomaga w budowaniu realistycznego obrazu siebie, swoich mocnych i słabych stron. Nie tylko więc dorośli, rodzice i nauczyciele, lecz także rówieśnicy stają się punktem odniesienia dla oceny własnych zasobów, ograniczeń i efektów pracy. Tutoring rówieśniczy przygotowuje też dziecko do współpracy, uczy przyjmowania perspektywy drugiej osoby oraz rozwija zdolność wspólnego realizowania zadań, w trakcie których dzielimy się z innymi ludźmi swoimi zasobami, wspólnie pracujemy nad ograniczeniami, ale i wspólnie cieszymy się z efektów pracy. Jest wreszcie źródłem wewnętrznych nagród, czyli samozadowolenia dziecka wtedy, gdy pomoc koledze okaże się skuteczna.

Prawdy i mity dotyczące poznawania świata

Nieprawdą jest, że prawdziwa nauka zaczyna się dopiero w szkole. Trwa ona od początku życia dziecka, rozpoczynając się w jego rodzinie pierwszymi kontaktami z rodzicami i innymi opiekunami. Każdy bowiem kontakt z drugim człowiekiem pozostawia w dziecku swój ślad. Sposób, ***w jaki*** dorośli zwracają się i mówią do dziecka, „naznacza" emocjonalnie to, ***co*** do niego mówią i czego od niego oczekują. Kiedy pokazujemy coś dziecku w ZOO, przeglądamy z nim i czytamy książeczki, oglądamy program w telewizji, buszujemy w internecie, zabieramy ze sobą do banku, sklepu, lekarza, kawiarni, muzeum i do różnych ciekawych miejsc – nie tylko w sposób całkowicie naturalny dowiaduje się ono wielu nowych i ciekawych rzeczy, lecz także kształtuje w sobie określony stosunek emocjonalny do tego wszystkiego, obserwując nasze zachowania, miny, gesty oraz to, w jakie interakcje wchodzimy z innymi ludźmi.

W przedszkolu dziecko ma znacznie więcej niż w domu **okazji do zobaczenia i osobistego doświadczenia tego, że ludzie są różni,** że w tej samej sytuacji mówią różne rzeczy i różnie się zachowują, że nie wszyscy w grupie lubią budyń, a nie lubią szpinaku, i że to samo słońce można narysować zupełnie inaczej. Przedszkolak może się dowiedzieć, gdzie byli koledzy w czasie wakacji, jak tam było, co robili i co widzieli; może odkryć, że czasemo tej samej sprawie Pani mówi inaczej niż mama, tato, dziadek czy babcia. To wszystko sprawia, iż w przedszkolu znacznie łatwiej doświadcza się **konfliktu poznawczego**, czyli sprzeczności między tym, co wie dziecko, a co wiedzą na ten sam temat inni ludzie – tak rówieśnicy, jak i osoby dorosłe. Konflikt poznawczy to potężny motor rozwoju, i to nie tylko poznawczego. Dziecko uparcie zadaje wtedy dociekliwe pytania, nie zadowalając się byle jaką odpowiedzią; samo chce coś sprawdzić, zaczyna eksperymentować, szukać, konsultować się z kolegami i rodzicami, a także korzystać z Internetu.

Wielka część możliwości intelektualnych człowieka kształtuje się w pierwszych latach jego życia. Nie chodzi tu tylko o wiedzę i bogaty zbiór różnych umiejętności; przede wszystkim

mamy na myśli **ciekawość świata** i kompetencje poznawcze, takie jak twórcze myślenie, gotowość do podejmowania problemów i wytrwałość w ich rozwiązywaniu. Im lepiej dzieci są przygotowywane do tego w pierwszych latach życia w swoich rodzinach, tym owocniej będzie przebiegała ich edukacja w przedszkolu, a potem w szkole. Szkoła więc niczego nie rozpoczyna i nie uruchamia, włącza się natomiast w trwający od początku życia dziecka proces rozwoju. Albo umie wykorzystać jego owoce, udoskonalić je i otworzyć przed dzieckiem kolejne drzwi do świata, stawiając przed nim nowe, trudne, ale atrakcyjne wyzwania, albo marnuje to wszystko – przede wszystkim entuzjazm, ciekawość i chęć uczenia się.

Dobre przedszkole nie jest przechowalnią, w której dzieci w bezpiecznym otoczeniu bawią się pod dozorem dorosłych – taki model odszedł do lamusa i żaden rozsądny rodzic go nie zaakceptuje! **Ale też przedszkole nie może być „małą szkołą"**, jak tego chciałaby część rodziców i nauczycieli, szczególnie klas początkowych. Tak jak wiek przedszkolny, zwany też wiekiem zabawy, ma do spełnienia ważną rolę w procesie rozwoju człowieka, tak i instytucje edukacyjne (w tym wypadku przedszkola) muszą pełnić swoje funkcje najlepiej jak potrafią (a nie są to tylko funkcje dydaktyczne!).

Prawdy i mity na temat stawania się sobą

Wiek między 2–3 a 6–7 rokiem życia to czas jedynej w swoim rodzaju zabawy; takiej, jaka się już nigdy więcej w życiu nie powtórzy. Sensem rozwoju w tym czasie jest bowiem odkrycie granicy między światem fikcji i światem rzeczywistym, poszerzenie pól ciekawości poznawczej, poznanie różnych sposobów eksploracji otoczenia i eksperymentowania z nim, zadawanie pytań i domaganie się odpowiedzi, a także niczym nieograniczone tworzenie. To wszystko może się zdarzyć jedynie podczas prawdziwej zabawy – nieinicjowanej i niesterowanej przez dorosłego, zabawy w przestrzeni, którą można modyfikować, i w czasie której można się przebierać, być „kimś innym". To tzw. „zabawa na niby" – prawdziwa w sensie doświadczanych przez dziecko emocji i tego, co się rzeczywiście dzieje, ale „na niby", bo w czasie i przestrzeni stworzonej w jego wyobraźni, z przedmiotami, którym nadało różne znaczenia i które w świecie prawdziwym są czymś zupełnie innym, np. łyżka nie jest lalką, a karton po lodówce nie jest statkiem kosmicznym. W taki właśnie sposób dziecko zdobywa ogrom doświadczeń, umiejętności i wiedzy o sobie, innych ludziach, otoczeniu i dalekim świecie.

Ciekawość i eksploracja, jako nieodłączne motywy prawdziwej zabawy, mogą się jednak pojawić tylko wtedy, gdy dziecko czuje się bezpiecznie, ma zaufanie do otaczających je ludzi i świata jako takiego. To „bazowe" **poczucie bezpieczeństwa i gotowość do kontaktów** z innymi wynosi ono ze swego rodzinnego domu, zatem to rodzice mają największy udział w tym, czy ich córka lub syn potrafią się bawić, uruchamiać swą wyobraźnię oraz fantazję

Jeżeli w przedszkolu:		kształtują się u nich takie cechy, jak:
• nauczyciel rozmawia z dziećmi, a nie przemawia • jasne są reguły postępowania nauczyciela • jasne są stawiane dzieciom wymagania • dzieci czują się bezpiecznie fizycznie i emocjonalnie • zaspokajana jest ich ciekawość • mogą dokonywać wyborów • rozumieją to, co robią • rozumieją i ponoszą konsekwencje swych wyborów • zachęcane są do wspólnych działań • doceniany jest ich wysiłek • są zauważane i traktowane jako odrębne osoby • ZABAWA jest podstawową formą aktywności	**to**	• zaufanie do innych ludzi • wiara we własne siły • ciekawość świata • dociekliwość w pytaniach i poszukiwaniach • otwartość na zmiany • wytrwałość w sytuacjach trudnych • gotowość i umiejętność współpracy • gotowość i umiejętność poszukiwania pomocy • gotowość i umiejętność korzystania z pomocy • akceptacja odmienności / inności • zaangażowanie na rzecz innych • zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego

i w toku zabawy się uczyć. Owo poczucie bezpieczeństwa ma też wpływ na to, że dzieci nie boją się nowych sytuacji, umieją współpracować z innymi dziećmi i dorosłymi w różnych, także nietypowych czy trudnych emocjonalnie sytuacjach. Jest to fundament kształtowania się dziecięcej tożsamości, stawania się sobą, bycia teraz i w przyszłości autonomiczną, ale i społecznie akceptowaną osobą.

Tożsamość człowieka kształtuje się od najmłodszych lat, także w przedszkolu. Te wczesne lata dają podstawy do formowania się w okresie dorastania takiej tożsamości, z jaką wkroczy się w dorosłość. Edukacja przedszkolna ma więc istotne znaczenie i stanowi ważny, milowy krok w procesie stawania się osobą oraz budowania kluczowych kompetencji osobistych, takich jak zaufanie do siebie i świata, autonomia, inicjatywa i poczucie własnych możliwości, ale i ograniczeń. Mądre przedszkole korzysta z zasobów nabytych przez dziecko w domu, ale i dostrzega braki, deficyty i luki, starając się wokół nich pracować. Celem jest stworzenie warunków do rozwoju zdrowej i pełnej osobowości – takiej, w której bycie świadomą siebie i swoich potrzeb osobą idzie w parze z gotowością do satysfakcjonującego bycia z innymi ludźmi.

Do kluczowych kompetencji związanych z budowaniem tożsamości, które mogą być rozwijane, wzmacniane lub gdy trzeba kompensowane w przedszkolu, należą:

- **bazowa ufność**, czyli zaufanie do świata, siebie i innych ludzi: właściwość ta oznacza, iż dziecko nabiera poczucia, że jest w stanie sprostać różnym zadaniom, a otoczenie będzie je wspierać w realizacji jego zamierzeń. Rozwój tej kompetencji sprzyja pojawianiu się pozytywnych przekonań dotyczących interpretacji rzeczywistości, pozwala również zachować poczucie pewności siebie w sytuacjach nowych i trudnych. Przedszkole wspiera kształtowanie tej kompetencji, jeżeli dba o poczucie bezpieczeństwa nauczycieli i rodziców we wzajemnych relacjach oraz o jakość stosunków między dorosłymi i dziećmi;
- **autonomia**, która rozwija się w sytuacji doświadczania kontroli nad sobą i własnymi działaniami. Stanowi ona podstawę kształtowania się poczucia własnej odrębności, świadomości swoich potrzeb, a także pewności siebie oraz cech takich, jak zdolność do dokonywania wyborów, samodzielność, samokontrola i poczucie sprawstwa. Przedszkole może wspierać gotowość do wyrażania własnej woli przy jednoczesnym poszanowaniu woli innych osób oraz panujących zasad wtedy, gdy tworzy sytuacje, w których dzieci dokonują wyboru z bogatej i różnorodnej oferty, gdy mają wpływ na organizację przestrzeni w swojej sali oraz gdy mogą wybierać przedmioty służące im do zabawy i innych zajęć;
- **inicjatywa**, która w sposób szczególny kształtuje się w wieku przedszkolnym. Ta właściwość sprawia, że dziecko nie tylko jest gotowe do podejmowania różnych działań, lecz także samo poszukuje obszarów własnej aktywności oraz czerpie z niej radość. Doświadczanie inicjatywy pomaga coraz bardziej samodzielnie wyznaczać cele i konsekwentnie je realizować; przedszkole stymuluje rozwój tej kompetencji, gdy stawia dziecko w sytuacjach nietypowych, a pomoc nauczyciela ma charakter „wycofujący się".

Podsumowanie

Mądre przedszkole szuka możliwości do tworzenia takich sytuacji (i poprzez to okazji do zdobywania takich doświadczeń), w których dziecko może stopniowo – z nauczycielem, samodzielnie i z rówieśnikami – uczyć się i wzmacniać zaufanie do siebie i świata, doświadczać skutków swojej inicjatywy i przejawiać autonomię. Proces, podczas którego trzeba dziecko przeprowadzić od sytuacji typu nie wiem, nie umiem do wiem, że wiem i umiem, nie jest łatwy dla nauczycieli.

Dobre przedszkole nie jest zatem ani nadopiekuńczym, cieplarnianym gniazdkiem z właściwym dozorem, także pod okiem kamer, ani też małą szkołą czy uczelnią, w której kolejni specjaliści realizują program zajęć zadowalający przede wszystkim ambitnych rodziców, chcących dobrze w swe dziecko zainwestować.

Dobre przedszkole to takie, które da dziecku możliwość odpowiedniego wypełnienia zadań dzieciństwa i poprzez to wyposaży je w bagaż pozwalający na skuteczne radzenie sobie z wyzwaniami kolejnych etapów w życiu. To przede wszystkim bezpieczna przestrzeń odkrywania siebie jako człowieka przejawiającego inicjatywę i autonomię przy jednoczesnym poszanowaniu autonomii innych.

Dobre przedszkole idzie po śladach zostawionych przez rodzi-

nę i poszerza kompetencje dziecka. Im ważniejsze są na jego sztandarach takie hasła, jak ciekawość świata, odwaga w jego poznawaniu i eksperymentowanie, ale i dzielenie się z innymi oraz współpraca w zmaganiu się z problemami, tym lepiej przygotuje dziecko do pójścia do szkoły. Dobre przedszkole to zatem **„szkoła życia"** dla dziecka w każdym wymiarze – poznawczym, emocjonalnym i społecznym.

Przedszkole daje wiele **okazji do nabywania poczucia sprawstwa**, czyli świadomości, że to ja sam jestem autorem tego, co robię, to ode mnie zależy, jakie to będzie. A poczucie to jest nie tylko podłożem realistycznej samooceny, wysokiego poczucia własnej wartości i odwagi poznawczej, ale także samodzielności i wytrwałości w działaniu, gdy pojawiają się przeszkody.

Nie da się tego zadania zrealizować, gdy zamienia się edukację przedszkolną na różnorodne menu, na zestaw zajęć, nawet najlepszych. Nauka języka angielskiego, rytmika, specjalistyczne zajęcia plastyczne czy gimnastyczne, karate, balet i wszelkie inne zajęcia „dodatkowe" mają sens tylko wtedy, gdy umieszczone są w bogatym społecznie i dobrze zorganizowanym otoczeniu. Większość nauczycielek przedszkoli znakomicie to potrafi, znakomicie też rozumie, jak ważną rolę cywilizacyjną ma do spełnienia, szczególnie w stosunku do tych dzieci, którym rodziny nie mogły dać tak dobrych podstaw do startu, jak ich koleżankom i kolegom.

Anna Izabela Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji,
Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Instytut Psychologii,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Joanna Matejczuk
Instytut Psychologii,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Artykuł ukazał się w czasopiśmie *Wychowanie w przedszkolu,* 2013, nr 10 (722), s. 5–9

Część 3

Gotowość dziecka i szkoły

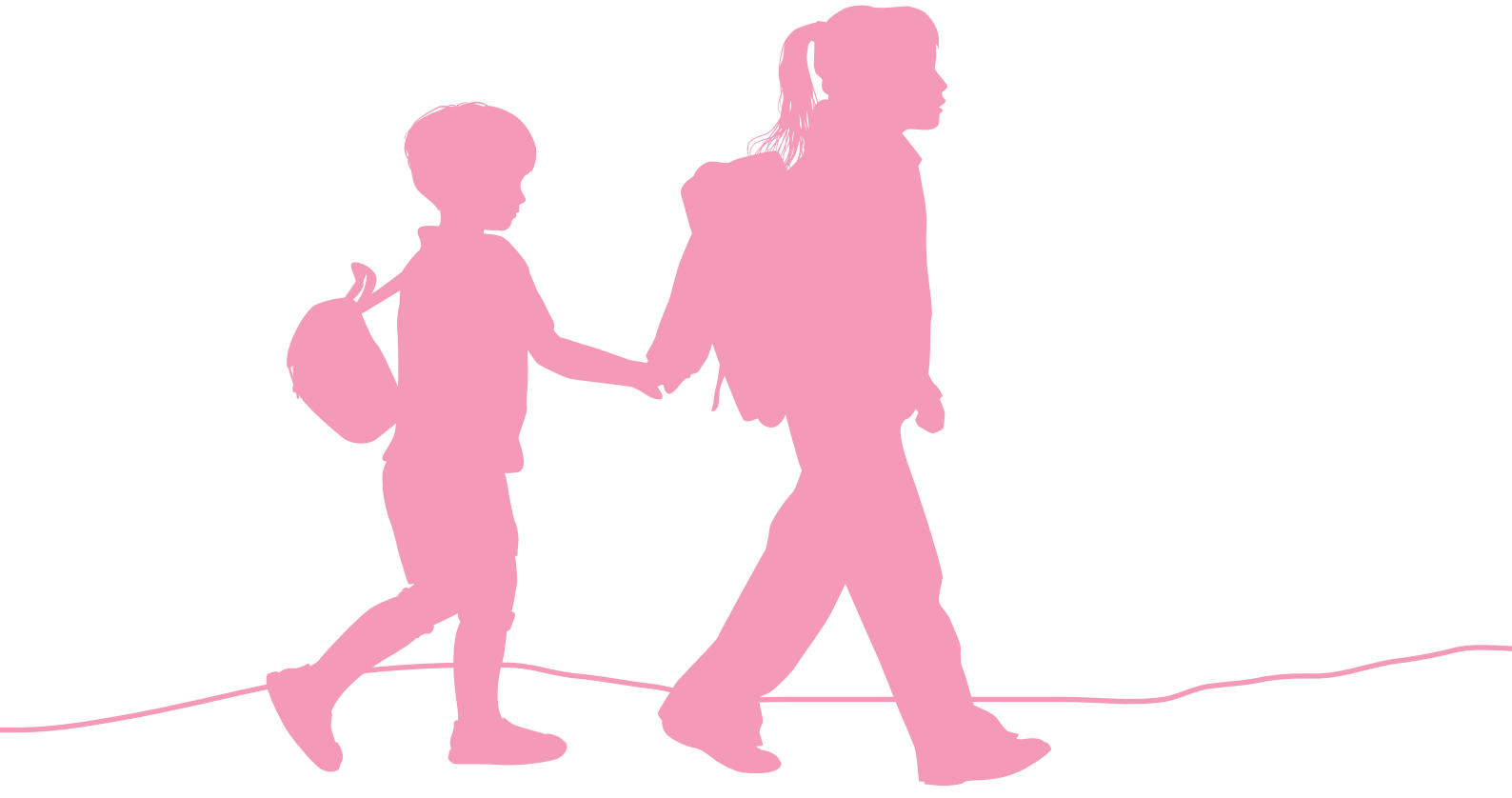

Anna I. Brzezińska *Gotowość szkolna dziecka, rodziny i szkoły*

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
I klasa
RELACJE
AKTYWNOŚĆ
ZABAWA
EMOCJE
MIEJSCE
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
1
Punkty wyjścia
2
Rozpoczęcie spełniania obowiązku szkolnego jest ważnym wydarzeniem osobistym w życiu każdego dziecka, jego rodziców i nauczycieli
Jest ważnym wydarzeniem społecznym w wymiarze kulturowym, a nawet cywilizacyjnym
Aby dziecko pełniąc rolę ucznia od pierwszej klasy odnosiło sukcesy na miarę swoich możliwości - musi uzyskiwać w szkole i w rodzinie konieczne dla odniesienia sukcesu wsparcie
Podstawowym źródłem informacji o rozwoju i dotychczasowym funkcjonowaniu dziecka są jego rodzice
Edukacja włączająca: w szkole jest miejsce dla każdego ucznia
Ujęcie interakcyjne: czynniki, jakie wpływają na poziom gotowości szkolnej wpływają jedne na drugie, nie działają w izolacji od siebie, mogą osłabiać swój wpływ lub go wzmacniać
Ujęcie dynamiczne: okres dzieciństwa to czas wielu zmian rozwojowych zachodzących w krótkim czasie, ponadto zachowanie dziecka zmienia się w zależności od sytuacji – dziecko jest bardzo podatne na wpływy
Ujęcie systemowe: funkcjonowanie dziecka zależy od funkcjonowania rodziny, a rodzina od tego, w jakim otoczeniu żyje; funkcjonowanie szkoły zależy od systemu wsparcia w lokalnym otoczeniu / regionie i od współpracy z rodzinami uczniów
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Kto ma być gotowy na „starcie szkolnym" ?
Media
Opinia publiczna
Otoczenie instytucjonalne
Otoczenie sąsiedzkie
Rodzice, rodzina
Dziecko
współdziałanie
System edukacji
Nauczyciele klasy I (I-III)
Dyrekcja szkoły
Szkoła jako instytucja
Specjaliści wspierający dziecko i rodzinę w szkole
Specjaliści z Poradni P-P
Nadzór pedagogiczny
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Dziecko 6-letnie jest gotowe do szkoły, jeżeli:
osiągnęło takie efekty dotychczasowego (w okresie od 0 do 6 r.ż.) rozwoju fizycznego i psychospołecznego, że samodzielnie lub przy wsparciu rodziny i szkoły poradzi sobie:
Edukacja włączająca
1. ze zmianą rytmu dnia i zaspokajania potrzeb podstawowych i specjalnych
2. ze zmianą środowiska z domowo-przedszkolnego na szkolne (rozstanie)
3. z podjęciem nowych obowiązków i zadań związanych z uczeniem się w szkole pod kierunkiem nauczyciela / nauczycieli i we współpracy z innymi uczniami
4. z nawiązaniem nowych relacji społecznych z dorosłymi, rówieśnikami i uczniami młodszymi oraz starszymi
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Do czego ma być gotowa rodzina i otoczenie?
Gotowość rodziny do:
1. przeorganizowania dotychczasowego stylu życia
2. zaspokajania nowych potrzeb dziecka
3. podjęcia nowych obowiązków związanych ze współpracą z nauczycielem / szkołą / specjalistami
4. wspierania dziecka w sytuacji nowej dla niego emocjonalnie, społecznie i zadaniowo
Gotowość otoczenia do:
1. wspierania rodziny i dziecka → informacja, wsparcie rzeczowe, emocjonalne, społeczne)
2. wychodzenia z ofertami edukacyjnymi dla rodziców
3. współpracy różnych instytucji (sektorów) wspierających rodzinę / dziecko oraz szkołę
4. udzielania adekwatnej do potrzeb pomocy specjalistycznej → programy wsparcia rodziny
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Do czego ma być gotowa szkoła?
1. Rozpoznawanie potrzeb rozwojowych dziecka 6-letniego (co jest potrzebne, aby jego rozwój mógł przebiegać prawidłowo mimo zmiany środowiska)
2. Udzielanie pomocy w realizacji zadań szkolnych zgodnych z podstawą programową dla klasy I
3. Udzielanie pomocy dziecku i rodzicom w zaspokajaniu specjalnych potrzeb edukacyjnych
Nauczyciel klasy I wsparty:
- „diagnozą" przedszkolną
- zaleceniami w opinii z PP-P
- pomocą psychologa / pedagoga szkolnego
- pomocą zespołu nauczycieli klas I-III oraz mentora szkolnego
- kompetencjami dyrektora szkoły
- Pomoc specjalistów ze szkoły i spoza szkoły
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

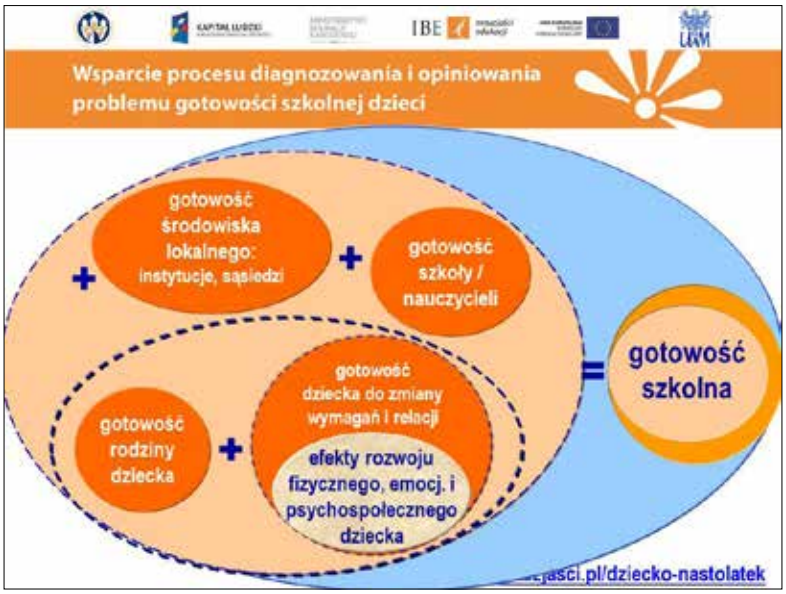
Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
gotowość środowiska lokalnego: instytucje, sąsiedzi
gotowość szkoły / nauczycieli
gotowość dziecka do zmiany wymagań i relacji
efekty rozwoju fizycznego, emocj. i psychospołecznego dziecka
gotowość rodziny dziecka
gotowość szkolna
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

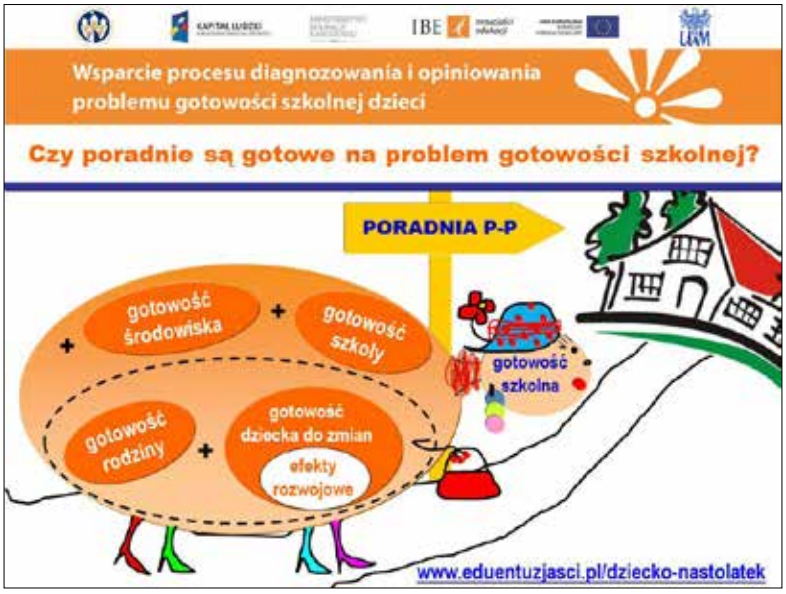
Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Czy poradnie są gotowe na problem gotowości szkolnej?
PORADNIA P-P
gotowość środowiska
gotowość szkoły
gotowość rodziny
gotowość dziecka do zmian
efekty rozwojowe
gotowość szkolna
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

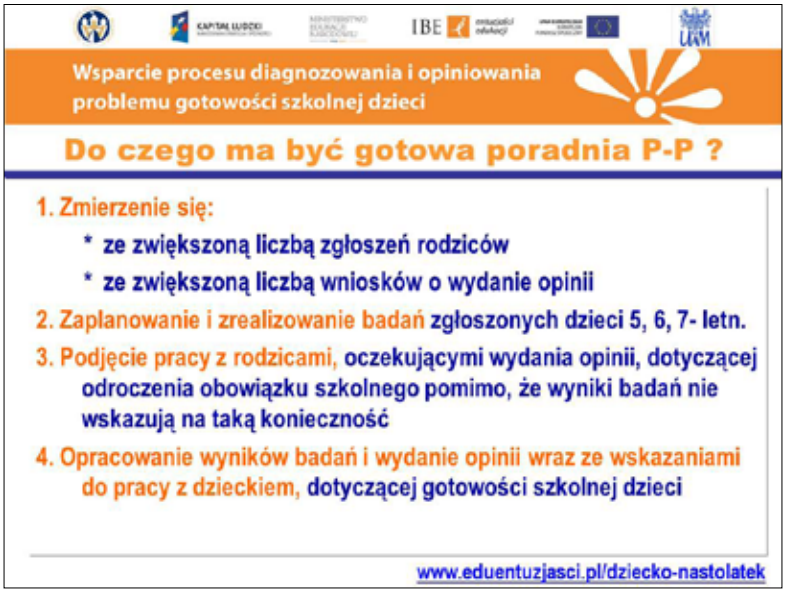
Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Do czego ma być gotowa poradnia P-P ?
1. Zmierzenie się:
* ze zwiększoną liczbą zgłoszeń rodziców
* ze zwiększoną liczbą wniosków o wydanie opinii
2. Zaplanowanie i zrealizowanie badań zgłoszonych dzieci 5, 6, 7- letn.
3. Podjęcie pracy z rodzicami, oczekującymi wydania opinii, dotyczącej odroczenia obowiązku szkolnego pomimo, że wyniki badań nie wskazują na taką konieczność
4. Opracowanie wyników badań i wydanie opinii wraz ze wskazaniami do pracy z dzieckiem, dotyczącej gotowości szkolnej dzieci
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
IMG
Jak rozumieć i diagnozować gotowość szkolną dziecka ?
1. Równowaga obciążeń, zasobów i wsparcia
2. Trzy perspektywy czasowe ujmowania zadań edukacji szkolnej
3. Zagrożenia / wyzwania a możliwości / szanse dla dziecka
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Gotowość szkolna → równowaga
Nowi koledzy
Zmiana otoczenia
Nowe zadania, nowe obowiązki
Nowi dorośli
Zmiana rytmu dnia
NOWE OBCIĄŻENIA / WYMAGANIA
ZASOBY DZIECKA gromadzone od narodzin
WSPARCIE: domowe i instytucjonalne
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Gotowość szkolna → równowaga
Cechy dziecka utrudniające / mogące utrudniać start szkolny dziecka
Cechy środowiska utrudniające / mogące utrudniać start szkolny dziecka
RÓWNOWAGA OBCIĄŻEŃ I WSPARCIA
Cechy dziecka wspierające / mogące wspierać start szkolny = kapitał osobisty na starcie
Cechy środowiska wspierające / mogące wspierać start szkolny = kapitał społeczny na starcie

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
PERSPEKTYWA CZASOWA
Gotowość dziecka DO szkoły
Perspektywa krótkofalowa CEL: poradzenie sobie z zadaniami w I klasie
Perspektywa na „dłuższe jutro" CEL: przygotowanie do dalszego procesu edukacji
Perspektywa długofalowa CEL: LLL rozwijanie samoregulacji → przygotowanie do uczenia się przez całe życie
Przygotowanie dziecka → nastolatka → dorosłego do radzenia sobie ze złożoną, zróżnicowaną, wieloznaczną i dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością w każdym kolejnym etapie życia

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
ZAGROŻENIA / WYZWANIA / SZANSE / MOŻLIWOŚCI
ZAGROŻENIA
Zróżnicowanie gotowości szkolnej dzieci:
→ problem dla samopoczucia dzieci, rodziców, szkoły, nauczycieli
→ klasa z problemami
→ hamuje rozwój dzieci zwłaszcza „lepiej przystosowanych" przy braku wsparcia ze strony szkoły dla jednych i drugich
SZANSE
Zróżnicowanie gotowości dzieci wynika z naturalnych procesów rozwojowych (dojrzewanie + wcześniejszy trening lub jego brak)
Dzieci rozwijają się w różnym tempie → potrzebują różnego wsparcia
Dorosły pracuje z dzieckiem nad zasobami w sferze najbliższego rozwoju
Zróżnicowanie wsparcia i pomocy → szansa dla każdego dziecka (perspektywa długofalowa)

Czy my wszyscy jesteśmy przygotowani do tego, by wspierać nauczycieli, szkołę, rodziców ?
Czy szkoła jest przygotowana na przyjęcie 6-latków?
Czy potrafi zmieniać swoje wymagania i dostosowywać je do możliwości i potrzeb dziecka?
EDUKACJA włączająca
Gotowość szkolna
POMOC włączająca
Czy dziecko jest przygotowane do podjęcia nauki w szkole?
Czy rodzice potrafią pomóc mu w procesie adaptacji w klasie I ?

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Ważne dla rodziców i nauczycieli
Część dzieci ma już za sobą edukację w żłobku, część dopiero w przedszkolu styka się z wychowaniem instytucjonalnym i formalną grupą rówieśników oraz dorosłym w roli NAUCZYCIELA, a nie tylko opiekuna nastawionego na zaspokajanie podstawowych potrzeb.
Ważne są lata przedszkolne i nabywane wtedy kompetencje jako BAZA w całym dalszym życiu dziecka, w jego postępach w nauce szkolnej, w budowaniu kariery zawodowej, w budowaniu sieci relacji społecznych, w tym tych najbliższych – rodzinnych.
Coraz więcej rodziców jest żywo zainteresowanych tym, by swojemu dziecku tworzyć jak najlepsze warunki dla rozwoju w tych właśnie latach.
Z tego też powodu tak bardzo interesują się tym, co dzieje się w przedszkolu i szkole.
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Ważne dla rodziców i nauczycieli
Rodzice oczekują nie tylko tego, że dziecko w szkole będzie miało dobrą opiekę i będzie bezpieczne, ale tego, że pozna nowych kolegów, nauczy się wielu rzeczy, usamodzielni się, „dorośnie" i dobrze przygotuje się do kolejnych obowiązków szkolnych.
Z punktu widzenia przebiegu rozwoju dziecka ważne jest to, jak rodzice spostrzegają przedszkole i szkołę, czy mają zaufanie do nauczycieli, czy chętnie włączają się w różnorodne prace na rzecz przedszkola i szkoły.
Zaufanie i poczucie bezpieczeństwa u dziecka i u jego rodziców ORAZ NAUCZYCIELI to podstawowy warunek rzetelnej oceny tego, czy przedszkole / szkoła właściwie pełnią swoją rolę.
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Na co zwracać uwagę?
1. Warunki lokalowe klasy / szkoły → bezpieczeństwo fizyczne dzieci
2. Kontakty z dyrekcją szkoły i nauczycielami dziecka → poczucie bezpieczeństwa rodziców
3. Kontakty dziecka z nauczycielami → poczucie bezpieczeństwa dziecka i poczucie dostępności wsparcia od nauczyciela
4. Kontakty z pozostałymi pracownikami szkoły (personel pomocniczy i specjaliści) oraz spoza szkoły (m.in. specjaliści z poradni psychologiczno – pedagogicznej → poczucie wsparcia i dostępność fachowej pomocy
5. Atmosfera panująca w szkole / klasie / świetlicy (klimat)
6. Zadowolenie dziecka z pobytu w klasie / szkole / świetlicy
7. Zadowolenie rodziców z efektów pobytu dziecka w szkole / klasie / świetlicy

Radosław Kaczan, Piotr Rycielski *Co wiemy o sześciolatkach?*

entuzjaści edukacji

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

CO WIEMY O SZEŚCIOLATKACH W SZKOLE NA PODSTAWIE BADAŃ?

Umiejętności matematyczne | Czytanie
Pisanie | Opinie rodziców o dzieciach i placówkach

KAPITAŁ LUDZKI

IBE entuzjaści edukacji

entuzjaści edukacji

Autorzy:
dr Radosław Kaczan
dr Piotr Rycielski
Zespół Wczesnej Edukacji
Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Wydawca:
Instytut Badań Edukacyjnych
ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa
tel. +48 22 241 71 00
www.ibe.edu.pl

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego:
„Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego"
współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego,
realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Egzemplarz bezpłatny

SZEŚCIOLATKI NA STARCIE SZKOLNYM

Moment, w którym dziecko po raz pierwszy przekracza próg szkoły, jest ważny nie tylko z tego powodu, że zaczyna ono naukę. Nowi koledzy, nauczyciele, klasy – słowem całe nowe środowisko wpłynie również na jego rozwój. Jak dziecko jest do tego przygotowane? To zależy od jego poprzednich doświadczeń – nauki w przedszkolu, zdobytych do tej pory umiejętności i przyzwyczajeń. Cały ten bagaż doświadczeń wpłynie na wyniki, które osiągnie na pierwszym etapie edukacji. Oczekiwania dziecka i rodziców wobec szkoły mają niebagatelny wpływ na sposób korzystania ze szkolnej oferty i na stopień zadowolenia z niej. Uczniowie, którzy pozytywnie oceniają szkołę, są bardziej zmotywowani i zaangażowani w naukę. Ten wyższy poziom zadowolenia sprawia, że osiągają lepsze wyniki, a przy tym mają przekonanie, że są zdolni i gotowi do sprostania wymaganiom jakie stawia przed nimi szkoła – i tym związanym z nauką, i tym związanym z zachowaniem. Wiedza o umiejętnościach i kompetencjach dzieci rozpoczynających naukę w szkole jest ważna także ze względu na ich losy w dorosłym życiu. Wiele badań naukowych wskazuje, że to, czego uczymy się jako małe dzieci, ma wpływ na to, jak funkcjonujemy potem jako dorośli.

Postawy sześciolatka wobec szkoły, uczenia się i rówieśników wiążą się z przeżywaniem różnych emocji. Pozytywne nastawienie wobec tych trzech elementów szkolnego życia zakłada przewagę przeżywania radości i zaangażowania, co może się przekładać zarówno na motywację do nauki, jak i na poziom osiągnięć szkolnych. Kształtowanie pozytywnego obrazu siebie u dzieci jest jednym z zadań wychowawczych szkoły. To ważne, ponieważ efekty tych oddziaływań mają mocny związek z wytrwałością w sytuacji niepowodzenia, mniejszą absencją szkolną, dłuższym czasem przebywania w systemie edukacyjnym i większą samodzielną aktywnością edukacyjną poza szkołą. Zatem dbałość o dobre nastawienie dzieci, o to, by jak najdłużej utrzymać ich zapał i chęć do nauki, jest szczególnie istotna w kontekście startu szkolnego sześciolatków.

ŹRÓDŁA WIEDZY O SZEŚCIOLATKACH

Dzięki projektom badawczym IBE udało się zgromadzić wiele informacji dotyczących tego, jak sześciolatki radzą sobie w szkole, w „zerówce" przedszkolnej lub szkolnej. Wiemy jaki poziom szkolnych umiejętności osiągają, jak czują się w tych placówkach i w grupie oraz jakie są odczucia ich rodziców.

Zmierzenie umiejętności matematycznych, czytania i pisania możliwe było dzięki **Testowi Umiejętności Na Starcie Szkolnym (TUNSS)** – nowatorskiemu rozwiązaniu, w którym wykorzystano tablety. Test nie tylko pozwolił precyzyjnie zmierzyć poziom umiejętności dziecka, ale był też dla niego atrakcyjny. Badane dziecko wskazywało właściwe odpowiedzi lub manipulowało różnymi elementami na dotykowym ekranie. Część zadań wymagała udzielenia odpowiedzi ustnej lub wypełnienia karty pracy przez ucznia. Test był adaptatywny – w zależności od udzielanych przez dziecko odpowiedzi, dopasowywał trudność kolejnych zadań. Dzięki temu

entuzjaści edukacji

pomiar był dokładniejszy, dzieci się nie nudziły (nie otrzymywały zadań zbyt prostych) ani się nie bały i nie traciły motywacji (nie natrafiały na zadania zbyt trudne).

Pomiar umiejętności matematycznych oraz umiejętności związanych z nauką pisania i czytania odbył się dwukrotnie na tej samej grupie dzieci – jesienią 2012 r. i wiosną 2013 r. Pozwoliło to określić przyrost umiejętności dzieci w ciągu roku szkolnego. Dodatkowe wywiady z rodzicami

TEST UMIEJĘTNOŚCI NA STARCIE SZKOLNYM (TUNSS) – konstrukcja testu

Skala umiejętności matematycznych

obejmuje cztery obszary treści: (1) liczby, (2) pomiar, (3) przestrzeń i kształt oraz (4) związki i zależności. Przykładowe zadanie z testu matematycznego, podskali mierzącej wnioskowanie przyczynowo-skutkowe przedstawia Rysunek 1. Zadanie to nie należało do najłatwiejszych i na etapie badania pilotażowego poprawne jego rozwiązanie wskazało jedynie 62% dzieci.

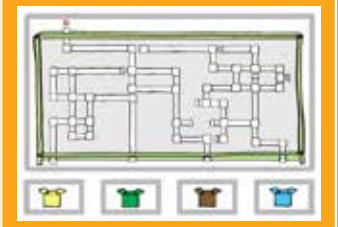

Rysunek 1. Zadanie mierzące wnioskowanie i rozumowanie przyczynowo-skutkowe. Polecenie brzmiało: *„Zaznacz pudełko, do którego wpadnie piłeczka".*

Skala umiejętności z zakresu pisania

obejmuje cztery obszary treści: (1) sprawność wzrokowo-motoryczną, (2) sprawność wzrokowo-przestrzenną, (3) sprawność słuchowo-językową oraz (4) kaligrafię i pisanie. Przykładowe zadanie z testu pisania, podskali mierzącej sprawność motoryczną i koordynację wzrokowo ruchową przedstawia Rysunek 2. Zadanie to można określić jako łatwe, na etapie badania pilotażowego poprawne jego rozwiązanie wskazało 80% dzieci.

Rysunek 2. Zadanie ze skali pisania, mierzące sprawność motoryczną i koordynację wzrokowo ruchową. Polecenie brzmiało: *„Nie odrywając ołówka od kartki, narysuj, jak ma jechać kolarz. Pamiętaj, że nie może zjechać z drogi".*

Skala umiejętności z zakresu czytania

obejmuje trzy obszary treści: (1) sprawność słuchowo-językową, (2) sprawność wzrokowo-słuchową oraz (3) umiejętności czytania. Przykładowe zadanie z testu czytania, podskali mierzącej sprawność słuchowo-językową przedstawia Rysunek 3. Zadanie to można określić jako bardzo łatwe, na etapie badania pilotażowego poprawne jego rozwiązanie wskazało 90% dzieci.

Rysunek 3. Zadanie ze skali czytania, mierzące różnicowanie głosek opozycyjnych. Polecenie brzmiało: *„Jakie słowo słyszysz? (Lektor: „Kaczka") Zaznacz odpowiedni rysunek".*

Łącznie test składał się z 336 zadań, w tym ze 127 mierzących umiejętności matematyczne, 106 mierzących umiejętności z zakresu pisania oraz 103 związane z zakresem czytania.

pozwoliły dowiedzieć się, jak dzieci funkcjonują w szkole. Zebrane opinie rodziców dotyczyły też m.in. opieki i edukacji dziecka.

Wyników tych badań nie należy jednak traktować jako pomiaru gotowości szkolnej. Nie obejmowały one pomiarów rozwoju emocjonalnego czy społecznego, nie odnosiły się także do gotowości dziecka do uczenia się pod kierunkiem nauczyciela. Podobnie jest z ocenami rodziców. Choć przynoszą one ważne informacje, to nie mogą zastępować profesjonalnej oceny dokonywanej przez pedagogów lub psychologów.

Analiza objęła trzy grupy dzieci: 6-latki uczęszczające do „zerówki" przedszkolnej lub szkolnej oraz 6-latki z pierwszej klasy szkoły podstawowej. W badaniu brały udział również 7-latki z pierwszej klasy oraz 7-latki z drugiej klasy szkoły podstawowej (czyli te, które poszły do szkoły, mając 6 lat).

Sposób doboru dzieci do badania umożliwił porównywanie dwóch dużych grup. Dzięki temu zminimalizowano błędy pomiaru. Można też było zastosować różnorodne analizy. Trzeba jednak pamiętać, że naukę w pierwszych klasach rozpoczęła niecała 1/5 część populacji sześciolatków. Dlatego wnioski na ich temat należy wyciągać ostrożnie.

Liczebności dzieci w zbadanych grupach

Ścieżka edukacyjna	jesień 2012	wiosna 2013
sześciolatek/„zerówka" w przedszkolu	636	589
sześciolatek/„zerówka" w szkole	619	581
sześciolatek/I klasa szkoły podstawowej	565	532
siedmiolatek/I klasa szkoły podstawowej	599	580
siedmiolatek/II klasa szkoły podstawowej	610	577
Razem	**3 029**	**2 859**

Poznanie przyczyn decyzji rodziców sześciolatków dotyczących posłania bądź nieposłania dzieci do pierwszej klasy umożliwiło **badanie grup fokusowych**. W 24 wywiadach grupowych wzięło udział 195 rodziców – zarówno tych, którzy posłali swoje dziecko do pierwszej klasy, jak i tych, którzy zadecydowali o pozostawieniu go w „zerówce" szkolnej lub przedszkolnej.

entuzjaści edukacji

CO WIEMY O BADANEJ GRUPIE SZEŚCIOLATKÓW

Dzieci rozpoczynające naukę w szkole są zazwyczaj starsze (przeciętnie o sześć tygodni) i nieco wyższe od swoich rówieśników w „zerówkach" szkolnych i przedszkolnych. Nieco częściej w wieku sześciu lat posyłane są do szkoły dzieci, które mają rodzeństwo.

Dochody gospodarstw domowych w grupie pierwszoklasistów są nieznacznie wyższe niż u ich rówieśników nieposłanych do szkoły. Status zatrudnienia rodziców, a także ich wiek, nie ma większego wpływu na decyzję o wcześniejszym posłaniu dziecka do szkoły. Okazało się także, że sześciolatki w pierwszej klasie mają rodziców reprezentujących wszystkie poziomy wykształcenia. Rodzice, którzy posłali swoje dzieci do pierwszej klasy są tylko nieznacznie lepiej wykształceni od rodziców sześciolatków, które poszły do „zerówek".

Poziom wykształcenia rodziców dzieci z poszczególnych ścieżek edukacyjnych (w %)

Wykształcenie rodzica	6-latek uczęszcza do „zerówki" w przedszkolu		6-latek uczęszcza do „zerówki" w szkole		6-latek uczęszcza do I klasy szkoły podstawowej	
	ojciec	matka	ojciec	matka	ojciec	matka
nieukończone podstawowe	0,3	0,0	0,8	0,0	0,4	0,0
podstawowe	4,6	3,6	5,9	5,9	6,6	4,4
zasadnicze zawodowe	35,8	16,9	36,1	20,8	30,9	16,1
średnie – technikum, liceum zawodowe	22,7	20,5	26,1	19,1	22,6	15,0
średnie – liceum profilowane	1,3	3,8	2,3	4,4	1,6	4,1
średnie – liceum ogólnokształcące	7,3	9,9	7,4	10,9	8,3	11,5
policealne lub pomaturalne	2,2	4,9	1,3	6,0	1,7	5,2
licencjackie lub inżynierskie	4,2	5,7	4,7	5,4	4,8	8,5
wyższe magisterskie lub lekarskie	20,2	33,7	13,2	26,8	21,4	34,0
wyższe ze stopniem doktora, doktora habilitowanego lub tytułem profesora	0,3	0,5	1,0	0,2	0,8	1,0
nie wiem	1,1	0,4	1,2	0,6	0,8	0,2

Skala gotowości szkolnej

Badanie sześciolatków na starcie szkolnym nie dotyczyło badania gotowości szkolnej. Osoby zainteresowane takim pomiarem, jeszcze przed rozpoczęciem edukacji szkolnej dziecka mogą zapoznać się z założeniami skali SGE-5 przeznaczonej dla nauczycieli i dostępnej na stronach Ośrodka Rozwoju Edukacji. Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (SGE-5) jest wykazem zachowań i umiejętności dziecka pięcioletniego, zestawionych ze względu na potrzebę obserwacji i analizy przygotowania go do nauki w szkole. Skala ta składa się z następujących pozycji pogrupowanych w podskale:

Kompetencje poznawcze

Pięciolatek:

- wymienia pory roku, związane z nimi zabawy dzieci i zjawiska przyrody,
- potrafi grupować przedmioty według różnych kryteriów,
- potrafi umieścić nowy przedmiot w odpowiednim miejscu w już ułożonym szeregu,
- potrafi zapamiętać i wykonać polecenie,
- potrafi opowiedzieć obrazkową historyjkę,
- dzieli zdanie na słowa,
- dzieli słowa na sylaby i łączy sylaby w słowa,
- rozumie sens umownych znaków graficznych,
- potrafi porównać dwa obrazki różniące się szczegółami,
- zna i stosuje liczebniki porządkowe,
- dodaje i odejmuje konkretne przedmioty, liczmany.

Aktywność

Pięciolatek:

- bada przedmioty, eksperymentuje,
- pyta o przyczyny obserwowanych zjawisk,
- zwraca uwagę na inne dzieci, przewiduje ich zachowania,
- mówi w sposób zrozumiały dla innych, np. o swoich potrzebach,
- zaprasza dzieci do zabaw i rozmów,
- pomaga innym dzieciom spontanicznie lub na prośbę kolegi,
- wykazuje inicjatywę, wypróbowuje różne sposoby działania,
- jest zainteresowany osiągnięciem celu, stara się dokończyć pracę,
- okazuje radość z osiągniętego wyniku.

Sprawność psychomotoryczna

Pięciolatek:

- sprawnie posługuje się nożyczkami,
- lubi bawić się w konstruowanie budowli z drobnych klocków,
- prawidłowo trzyma ołówek, kredkę (chwyt, napięcie mięśni),
- rysuje po śladzie, łączy dane punkty liniami, odwzorowuje proste figury,
- lubi układanki typu puzzle.

Odporność emocjonalna (wskaźniki braku gotowości)

Pięciolatek:

- w zabawach i w czasie aktywności zadaniowej reaguje gniewem, obraża się, odwraca, odchodzi,
- łatwo wybucha złością, płaczem, zachowuje się impulsywnie w stopniu utrudniającym mu kontakty z dziećmi,
- unika sytuacji i zadań wymagających samodzielności,
- stara się przebywać blisko nauczyciela lub innej osoby dorosłej w stopniu utrudniającym zabawę i naukę w grupie,
- okazuje niepokój, lęk, wycofuje się.

(źródło: SGE-5, ore.edu.pl)

UMIEJĘTNOŚCI MATEMATYCZNE, CZYTANIA I PISANIA SZEŚCIOLATKÓW W PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH

Umiejętności matematyczne

Niezależnie od tego, do jakiej placówki uczęszczał sześciolatek, widoczny jest przyrost umiejętności matematycznych w ciągu roku szkolnego w każdej grupie badanych dzieci. Poziomem tych umiejętności istotnie różnią się dzieci w „zerówkach" (szkolnej i przedszkolnej) od uczniów klas pierwszych.

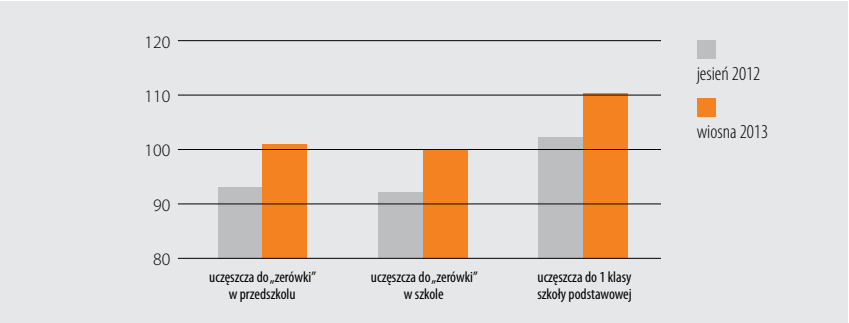

Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/wiosna) umiejętności matematycznych w zależności od ścieżki edukacyjnej

Pisanie

Rodzaj placówki, do jakiej uczęszczał sześciolatek ma wyraźny wpływ na przyrost umiejętności związanych z pisaniem. Postępy w nauce pisania są więc najbardziej widoczne u uczniów klas pierwszych. Grupa ta charakteryzuje się także ogólnie wyższym poziomem umiejętności pisania.

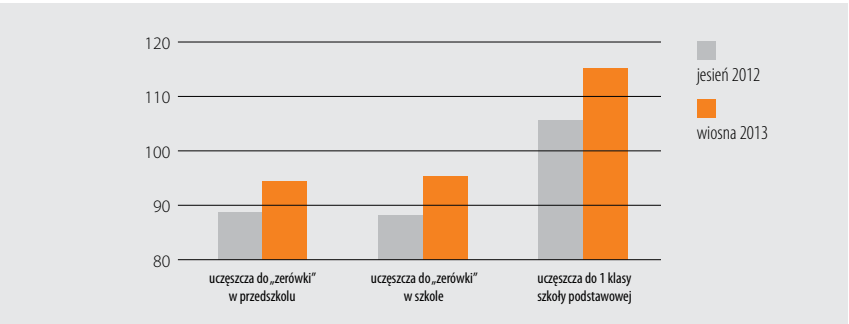

Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/wiosna) umiejętności z zakresu pisania w zależności od ścieżki edukacyjnej

Czytanie

Poziom umiejętności związanych z czytaniem w trakcie roku szkolnego wzrasta w przypadku każdej z badanych grup sześciolatków. Największy przyrost jest jednak u uczniów klas pierwszych.

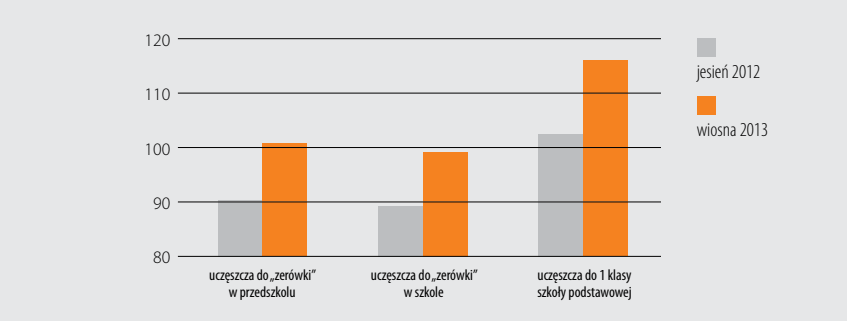

Średnie dla dwóch pomiarów (jesień/wiosna) umiejętności z zakresu czytania w zależności od ścieżki edukacyjnej

Czy to umiejętności związane z matematyką, pisaniem, czy też z czytaniem – sześciolatki w klasach pierwszych prezentują wyższy poziom od swoich rówieśników z przedszkoli i „zerówek". Widać to w wynikach tej samej grupy badanych dzieci, przeprowadzonych zarówno jesienią 2012 roku – czyli na początku roku szkolnego, jak i wiosną 2013 roku.

Co mogło wpłynąć na taki wynik? Niewątpliwie duże znaczenie ma oddziaływanie szkoły i systematycznego nauczania w klasie pierwszej już we wrześniu i październiku. Można również przypuszczać, że przynajmniej część pierwszaków opanowała już wcześniej wiele umiejętności typu szkolnego w większym stopniu niż ci ich rówieśnicy, których rodzice postanowili pozostawić w „zerówce". Zapewne dlatego dzieci z tej grupy już na starcie były w stanie poradzić sobie lepiej z rozwiązywaniem zadań zawartych w teście i dlatego osiągały wyższe wyniki.

Wyraźnie także widać, że umiejętności pisania i czytania bardziej rozwijają się u uczniów klas pierwszych. Ponieważ te dwie umiejętności podlegają intensywnemu treningowi w szkole podstawowej, szybszy przyrost umiejętności w grupie dzieci sześcioletnich uczęszczających do pierwszej klasy jest zapewne właśnie efektem oddziaływań szkolnych.

JAK DZIECI CZUJĄ SIĘ W PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH – CZYLI SPOŁECZNO-EMOCJONALNE FUNKCJONOWANIE SZEŚCIOLATKÓW

O odczuciach dzieci przebywających w placówkach oświatowych mówili badaczom rodzice. Opinie te są zatem wskaźnikiem przekonań rodziców, które odzwierciedlają ich sposób postrzegania dziecka. Różnice w zakresie wytrwałości, czy różnych wskaźników jakości życia, pomiędzy dziećmi z odmiennych ścieżek edukacyjnych były niewielkie. Wyniki te wskazują, że w odczuciu rodziców, dzieci, czy to w przedszkolu, czy w szkole, funkcjonują podobnie.

Kwestionariusz Zachowań Dziecka

Odpowiedzi rodziców umożliwiły ocenę funkcjonowania dziecka według trzech skal:

1. **„ciekawość i pewność siebie”** – skala ta obejmuje pozycje świadczące o tym, że dziecko jest twórcze i zainteresowane wieloma różnymi sprawami, chętnie zabiera głos i swobodnie zadaje pytania,
2. **„umiejętności społeczne”** – skala obejmująca pozycje dotyczące zachowania dziecka w kontaktach z innymi, zarówno dorosłymi, jak i rówieśnikami oraz przestrzegania reguł społecznych,
3. **„wytrwałość w działaniu”** – skala ta składa się z pozycji odnoszących się do zachowań związanych z umiejętnością utrzymania uwagi i koncentracją na wykonywanej czynności.

Analiza odpowiedzi nie wykazała istotnych różnic w wynikach na skali ciekawości i pewności siebie oraz umiejętności społecznych pomiędzy dziećmi na różnych ścieżkach edukacyjnych. Jedyne niewielkie zaobserwowane różnice dotyczyły skali wytrwałości.

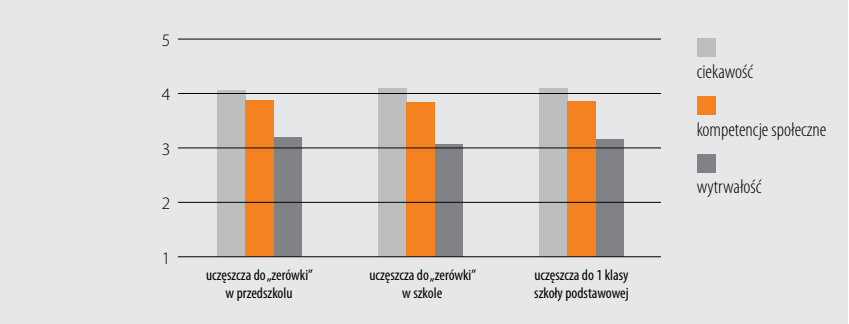

Poziom ciekawości i pewności siebie, kompetencji społecznych oraz wytrwałości w grupach dzieci sześcioletnich w zależności od ścieżki edukacyjnej (skala od 1 do 6 pkt)

Kwestionariusz Jakości Życia Dziecka

W składającym się z 40 pozycji kwestionariuszu wyróżnione zostały cztery wymiary dotyczące różnych aspektów oceny jakości życia dziecka:

1. **„dobrostan psychiczny"** – wymiar ten odnosi się do emocji przeżywanych przez dziecko i dominującego nastroju,
2. **„kondycja fizyczna"** – wymiar dotyczący samopoczucia dziecka i występowania ewentualnych dolegliwości,
3. **„relacje społeczne"** – wymiar odnosi się do jakości kontaktów z innymi dziećmi i dorosłymi,
4. **„jakość codziennego funkcjonowania"** – wymiar odnoszący się do tego, jak dziecko funkcjonuje w szkole bądź przedszkolu i w domu.

Odpowiedzi rodziców ukazały istotne lecz tylko niewielkie różnice między dziećmi z różnych ścieżek edukacyjnych w zakresie dobrostanu psychicznego i codziennego funkcjonowania. Fakt, czy dziecko uczęszczało do szkoły, czy do „zerówki" szkolnej lub przedszkolnej, nie wiązał się natomiast z kondycją fizyczną czy relacjami społecznymi dziecka.

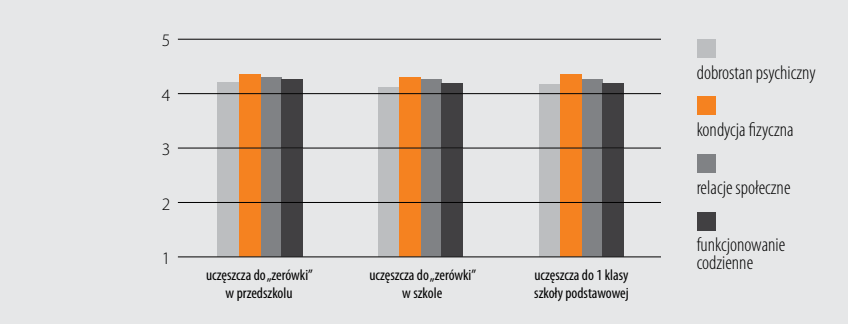

Dobrostan psychiczny, kondycja fizyczna, relacje społeczne i codzienne funkcjonowanie w grupach dzieci sześcioletnich w zależności od ścieżki edukacyjnej (skala od 1 do 5 pkt)

Pod względem rozwoju społeczno-emocjonalnego rodzice nie dostrzegają w zasadzie żadnych niepokojących zjawisk u swoich dzieci. W większości przypadków różnice między badanymi dziećmi z przedszkoli, „zerówek" i klas pierwszych nie były istotne w ogóle. Wydaje się więc, że rodzaj ścieżki edukacyjnej nie ma wpływu na funkcjonowanie społeczno-emocjonalne sześciolatka.

RODZICE O PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH

Podobnie jak w przypadku badania umiejętności dzieci, również i rodziców dwukrotnie pytano – jesienią 2012 roku i wiosną 2013 roku – o placówkę, do której uczęszcza dziecko. Zainteresowanie badaczy IBE obejmowało kwestie dotyczące jakości edukacji, zadowolenia z opieki nad dzieckiem, a także zadowolenia z nauczycieli.

Według własnych opinii i ocen rodzice byli pozytywne nastawieni i zadowoleni z różnych aspektów pracy szkoły i przedszkola. Interesująca była stałość tych ocen – ulegały one tylko niewielkim zmianom w ciągu roku szkolnego.

Poziom zadowolenia rodziców z edukacji dziecka (jesień 2012, wiosna 2013; w %)

Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z edukacji dziecka, jaka odbywa się w szkole/przedszkolu?	6-latek uczęszcza do „zerówki" w przedszkolu		6-latek uczęszcza do „zerówki" w szkole		6-latek uczęszcza do I klasy szkoły podstawowej	
	jesień 2012	wiosna 2013	jesień 2012	wiosna 2013	jesień 2012	wiosna 2013
całkowicie zadowolony	87,1	82,9	81,7	78,6	83,8	80,6
mam pewne zastrzeżenia	11,9	15,5	16,4	17,9	15,1	17,6
mam poważne zastrzeżenia	0,9	1,2	1,4	3,0	0,7	1,1
całkowicie niezadowolony	0,2	0,3	0,5	0,5	0,4	0,7
Razem	**100**		**100**		**100**	

Poziom zadowolenia rodziców z opieki nad dzieckiem (jesień 2012, wiosna 2013; w %)

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) z opieki nad dzieckiem w szkole/przedszkolu?	6-latek uczęszcza do „zerówki" w przedszkolu		6-latek uczęszcza do „zerówki" w szkole		6-latek uczęszcza do I klasy szkoły podstawowej	
	jesień 2012	wiosna 2013	jesień 2012	wiosna 2013	jesień 2012	wiosna 2013
całkowicie zadowolony	89,9	88,8	83,5	82,0	82,4	81,3
mam pewne zastrzeżenia	9,8	9,6	15	15,9	16,5	15,8
mam poważne zastrzeżenia	0,3	1,4	0,9	1,6	0,7	2,1
całkowicie niezadowolony	0,0	0,2	0,5	0,5	0,4	0,7
Razem	**100**		**100**		**100**	

Sześć miesięcy dzielących obydwa pomiary zaowocowało niewielkim zmniejszeniem się grupy rodziców całkowicie zadowolonych (spadki rzędu od 3% do 5%) i przyrostem (rzędu od 0,3% do 1,3%) w grupie całkowicie niezadowolonych z opieki na dzieckiem. Odsetek rodziców, którzy wyrazili całkowite niezadowolenie z różnych aspektów funkcjonowania szkoły oscylował wokół 1%. Około 2% rodziców miało poważne zastrzeżenia zarówno do opieki, jak i do edukacji swojego dziecka.

Najwyższy odsetek niezadowolonych rodziców zaobserwowano przy ocenie pracy nauczycieli. „Zdecydowanie niezadowolonych" najwięcej było w grupie rodziców pierwszoklasistów (około 2%). Spadki zadowolenia (o 1–2 %) w ciągu roku szkolnego mogą wskazywać na to, że im dłuższy czas podlegający ocenie, tym większe prawdopodobieństwo zauważenia jakiegoś aspektu szkoły, który urealnia wstępne, dość wysokie oceny rodziców.

Poziom zadowolenia rodziców z nauczycieli dziecka (jesień 2012, wiosna 2013; w %)

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) z nauczycieli Pana(i) dziecka?	6-latek uczęszcza do „zerówki" w przedszkolu		6-latek uczęszcza do „zerówki" w szkole		6-latek uczęszcza do I klasy szkoły podstawowej	
	jesień 2012	wiosna 2013	jesień 2012	wiosna 2013	jesień 2012	wiosna 2013
całkowicie zadowolony	78,2	75,7	65,7	69,4	72,1	69,4
mam pewne zastrzeżenia	20,0	19,8	28,7	24,8	24,4	24,6
mam poważne zastrzeżenia	1,6	3,7	5,1	4,0	2,8	4,2
całkowicie niezadowolony	0,2	0,9	0,5	1,8	0,7	1,8
Razem	**100**		**100**		**100**	

Opinie i oceny rodziców pokazują wysoki poziom ich zadowolenia z opieki i edukacji dziecka. Wskaźniki te są wyraźnie wysokie w przypadku każdej z możliwych do wyboru ścieżek edukacyjnych, lecz zazwyczaj w przypadku przedszkoli są o kilka procent wyższe.

RODZICE O SWOICH DECYZJACH

Rodziców sześciolatków zapytano również o to, na ile są zadowoleni z podjętej przez siebie **decyzji co do wyboru ścieżki edukacyjnej dla swojego dziecka**. W grupie, która posłała dziecko do klasy pierwszej przeważały głosy wyrażające zadowolenie.

Poziom zadowolenia rodziców z decyzji o posłaniu dziecka do klasy pierwszej w wieku 6 lat (jesień 2012, wiosna 2013; w %)

Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z tego, że Pana(i) dziecko rozpoczęło naukę w klasie pierwszej w wieku 6 lat	6-latek uczęszcza do I klasy szkoły podstawowej	
	jesień 2012	wiosna 2013
zdecydowanie tak	64,4	62,2
raczej tak	27,8	25,2
raczej nie	6,0	7,9
zdecydowanie nie	1,8	4,7
Razem	**100**	

Podobne pytanie – **o zadowolenie z podjętej decyzji** – zadano rodzicom dzieci, które nie rozpoczęły nauki w klasie pierwszej. Zarówno rodzice dzieci uczęszczających do przedszkola, jak i tych chodzących do „zerówki" szkolnej, byli w znacznym stopniu zadowoleni z podjętej decyzji.

Poziom zadowolenia rodziców z decyzji o nie posłaniu dziecka do klasy pierwszej w wieku 6 lat (jesień 2012, wiosna 2013; w %)

Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z tego, że Pana(i) dziecko nie rozpoczęło nauki w klasie pierwszej w wieku 6 lat?	6-latek uczęszcza do „zerówki" w przedszkolu		6-latek uczęszcza do „zerówki" w szkole	
	jesień 2012	wiosna 2013	jesień 2012	wiosna 2013
zdecydowanie tak	82,5	84,2	79,4	81,5
raczej tak	15,9	14,5	18,6	15,3
raczej nie	1,4	0,9	1,5	1,9
zdecydowanie nie	0,2	0,4	0,5	1,2
Razem	**100**		**100**	

Rodzice dzieci uczęszczających do „zerówek" byli bardziej przekonani co do słuszności swojej decyzji i bardziej z niej zadowoleni niż rodzice sześciolatków z klasy pierwszej. W grupie rodziców dzieci z „zerówek" zaobserwowano również mniejszy przyrost odsetka niezadowolonych ze swojej decyzji.

Co wpływało na decyzje rodziców

Pozyskaniu informacji od rodziców, m.in. o ich decyzjach związanych z posłaniem dziecka do pierwszej klasy lub pozostawieniem go w „zerówce" oraz o tym co wpłynęło na te decyzje, służyło drugie badanie – jakościowe, prowadzone metodą zogniskowanych wywiadów grupowych. Wśród najistotniejszych przyczyn decyzji o wyborze ścieżki edukacyjnej rodzice wymieniali te, które są związane z oceną funkcjonowania społeczno-emocjonalnego dziecka.

Rodzice, którzy zdecydowali się posłać sześciolatka do klasy pierwszej, byli przekonani, że ich dziecko:

- jest zainteresowane szkołą i nauką,
- jest dobrze zmotywowane do poznawania nowych zjawisk,
- jest na tyle dojrzałe, że poradzi sobie z zadaniami szkolnymi,
- jest na takim poziomie rozwoju emocjonalnego i społecznego (przejawiającym się w samodzielności, zaradności i umiejętności dogadywania się z rówieśnikami), który w zupełności wystarczający, żeby mogło rozpocząć naukę w szkole.

Z kolei ci rodzice, którzy pozostawili swoje dziecko w „zerówce" mieli poczucie, że ich dziecko:

- nie jest jeszcze na tyle dojrzałe, żeby rozpocząć naukę w szkole,

- idąc do szkoły zostanie „pozbawione dzieciństwa",
- nie podoła obowiązkom szkolnym, które będą nadmiernym obciążeniem dla dziecka w tym wieku.

Rodzice z tej grupy wyrażali wiele obaw dotyczących funkcjonowania szkół, zawartości programów nauczania, wyposażenia placówek i poziomu bezpieczeństwa oraz jakości opieki zapewnianej w szkołach. Ważnym wątkiem w wypowiedziach niektórych rodziców było ich przekonanie o niewystarczających do pracy z 6-latkami kompetencjach nauczycieli uczących w klasach 1–3.

Warto zauważyć, że część tych opinii jest przede wszystkim przejawem obaw rodziców o losy swojego dziecka i niepokoju związanego ze sposobem wprowadzania reformy. Rodzice ci oczekują zarówno rzetelnej informacji o tym, jak przygotowane są szkoły, jakie działania są podejmowane, ale również, co jeszcze jest do zrobienia i na ile kolejne kroki będą przyczyniać się do zmniejszania ich obaw.

www.ibe.edu.pl

Instytut Badań Edukacyjnych

Głównym zadaniem Instytutu jest prowadzenie badań, analiz i prac przydatnych w rozwoju polityki i praktyki edukacyjnej.

Instytut zatrudnia ponad 150 badaczy zajmujących się edukacją – pedagogów, socjologów, psychologów, ekonomistów, politologów i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych – wybitnych specjalistów w swoich dziedzinach, o różnorakich doświadczeniach zawodowych, które obejmują, oprócz badań naukowych, także pracę dydaktyczną, doświadczenie w administracji publicznej czy działalność w organizacjach pozarządowych.

Instytut w Polsce uczestniczy w realizacji międzynarodowych projektów badawczych, w tym PIAAC, PISA, TALIS, ESLC, SHARE, TIMSS i PIRLS oraz projektów systemowych współfinansowanych przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych
ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa
tel. +48 22 241 71 00 | ibe@ibe.edu.pl | **www.ibe.edu.pl**

Publikacja została wydrukowana na papierze ekologicznym.
Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Przygotowano w marcu 2014

Joanna Matejczuk, Joanna Jędryka *„Spotkanie światów" rodziny i szkoły: kody porozumiewania się w rodzinie i w szkole*

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

dr Joanna Matejczuk i Joanna Jędryka, Instytut Psychologii UAM

„Spotkanie światów" rodziny i szkoły wg Basila Bernsteina

marzec 2014 r.

Kontakt: joamat@amu.edu.pl

KOD OGRANICZONY powstaje w **RODZINIE**, gdy:
- znaczenia są z góry ustalone przez daną rzeczywistość społeczną i rodzinę
- znaczenia nadawane przez „my" są ważniejsze niż znaczenia budowane przez „ja"
- znaczenia nie wymagają werbalnego uzgadniania i uzasadniania
- znaczna część intencji dorosłych może być i jest przekazywana dziecku pozawerbalnie

KOD ROZWINIĘTY powstaje w **RODZINIE**, gdy:
- znaczenia powstają w sytuacji wieloznaczności
- kiedy znaczenia nie są z góry nadane i wymagają zindywidualizowanej werbalizacji
- znaczenia budowane przez „ja" są ważniejsze niż znaczenia nadawane przez „my"
- głównym kanałem przekazu jest urozmaicony, bogaty kanał werbalny

Struktura języka determinuje:
- charakter wypowiedzi
- odbiór i interpretację rzeczywistości
- przyjmowanie określonego systemu wartości
- tworzenie indywidualnej i społecznej tożsamości dziecka

KOD JĘZYKOWY

poziom społeczno-kulturowy: odzwierciedlenie KULTURY | poziom indywidualny: określony TYP ZACHOWANIA

KOD JĘZYKOWY wyniesiony z domu: OGRANICZONY | ROZWINIĘTY

KOD JĘZYKOWY szkoły: OGRANICZONY | ROZWINIĘTY

Pójście dziecka do szkoły to moment spotkania **rzeczywistości językowej** szkoły z rzeczywistością językową dziecka (rodziny) w zakresie: treści, formy, sposobu postrzegania rzeczywistości

Jak spotkać ze sobą świat szkoły i świat dziecka?

SZANSA ROZWOJU

Optymalne środowisko to szkoła z systemem otwartym ALE....

ważniejsza jest ELASTYCZNOŚĆ, która uwzględnia zróżnicowanie dzieci pod względem kodów i uczy elastycznego przechodzenia między kodami

- szkoła zaprasza dziecko do uczenia się nowego kodu (dla jednych dzieci będzie to kod rozwinięty, dla innych elementy kodu ograniczonego, raz skoncentrowany na przedmiotach, innym razem na ludziach) bez konieczności rezygnowania z kodu mu znanego; szkoła zatem najpierw uczy narzędzi, a później ocenia i rozlicza
- w szkole pojawia się możliwość transmisji i wymiany kodów między różnymi rodzinami, rówieśnikami, uczniami młodszymi i starszymi, szkołą jako instytucją i organizacją a społecznością lokalną i związanymi z nią instytucjami i organizacjami
- dziecko bezpiecznie wkracza w świat szkoły, gdy szkoła i pierwsza klasa są pomostem między nim i jego rodziną a otoczeniem
- szkoła może stanowić ważny element integrujący społeczność lokalną

SPECYFIKA KODU OGRANICZONEGO W SZKOLE

wykorzystanie języka
- krótkie, proste gramatycznie wypowiedzi
- kod nie sprzyja częstemu wykorzystaniu mowy
- większe znaczenie kanału pozawerbalnego niż werbalnego
- trudność z wypowiedziami ustnymi i pisemnymi

opanowanie i wykorzystanie wiedzy szkolnej
- nie sprzyja rozumieniu i przyswojeniu wiedzy szkolnej
- nie sprzyja zadawaniu pytań, poszukiwaniu odpowiedzi
- ograniczona możliwość dyskusji, uzgadniania znaczeń, odkrywania
- nie sprzyja rozwojowi myślenia abstrakcyjnego
- ograniczone czynności planowania nauki
- (+) efektywny w sytuacjach standardowych, jednoznacznych, powtarzalnych

poziom społeczny
- (+) sprzyja transmisji utartych norm, zasad, tradycji, spełnianiu rytuałów, poczuciu jedności społecznej
- (+) sprzyja budowaniu jedności „my" oraz tożsamości grupy, zbiorowości
- utrudnia elastyczne przechodzenie z jednej roli społecznej do innej, usztywnia w raz nadanych rolach
- gdy w szkole dominuje kod ograniczony szkoła nie staje się „doświadczeniem społecznej odmiany" dla dzieci z rodzin o podobnym kodzie

poziom indywidualny
- ogranicza rozwój obrazu siebie (obraz niepełny, niski wgląd w siebie)
- rozdźwięk między różnymi aspektami ja: uczeń/dziecko/kolega, członek społeczności lokalnej

SPECYFIKA KODU ROZWINIĘTEGO W SZKOLE

wykorzystanie języka
- logiczne uporządkowanie i syntaktyczne skomplikowanie wypowiedzi
- (+) kod zachęca do korzystania z mowy w relacjach społecznych
- (+) wypowiedzi ustne i pisemne są naturalnym sposobem zaspokajania potrzeb
- większe znaczenie kanału werbalnego niż pozawerbalnego
- (+) sprzyja tworzeniu własnych, zindywidualizowanych wypowiedzi

opanowanie i wykorzystanie wiedzy szkolnej
- (+) sprzyja rozumieniu i przyswojeniu wiedzy szkolnej
- (+) sprzyja zadawaniu pytań, poszukiwaniu odpowiedzi
- (+) sprzyja dyskusji, uzgadnianiu znaczeń, odkrywaniu znaczeń
- (+) sprzyja rozwojowi myślenia abstrakcyjnego i symbolicznego

poziom społeczny
- (+) ułatwia elastyczne przechodzenie z jednej roli społecznej do innej
- wnikliwa, złożona analiza relacji społecznych
- szkoła staje się kontynuacją, uzupełnieniem środowiska rodzinnego (szkoła i rodzina to inne światy)
- brak dostępu do kodu ograniczonego stwarza ryzyko zbyt dużej koncentracji na „ja" kosztem koncentracji na „my", utrudnia budowanie jedności grupowej i społecznej, stwarza poczucie alienacji

rozwój indywidualny
- (+) sprzyja rozwojowi obrazu siebie (poszukuje, odkrywa, definiuje własne ja)
- (+) gotowość do integracji różnych aspektów ja

KOD JĘZYKOWY	
OGRANICZONY	**ROZWINIĘTY**
Szkoła z zamkniętym systemem komunikacji	**Szkoła z otwartym systemem komunikacji**
Cechy systemu językowego • niższy stopień złożoności, wyższa sztywność w doborze składni i słownictwa – sztywność w interpretacji rzeczywistości przedmiotów i ludzi • systemy pojęciowe są ograniczone • wyrażane znaczenia są z góry określone, stają się wspólne, zbiorowe • wieloznaczność, indywidualność jest źródłem napięć	**Cechy systemu językowego** • wyższa organizacja i większa elastyczność doboru składni i słownictwa – elastyczność w interpretacji rzeczywistości przedmiotów i ludzi • systemy pojęciowe dają wiele możliwości realizacji znaczeń • sprzyja wyłanianiu nowych znaczeń i podejmowaniu prób tworzenia złożonych układów pojęciowych • możliwe są innowacje oraz zmiana w systemie • wieloznaczność i indywidualizm są wartością
Cechy środowiska szkolnego • system sztywny, oparty na wyraźnie określonych i zdefiniowanych rolach, z góry wyznaczonych autorytetach • innowacje znaczeniowe, dociekliwość, indywidualność ucznia spotykają się z dezaprobatą, system chce pozostać nienaruszony • inność (różny poziom kompetencji, niepełnosprawność, klasy mieszane wiekowo, dzieci młodsze w pierwszej klasie) to przeszkoda – dzieci powinny zostać dopasowane do szkoły zgodnie z wcześniej zdefiniowanymi rolami i normami, standardami gotowości szkolnej	**Cechy środowiska szkolnego** • system elastyczny, dopuszcza wieloznaczność, zachęca do aktywnego poszukiwania, rozszerzania, współtworzenia znaczeń • system dopuszcza inność, różnorodność wśród uczniów (wiek, płeć, niepełnosprawność, kompetencje) • nauka zindywidualizowana, uwzględnia potrzeby, zainteresowania i możliwości ucznia • gotowość do efektywnego i bezpiecznego włączania nowych narzędzi edukacyjnych np. e-learning, tutoring rówieśniczy
Konsekwencje dla rozwoju dziecka • system nie sprzyja rozwojowi intelektualnemu i rozwijaniu myślenia abstrakcyjnego – znaczenia są z góry nadane, brak poszukiwania, interpretowania, konstruowania wiedzy o świecie – nauczanie podające, uczenie się odtwórcze • system nie sprzyja rozwojowi obrazu własnej osoby ani rozumieniu złożoności sytuacji społecznej oraz innych ludzi (dziecko nie jest zachęcane do stawiania pytań i poszukiwania odpowiedzi, empatii poznawczej i emocjonalnej) • szkoła nie przygotowuje do radzenia sobie z wieloznacznością w zewnętrznym świecie	**Konsekwencje dla rozwoju dziecka** • system sprzyja rozwojowi intelektualnemu i rozwijaniu myślenia abstrakcyjnego - uczeń motywowany do tworzenia (współtworzenia z nauczycielami i rówieśnikami) zidywidualizowanych, złożonych systemów pojęciowych • system dopuszcza zmienność • szkoła przygotowuje do radzenia sobie z wieloznacznością w zewnętrznym świecie, korespondencja między światem dziecka i jego rodziny a światem szkoły • sprzyja promowaniu idei odpowiedzialnego i zaangażowanego uczenia się przez całe życie
Koncentracja na osobie • szkoła skoncentrowana wokół definicji ról – uczeń/nauczyciel • niebezpieczeństwo: ograniczenie poczucia autonomii, faworyzowanie i stygmatyzowanie dzieci, segregacja dzieci	**Koncentracja na przedmiocie** • szkoła sztywno ukierunkowana na konkretną wiedzę, sztywna filozofia szkoły • niebezpieczeństwo usztywnienia: uczenie na pamięć, „pod klucz", pod wyniki, zniewolenie zewnętrznymi przepisami
Koncentracja na przedmiocie • szkoła skupiona wokół „map" przedmiotowych, wnikliwe studiowanie • działania szkoły ukierunkowane na wyniki obiektywne • niebezpieczeństwo: osoba to przedmiot, wyścig szczurów, szkoły elitarne, izolacja nauki od sfer rozwoju	**Koncentracja na osobie** • szkoła wrażliwa na indywidualne potrzeby dziecka • ważne są indywidualne sądy, intencje, opinie • celem szkoły jest zintegrowany rozwój każdego ucznia i nauczyciela w ramach LLL
Kontrola skierowana na osobę Idea organizująca: **autorytet**	**Kontrola pozycjonalna:** Idea organizująca: **posłuszeństwo** / Idea organizująca: **racjonalność**
	Kontrola skierowana na osobę Idea organizująca: **tożsamość**

ZAGROŻENIA DLA ROZWOJU

Duże ryzyko, gdy pojawia się usztywnienie:

(1) Szkoła z systemem zamkniętym

(2) Szkoła z systemem otwarym promująca tylko swój kod

- **szkoła wywiera nacisk**, żeby dziecko przychodzące z kodem ograniczonym **zmieniło kod i posługiwało się kodem rozwiniętym** - szkoła tego wymaga i to podlega ocenie
- **szkoła z kodem rozwiniętym** staje się dla dziecka z kodem ograniczonym **„doświadczeniem odmiany społecznej"**, świat rodziny i świat szkoły to odmienne, sprzeczne, niemożliwe do pogodzenia rzeczywistości, w konsekwencji u dziecka może pojawić się poczucie rozdarcia, niespójności, nacisk na dokonanie wyboru
- **głównym i czasami jedynym kryterium wartościowania dziecka są efekty uzyskiwane za pomocą posługiwania się kodem rozwiniętym, szkoła nie przyczynia się do zintegrowanego rozwoju**, zaburza naturalny proces rozwoju tożsamości indywidualnej i społecznej dziecka
- szkoła **pogłębia różnice społeczne**, przyczynia się do powstawania i utwierdzania stereotypów i autostereotypów, uruchamia procesy marginalizowania
- **szkoła promuje dzieci z kodem otwartym i wyklucza dzieci posługujące się kodem zamkniętym** (pokusa szkół elitarnych, segregacja na klasy lepsze i gorsze)

Literatura: Matejczuk, J., Nowotnik, A., Rękosiewicz, M. (2013). 6-latek jako pierwszoklasista w szkole. Zróżnicowanie kodów językowych dziecka, rodziny i szkoły – dla kogo szansa, dla kogo zagrożenie? *Studia Edukacyjne*, 27, 129 - 142, w druku

Materiał nie jest przeznaczony na użytek komercyjny.

eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI | MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ | IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH | UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Joanna Matejczuk, Anna Nowotnik-Kamza, Małgorzata Rękosiewicz *Dzieci sześcioletnie w szkole: dla kogo szansa, dla kogo zagrożenie?*

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

dr Joanna Matejczuk, Instytut Psychologii UAM
mgr Anna Nowotnik i Małgorzata Rękosiewicz, Studia Doktoranckie Instytutu Psychologii UAM

Dzieci 6-letnie w szkole

dla kogo szansa, dla kogo zagrożenie?

marzec 2014 r.

Kontakt: joamat@amu.edu.pl

orientacja **NA OSOBĘ**

Pytania, które warto zadać, myśląc o przyjęciu młodszych dzieci do klasy I

orientacja **NA PROGRAM**

Jak myślimy o relacji UCZEŃ – SZKOŁA?

Myślenie wielokierunkowe

Uwzględnienie wzajemnych złożonych relacji między **uczniem – szkołą – rodziną – środowiskiem społecznym**

Dopasowanie dziecka do szkoły **DZIECKO → SZKOŁA** ? Dopasowanie szkoły do dziecka **SZKOŁA → DZIECKO**

Brak wzajemnego dopasowania w celu stworzenia optymalnej dla dziecka sytuacji szkolnej

Jak rozumiemy pojęcie GOTOWOŚCI SZKOLNEJ?

GOTOWOŚĆ SZKOLNA = (GOTOWOŚĆ DZIECKA + GOTOWOŚĆ RODZINY) + GOTOWOŚĆ SZKOŁY

Myślenie systemowe

- **GOTOWOŚĆ DZIECKA** to **efekt interakcji** dojrzewania, rozwoju pobudzonego przez czynniki środowiskowe, w tym przez **GOTOWOŚĆ RODZINY** oraz aktywności własnej dziecka
- **GOTOWOŚĆ SZKOŁY** to **wrażliwość instytucji** na dynamicznie zmieniające się potrzeby dziecka oraz umiejętność elastycznego dostosowania warunków, procedur, wymagań i zadań do tych potrzeb
- Gotowość szkolna jest **kształtowana również w trakcie nauki w szkole:** to budowanie solidnego fundamentu, **RUSZTOWANIA** (ang. scaffolding) jako podstawy kształtowania się różnych funkcji poznawczych i metapoznawczych oraz emocjonalnych i społecznych dziecka

Myślenie jednowymiarowe

GOTOWOŚĆ SZKOLNA = GOTOWOŚĆ DZIECKA

- Gotowość szkolna traktowana **instrumentalnie** – służy jedynie poradzeniu sobie przez dziecko z zadaniami szkolnymi
- Gotowość szkolna – zestaw cech i umiejętności niezbędnych z punktu widzenia realizowanego w szkole programu, które należy osiągnąć **przed pójściem do szkoły**
- Gotowość szkolna – **stan**, który należy osiągnąć, a nie proces, który może się kształtować również w trakcie edukacji szkolnej

Jaki jest CEL wspomagania gotowości szkolnej?

Uwzględnianie szerokiej perspektywy czasowej

PERSPEKTYWA KRÓTKOTERMINOWA CEL: Poradzenie sobie z zadaniami szkolnymi w 1. klasie

PERSPEKTYWA NA „DŁUŻSZE JUTRO" CEL: Przygotowanie do całego procesu edukacji szkolnej

PERSPEKTYWA DŁUGOTERMINOWA CEL: Przygotowanie do uczenia się przez całe życie (ang. long life learning). Przygotowanie do radzenia sobie ze złożoną, zróżnicowaną, wieloznaczną i dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością

Cel nadrzędny

- przygotowanie osoby świadomie i samodzielnie uczącej się i radzącej sobie z dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością
- **ORIENTACJA NA OSOBĘ** – przygotowanie do życia, program jest środkiem a nie celem

Perspektywa krótkoterminowa

CEL: Poradzenie sobie z zadaniami szkolnymi w I klasie ? Nie widać jutra ... ? Przystosowanie dziecka jedynie do poradzenia sobie z zadaniami szkolnymi w 1 klasie

Brak celu nadrzędnego – negatywne konsekwencje

- Nie uwzględnia się celu, jakim jest rozwój dziecka, nie uwzględnia się „jutra" rozwojowego dziecka
- Nie przygotowuje do dorosłego życia, zmieniającej się rzeczywistości – szkoła oderwana od rzeczywistości społecznej i osobistych celów dziecka i jego rodziny
- Ani szkoła, ani uczeń nie wiedzą, dokąd zmierzają ich działania; zagubienie; spadek motywacji po obu stronach
- Szkoła celem samym w sobie – uczenie sztuką dla sztuki – proste rozumienie efektywności (tu i teraz)

Jak zostały określone OBSZARY gotowości szkolnej?

11 KOMPETENCJI ZWIĄZANYCH Z ROZWIJAJĄCYMI SIĘ DOPIERO OBSZARAMI ŚWIADOMEGO UCZENIA SIĘ (związane z funkcjonalnym dojrzewaniem kory przedczołowej):

- **11.** Kompetencje metapoznawcze, samoregulacja
- **6.** ustanawianie celu i planowanie działań; **7.** inicjowanie i podtrzymywanie działań; **8.** organizacja działań w przestrzeni; **9.** organizacja działań w czasie; **10.** elastyczność działania
- **4.** gotowość do poświęceń na rzecz nadrzędnego celu; **5.** pamięć robocza aktywowana „tu i teraz"
- **2.** kontrola własnych emocji umożliwiająca panowanie nad sobą; **3.** koncentracja uwagi mimo działania dystraktorów
- **1. hamowanie reakcji = powstrzymywanie się**

Uwzględnienie wszystkich obszarów rozwoju dziecka

Uwzględnienie „wczoraj, dziś i jutra" rozwojowego dziecka

Ograniczenie do obszarów związanych jedynie z realizacją zadań szkolnych

Rozwijanie kompetencji specyficznych – niezbędnych dla realizacji zadań szkolnych	Podstawa wykonywania zadań realizowanych w ramach programu szkoły/ klasy
planowanie, organizowanie, kontrola, metapoznanie	Podstawa stawania się osobą świadomie uczącą się i odpowiedzialną za swój proces uczenia się
Rozwijanie kompetencji związanych z przebiegiem procesu uczenia się	
rozwój poznawczy, rozwój emocjonalny, rozwój moralny, tożsamość, rozwój społeczny	Narzędzie rozumienia sytuacji szkolnej, nadawania jej znaczeń, wypracowywania sposobów radzenia sobie
Wykorzystanie, rozwijanie i integracja kompetencji będących efektem rozwoju w okresie dzieciństwa	
bazowa ufność, autonomia i wolna wola, inicjatywa	Fundament wszystkich innych podejmowanych działań, wizja świata, siebie i innych ludzi
Budowanie zasobów osobistych w okresie całego wcześniejszego życia dziecka	

Na czym KONCENTRUJE się praca z dzieckiem?

Koncentracja na ZASOBACH DZIECKA i jego otoczenia

- **ODKRYWANIE I WYKORZYSTYWANIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO DZIECKA**
- Strefa aktualnego rozwoju + strefa najbliższego rozwoju (Wygotski)
- **Dziecko rozwija się, wzrasta i korzysta z zasobów swoich i otoczenia**

Koncentracja na DEFICYTACH DZIECKA

- Praca nad niwelowaniem braków, nie nad rozwijaniem potencjału dziecka
- Dziecko musi nadrabiać braki
- Dziecko musi się dostosować do wymagań

Jak myślimy o ZRÓŻNICOWANIU GOTOWOŚCI w klasach pierwszych złożonych z 6-latków lub w klasach mieszanych wiekowo?

- Zróżnicowanie gotowości wynika z naturalnych procesów rozwojowych (dojrzewanie kory przedczołowej + wcześniejszy trening lub jego brak)
- Dzieci rozwijają się w różnym tempie – zatem potrzebują różnego wsparcia
- Dorosły pracuje z dzieckiem nad zasobami rozwijającymi się w **sferze najbliższego rozwoju**
- Zróżnicowanie wsparcia i pomocy – szansa rozwoju dla każdego dziecka

- Zróżnicowanie gotowości jest problemem szkoły, nauczyciela, rodziców
- Zróżnicowanie gotowości szkolnej dzieci = klasa z problemami
- Zróżnicowanie gotowości hamuje rozwój dzieci „lepiej przystosowanych", „gorzej przypilnowanych", ale także „przeciętnych"

Materiał nie jest przeznaczony na użytek komercyjny.

eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Plakat przygotowany na konferencję pt. :„Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Aleksandra Ratajczyk *Dojrzałość szkolna sześcolatka czyli o tym, kto przychodzi do pierwszej klasy*

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

mgr Aleksandra Ratajczyk, Instytut Psychologii UAM

Dojrzałość szkolna 6-latka

czyli o tym, kto przychodzi do pierwszej klasy*

marzec 2014 r.

Kontakt: aleksandra.ratajczyk89@gmail.com

Dojrzałość szkolna: posiadane już umiejętności i kompetencje wykształcone w wyniku dotychczasowego rozwoju fizycznego, poznawczego, emocjonalnego i społecznego, czyli zasoby dziecka w strefie aktualnego rozwoju

Edukacja: „bycie krok do przodu", stawianie przed dzieckiem zadań przekraczających nieco jego aktualne możliwości i udzielanie wsparcia, kiedy dziecko tego potrzebuje, czyli działanie w strefie najbliższego rozwoju

NAUCZYCIELU, PAMIĘTAJ!

- Jesteś autorytetem w wielu dziedzinach
- Szósty rok życia to czas przełomowy w rozwoju, niektóre dzieci funkcjonują na poziomie pięciolatków, inne wyprzedzają siedmioletnich kolegów
- Czas i Twoja cierpliwość pozwolą małemu uczniowi szybko nadrabiać ewentualne zaległości
- Praca z dzieckiem to nie tylko praca nad umiejętnością czytania, to kształtowanie całego człowieka

FUNKCJONOWANIE POZNAWCZE

- Zapamiętywanie ok. 6 elementów, **proste strategie pamięciowe**: powtarzanie, początek organizowania materiału w kategorie
- Orientacja **w porach dnia**, umiejętność **planowania**
- Początki **uwagi dowolnej**
- **Myślenie przyczynowo - skutkowe** (ale nie na materiale abstrakcyjnym)
- Rozbudowane **zabawy symboliczne**, początki gier z regułami
- Uwzględnianie różnych perspektyw **(decentracja)**
- **Interioryzacja** czynności umysłowych (uwewnętrznienie)
- **Obiektywne kodowanie relacji** przestrzennych między przedmiotami

Co z tego wynika?

- Dojrzałość poznawcza pozwala rozpocząć naukę pisania i rozpoznawania liter
- Większość dzieci jest w stanie analizować przyczyny swoich niepowodzeń i sukcesów
- Sześciolatki są w stanie podporządkować się ustalonym zasadom pracy
- Wprowadzanie nowego materiału powinno opierać się o wcześniejsze doświadczenia dzieci
- Sześciolatki potrafią nauczyć się na pamięć bardzo krótkiego, najlepiej rytmicznego i rymowanego wierszyka
- Dzieci mogą przygotować krótkie opowiadania, należy wtedy doceniać ich kreatywność
- Pracę z dziećmi można wspólnie planować, określać ilość czasu przeznaczaną na zadanie i przerwę, dzięki temu poprawią się umiejętności planowania i organizacji czasu, a wydarzenia będą bardziej przewidywalne, co zwiększy poczucie bezpieczeństwa
- Sześciolatki mogą mieć problemy z utrzymaniem odpowiedniego poziomu skupienia, gdy temat ich nie zainteresuje

Planuj wspólnie z dziećmi pracę

Dostosuj formę zajęć do zainteresowań dzieci

ROZWÓJ EMOCJONALNY

- **Rozpoznawanie emocji** własnych i innych ludzi
- Coraz lepsza **kontrola emocjonalna**
- Okazywanie negatywnych emocji w sposób **werbalny** (przezwiska) i niewerbalny (gesty, miny)
- **Empatia**
- **Kryzys szóstego/siódmego** roku życia: konflikt między oczekiwaniami otoczenia bycia odpowiedzialnym i samodzielnym uczniem a ograniczeniami w decydowaniu o sobie

Co z tego wynika?

- Sześciolatki potrafią wyrażać swoje emocje w sposób akceptowany przez otoczenie, choć czasami wciąż zachowują się impulsywnie
- Są w stanie poczekać na swoją kolej
- Mogą okazywać lęk przed szkołą i niechęć do niej (to nie wynika z lenistwa!)
- Dzieci w tym wieku rozumieją emocje swoje i innych, potrafią określić ich przyczyny, a także je przewidzieć
- Nauczyciel–wychowawca staje się autorytetem niemal we wszystkich dziedzinach życia
- Coraz rzadziej używają przemocy przy rozwiązywaniu problemów

Czasem mogą się zdarzyć wybuchy emocji

Przewidywalność dnia pozwala dzieciom czuć się bezpiecznie

RELACJE SPOŁECZNE

- **Duże zróżnicowanie** umiejętności społecznych między dziećmi częściowo zależne od poprzednich doświadczeń (przedszkole/ kontakt z innymi dziećmi/ kontakty z dorosłymi)
- **Podporządkowanie** dorosłym
- Umiejętność **inicjowania i podtrzymywania kontaktu** z rówieśnikami i dorosłymi
- Pierwsze trwalsze **znajomości i przyjaźnie** oparte na wspólnych zainteresowaniach, na uczestniczeniu w tych samych zajęciach

Co z tego wynika?

- Sześciolatek potrafi inicjować i podtrzymywać rozmowę zarówno z osobą dorosłą, jak i rówieśnikiem
- Wykonuje polecenia
- Potrafi współpracować, podporządkować się ustalonym zasadom (czasem może jeszcze mieć z tym problemy)
- Jest otwarty, ale i łatwowierny
- Konflikty z rówieśnikami rozwiązuje kłócąc się, bądź wycofując z sytuacji, niektóre dzieci angażują inne osoby (np. nauczyciela) w te konflikty, nadal sporadycznie mogą pojawiać się zachowania agresywne

Sześciolatek potrafi poczekać na swoją kolej

Potrafi inicjować kontakty z rówieśnikami i dorosłymi

MOŻLIWOŚCI FIZYCZNE

- Silna **potrzeba ruchu**
- Uwidaczniają się **różnice związane z płcią**
- **Płynne ruchy**, skoordynowany bieg i chód, u większości dzieci dobrze funkcjonuje motoryka mała

Co z tego wynika?

- Dzieci są w stanie poprawnie trzymać długopis, ołówek, pędzelek, nożyczki, choć niektóre będą to robić jeszcze „niezgrabnie"
- Większość sześciolatków sprawnie posługuje się myszką i klawiaturą komputera
- Aktywność ruchowa nadal jest bardzo ważna dla sześciolatka, warto więc regularnie stosować „przerywniki" w postaci kilkuminutowych zabaw ruchowych – pozwalają lepiej skupić się na wykonywanym zadaniu i odprężyć
- Różnorodne zajęcia ruchowe pozwalają harmonijnie rozwijać się wszystkim grupom mięśni, usprawniają pamięć, koordynację wzrokowo–ruchową, wchodzenie w role i inicjowanie kontaktów z innymi dziećmi oraz uwagę
- Ćwiczenia są bardzo ważne ze względu na zmniejszanie ryzyka otyłości wśród dzieci
- Zwiększająca się kontrola zachowania pozwala sześciolatkom „wysiedzieć" w ławce przez czas określony zadaniem (nie dłużej jednak niż ok. 20 minut); duże znaczenie ma stopień zainteresowania tematem
- Chłopcy w tym wieku lepiej sobie radzą w zadaniach wymagających siły, a dziewczynki lepiej wykonują czynności wymagające precyzji

Potrafi prawidłowo trzymać kredkę

Ćwiczenia ruchowe to świetny sposób na przerwę w nauce

Materiał nie jest przeznaczony na użytek komercyjny.

eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

*Plakat został przygotowany na podstawie artykułu w czasopiśmie „Psychologia w szkole" oraz treści kursu internetowego „Sześciolatek w szkole" – Ratajczyk, A. (2013) Sześciolatek przychodzi do szkoły (2013). *Psychologia w szkole*., 4, 22-29.

Plakat przygotowany na konferencję pt. :„Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Magdalena Czub, Mateusz Wiliński ***Gotowość szkolna jako efekt interakcji***

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

dr Magdalena Czub, Zespół Wczesnej Edukacji, IBE w Warszawie
mgr Mateusz Wiliński, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 6 w Poznaniu

Gotowość szkolna jako efekt interakcji

marzec 2014 r.

Gotowość rodziny

Najważniejsze czynniki kształtujące specyficzny rodzaj wsparcia dla nauki szkolnej:

1. Filozofia wychowania (jaki jest cel oddziaływań wychowawczych i edukacji?)
2. Osobiste kompetencje wychowawcze każdego z rodziców
3. Styl wychowawczy rodziców (metody motywowania i wspierania dziecka)
4. Struktura rodziny (kto uczestniczy w wychowaniu dziecka?)
5. Zasoby intelektualne rodziny
6. Zasoby ekonomiczne rodziny
7. Poziom zaangażowania w pracę zarobkową rodziców
8. Własne doświadczenia edukacyjne rodziców
9. Zaufanie do instytucji państwowych
10. Stan zdrowia rodziny

Kształtowanie
aktywnej postawy wobec procesu przyswajania wiedzy i uczestniczenia w nim

Gotowość dziecka

Najważniejsze czynniki kształtujące postawę wobec nauki szkolnej:

1. Poziom rozwoju emocjonalno – społecznego
2. Rozbudzenie potrzeb poznawczych
3. Poziom rozwoju fizycznego i stan zdrowia
4. Temperament, typ układu nerwowego

Najważniejsze kompetencje u progu szkoły:

1. Umiejętność samodzielnego zaspokajania swoich potrzeb w nowym środowisku
2. Zdolność do funkcjonowania w grupie obcych dzieci
3. Zdolność do kontaktu z wychowawcą i pracy pod jego kierunkiem
4. Opanowanie wymagań podstawy programowej wychowania przedszkolnego

Współpraca
oraz swobodna wymiana opinii jako źródło wiedzy na temat potrzeb i możliwości dziecka

Dopasowanie
pomiędzy ofertą szkoły a potrzebami i możliwościami dziecka

Gotowość środowiska lokalnego

Gotowość szkoły

Najważniejsze czynniki wspierające start szkolny:

1. Dostosowywanie wymagań oraz rodzaju wsparcia do potrzeb konkretnego dziecka
2. Kompetencje wychowawców i nauczycieli
3. Różnicowanie aktywności dzieci w zależności od ich płci, dojrzałości i możliwości
4. Nastawienie na różnego rodzaju aktywności związane z wszystkimi obszarami rozwoju
5. Oferta różnorodnych form pomocy i wsparcia w przypadkach wymagających szczególnego zaangażowania
6. Identyfikowanie i wspieranie indywidualnych talentów dzieci
7. Programy nastawione bezpośrednio na ułatwienie dziecku przechodzenia do szkoły
8. Programy nastawione na wyrównywanie szans dzieci ze specjalnymi potrzebami

Gotowość środowiska lokalnego

Najważniejsze czynniki uczestniczące w kształtowaniu gotowości szkolnej:

1. Dostępność instytucji oraz grup nieformalnych oferujących rodzinie:
   - programy nastawione na wzmacnianie kompetencji rodzicielskich
   - wsparcie w sprawowaniu opieki nad dziećmi i w procesie edukacji
2. „Klimat" wokół edukacji i wychowania tworzony przez najbliższe otoczenie społeczne
3. Dostęp do przedszkoli lub punktów przedszkolnych
4. Dostęp do infrastruktury (parki, place zabaw, ścieżki edukacyjne)
5. Pomoc sąsiedzka

Materiał nie jest przeznaczony na użytek komercyjny.

eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek
Plakat przygotowany na konferencję pt. :„Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Anna I. Brzezińska *Interakcyjna diagnoza gotowości szkolnej dziecka: kategorie zbierania, porządkowania i analizy informacji*

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

prof. dr hab. Anna I. Brzezińska
Instytut Psychologii UAM, Zespół Wczesnej Edukacji Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie

Interakcyjna diagnoza gotowości szkolnej dziecka: kategorie zbierania, porządkowania i analizy informacji

marzec 2014 r.

RÓWNOWAGA MIĘDZY OBCIĄŻENIAMI A ZASOBAMI OSOBISTYMI DZIECKA I JEGO OTOCZENIA

OBCIĄŻENIA CHRONICZNE / CZASOWE / JEDNORAZOWE

DEFICYTY

DZIECKO
OBSZARY ANALIZY:
1a. Wigor życiowy, stan organizmu
1b. Sprawność fizyczna
2a. Funkcjonowanie emocjonalne
2b. Funkcjonowanie społeczne
3A. Funkcjonowanie poznawcze
3B Funkcjonowanie językowe

NADMIARY

DEFICYTY

ŚRODOWISKO
OBSZARY ANALIZY:
1. Zasoby szkoły: kadrowe, materialne, finansowe
2. Zasoby rodziny
3. Sąsiedzkie otoczenie rodziny
4. Wsparcie instytucjonalne: ochrona zdrowia, dostęp do specjalistów, opieka / pomoc społeczna

NADMIARY

Czynniki podmiotowe **utrudniające / blokujące** efektywny start szkolny dziecka **deficyty i nadmiary u dziecka**
Czynniki środowiskowe **utrudniajace / blokujące** efektywny start szkolny dziecka **deficyty i nadmiary w środowisku**

KOMPETENCJE / ZASOBY DZIECKA

1a. Wigor życiowy i stan organizmu
1b. Poziom sprawności, typowe rozwojowe formy aktywności

2a. Funkcjonowanie emocjonalne
2b. Funkcjonowanie społeczne

3a. Funkcjonowanie poznawcze
3b. Funkcjonowanie językowe

1. Zasoby szkoły
2. Zasoby rodziny
3. Wsparcie sąsiedzkie
4. Wsparcie instytucjonalne rodziny i szkoły

WSPARCIE STAŁE / CZASOWE / JEDNORAZOWE

Czynniki podmiotowe **wspierające / ułatwiajace** efektywny start szkolny dziecka / **kapitał osobisty**
Czynniki środowiskowe **wspierające / ułatwiajace** efektywny start szkolny dziecka / **kapitał społeczny**

Materiał nie jest przeznaczony na użytek komercyjny.

eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Plakat przygotowny na konferencję pt. : „Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Anna I. Brzezińska ***Przygotowanie dziecka do szkoły. Ostatni dzwonek!***

Przygotowanie dziecka do szkoły. Ostatni dzwonek!

Nie wszystkie dzieci rozwijają się w takim samym tempie i nie wszystkie w tym samym czasie mogą pochwalić się takimi samymi osiągnięciami rozwojowymi. Na rozwój człowieka w każdym okresie jego życia wpływają liczne czynniki natury biologicznej i społecznej, co powoduje, że ludzie w podobnym wieku czasami znacznie różnią się od siebie.

Zachowanie i przebieg rozwoju dziecka zależą przede wszystkim od tego, jak funkcjonuje jego centralny układ nerwowy, odpowiedzialny za odbieranie bodźców i zawiadywanie zachowaniem. Dzieci różnią się wrażliwością na bodźce, odpornością emocjonalną, wytrwałością, tempem uczenia się, zdolnością do koncentracji uwagi. Także ich organizmy różnią się odpornością na zachorowania czy wytrzymałością na różne ograniczenia. To, jak silny jest organizm dziecka i jak reaguje na różne czynniki w otoczeniu w dużym stopniu zależy od tego, jak rodzice dbali o jego zdrowie od najwcześniejszego okresu życia, jak było żywione, jakie stwarzano mu warunki do pobytu na świeżym powietrzu, ile miało okazji do różnego rodzaju aktywności ruchowych. Jego wydolność w pewnym stopniu zależy także od tego, co dziecko odziedziczyło po swoich przodkach, np. jakie choroby.

Z drugiej strony rozwój dziecka w ogromnym stopniu zależy od innych ludzi, od tego, w jakie interakcje z nim wchodzą. Oznacza to, że rodzice i inni dorośli oraz dzieci – młodsze i starsze, a także rówieśnicy tworzą podstawowe środowisko rozwojowe dla każdego dziecka. To inni ludzie mówią coś do dziecka i mu odpowiadają, zadają pytania, wydają polecenia, czytają i opowiadają, zachęcają do rozmów na różne tematy, wspólnie z dzieckiem się bawią, buszują w internecie, lepią pierogi, sprzątają w ogrodzie po zimie. W ten naturalny sposób wzbogacają jego wiedzę o otoczeniu i kształtują różne umiejętności.

Przejście dziecka spod opieki najbliższej rodziny do żłobka czy pod opiekę niani, a potem do przedszkola to zawsze sprawdzian dla niego i dla jego rodziców. Im dziecko młodsze tym bardziej wymaga opieki i wspierania w trudnych dla niego sytuacjach. Im starsze tym nie tylko bardziej samodzielne, ale też z tej swojej samodzielności coraz bardziej zadowolone. Samodzielność w codziennych sytuacjach, zaradność wtedy, gdy sytuacja jest nietypowa, umiejętność poszukania i znalezienia pomocy, gdy to niezbędne – to wszystko buduje w dziecku pozytywny stosunek do siebie, mocne poczucie własnej wartosci, ale także poczucie wysokiej własnej skuteczności.

Takie cechy oznaczają, że dziecko, takze w wieiu 6 lat, jest gotowe do kolejnego ważnego kroku w swoim rozwoju, że jest gotowe do podjęcia nauki w szkole – jako uczeń I klasy. Szkoła, podobnie jak wcześniej przedszkole, stawia przed dzieckiem różne wymagania. Dotyczą one podstawowego obowiązku – uczenia się, stosunku do kolegów i koleżanek, odpowiedniego zachowania w klasie i w szkole, także wobec różnych osób dorosłych, przestrzegania reguł, bardziej skomplikowanych niż te obowiązujące w przedszkolu czy w domu rodzinnym. Gdy dziecko jest dobrze w swym domu rodzinnym przygotowane te wszystkie wymagania stanowią dla niego nie zagrożenie, ale wielkie rozwojowe wyzwanie. Przy wsparciu rodziców, ale przede wszystkim nauczyciela – Pani czy Pana – w klasie I dziecko może każdego dnia przeżyć coś ekscytującego, a pokonywanie przeszkód może stać się drogą budowania pozytywnej samooceny i wiary we własne siły.

W uzyskiwaniu różnych umiejętności potrzebnych w szkole mogą dziecku pomóc jego najbliżsi. Nie trzeba specjalnego nakładu czasu ani środków finansowych, wystarczy bycie razem z dzieckiem, trochę pomysłowości i wykorzystanie naturalnych sytuacji, jakie zdarzają się na codzień w każdej rodzinie i w jej otoczeniu. Najlepszym czasem na takie „rozwojowe wzmocnienie" jest czas wolny spędzany razem z rodzicami, w spokoju, a nie w codziennym pędzie – wieczory w ciągu tygodnia, weekendy, wakacje.

Dziecko sprawne, samodzielne i zaradne

Dziecko samodzielne to takie, które potrafi poradzić sobie w codziennych typowych sytuacjach, np. umie pościelić swo-

je łóżko samo lub z niewielką pomocą innej osoby, poskładać swoje ubrania przed snem, przygotować je do prania opróżniając wszystkie kieszenie ze swoich skarbów, po zabawie poukładać zabawki na półkach czy w pudełkach, odebrać telefon i przekazać rodzicom informację, zrobić drobne zakupy w pobliskim sklepiku. Gdy ma zwierzątko w domu potrafi wykonać podstawowe czynności pielęgnacyjne. Podlewa kwiaty, pomaga sprzątać, pomaga w pracach kuchennych. Umie zaspokoić swoje podstawowe potrzeby fizjologiczne (codzienna toaleta, mycie zębów, włosów, czesanie się, samodzielne jedzenie sztućcami), emocjonalne (szuka pomocy, gdy coś mu się nie uda, biegnie do dorosłego, by wyrazić swoją radość, chce się przytulić, gdy mu smutno) czy poznawcze (zadaje pytania, szuka aktywnie informacji, domaga się odpowiedzi). Radzi sobie dobrze w zabawach z kolegami poza domem.

Dziecko samodzielne i do tej samodzielności zachęcane przez rodziców szybciej poradzi sobie z nowymi sytuacjami, jakie czekają je w szkole. Będzie bardziej wytrwałe w realizowaniu zadań związanych z realizowanym w klasie I programem, nie będzie unikało nowych zadań, będzie chętnie pomagało swym koleżankom i kolegom w trudnych dla nich sytuacjach. A to w efekcie przyczyni się do jeszcze lepszego rozwoju jego zaradności.

Jak wzmocnić samodzielność i zaradność dziecka?

- włączanie dziecka w prace domowe i wykonywanie ich razem z nim z zastosowaniem „podziału pracy", ale bez wyręczania – dzieci bardzo lubią być traktowane poważnie i chętnie angażują się w różne „prawdziwe" działania w domu czy wokół niego
- rozmawianie z dzieckiem w trakcie wykonywania tych prac – to znakomita okazja do lepszego poznania swego dziecka, tego, jak myśli, co już wie i umie, to także naturalna okazja do wyrażenia mu swojego zadowolenia
- pozostawianie pola do własnych pomysłów i zachęcanie do tego – np. urządzenie swojego kącika czy pokoju, decyzje, co ma wisieć na tablicy korkowej nad biureczkiem czy stolikiem do zabaw i nauki, co będzie rosło na grządce, wyznaczonej dla dziecka w ogrodzie babci
- nawiązanie kontaktu z rodzicami jego kolegów i koleżanek z przedszkola czy z najbliższej okolicy – umawianie się z rodzicami w sprawie wizyt w domu, wspólnego wyjazdu i noclegu poza domem
- zachęcanie do dokonywania wyborów, stwarzanie ku temu okazji, rozmawianie o różnych możliwościach – np. przy kupowaniu ubrania, prezentu dla kogoś, planów remontu mieszkania

Dziecko ciekawe świata

Dzieci w wieku przedszkolnym są ciekawe wszystkiego, co je otacza. W wieku 4–5 lat zasypują otoczenie pytaniami. Jednak ich wiedza o otoczeniu bliższym i dalszym oraz wiedza o świecie w ogromnym stopniu zależą od tego, jak traktują te pytania dorośli. Czy odpowiadają zdawkowo, odsyłają do innych osób, nie zwracają na nie uwagi? Czy przeciwnie – wręcz zachęcają do pytań, lubią z dziećmi rozmawiać? Im więcej świata pozna dziecko w wieku przedszkolnym i im bardziej różnorodna będzie ta wiedza tym bardziej podatny grunt na naukę w szkole. Dzieci, które dużo wiedzą będą się lepiej uczyły i będą wiedziały więcej. A te, które wiedzą niewiele trudniej będzie czymś zainteresować, a więc i ich postępy będą mniejsze. Zatem to, jakie będą osiągnięcia szkolne dziecka 6- czy 7-letniego w dużym stopniu zależy od jego najbliższych.

Jak rozwijać u dziecka ciekawość świata?

- zabieranie dziecka w różne miejsca w bliższej i dalszej okolicy, aby poznało różne instytucje i to, jak należy się w nich zachowywać – zabieranie do kina, teatru, banku, hipermarketu, galerii, metra, muzeum, szewca, fryzjera, punktu krawieckiego
- podróżowanie do krewnych, znajomych – różnymi środkami lokomocji w różne miejsca
- wyprawy do księgarni, do biblioteki, poszukiwanie w internecie, wspólne przeglądanie i czytanie książek, czasopism, codziennych gazet, rozkładu jazdy pociagów w internecie – dostarcza to dziecku różnej wiedzy, ale uczy też koncentracji i wytrwałości (trzeba doczekać do końca jakiejś historii czyt jakiegoś działania)
- podstawa to rozmawianie z dzieckiem, prowokowanie je do zadawania pytań, odpowiadanie na te pytania i zachęcanie do kolejnych

Dziecko pomysłowe i twórcze

Dzieci mają bujną wyobraźnię. Lubią wymyślać różne historie, często mają problem z odróżnieniem fikcji od rzeczywistości. Granicę tę odkrywają pod koniec wieku przedszkolnego. Tę wielką fantazję i pomysłowość widać we wszystkich ich działaniach, gdy tylko zostawi się im nieco swobody. Nadmierna kontrola dorosłych, silny nacisk na posłuszeństwo i poprawne zachowania mogą tę naturalną dziecięcą skłonność nie tylko zahamować, ale wręcz stłumić. A pomysłowość i postawa twórcza wobec wykonywanych zadań to niezbędne w toku nauki w szkole właściwości.

Twórcze dziecko w wieku przedszkolnym to potem twórczy uczeń, myślący, poszukujący rozwiązań, a nie czekający na podanie wzoru czy przykładu przez nauczyciela albo kolegę. Od postawy twórczej w codziennym życiu niedaleka droga do prawdziwej twórczości, szczególnie, gdy dziecko okaże się w jakiejś dziedzinie szczególnie uzdolnione.

Jak kształtować postawę twórczą u dziecka?

- zachęcać dziecko do różnych form ekspresji poprzez rysowanie, malowanie, lepienie, śpiew, taniec, grę na instrumentach, robienie zdjęć, gry komputerowe
- opowiadać dziecku różne historyjki, wymyślać je razem z dzieckiem, ilustrować rysunkami, gotowymi obrazkami, zdjęciami, zapisywać w komputerze, wydawać w postaci „książeczek z domowej bilbioteczki", rozsyłać mailem do krewnych, znajomych
- zadawać pytania typu „a jak można to zrobić inaczej?", przy czytaniu czy opowiadaniu historyjek pytania typu: „a co było przedtem?", „jak inaczej mogłoby się to skończyć?"
- grać z dzieckiem w różne gry – planszowe, komputerowe, bawić się w „gry językowe" – stosować rymowanki, wyliczanki, wymyślać nowe słowa
- zachęcać do niestandardowych pomysłów – np. dziś przygotujemy dla mamy niespodziankę, będzie cały obiad „na biało", nietypowe prezenty dla bliskich na święta, oryginalne opakowania własnoręcznie przez dziecko przygotowane

Dziecko – dobry kolega

Dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym intensywnie rozwiją się pod względem społecznym. Są wystarczające samodzielne i zaradne, by potrafić samemu nawiązywać kontakty społeczne, podtrzymywać rozmowę, załatwić różne swoje sprawy. Przez swych rodziców zostały już wprowadzone dość intensywnie w świat społeczny. Znają swoich krewnych, sąsiadów, znajomych rodziców i dziadków, ich kolegów z pracy. Dzięki telewizji poznały skomplikowane problemy świata dorosłych. Część wie, co to jest i jak działa facebook.

Pójście do szkoły to zawsze zmierzenie się z nową rzeczywistością, także społeczną. To nowi dorośli, nie tylko nauczyciele, to wielu starszych kolegów i koleżanek, z którymi dziecko będzie się spotykało na korytarzach, w szatni, świetlicy, stołówce, szkolnej bibliotece, na boisku czy w sali gimnastycznej w czasie szkolnych zawodów. Te dzieci, których rodzice wcześniej zadbali o ich szerokie i różnorodne kontakty społeczne szybciej się w tej złożonej szkolnej rzeczywistości odnajdą. Te, które chowane były „pod kloszem" będą miały trudniej, niezależnie od tego, czy do szkoły pójdą w wieku 6 czy 7 lat.

Jak rozwijać społeczne kompetencje dziecka?

- podstawowy warunek to otwarta rodzina – utrzymywanie kontaktów z bliższymi i dalszymi krewnymi, zapraszanie ich do domu i odwiedzanie ich z dzieckiem
- utrzymywanie kontaktów z sąsiadami i włączanie dziecka w te kontakty, np. poprzez drobne wspólne prace wokół domu czy na działce
- zadbanie o to, by dziecko miało jak najwięcej kontaktów z innymi dziećmi, szczególnie gdy jest jedynakiem – chodzi nie tylko o kontakty z rówieśnikami, ale także z dziećmi młodszymi (uczy się opiekowania) i starszymi (uczy się podporządkowywania, ale i „walki o swoje")
- uczenie różnych form nawiązywania i podtrzymywania kontaktów – rozmowy przez telefon codziennie z chorym dziadkiem, wysyłanie maili, rozmowy z wykorzystaniem skype'a, pisanie „staroświeckich" listów, kartek czy robienie laurek na rodzinne uroczystości

Ostatnie wakacje przed szkołą

W ciągu roku szkolnego wielu rodziców nie ma zbyt wiele czasu, by zajmować się swoim dzieckiem tak, jakby chcieli. Poza tym zmęczenie, pośpiech, konieczność rozwiązywania wielu problemów naraz nie sprzyjają spokojnemu, cierpliwemu kontaktowi z ciekawskim i zadającym wiele pytań naraz kilkulatkiem. Pozostają więc weekendy, wolne dni w ciągu tygodnia, no i przede wszystkim wakacje.

Dla dziecka, które 1 września pójdzie do szkoły, do I klasy te ostatnie wakacje są bardzo ważne. To czas na ostatnie przygotowania – ubrania, wyprawki szkolnej, miejsca do nauki, ale także czas na ostatnie już „korepetycje rozwojowe" ze strony rodziców. To także czas na wmocnienie, ugruntowanie tego, co dziecko wie i umie, co zdobyło w toku edukacji przedszkolnej. To czas na chwalenie i wyrażanie swego zadowolenia z osiągnięć dziecka. Dziecko rozpoczynające naukę w klasie I z mocnym poczuciem własnej wartości, z przekonaniem, że rodzice są z niego zadowoleni i dumni nie boi się zadawania pytań, gdy czegoś nie wie, albo nie rozumie. Jest bardziej wytrwałe, dąży do celu mimo przeszkód, które na początku są nieuchronne. Chętnie opowiada o tym, co działo się w klasie, chętniej zabiera się do odrabiania zadań domowych.

Jak wzmocnić samoocenę dziecka?

- ostatnie wakacje zaplanować tak, aby dziecko mogło być w kilku miejscach, np. razem z rodzicami i rodzeństwem poza domem, z dziadkami na działce, z bratem u krewnych w innej miejscowości przez kilka dni
- we wszystkich tych miejscach wykorzystywać naturalne sytuacje, aby dziecko mogło się jak najwięcej ruszać, biegać, skakać, wykonywać różne prace wymagające wysiłku fizycznego
- włączać dziecko w jak najwięcej działań wspólnych z innymi – z dorosłymi i dziećmi, będzie się od nich wielu rzeczy jeszcze mogło nauczyć
- po każdej „cząstce" wakacji dużo z dzieckiem rozmawiać, pytać, wyrażać swoje zadowolenie, że dało sobie z czymś radę, że się czegoś nauczyło czy dowiedziało, że poznało nowych kolegów
- rozmawiać z dzieckiem o szkole, ale nie ujawniać wobec niego swoich niepokojów, pretensji, nie nastawiać go negatywnie wobec nauczycieli, szkoły jako takiej, programu nauczania, ono i tak nie ma na to wpływu, a ten niepokój rodziców może udzielić się jemu
- zaplanować 1 września jako dzień uroczysty dla całej rodziny, urządzić małe przyjęcie rodzinne (np. podwieczorek albo lody w ogrodzie), sprawić dziecku jakąś niespodziankę (np. mały prezencik pod poduszką), zrobić zdjęcie do rodzinnego albumu albo do oprawienia i powieszenia nad biurkiem dziecka, opowiedzieć mu o swoim pierwszym dniu w szkole albo zachęcić dziadków do takiej opowieści przy popołudniowej kawie czy herbacie.

Anna I. Brzezińska
Instytut Psychologii,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zespół Wczesnej Edukacji,
Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Tekst ukazał się w czasopiśmie *Remedium*,
2013, nr 1 (239), s. 10–12.

Część 3

Gotowość rodziców

Informacja o warsztatach dla rodziców

Oferta dla Rodziców

Aktywny Mały Uniwersytet Latający Instytutu Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Zespół Wczesnej Edukacji Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie

Oferta dla rodziców

W dniu 15 maja 2014 roku AMUL czyli *Aktywny Mały Uniwersytet Latający* (informacje szczegółowe i materiały dla nauczycieli na: http://www.psychologia.amu.edu.pl/ip-w-dzialaniu/, działający przy Instytucie Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu we współpracy z Zespołem Wczesnej Edukacji Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie gościł w Grudziądzu na inauguracji Grudziądzkiego *Uniwersytetu (dla) Rodziców*, założonego przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Grudziądzu.

W spotkaniu wzięli udział nauczyciele i inni pracownicy placówek oświatowych z Grudziądza (48 osób) oraz rodzice (182 osoby) dzieci w wieku przedszkolnym, uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych.

W pierwszej części spotkania prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska – lider zespołu ZWE IBE – wygłosiła wykład nt.: *Od przedszkola do Uniwersytetu: jak wspomagać rozwój dzieci i młodzieży – droga ku samodzielności.*

W drugiej części odbyły się warsztaty w 5 grupach:

1. warsztaty prowadzone przez Annę I. Brzezińską dla nauczycieli i innych pracowników przedszkoli, szkół i placówek oświatowych pt: *Czego dzisiaj nauczyciele oczekują od rodziców swoich uczniów?*

oraz warsztaty pt: *Jak być fajną mamą, fajnym tatą?*, prowadzone przez studentów Instytutu Psychologii UAM w Poznaniu:

2. wiek przedszkolny: Anna Kłobukowska, Karolina Niemier, Katarzyna Wicher
3. wiek szkolny (szkoła podstawowa): Maria Dominiak, Marta Molińska, Anna Stecka
4. wiek gimnazjalny: Daria Andrzejczuk, Monika Małys, Katarzyna Wiecheć
5. wiek ponadgimnazjalny: Piotr Garbowski, Paulina Śniecikowska, Małgorzata Suckiel

Anna Kłobukowska, Karolina Niemer, Katarzyna Wicher *Warsztaty dla rodziców dzieci w wieku przedszkolnym*

Grupa 1: warsztaty dla rodziców dzieci w wieku przedszkolnym

Czy fajna mama – to idealna mama?

Pytanie: czy fajna z perspektywy dziecka czy obserwatora?

- **Fajna mama**, to taka która **kocha swoje dziecko** – niezależnie od tego, jakie ono jest, co zrobiło. Kocha je mimo wszystko i potrafi mu tę miłość okazać. To fundament. Dzięki temu, wiele błędów mamy może zostać wybaczone. Bo fajna mama, to **prawdziwa, ludzka, realna** mama, która też się czasem pomyli – przypali naleśnika, zapomni kupić ulubiony twarożek, zaśpi, jest zmęczona…
- **Fajna mama** to taka, która **ma czas dla swojego dziecka** i spędza go z nim.
- **Fajna mama,** to **spełniona mama**, która realizuje swoje ambicje i cele, ma swoje pasje i zainteresowania. Dzięki temu jest szczęśliwa, a wiadomo … szczęśliwa mama, to szczęśliwe dziecko ☺ To taka mama, która wie, że trzeba dbać także o siebie!
- **Fajna mama** to taka, która jest **elastyczna**. Potrafi stawiać wyzwanie dziecku, wymagać od niego, ale także pozwala sobie na chwile beztroskiej swobody (np. robi z dzieckiem „orły" na śniegu ☺).
- **Fajna mama** to taka, która **potrafi wyzwalać potencjał w dziecku**. Nie niszczy jego kreatywności, daje mu odpowiednią przestrzeń i swobodę do odkrywania świata, ale jednocześnie pomaga wtedy, kiedy dziecko tego potrzebuje.

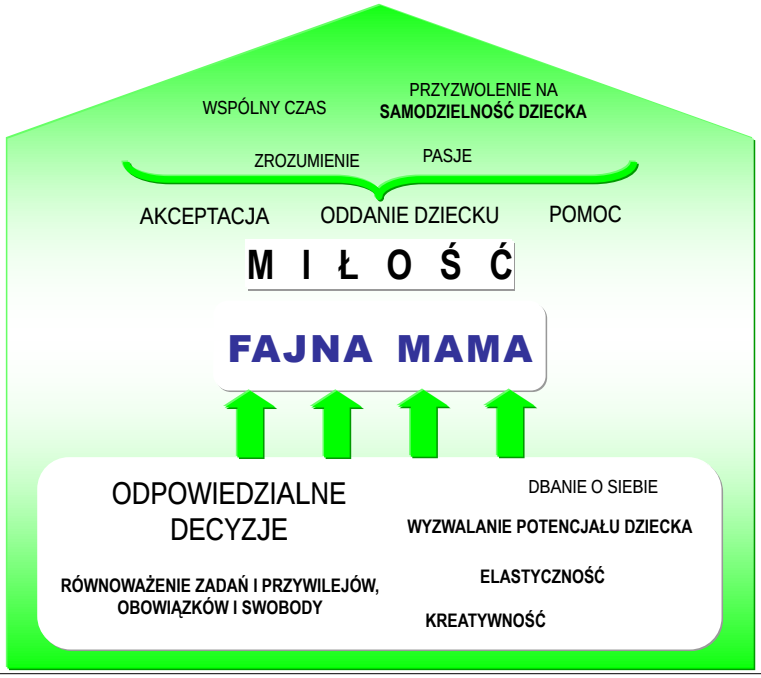

Maria Dominik, Marta Molińska, Anna Stecka *Warsztaty dla rodziców dzieci w wieku szkolnym (szkoła podstawowa)*

Grupa 2: warsztaty dla rodziców dzieci w wieku szkolnym (szkoła podstawowa)

Maria Dominiak, Marta Molińska, Anna Stecka
Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Warsztaty dla rodziców dzieci w wieku szkolnym pt.: Fajna mama, fajny tata!
Grudziądzki Uniwersytet (dla) Rodziców: 15 maja 2014 roku
czas dla dzieci – choćby kwadrans dziennie na wspólne zainteresowania
szukanie wspólnych pasji
opieka nad zwierzętami
wakacje
wycieczki rowerowe
prace w ogrodzie
gotowanie
gry i zabawy: rodzinne kalambury, „państwa, miasta"
wspólne oglądanie rodzinnych fotografii
opowiadanie historii rodzinnych
lektura
zakupy
ulubiony program w TV
ZRÓBMY TO RAZEM!
chwalenie, ale i konstruktywna krytyka
przyzwolenie na dokonywanie własnych wyborów, ale i na popełnianie błędów
dostrzeganie talentów, spełnianie marzeń kreatywność i zaangażowanie
szacunek dla indywidualności dziecka, jego poglądów oraz zainteresowań
WSZYSTKIEGO PO TROCHU...
BEZWARUNKOWA MIŁOŚĆ
BEZPIECZEŃSTWO
AKCEPTACJA
Bliskość i ZROZUMIENIE
uważne słuchanie
rozmowa z dzieckiem
uśmiech i poczucie humoru
wyrozumiałość
wzajemny szacunek
wsparcie
znajomość radości, ale i problemów dziecka
komunikacja z dzieckiem
WYMAGAĆ TEŻ TRZEBA!
Wymagajmy nie tylko od dziecka, ale także od siebie. Nasze zachowanie, sposób spędzania wolnego czasu to WZORCE, które dziecko często naśladuje.
dyscyplina
konsekwencja
stawianie granic
normy społeczne
kulturalne zachowanie
stopnie w szkole
cierpliwość
czas dla dziecka
spędzanie czasu wolnego (czynne/bierne – spacer, piknik, wycieczka, dyskusje, rozmowy, wspólne pieczenie / telewizja, komputer, Internet)

Daria Andrzejczuk, Monika Małys, Katarzyna Wiecheć *Warsztaty dla rodziców uczniów gimnazjum*

Grupa 3: warsztaty dla rodziców uczniów gimnazjum

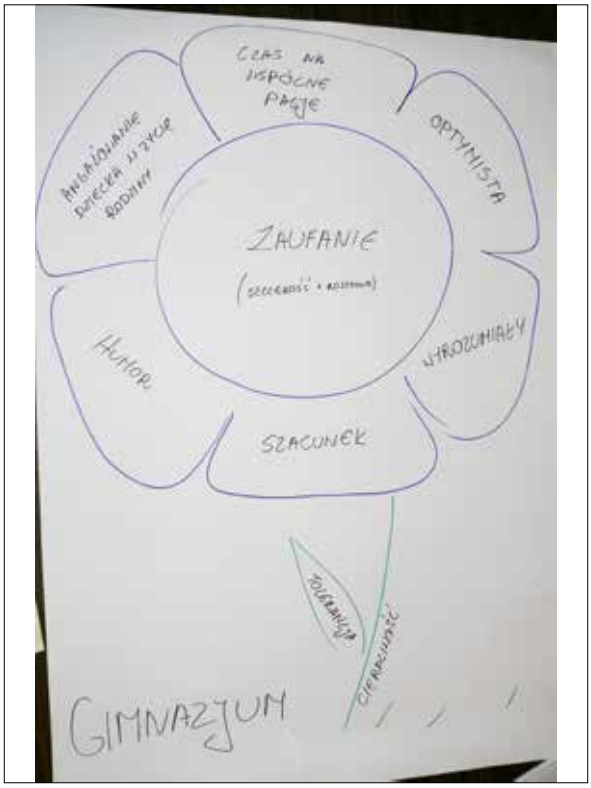

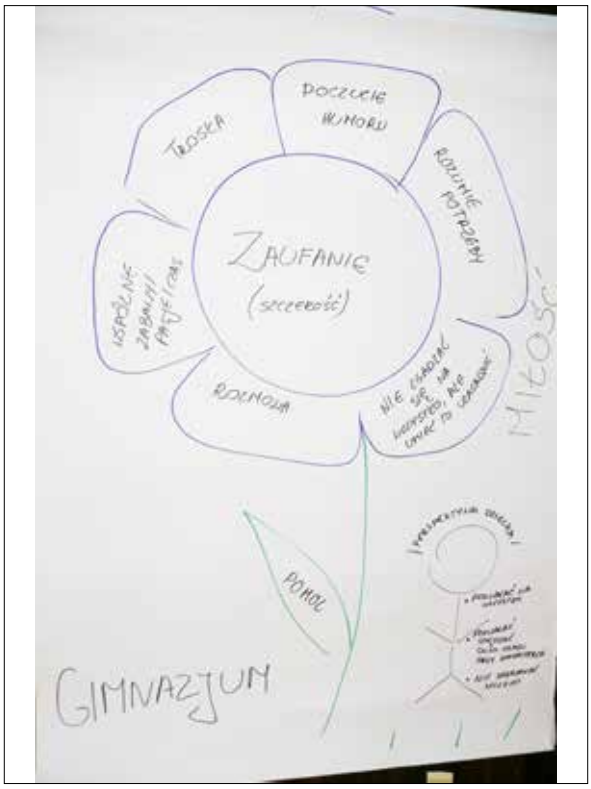

Grudziądzki Uniwersytet (dla) Rodziców

Grudziądz, 15 maja 2014 roku

Warsztaty dla rodziców nastolatków z gimnazjum

Prowadzenie:
Daria Andrzejczuk, Monika Małys, Katarzyna Wiecheć, Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zdaniem rodziców młodzieży z gimnazjum

Czym powinni cechować się dzisiaj rodzice w stosunku do swoich dzieci?

AKCEPTACJA I ZROZUMIENIE	RACJONALNE WYTYCZANIE GRANIC	POCZUCIE HUMORU	
TROSKA	WYROZUMIAŁOŚĆ	BEZPIECZEŃSTWO	WSPARCIE
Wspólne spędzanie czasu	TOLERANCJA	Wspólne zainteresowania	
CIERPLIWOŚĆ + SZCZEROŚĆ + OTWARTOŚĆ		ROZMOWA + CIERPLIWOŚĆ + SŁUCHANIE	
ZAUFANIE	ZAUFANIE	ZAUFANIE	ZAUFANIE

Piotr Garbowski, Paulina Śniecikowska, Małgorzata Suckiel *Warsztaty dla rodziców uczniów szkół ponadgimnazjalnych*

Grupa 4: warsztaty dla rodziców uczniów szkół ponadgimnazjalnych

Piotr Garbowski, Małgorzata Suckiel, Paulina Śniecikowska
Instytut Psychologii. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Plakat przygotowany po warsztatach *Fajna Mama, Fajny Tata* z rodzicami uczniów szkół ponadgimnazjalnych w ramach ***Grudziądzkiego Uniwersytetu (dla) Rodziców***

SOJUSZ CZY OPOZYCJA?

CZYLI JAK NAWIĄZAĆ PARTNERSKĄ RELACJĘ ZE SWOIM DZIECKIEM

ZADANIA STOJĄCE PRZED DORASTAJĄCYM DZIECKIEM

WCZESNY OKRES DORASTANIA → PÓŹNY OKRES DORASTANIA

Zmiany fizyczne organizmu | Negatywizm młodzieńczy | Silne dążenie do niezależności | Nawiązywanie intymnych relacji

„Sprawdzanie" rodziców | Przekraczanie granic | Zachowania ryzykowne

Formowanie tożsamości | Wzrost poczucia własnej wartości | Podejmowanie ważnych decyzji

Nabywanie nowych kompetencji społecznych, moralnych, poznawczych | Obniżenie konfliktów na gruncie rodzinnym

Duża podatność na naciski rówieśników | Zdefiniowanie własnej tożsamości

- Rodzic **ZAWSZE** powinien stanowić dla dziecka bezpieczną bazę i autorytet oraz być jego powiernikiem
- **A kim TY jesteś dla swojego dziecka w tym szczególnym okresie jego życia?**

KUMPEL – PARTNER – OPIEKUN

CO MOŻE – po stronie nastolatka - POWODOWAĆ PROBLEMY W RELACJACH RODZICE- NASTOLATKI ?

- Nieśmiałość
- Poczucie osamotnienia
- Brak celu i perspektyw w życiu
- Ucieczka od własnych problemów
- Potrzeba odreagowania kumulowanych, negatywnych emocji
- Brak komunikacji

okazywanie troski | odpowiedzialność | pogodzenie pozostawiania swobody z kontrolą

Do przemyślenia i zapamiętania ...

- Kochaj swoje dziecko bezwarunkową miłością
- Ufaj swojemu dziecku
- Bądź ze swoim dzieckiem i towarzysz mu w okresie podejmowania często niełatwych dla niego decyzji
- Stawiaj mu adekwatne wymagania
- Pozostaw mu przestrzeń do działania i autonomię
- Toleruj, akceptuj i szanuj, ale pomagaj zrozumieć błędy
- Bądź wyrozumiały, ale ucz się konstruktywnie krytykować

KONTROLUJ, ALE NIE OGRANICZAJ!

Bycie fajną mamą i fajnym tatą

dawanie poczucia bezpieczeństwa

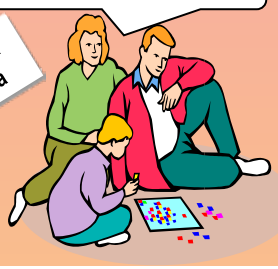

Anna I. Brzezińska ***Warsztaty dla nauczycieli i innych pracowników przedszkoli, szkół i placówek oświatowych pt: Czego dzisiaj nauczyciele oczekują od rodziców swoich uczniów?***

Grupa 5: warsztaty dla dyrektorów, nauczycieli i pracowników innych placówek oświatowych

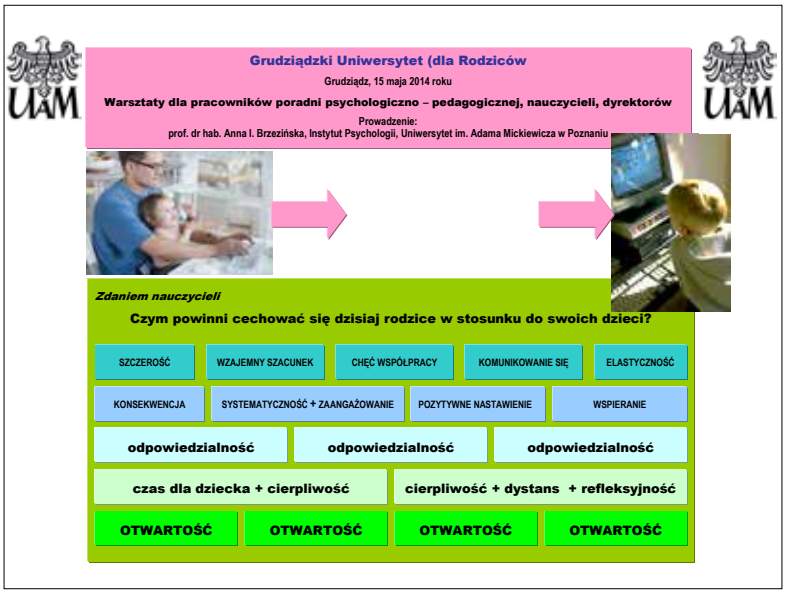

Część 4

Jak pracować z sześciolatkiem w szkole? Punkty wyjścia i propozycje

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

1

Nr 08 / 2013

Anna I. Brzezińska, Magdalena Czub, Tomasz Czub *Sześciolatek w szkole. Jak rozwija się jego mózg?*

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska, dr Magdalena Czub, Zespół Wczesnej Edukacji, IBE w Warszawie
dr Tomasz Czub, Instytut Psychologii Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sześciolatek w szkole Jak rozwija się jego mózg?

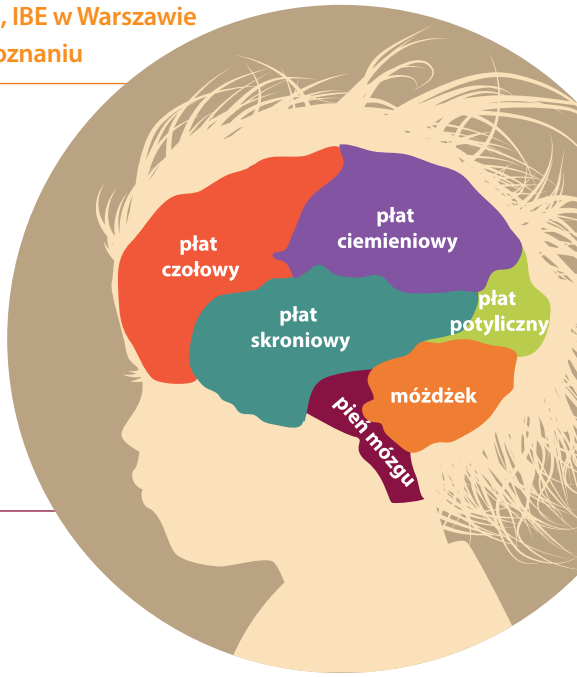

Mózg człowieka formuje się i dojrzewa w długim procesie rozwoju, który zaczyna się wkrótce po zapłodnieniu i trwa aż do dorosłości

Każdy z obszarów mózgu składa się z milionów komórek nerwowych połączonych ze sobą i „porozumiewających się" za pomocą synaps. Komórki i synapsy tworzą sieć mózgu, umożliwiającą komunikację pomiędzy różnymi obszarami oraz koordynowanie ich działania.

Rozwój mózgu obejmuje trzy procesy: 1) powstawanie komórek nerwowych (neuronów), 2) tworzenie połączeń między nimi (synaps) oraz 3) mielinizację włókien nerwowych (aksonów).

W pierwszych latach życia intensywnie tworzą się połączenia między komórkami nerwowymi. Powstaje wtedy około 700 synaps podczas każdej sekundy życia dziecka. Proces gwałtownego przyrostu liczby synaps prowadzi do ich nadprodukcji.

Po okresie intensywnego rozwoju zachodzi proces odwrotny nazywany „przycinaniem". Eliminowane są te synapsy, które są nieaktywne. W efekcie dochodzi wtedy do ustalenia liczby synaps na poziomie właściwym dla mózgu człowieka dorosłego.

Równolegle do procesów tworzenia i „przycinania" synaps, w poszczególnych rejonach mózgu odbywa się proces mielinizacji włókien nerwowych.

Różne obszary mózgu pełnią odmienne funkcje i dojrzewają w różnym czasie według określonej kolejności:

- liczba synaps w korze wzrokowej i słuchowej ustala się na poziome właściwym dla osób dorosłych już pod koniec 5. roku życia,
- w tym samym czasie dojrzewają obszary odpowiedzialne za posługiwanie się językiem,
- najdłużej, bo aż do ok. 16–18. roku życia, trwa proces stabilizowania liczby połączeń nerwowych w obszarach kory przedczołowej, odpowiadających za złożone funkcje poznawcze,
- w rejonie kory przedczołowej proces mielinizacji kończy się dopiero w wieku ok. 30 lat.

NAJWAŻNIEJSZE PROCESY W ROZWOJU MÓZGU

NA CZYM POLEGA?

CZEMU SŁUŻY?

Tworzenie się połączeń synaptycznych

- podczas rozwoju każdej komórki nerwowej następuje wzrost długości jej aksonu
- po dotarciu we właściwe okolice mózgu, akson intensywnie się rozgałęzia i kontaktuje się nawet z setkami neuronów, tworząc z nimi **połączenia synaptyczne**
- te pierwsze połączenia są bezładne i jest ich zbyt dużo

- miliardy komórek nerwowych muszą utworzyć **sieć połączeń**, aby poszczególne obszary mózgu mogły prawidłowo działać i komunikować się ze sobą
- komórki nerwowe muszą stworzyć obwody, z których każdy kontroluje inne funkcje mózgu, począwszy od widzenia i słyszenia aż do złożonych procesów myślowych

„Przycinanie" połączeń synaptycznych

- proces dojrzewania mózgu polega także na zmniejszaniu liczby połączeń pomiędzy komórkami dzięki zjawisku „**przycinania**" synaps, czyli połączeń między komórkami nerwowymi, którymi wędrują impulsy
- w pierwszych latach życia mózg tworzy bardzo dużo połączeń „na zapas", a w kolejnych latach zaczyna je sortować – potrzebne utrwala, a zbędne, nieużywane likwiduje.

- proces przetwarzania informacji w mózgu staje się bardziej efektywny i zużywa mniej energii
- w używanych obszarach mózgu eliminowanych jest znacznie mniej synaps, dzięki czemu dana kompetencja się doskonali
- „przycinanie" to proces najsilniej zależny od warunków środowiskowych, charakteru stymulacji i różnorodności doświadczeń dziecka w pierwszych latach życia

Mielinizacja

- proces pokrywania się włókien nerwowych (aksonów) substancją tłuszczową (mieliną), która jest ich elektrycznym **izolatorem**
- mielinizacja poszczególnych obszarów mózgu przebiega w określonej kolejności
- najpierw są to rejony odpowiedzialne za podstawowe czynności życiowe, a później okolice kierujące bardziej złożonymi funkcjami umysłu

- każde włókno nerwowe jest odizolowane od innego, dzięki czemu nie dochodzi do zakłóceń w przekazywaniu impulsów
- szybsze przekazywanie impulsów czyli sprawniejsze działanie i myślenie
- postęp mielinizacji wraz z tworzeniem się synaps ma decydujące znaczenie dla dojrzewania funkcji mózgu

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

3

Nr 08 / 2013

NAJWAŻNIEJSZE PROCESY W ROZWOJU MÓZGU

KIEDY?	JAK WSPIERAĆ?

Tworzenie się połączeń synaptycznych

- większość połączeń i obwodów, stanowiących podstawę nabywania różnych kompetencji tworzy się przed narodzinami i w pierwszych trzech latach życia
- później te połączenia, które są często używane, rozrastają się i umacniają, a nieaktywne słabną i zanikają

- dostarczać **różnorodnej stymulacji**
- pamiętać o zasadzie **wzajemności**, tzn. konieczności odpowiadania na aktywność dziecka i sygnały kierowane do dorosłego (np.: przez komentowanie tego, co dziecko robi, powtarzanie czynności dziecka)
- pamiętać o zasadzie **powtarzalności**, tzn. wielokrotnego powtarzania tych samych lub zmodyfikowanych zachowań, zabaw, aby umożliwić wytworzenie się stałych i „mocnych" połączeń
- **chronić dziecko** przed nadmiernym stresem, na skutek którego organizm produkuje hormon stresu – kortyzol, który wydzielany w nadmiarze, może uszkadzać sieci nerwowe

„Przycinanie" połączeń synaptycznych

- w pewnych rejonach mózgu rozpoczyna się już w 1. roku życia, a w 5. dobiega końca
- w innych rejonach trwa do zakończenia okresu dorastania
- szczyt intensywości tego procesu w poszczególnych rejonach mózgu przypada w różnym czasie

- pamiętać o zasadzie „**używaj lub trać**", tzn. brak stymulacji jakiejś kompetencji powoduje zanik połączeń w odpowiedzialnym za nią obszarze mózgu
- tworzyć dziecku **okazje do kontaktu** ze zróżnicowanymi bodźcami i informacjami po to, by mózg rozwijał się w różnych obszarach
- stwarzać możliwości próbowania **różnego rodzaju aktywności** (sportowych, muzycznych, językowych itp.), bez nacisku na szczególne osiągnięcia w danej dziedzinie, ale w celu rozbudzania ciekawości i radości z różnorodnego działania, bo to rozwija mózg

Mielinizacja

- rozpoczyna się w 4. miesiącu życia płodowego
- pod koniec 2. roku kończy się proces mielinizacji obszarów odpowiedzialnych za aktywność ruchową i czuciową
- proces mielinizacji obszarów mózgu, odpowiedzialnych za wyższe funkcje poznawcze, kończy się w wieku ok. 30 lat

- **właściwie odżywiać dziecko** czyli zapewniać mu dietę bogatą w tłuszcze, cholesterol, białko, witaminy i żelazo – jest to szczególnie ważne w pierwszych latach życia
- dbać o **uodparnianie** dziecka na infekcje
- dbać o **czystość** w jego najbliższym otoczeniu
- dbać o bogate w bodźce **środowisko fizyczne**: różnorodne dźwięki, barwy, zapachy, smaki, faktury
- dbać o jakość **środowiska społecznego**: różnorodne kontakty społeczne z dorosłymi i innymi dziećmi
- kontrolować poziom stymulacji dziecka
- tworzyć warunki do odpoczynku w ciągu dnia

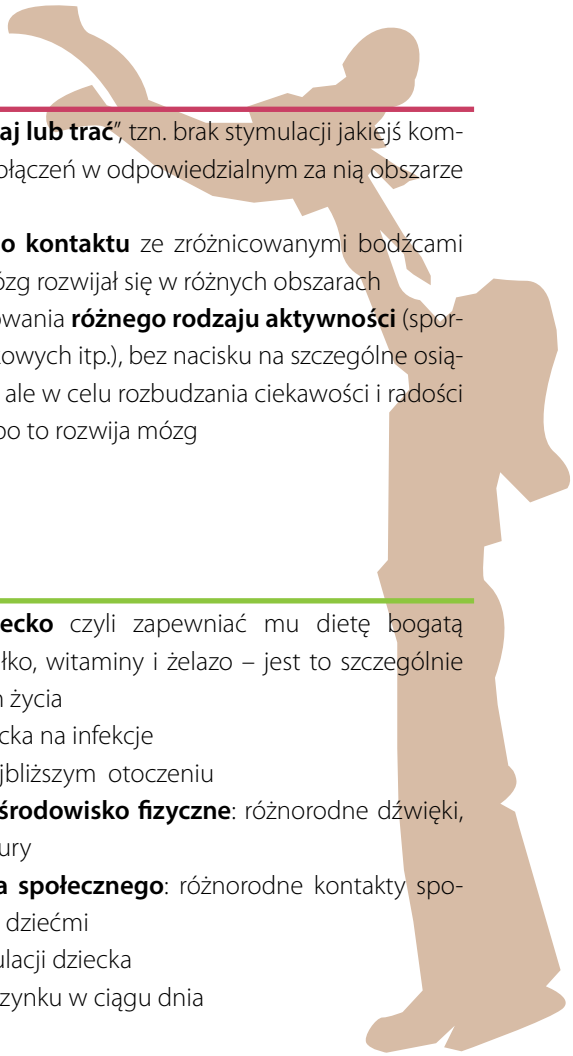

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

4

Nr 08 / 2013

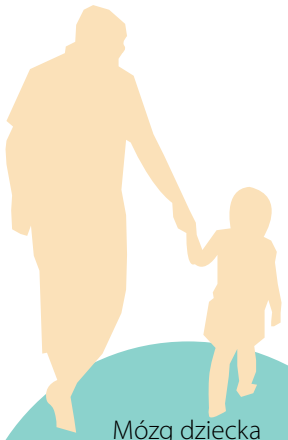

Interakcje między dzieckiem a jego środowiskiem w pierwszych latach życia decydują o sieci połączeń w mózgu i tworzą kontekst dalszego rozwoju i uczenia się

Mózg dziecka wymaga stabilnych i wzajemnych opiekuńczych relacji z dorosłymi – gdziekolwiek i jakkolwiek zostaną one zapewnione, będą przyczyniać się do zdrowego rozwoju mózgu

Warto wiedzieć

Dzieci prawidłowo rozwijające się i w podobnym wieku różnią się tempem dojrzewania poszczególnych funkcji mózgu

Mózg ludzki rozwija się bardziej dynamicznie w pierwszych pięciu latach życia niż w jakimkolwiek kolejnym okresie życia

Są dowody negatywnego wpływu deprywacji na rozwój mózgu, nie ma jednak dowodów, że szczególne wzbogacanie środowiska ulepsza architekturę mózgu

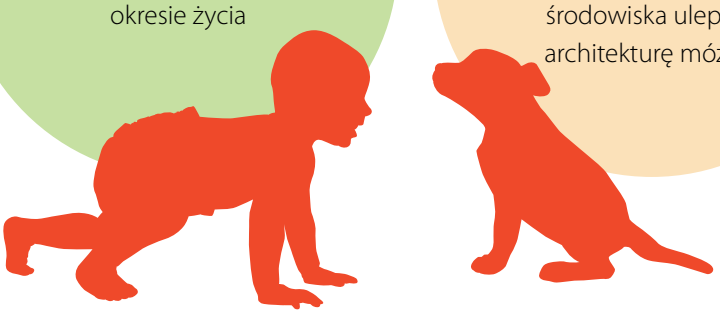

Literatura

Bruner, Ch., Elias, V., Stein, D., Schaefer, S. (2004). *Early learning left out: an examination of public investments in education and development by child age.* Washington: Voices for America's Children and the Child and Family Policy Center.

Early Years Study: Reversing the real brain drain. Final Report. (1999). Toronto: Ontario Children's Secretariat.

Shonkoff, J., Phillips, D. A. (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development.* Washington DC: National Academy of Sciences Presses.

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. **www.ibe.edu.pl**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

1

Nr 07 / 2013

Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk *Sześciolatek w szkole. Jak uczą się dzieci?*

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska, Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie
Dr Joanna Matejczuk, Instytut Psychologii Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sześciolatek w szkole Jak uczą się dzieci?

TUTORING RÓWIEŚNICZY
SAMODZIELNOŚĆ I WSPÓŁPRACA
PRACA W ZESPOŁACH ZADANIOWYCH
METODA PROJEKTÓW

Świat, w którym dzieci dziś się wychowują jest różnorodny, złożony i wieloznaczny

Im młodsze dzieci, tym bardziej różnią się tempem rozwoju i osiągnięciami rozwojowymi. Ponadto rodzice w różny sposób przygotowują swoje dzieci do przestąpienia progu szkolnego. To sprawia, że dzieci w pierwszej klasie są tak różne, zarówno pod względem wiedzy i umiejętności oraz sposobu funkcjonowania, jak i potrzeb. **Różnorodność** dzieci w klasie to ważny **czynnik ich rozwoju i przygotowania do życia** we współczesnym społeczeństwie. To dzięki niej dzieci mają szansę nauczyć się żyć w zróżnicowanej i nieprzewidywalnej rzeczywistości, która będzie ich udziałem w dorosłym życiu. Mają szansę zobaczyć, że choć ludzie są różni to mogą **RAZEM** żyć i pracować, pomagać sobie, a nawet znajdować dobre rozwiązania w trudnych i niepewnych sytuacjach.

Dla nauczyciela rozpoczynającego pracę z dziećmi 6-letnimi ważne jest rozpoznanie i wykorzystanie tej różnorodności w procesie kształcenia i wychowania. Dzięki temu szkoła pomoże dzieciom zdobyć różne narzędzia poznawania i porządkowania świata oraz bezpiecznego i z poszanowaniem innych ludzi działania w nim.

Jak pracować ze zróżnicowaną pod względem zasobów dzieci klasą?

RELACJE

Cel: przygotowanie dziecka do satysfakcjonującego bycia z innymi ludźmi, efektywnej współpracy i budowania pierwszych przyjaźni

Nauka w szkole to nie tylko zdobywanie wiedzy i umiejętności. To przede wszystkim czas **uspołeczniania** dziecka. Dzięki innym ludziom dziecko ma możliwość zdobywania i porządkowania wiedzy o świecie, o sobie i o relacjach społecznych. W szkole dziecko spotyka się z różnymi sposobami interpretacji rzeczywistości i stylami działania. **Konflikt poznawczy**, jaki wtedy powstaje w jego umyśle to:

- motor napędowy dla rozwoju poznawczego, bo rozbudza **ciekawość poznawczą**,
- okazja do porównywania się z innymi i zastanawiania się nad podobieństwami i różnicami, a więc nauka **wnikliwej obserwacji** i **krytycznego myślenia**,
- szansa podpatrywania innych i opanowywania rozmaitych sposobów działania, tak aby realizować swoje pragnienia z uwzględnieniem potrzeb i pragnień innych ludzi, a więc nauka **wytrwałości** w dążeniu do celu.

Jak pracować?

- zadania i zabawy w zespołach **różnej wielkości i w zmieniających się** parach, aby tworzyć okazje do poznawania różnych dzieci i współdziałania z nimi w różnych zadaniach
- rozmowy o **zasadach i normach** społecznych – informowanie, uzgadnianie, uzasadnianie, rozstrzyganie wątpliwości
- aranżowanie sytuacji, w których dzieci mogą **obserwować i doświadczać** różnych relacji społecznych i przez to zwiększać wachlarz swoich kompetencji społecznych: wyjścia do instytucji publicznych w najbliższej okolicy, zaproszenie gości do klasy, zadania wykonywane wspólnie z rodzicami, współpraca ze starszymi i młodszymi dziećmi, np. w świetlicy, pobliskim przedszkolu, na festynie
- zadania, zabawy i obowiązki pozwalające poznawać, doświadczać i ćwiczyć różne **role społeczne**: dyżurny klasowy, szef grupy zadaniowej, nauczyciel innych dzieci, zabawy w inscenizacje z podziałem na role

AKTYWNOŚĆ

Cel: przygotowanie dziecka do zadawania pytań, eksperymentowania i zdobywania samodzielności oraz kształtowanie wytrwałości i odwagi w działaniu

Dziecko ma **naturalną potrzebę bycia aktywnym**. Ta aktywność, odpowiednio wykorzystana, uspołeczniona i ukierunkowana przez szkołę, może się stać jego ważnym zasobem na przyszłość. Dzięki niej dziecko pozostanie twórcze i odważne w realizacji zadań, z którymi przyjdzie mu się zmierzyć.

Zabawa to nie strata czasu, to poważne narzędzie uczenia się, dzięki któremu dziecko może w szkole uczyć się bez utraty spontaniczności i naturalnej dziecięcej ciekawości i postawy twórczej!

Jak pracować?

- pozwalać dzieciom **samodzielnie poznawać** otaczającą je rzeczywistość – dotykać, wąchać, smakować, stukać, poruszać, używać zwykłych przedmiotów w niezwykły sposób
- zamieniać **zwykłe przedmioty** (liście, guziki, skarpetki, czapki, łyżki, pokrywki) w „pomoce dydaktyczne"
- wykorzystywać **każdą okazję** do nauki czytania, pisania i liczenia: szukanie różnic i podobieństw, kategoryzowanie w zbiory, uczenie relacji przestrzennych i przyczynowo-skutkowych w trakcie lub po wizycie w sklepie, banku, na poczcie, w parku, kinie
- tworzyć okazje do **regulowania** własnego działania w przestrzeni (jak będzie się wam najwygodniej pracowało przy tym zadaniu?) przez częste zmiany aranżacji klasy i układ stolików i krzesełek, a przez odpowiedni dobór form aktywności zachęcać dzieci do zmiany pozycji i szukania pozycji wygodnej dla siebie stosownie do rodzaju zadania czy zabawy
- uczyć **samokontroli** poprzez naukę powstrzymywania się od natychmiastowego działania: *wszyscy na mnie patrzą a ... na „trzy-cztery" zaczynamy; uwaga… start!; najpierw przygotujemy sobie wszystko, co jest nam potrzebne do…*

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

3

Nr 07 / 2013

Jak pracować ze zróżnicowaną pod względem zasobów dzieci klasą?

ZABAWA

Cel: poszerzanie wiedzy; ćwiczenie umiejętności poznawczych i społecznych przez rozwiązywanie problemów; radzenie sobie wspólnie z innymi z trudnościami: doświadczanie radości z sukcesów

Zabawa to najważniejsza forma aktywności dziecka we wczesnym dzieciństwie (**zabawy konstrukcyjne**), w wieku przedszkolnym (**zabawy tematyczne i w role, zabawy „na niby"**) i nie przestaje nią być wraz z przyjęciem roli ucznia w szkole (zabawy przekształcające się w **gry z regułami**).

- Dziecko nadal chce doświadczać przyjemności płynącej z zabawy, ale staje się coraz bardziej gotowe do **podporządkowywania się** zasadom i regułom i do **odraczania przyjemności**.
- Zabawa w wieku szkolnym nadal pełni funkcje uwalniania od doświadczanych napięć, bo pozwala dziecku **odreagować się** w bezpieczny sposób.
- Bawienie się to najlepszy sposób **ćwiczenia** tego, z czym w realnym życiu dziecko ma kłopot – stąd tak częste „zabawy w szkołę" czy „w lekarza".

Dla nauczyciela zabawa to furtka, przez którą może dzieci lepiej poznać, zaspokajać ich potrzeby, motywować do realizacji szkolnych zadań. Po stronie nauczyciela leży więc trud – szczególnie w klasie I – przełożenia zadań szkolnych na działania dla dziecka atrakcyjne. Dziecko w klasie I skupia się jeszcze na samym procesie działania, a nie na efekcie. W klasie II i III przyjdzie czas na przesunięcie tego skupienia na oczekiwany efekt końcowy

Jak pracować?

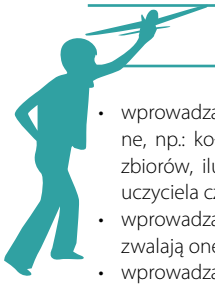

- wprowadzać **zabawy i gry ruchowe** i wplatać je w zadania szkolne, np.: kołysanie się podczas sylabizowania, tworzenie z siebie zbiorów, ilustrowanie minami i gestami opowiadanej przez nauczyciela czy czytanej historyjki
- wprowadzać **wierszyki, piosenki, wyliczanki, rymowanki** – pozwalają one dziecku porządkować wiedzę i rozwijają pamięć
- wprowadzać **gry** planszowe i komputerowe – wymagające **współdziałania z innymi**, bo uczy to znoszenia porażek, pocieszania innych, planowania działań, świętowania sukcesu
- tworzyć miejsce do **spontanicznej zabawy „na niby"**, z odgrywaniem ról, np.: można być literką, która zgodnie z zasadami ortografii przyjaźni się z innymi literami i wspólnie układa się z nimi w słowa; albo rycerzem, który wraz z innymi bohaterami opowiada o historii jakiejś dalekiej krainy

EMOCJE

Cel: nabycie przez dziecko przekonania, że rozumie, co się dzieje i że potrafi regulować własne zachowanie zgodnie z wewnętrznymi pragnieniami oraz stosownie do sytuacji

Czas nauki w szkole to nie tylko inwestycja w rozwój poznawczy. To też czas poznawania siebie i przygotowywania się do przejęcia odpowiedzialności za siebie, własną naukę i pracę. Zadaniem nauczyciela jest wzmacnianie **samoregulacji** ucznia w sferze emocji (**kontrola emocji**), motywacji (**motywacja zadaniowa**) i zachowania (**planowanie działań**).

Dziecko musi upewnić się, że świat emocji nie jest zagrażający, że ludzie różnie wyrażają te same emocje, że istnieją różne strategie radzenia sobie z emocjami pozytywnymi i negatywnymi. Wiedza i doświadczenie, zdobyte w toku zabaw i gier oraz wykonywania różnych zadań samodzielnie i we współpracy, przy pomocy kolegów i nauczycieli oraz rodziców pomogą dziecku w:

- nauce podporządkowywania się regułom związanym z obowiązkami szkolnymi,
- znoszeniu napięcia emocjonalnego związanego np. z czekaniem na swoją kolej w zabawie czy podczas pracy w zespole,
- doświadczaniu negatywnych emocji przy niepowodzeniach w realizacji zakładanych przez siebie czy oczekiwanych przez nauczyciela celów.

Jak pracować?

- dostarczać **wiedzy o emocjach** przez ich: 1) nazywanie i opisywanie w różny sposób – słowami, gestami, minami; 2) umożliwianie obserwowania różnic i podobieństw w przejawach emocji; 3) poszukiwanie związków między emocjami, a tym, co je mogło wywołać (np.: co czują bohaterowie? opowiadanych bajek, czytanych historyjek, oglądanych filmów)
- tworzyć okazje, by w zabawie, grach i pracy zespołowej był czas na **ekspresję** emocji (jak pokazać to, co czujemy bez używania słów?), **dzielenie się emocjami** z innymi (powiedzcie sobie w parach, co każdy z was czuł, gdy skończyliście zadanie) i **radzenie sobie z silnymi emocjami** (co zrobić, żeby się uspokoić?; jak opanować złość?; jak pokazać komuś, że zrobił nam przykrość?; jak pokazać innym, że bardzo się z czegoś cieszymy?)
- zachęcać do **zastanawiania się nad sobą i swoim działaniem** przez udzielanie dziecku informacji zwrotnych, rozmawianie o celach i zasadach wspólnej pracy i zabawy, zachęcanie do wyrażania uczuć w rozmowie, przez rysunek, gestem, miną, odgrywanie postaci i scenek

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

2

Nr 07 / 2013

MIEJSCE: PRZESTRZEŃ I CZAS

Cel: stawanie się przez dziecko osobą coraz bardziej świadomą swoich korzeni i swojej małej ojczyzny, o coraz lepszej orientacji w czasie i przestrzeni, rozumiejącą, co się dzieje i dlaczego

Poznawanie świata przez dziecko rozpoczyna się od poznawania najbliższego otoczenia. Nowym dzisiaj obszarem już we wczesnym dzieciństwie jest świat poznawany dzięki Internetowi. Dziecko przychodzi więc do szkoły bogate w różnorodną wiedzę, często jednak jest ona niepełna i nieuporządkowana.

- Każda rodzina żyje w jakimś miejscu i to jest świat, jaki dziecko może już bardzo wcześnie poznawać **bezpośrednio**, czyli uczestnicząc w nim, oraz **pośrednio** – słuchając tego, co opowiadają mu inni ludzie.
- Pójście do przedszkola, a potem do szkoły rozszerza ten krąg, ale też **pogłębia i porządkuje** posiadaną wiedzę. Oznacza to bardziej systematyczne, a nie jedynie okazjonalne poznawanie własnego osiedla, wioski, ulicy i miasta, regionu, także poznawanie ich historii i kultury we wszelkich jej przejawach.
- Praca w szkole musi być także zorganizowana w jakimś **porządku czasowym**, najlepiej w dłuższej perspektywie czasu. Można organizować działania uczniów według pór roku bądź miesięcy albo ważnych uroczystości, w tym różnych rocznic, także w środowisku lokalnym.

Jak pracować?

- organizowanie wycieczek do różnych miejsc w okolicy, jak biblioteka, poczta, fryzjer, magiel, urząd gminy, gospodarstwo rolne, remiza strażacka
- zapraszanie do szkoły i spotkania z władzami rejonu i osobami pełniącymi różne funkcje użyteczne dla wszystkich (sołtys, wójt bądź burmistrz, pracownik urzędu gminy, weterynarz, policjant)
- uwzględnianie kalendarza ważnych wydarzeń, imprez, rocznic, tradycji lokalnych
- rozmawianie o historiach rodzinnych, zachęcanie dzieci do takich rozmów w domu
- pielęgnowanie lokalnej kultury i tradycji, w tym kulinarnej, zwyczajów, obrzędów np. weselnych
- zachęcanie dzieci do uczestniczenia w różnych spotkaniach i wycieczkach, ale również ich organizowania, przygotowywania i podsumowania

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. **www.ibe.edu.pl**

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

1

Anna I. Brzezińska *Sześciolatek w szkole. Co mogą zrobić rodzice?*

Nr 03 / 2013

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Sześciolatek w szkole
Co mogą zrobić rodzice?

informacje, działania

Na gotowość szkolną dziecka istotnie wpływa dojrzałość poznawcza, emocjonalna i społeczno-moralna

Dojrzałość ta ma też istotny wpływ na jego powodzenie w szkole, szczególnie w okresie adaptacji do systemu szkolnego w klasie I. Dojrzałość ta kształtuje się już w okresie wczesnego dzieciństwa, czyli przed 3. rokiem życia. Jednak szczególnie intensywnie rozwija się w wieku przedszkolnym, głównie pod wpływem oddziaływań **rodziców i nauczycieli w przedszkolu**. Niezwykle istotne jest, aby opiekunowie dziecka na co dzień stwarzali mu różnorodne okazje do nabywania i kształtowania umiejętności stanowiących podstawę do nabywania kolejnych kompetencji w szkole.

Przejawy gotowości dziecka do szkolnego uczenia się

GOTOWOŚĆ POZNAWCZA

dziecko

- **posiada podstawowe informacje o sobie:** potrafi się przedstawić, podać swój wiek, adres zamieszkania, imiona rodziców i podstawowe informacje o swojej rodzinie i najbliższym otoczeniu
- **wykazuje umiejętność orientacji w przestrzeni:** potrafi lokalizować miejsca w najbliższym otoczeniu – swoje przedszkole, najbliższy sklep, bank, park
- **wykazuje umiejętność orientacji w czasie:** zna dni tygodnia i ich kolejność; potrafi również ocenić czas trwania zdarzeń np. ile zajmie mu droga do przedszkola
- **rozumie związki przyczynowo-skutkowe:** np. proces przygotowania i wypieku ciasta
- **interesuje się czytaniem, pisaniem, liczeniem**, samo próbuje to robić, zadaje pytania
- **potrafi skupić uwagę** przez dłuższy czas na tej samej czynności
- **zaczyna stosować indywidualne strategie pamięciowe:** np. kilkakrotnie powtarza podaną mu treść czy jakieś polecenie
- **interesuje się otaczającym je światem,** zjawiskami przyrody, tym, co podają wiadomości np. w radio czy telewizji
- **zaczyna interesować się szkołą**, pyta o to rodzeństwo bądź starszych kolegów

ciąg dalszy – s. 4
zadania dla rodziców – s. 2–3

Gotowość szkolna dziecka w dużym stopniu zależy od tego, w jakim środowisku się ono rozwija

Najpierw środowisko rodzinne, a potem przedszkolne tworzą warunki dla realizowania kolejnych zadań rozwojowych, czyli pobudzają i aktywizują, kierują dziecko ku nowym wyzwaniom, wspierają w ich pokonywaniu. Wiąże się to z dostarczaniem **różnorodnej stymulacji poznawczej** (np. wizyty w muzeach i teatrze, podróże, wspólne przeglądanie i czytanie

Jak przygotować dziecko do zdobycia poszczególnych kompetencji

	SAMODZIELNOŚĆ I ZARADNOŚĆ W CODZIENNYCH SYTUACJACH ŻYCIOWYCH I SZKOLNYCH	RADZENIE SOBIE W SYTUACJACH NIETYPOWYCH I TRUDNYCH ORAZ ZNOSZENIE NIEPOWODZEŃ
DOŚWIADCZENIA I KOMPETENCJE DZIECKA	• dziecko w wieku przedszkolnym wiele rzeczy potrafi zrobić i przejawia coraz większą potrzebę samodzielności • zwykle bez trudu radzi sobie w codziennych czynnościach, jak utrzymywanie porządku w swoim pokoju, układanie zabawek, książek, składanie swojego ubrania, jedzenie, mycie, pomaganie w domowych obowiązkach – podlewanie kwiatów, pomoc w gotowaniu	• dziecko w wieku przedszkolnym potrafi sobie radzić w sytuacjach nietypowych, nagłych, zaskakujących, o ile tylko nie naruszają jego poczucia bezpieczeństwa • kompetencje radzenia sobie zostały nabyte w sytuacjach naturalnych, o ile rodzice nie usuwali wszelkich przeszkód i pomagali dziecku wytrwać w trudnej sytuacji
ZADANIA RODZICÓW	• dostrzeganie przez rodziców osiągnięć dziecka • rozmawianie z dzieckiem o jego umiejętnościach, dzięki czemu staje się coraz bardziej świadome tego, co umie i z satysfakcją z tego korzysta • uwzględnianie pomysłów i propozycji dziecka • pozwalanie na podejmowanie decyzji, dotyczących spraw dziecka, np. przy wyborze ubrania, podejmowanej aktywności, rodzaju zabawy • wyznaczanie rozmaitych „specjalnych" zadań • np. karmienie i dbanie o domowe zwierzątko, sprzątanie ogrodu czy spiżarni	• pokazanie na własnym przykładzie, że nie wszystkie zadania i plany udaje się zrealizować z zamierzonym skutkiem • pokazanie, że również dorosły napotyka na różne trudności i niepowodzenia • rozmawianie o tym, że ważne jest „mierzenie się" z kolejnymi wyzwaniami, ponieważ każde z nich niesie ze sobą ważne doświadczenia, daje nową wiedzę
EFEKT	• dziecko stanie się bardziej pewne siebie, zaradne, a samodzielny sześciolatek z większą łatwością będzie radzić sobie z zadaniami czekającymi go w szkole	• dziecko stanie się bardziej wytrwałe • nauczy się szukać pomocy, a nie biernie czekać, aż pojawi się dorosły • będzie z większą łatwością akceptować swoje niepowodzenia, a ewentualne szkolne trudności traktować jako wyzwania, a nie jako zagrożenia czy przeszkody nie do pokonania

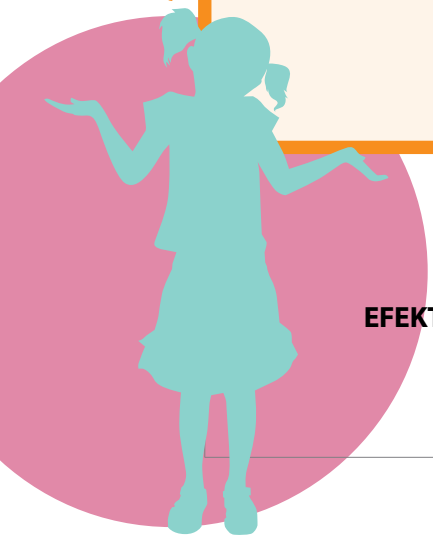

książek, przeszukiwanie Internetu), **doświadczeń społecznych** (zadbanie o kontakty dziecka zarówno z dziećmi, jak dorosłymi – np. krewnymi, sąsiadami) i **tworzeniem przestrzeni dla twórczych działań** dziecka (np. zachęcanie dziecka do różnorodnych form ekspresji artystycznej, kształtowanie w nim postawy „badacza").

	NOWE KONTAKTY SPOŁECZNE	NOWE ZADANIA I ROZLICZANIE SIĘ Z NICH
DOŚWIADCZENIA I KOMPETENCJE DZIECKA	• dla sześciolatka osobami najbardziej znaczącymi są najbliższe mu osoby – rodzice, starsze rodzeństwo, dziadkowie, nauczyciele w przedszkolu • dziecko na swój sposób rozumie relację przyjacielską – przyjaciel wyróżniany jest przede wszystkim jako partner zabaw • pod koniec wieku przedszkolnego zmienia się natura relacji z innymi dziećmi, coraz częściej chodzi nie o zabawę, ale o wspólne zadanie, wymagające jasnego komunikowania własnych emocji, intencji, potrzeb	• aktywność dziecka w wieku przedszkolnym w dużej mierze charakteryzuje się beztroską, nieuporządkowaniem • dziecko poznaje otoczenie na drodze swobodnego, okolicznościowego gromadzenia doświadczeń • dziecko często koncentruje się bezpośrednio na samej działalności, nie podporządkowując jej określonemu celowi, stąd jest mało skuteczne i mało wytrwałe
ZADANIA RODZICÓW	• umożliwianie kontaktów z różnymi osobami dorosłymi w domu i poza nim • umożliwianie kontaktów z dziećmi w różnym wieku • rozmawianie z dzieckiem o zasadach i zwyczajach komunikacji z dziećmi i osobami dorosłymi • omawianie z dziećmi nowych dla nich reguł życia społecznego • sygnalizowanie możliwych niebezpieczeństw, np. kontakt z osobami nieznanymi	• najważniejszym zadaniem rodziców jest pomoc dziecku w formułowaniu celów oraz wsparcie w utrzymaniu odpowiedniej motywacji do ich realizacji • włączanie dziecka w różne czynności domowe i pilnowanie, by je kończyło oraz pomaganie mu w tym, gdy traci zapał • wspólne planowanie tego, co należy zrobić w jakiejś sytuacji, np. robienie zakupów czy planowanie wakacyjnego wyjazdu
EFEKT	• dziecko nauczy się lepiej dostosowywać swoje zachowanie do okoliczności • dziecko opanuje różne sposoby nawiązywania i podtrzymywania kontaktów społecznych z dorosłymi • dziecko nauczy się lepiej dostosowywać swoje zachowania do oczekiwań kolegów w różnym wieku, a jednocześnie jaśniej wyrażać swoje potrzeby	• dziecko nauczy się, że aby osiągnąć jakiś cel trzeba pomyśleć o tym, jak to zrobić • stopniowo wykształci się postawa systematyczności, rzetelności, dokładności w działaniu • dziecko zacznie odczuwać satysfakcję z osiągania wyznaczanych przez siebie celów

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

4

Nr 03 / 2013

Przejawy gotowości dziecka do szkolnego uczenia się

GOTOWOŚĆ EMOCJONALNA

dziecko

- **potrafi wyrażać swoje emocje** w sposób akceptowany przez innych ludzi, stara się hamować takie przejawy emocji jak krzyk, pisk, podskoki, bieganie, szarpanie innych
- **rozpoznaje i umie nazywać emocje** własne oraz innych
- **rozumie swoje emocje**, np. wie, co jest przyczyną jego smutku lub złości
- **zaczyna kontrolować swoje emocje**, np. umie chwilę poczekać na nagrodę, umie znosić porażki
- **rozumie wpływ swoich emocji** na innych ludzi, np. *gdy jestem smutny, moja mama też jest smutna*

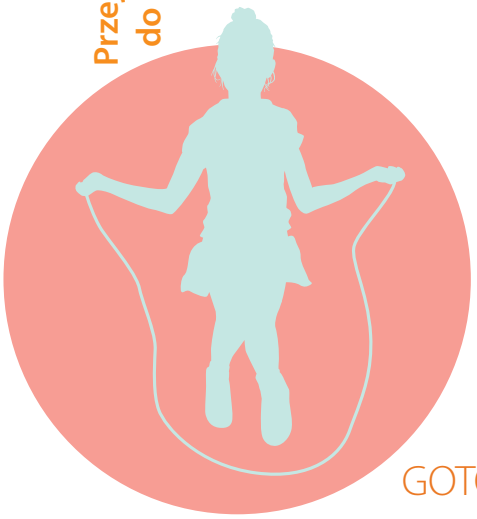

GOTOWOŚĆ SPOŁECZNA

dziecko

- **potrafi inicjować kontakty** z innymi dziećmi i odpowiadać na ich zainteresowanie
- **umie podtrzymać kontakt**, kontynuuje rozmowę, zadaje pytania, słucha uważnie i odpowiada na pytania
- **stosuje zasadę wymienności** w kontaktach społecznych, np. *kiedy ja mówię, ty słuchasz, a kiedy mówisz ty, ja słucham ciebie*
- **umie bawić się zgodnie w grupie dzieci** i umie z nimi współpracować w zabawie i przy prostych zadaniach

GOTOWOŚĆ MORALNA

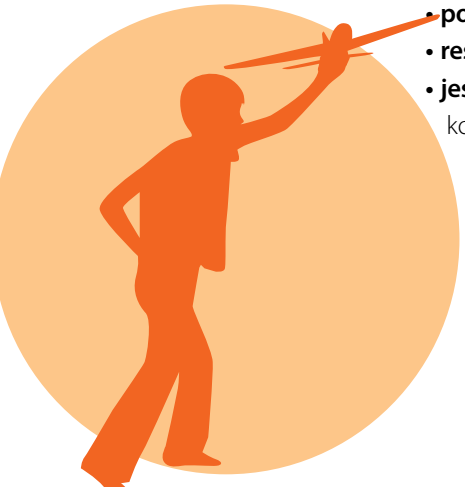

dziecko

- **zna podstawowe normy i zasady** obowiązujące w określonych miejscach, np. w domu, sklepie, teatrze, kościele, u lekarza
- **potrafi podporządkować się zasadom** wyznaczonym przez dorosłych
- **respektuje umowy** zawarte z innymi ludźmi
- **jest obowiązkowe i wytrwałe** także wtedy, gdy nikt go w danej chwili nie chwali i nie kontroluje, samodzielnie finalizuje rozpoczętą przez siebie czynność, np. rysunek

POSTAWA WZGLĘDEM SZKOŁY I UCZENIA SIĘ

dziecko

- **dostrzega korzyści płynące z nauki** pod kierunkiem innej osoby
- **posiada pozytywny obraz szkoły**
- **rozumie różnice** między rolą przedszkolaka i ucznia
- **zna podobieństwa** między rolą przedszkolaka i ucznia

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. **www.ibe.edu.pl**

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

1

Anna I. Brzezińska *Sześciolatek w szkole. Co może zrobić nauczyciel?*

Nr 04 / 2013

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Sześciolatek w szkole
Co może zrobić nauczyciel?

informacje, działania

Gdy dzieci sześcioletnie podejmują edukację szkolną, trzeba dopasować programy i metody kształcenia do potrzeb najmłodszych uczniów

Ważne jest, aby uwzględniać zainteresowania sześciolatków, ich aktualne zasoby, a **jednocześnie** stwarzać możliwość treningu tych umiejętności, które dotychczas znajdowały się poza ich zasięgiem, albo z którymi dzieci te jeszcze sobie same nie radzą. Zwłaszcza w przypadku młodszych dzieci należy **elastycznie modyfikować** swój sposób nauczycielskiego postępowania i umieć dostosowywać się do bardzo zmiennych sytuacji, jakie tworzy dziecko.

Bardzo istotne są w tym przypadku zasadnicze kompetencje nauczyciela edukacji elementarnej – **postawa wrażliwego opiekuna, uważnego obserwatora i mądrego inspiratora**. Kluczowe są tu jego empatia i umiejętność wyrażania swojej akceptacji dla dziecka jako osoby, połączona z umiejętnością uczciwego przekazywania mu informacji zwrotnych. Dla dziecka ważne jest, czy jego nauczyciel potrafi w odpowiednim momencie, tj. nie za późno, ale też nie za wcześnie, udzielić mu odpowiedniego emocjonalnego wsparcia albo konkretnej pomocy, czy jest dyskretny, sprawiedliwy i uczciwy.

Wreszcie, szczególnie dzisiaj, gdy dzieci od najmłodszych lat są „zalewane" informacjami, również poprzez nowe media, nauczyciel musi pomóc dziecku wprowadzać ład w to nieuporządkowanie, tworzyć „rusztowania", które ułatwią mu **selekcję informacji** potrzebnych w danym momencie, rozmawiać o kryteriach oceny ich przydatności, zachęcać do ich samodzielnego i twórczego wykorzystywania.

Dzieci wchodzą do szkoły w różnym stopniu gotowe

Czasem dziecko młodsze ma bogatszą wiedzę o świecie, lepiej opanowane różne umiejętności, jest znacznie bardziej samodzielne i zaradne oraz bardziej odważne niż jego nieco starszy kolega. Niektóre dzieci spędziły swoje lata przedszkolne w środowisku ubogim pod względem wyzwań intelektualnych czy kontaktów społecznych. Niektóre były zaniedbywane przez swych opiekunów. Jeszcze inne mają za sobą długotrwałe doświadczenie choroby i pobyt w szpitalu.

Zespoły uczniów w klasach pierwszych są dziś znacznie bardziej zróżnicowane niż kiedyś, i to NIE TYLKO Z TEGO POWODU, ŻE CZĘŚĆ DZIECI MA DOPIERO SZEŚĆ LAT.

Jak pracować w zróżnicowanym zespole klasowym?

Nauczyciel:

konstruowanie różnorodnych i elastycznych ofert edukacyjnych

- **planuje zadania** do pracy samodzielnej, do wykonania w parach oraz w zespołach o różnej wielkości
- **wykorzystuje różne źródła informacji** i zachęca dzieci do ich samodzielnego wyszukiwania
- **wykorzystuje różne „naturalne" sytuacje i materiały edukacyjne**, np. związane z porami roku, charakterem zawodu czy pracy rodziców, specyfiki geograficznej i tradycji kulturowej regionu, kultury ludowej, okazjonalnych uroczystości w otoczeniu szkoły, wydarzeń w Polsce i na świecie

dopasowywanie oferty edukacyjnej do poziomu gotowości różnych dzieci w klasie

- **zmienia skład i liczbę dzieci w małych zespołach** w zależności od charakteru zadania i umiejętności dzieci
- tworzy sytuacje i zadania dające szansę na **uzupełnienie braków i ćwiczenie słabiej opanowanej umiejętności**
- tworzy sytuacje i zadania dające szansę na **rozwijanie zainteresowań**, uzdolnień i doskonalenie jakiejś umiejętności
- **zmienia role**, jakie pełnią dzieci w małych zespołach lub w klasie, dając każdemu szansę nauczenia się pełnienia różnych ról
- tak organizuje czas na wykonanie zadań, **aby dzieci nie poganiać**
- umożliwia dzieciom **dokończenie przerwanych zadań**

udzielanie pomocy i wspieranie dzieci natrafiających na problemy w realizacji oferty edukacyjnej

- stosuje zasadę tzw. **wycofującej się pomocy**, czyli minimalnej pomocy, koniecznej, aby dziecko mogło dalej działać samodzielnie
- **różnicuje formę pomocy** dzieciom stosownie do okoliczności, np.: od udzielenia informacji do pomocy w znalezieniu tej informacji; od pokazania, jak coś wykonać, do pomocy technicznej przy wykonaniu czegoś; od życzliwego chwilowego wsparcia do dłuższej pomocy emocjonalnej w trudnej dla dziecka sytuacji
- **rozmawia z dzieckiem**, które sobie nie radzi, i podkreśla postępy, jakie robi
- **nie stosuje porównywania dziecka**, które sobie z czymś nie radzi, z innymi dziećmi, nie zawstydza go, nie pogania
- o trudnościach rozmawia z dzieckiem **„w cztery oczy”**, a nie publicznie

zaplanowanie monitoringu postępów dzieci w procesie edukacji

- zwraca szczególną uwagę na **zmiany**, jakie zachodzą **w zachowaniu** dzieci i w poziomie wykonywania zadań szkolnych
- **rozmawia z dziećmi o ich postępach** – wtedy łatwiej mu wskazać, co jest jeszcze do zrobienia czy poprawienia
- **rozmawia z rodzicami** o zmianach i postępie w funkcjonowaniu dziecka
- na spotkaniach klasowych z rodzicami **podkreśla postępy dzieci**, wskazuje ich mocne strony – wtedy łatwiej na tym tle rzeczowo poinformować o niedociągnięciach, nieprawidłowych zachowaniach czy brakach

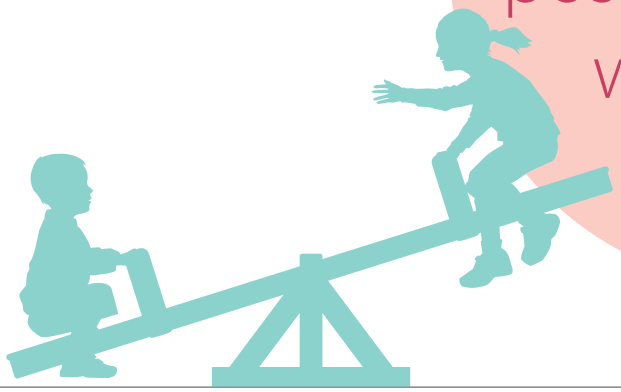

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

4

Nr 04 / 2013

Nauczyciel:

dokonywanie ewaluacji postępów dzieci, włączanie w ten proces rodziców i dzieci (samoocena)

- stosuje różne **formy ewaluacji osiągnięć dzieci** czyli informowania ich o czynionych postępach, np. standardowe oceny liczbowe, oceny opisowe, różne symbole, różne nagrody za pokonanie szczególnie dużych trudności
- stosuje **różne formy eksponowania osiągnięć** dzieci w klasie, na terenie szkoły, poza szkołą, wykorzystuje stronę internetową szkoły
- dba o pokazywanie różnych osiągnięć **wszystkich dzieci**
- **włącza dzieci w ten proces**, rozmawia z nimi o różnych kryteriach ocen, np. zachęca do samodzielnego wybierania prac plastycznych na wystawy dla różnych odbiorców

nawiązywanie kontaktu i współpraca z rodzicami dziecka

- stosuje **różne formy kontaktowania się z rodzicami**, także Internet
- dba o **indywidualne kontakty z rodzicami**, przekazuje im przede wszystkim swoje spostrzeżenia na temat osiągnięć i postępów dzieci
- planuje **zadania domowe wymagające pracy zespołowej** – udziału innych dzieci i ich rodziców
- **włącza rodziców w różne prace** na rzecz klasy i szkoły oraz otoczenia szkoły
- w razie potrzeby **kontaktuje rodziców ze specjalistami**

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. **www.ibe.edu.pl**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

1

Anna I. Brzezińska *Sześciolatek w szkole. Co może zrobić szkoła?*

Nr 02 / 2013

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Sześciolatek w szkole Co może zrobić szkoła?

informacje, działania

Każde dziecko, gdy rozpoczyna naukę w szkole, niezależnie od tego, ile ma lat, potrzebuje czasu, by tę szkołę poznać i dobrze się w niej poczuć. **Proces adaptacji dziecka** do formalnej edukacji szkolnej, do nowego rozkładu dnia, nowych działań, wymagań, jakie stawia mu nauczyciel, i do oczekiwań, jakie stawia mu grupa rówieśników, trwa różnie długo. By jednak przebiegał w miarę sprawnie i efektywnie, w działaniach, które podejmują rodzice, chcąc ułatwić swemu dziecku tę adaptację, powinny współuczestniczyć również placówki oświatowe – najpierw przedszkola, na długo przed pójściem dziecka do szkoły, a potem szkoła i wychowawca I klasy we współpracy z innymi nauczycielami.

WSPÓŁPRACA Z PRZEDSZKOLEM

Przejście dziecka sześcioletniego z przedszkola do szkoły będzie łatwiejsze, jeżeli będzie miało wcześniej okazję poznać swoją przyszłą placówkę, zrozumieć, na czym polega rola ucznia, poznać starszych kolegów. Taką możliwość stwarzają rozmaite **programy adaptacji** prowadzone we współpracy szkół i przedszkoli. Dzięki temu dziecko zyskuje szansę „zaprzyjaźnienia" się z nowym otoczeniem i „oswojenia" go.

W toku takich działań trzeba umożliwić dzieciom **obejrzenie szkolnych pomieszczeń**, nie tylko przyszłej klasy, a więc pokazać salę gimnastyczną, boisko, bibliotekę, świetlicę, różne przedmiotowe pracownie, pokój nauczycielski, szkolną aulę czy szkolne forum jako miejsca spotkań, umożliwić poznanie się z przyszłymi nauczycielami, pokazać różne formy zajęć realizowanych przez starszych kolegów, nawet przeprowadzić różne zajęcia z udziałem dzieci – przyszłych uczniów.

Istotne jest również **inicjowanie wspólnych przedsięwzięć** przez przedszkole i szkołę – występów teatralnych, festynów, konkursów, czy umożliwianie młodszym dzieciom uczestnictwa w „otwartej lekcji". Stworzenie przedszkolakowi takiej okazji do wcześniejszego poznania szkoły może nie tylko uspokoić jego obawy (i – co ważne – obawy jego rodziców!), lecz także rozbudzić jego zaciekawienie szkolną rzeczywistością.

WCZESNY KONTAKT Z PRZYSZŁYMI UCZNIAMI I ICH RODZICAMI

Organizowanie spotkań z sześciolatkami i ich rodzicami pozwoli, z jednej strony, lepiej poznać rozterki, niepokoje i wątpliwości dzieci i ich opiekunów, a z drugiej strony zrozumieć potrzeby, zainteresowania i naturę przyszłych uczniów. Szkoła mająca świadomość tych rozmaitych uwarunkowań w sposób bardziej adekwatny będzie indywidualizować proces nauczania, wspomagać rozwój dzieci już od pierwszych dni ich edukacji, a także z odpowiednim wyprzedzeniem zapobiegać trudnościom wychowawczym.

Spotkania informacyjne z rodzicami, a potem wspólne w nimi debaty czy dyskusje w gronie pedagogicznym mogą pobudzać i zachęcać organa szkoły do nowych pomysłów, szukania nowych rozwiązań. Co ważne – będą one wynikiem **ustaleń z rodzicami** przyszłych uczniów, co prawdopodobnie zmniejszy źródła napięć w początkowym okresie pobytu dziecka w szkole.

Takie wczesne zainteresowanie uczniem i uzyskanie różnych informacji od jego rodziców i nauczycieli przedszkolnych pozwoli też z większą precyzją **monitorować** przebieg jego szkolnej kariery i z większą uwagą śledzić proces jego adaptacji w pierwszych tygodniach pobytu w nowym środowisku.

DOPASOWANIE INFRASTRUKTURY SZKOŁY DO POTRZEB DZIECI SZEŚCIOLETNICH

Ważne jest **pierwsze wrażenie**, jakie szkoła i klasa wywierają na rodzicach i na dziecku, ponieważ buduje ono ich nastawienie wobec szkoły, nauczycieli, uczenia się, własnych obowiązków. Aby edukacja dziecka mogła przebiegać w miarę komfortowych warunkach, w szkolnych murach powinno ono czuć się bezpiecznie i pewnie.

Warto pomyśleć o wydzieleniu **odrębnych stref**, przeznaczonych wyłącznie dla dzieci młodszych w szkole (np. szatnia, miejsce na boisku, plac zabaw, część świetlicy albo najlepiej oddzielna świetlica). Sale lekcyjne powinny być dostosowane do potrzeb psychofizycznych sześciolatków poprzez wyodrębnienie w nich miejsca do pracy, nauki, zabawy i odpoczynku, w odpowiedniej wielkości i lekkie, dające się przesuwać meble (ławki, krzesełka, szafki na kółkach), ciekawe, atrakcyjne pomoce dydaktyczne (gry edukacyjne, plansze, tablice interaktywne). Takie nawiązanie do przestrzeni, z którą dziecko miało dotychczas do czynienia w przedszkolu, a niekiedy i w domu, pozwoli mu nie tylko z większą łatwością zaadaptować się do nowego otoczenia i polubić je, ale wyzwoli prawie od razu jego różnorodną aktywność i zachęci do uczenia się z zapałem nowych rzeczy.

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

3

Nr 02 / 2013

POMOC RODZICOM WE WSPOMAGANIU DZIECKA W PROCESIE EDUKACJI

współdziałanie

Współpraca szkoły z rodzicami dziecka jest bezwzględnym warunkiem odniesienia przez nie sukcesu edukacyjnego. Chodzi nie tylko o dostarczenie nauczycielom czy opiekunom szkolnym (np. w świetlicy) podstawowych informacji o dziecku, szczególnie gdy należy ono do grupy ryzyka, choruje przewlekle czy ma ograniczoną sprawność w jakimś obszarze.

Dobra współpraca opiera się zawsze na zaufaniu oraz na niepodważaniu kompetencji drugiej strony. Oznacza to, że nauczyciele interesują się tym, co robi dziecko w domu, a rodziców interesuje to, co działo się w szkole, na lekcjach czy w świetlicy. Inaczej to ujmując, nauczyciele wykorzystując różne zasoby i kompetencje dziecka, poszerzają jego wiedzę i uczą nowych umiejętności, a rodzice – wiedząc o tym, co dzieje się w klasie – wykorzystują te nowe kompetencje, chwalą dziecko za postępy, lecz także pomagają w razie trudności. Takie **systematyczne współdziałanie** dwóch najbliższych dziecku środowisk (rodzinnego i szkolnego) to podstawowy warunek jego udanej adaptacji do szkoły i w dalszej perspektywie – pomyślnego rozwoju.

miejsca do pracy, nauki, zabawy i odpoczynku

Wzajemne informowanie się o postępach dziecka, lecz także o jego trudnościach to najlepsza strategia postępowania, szczególnie w niwelowaniu ewentualnych problemów. To najbardziej skuteczny sposób monitorowania postępów dziecka i kierowania jego rozwojem. Istotne jest więc podnoszenie świadomości pedagogicznej:

- nauczycieli – poprzez różne szkolenia, kontakty ze specjalistami, grupy samokształceniowe, także za pośrednictwem internetu;
- rodziców – poprzez specjalnie organizowane na terenie szkoły czy przy okazji spotkań klasowych z wychowawcą – konsultacje z logopedą, psychologiem, pedagogiem szkolnym, pediatrą, stomatologiem, dietetykiem.

Ważnym **zadaniem wychowawcy** klasy jest dostarczanie rodzicom wiedzy na temat prawidłowości rozwojowych, nowoczesnych środków i technik uczenia się, także z zastosowaniem najnowszych technologii, metod wychowawczych, w tym rozwijania i wzmacniania samokontroli, budowania kompetencji dziecka (np. komunikacyjnych, informatycznych), wzmacniania u dziecka poczucia własnej wartości i własnej skuteczności, uświadamiania rodzicom zagrożeń współczesności (np. mass-media), aby ich oddziaływania wychowawcze stawały się bardziej efektywne i przynosiły im samym poczucie zadowolenia.

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

4

Nr 02 / 2013

UMOŻLIWIANIE KONTAKTU RODZICÓW ZE SPECJALISTAMI W SZKOLE ORAZ W PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Jedną z ważniejszych funkcji pełnionych przez szkoły jest **funkcja profilaktyczna**, która w chwili podejmowania edukacji formalnej przez dzieci sześcioletnie wydaje się wręcz priorytetowa. Jest to szczególnie ważne dzisiaj, gdy mamy do czynienia z wieloma nowymi źródłami zagrożeń, np. związanymi ze stylem odżywiania się czy spędzania czasu wolnego, doświadczania przemocy, brutalizacji życia społecznego.

Istotne, aby szkoła świadoma nowego wyzwania, jakim są dzieci młodsze niż dotąd w klasach I, dokonywała **bieżącej analizy** sytuacji, uwzględniała obawy rodziców i ułatwiała im podjęcie właściwej decyzji poprzez umożliwianie konsultacji ze szkolnym psychologiem (pedagogiem), ułatwianie kontaktu z poradnią psychologiczno-pedagogiczną czy udzielanie wskazówek koniecznych do podjęcia przez nich samodzielnych działań. Zadanie to dotyczy tak pierwszego momentu współdziałania, jak i całościowej współpracy przez wszystkie lata edukacji dziecka.

Szczególnie ważny jest jednak **początek tej współpracy**. Rodzice muszą nabrać nie tylko przekonania, że ich dziecko będzie bezpieczne na lekcjach, w czasie przed lekcjami i po lekcjach, w czasie przerw, na szkolnym boisku, na korytarzach, w szkolnej stołówce czy świetlicy. Chcą też być pewni, że w sytuacji, gdy ich dziecko natrafi na rozmaite problemy, różni pracownicy szkoły, nie tylko jego wychowawca, przyjdą mu z pomocą. I wreszcie – że oni sami, gdy zajdzie taka potrzeba, znajdą odpowiednią pomoc i wsparcie ze strony różnych specjalistów na terenie szkoły lub do takich specjalistów zostaną przez szkołę skierowani.

współpraca

bezpieczeństwo

wskazówki

wsparcie

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. **www.ibe.edu.pl**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

1

Anna I. Brzezińska *Sześciolatek w szkole. Co możemy zrobić wszyscy razem?*

Nr 05 / 2013

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Sześciolatek w szkole Co możemy zrobić wszyscy razem?

informacje, działania

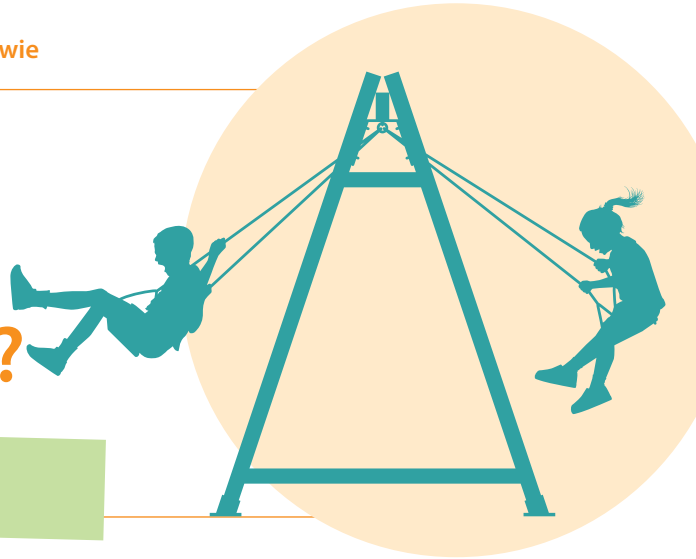

Sukces dziecka sześcioletniego w szkole zależy od współpracy jego rodziny, przedszkola i szkoły

Osiągnięcie celu, jakim jest sukces dziecka sześcioletniego w roli ucznia, zadowolenie jego rodziców oraz zadowolenie nauczyciela wymaga konieczne-go współwystąpienia kilku czynników. Z jednej strony jest to poziom **gotowości dziecka do szkoły**, z drugiej **gotowość otoczenia** – rodziny i szkoły, wcześniej przedszkola i innych instytucji – do pomagania dziecku i rodzinie w sytuacjach trudnych. Skuteczna pomoc i jednocześnie stawianie przed dzieckiem trudnych, ale pociągających dla niego zadań to najlepszy sposób na budowanie jego **POCZUCIA KOMPETENCJI**. Jest to podstawowy warunek osiągania sukcesu w szkole i jednocześnie czynnik uodparniający dziecko na nieuniknione na początku nauki szkolnej niepowodzenia. Gotowość szkolna dziecka jest rezultatem wspólnych, nakładających się na siebie przez wiele lat oddziaływań środowiska rodzinnego, sąsiedzkiego i przedszkolnego, a później szkolnego.

Celem nadrzędnym polityki społecznej, dotyczącej rodziny i instytucji wspierających rodzinę, w tym przedszkola i szkoły, a także lokalnej społeczności zawsze jest **dobro dziecka**, tak w aspekcie opiekuńczym, wychowawczym, jak i edukacyjnym. Dobro dziecka musi być rozumiane podwójnie: aktualnie, czyli „tu i teraz", jako jego **dobre samopoczucie**, i w dalszej perspektywie, jako jego **pomyślny rozwój**.

Aktywna współpraca przedszkola i szkoły (dyrekcji, nauczycieli, różnych specjalistów) oraz rodziców pozwala na stałe i systematyczne monitorowanie rozwoju sześciolatka, trafną ocenę jego dokonań, lecz także na wychwytywanie na czas sygnałów niepokojących. Wreszcie, gdy zachodzi taka potrzeba, umożliwia ona wspieranie i udzielanie fachowej pomocy. Współpraca ta przynosi wymierne korzyści w postaci **zadowolenia dziecka** z realizowania przez nie nowej roli (roli ucznia), **zadowolenia rodziców** z tego, że dziecko dobrze sobie radzi i czyni postępy, i wreszcie **zadowolenia nauczycieli** z efektów swojej pracy, z radości dzieci i z uznania ze strony ich rodziców. Podstawowym zaś zadaniem różnych instytucji oświatowych, kultury czy ochrony zdrowia i całej lokalnej społeczności czyli nas wszystkich, jako członków tej społeczności, jest wspieranie rodziny i szkoły. Dzieci są bowiem **dobrem wspólnym**.

JAK WZMOCNIĆ SAMODZIELNOŚĆ I ZARADNOŚĆ DZIECKA?

- włączać dziecko w prace domowe i wykonywać je razem z nim z zastosowaniem „podziału pracy", , a jednocześnie pamiętać aby nie wyręczać dziecka – dzieci bardzo lubią być traktowane poważnie i chętnie angażują się w różne „prawdziwe" działania w domu czy wokół niego
- rozmawiać z dzieckiem w trakcie wykonywania tych prac – to znakomita okazja do lepszego poznania swego dziecka, tego, jak myśli, co już wie i umie, to także naturalna okazja do wyrażenia mu swojego zadowolenia z posiadanych przez nie umiejętności
- pozostawiać pole do własnych pomysłów i zachęcć do tego aby je wyrażało – np. urządzenie swojego kącika czy pokoju, decyzje, co ma wisieć na tablicy korkowej nad biureczkiem czy stolikiem do zabaw i nauki, co będzie rosło na grządce, wyznaczonej dla dziecka w ogrodzie babci
- nawiązać kontakt z rodzicami jego kolegów i koleżanek z przedszkola czy z najbliższej okolicy – umawiać się z rodzicami w sprawie wizyt w domu, wspólnego wyjazdu i noclegu poza domem
- zachęcać dziecko do dokonywania wyborów, stwarzać ku temu wiele okazji, rozmawiać o różnych możliwościach – np. przy kupowaniu ubrania, prezentu dla kogoś, planów remontu mieszkania

JAK ROZWIJAĆ U DZIECKA CIEKAWOŚĆ ŚWIATA?

- zabierać dziecko w różne miejsca w bliższej i dalszej okolicy, aby poznało różne instytucje i to, jak należy się w nich zachowywać – wyjścia do kina, teatru, banku, hipermarketu, galerii, metra, muzeum, szewca, fryzjera, punktu krawieckiego
- podróżować z dzieckiem do krewnych, znajomych – różnymi środkami lokomocji w różne miejsca
- organizować wyprawy do księgarni, do biblioteki, poszukiwać razem różnych informacji w internecie (np. przepisu na placek z dyni), wspólnie przeglądać i czytać książki, czasopisma, codzienne gazety, rozkład jazdy pociągów czy autobusów w internecie – dostarcza to dziecku różnej wiedzy, a ponadto uczy koncentracji i wytrwałości, tzn. tego, że należy doczekać do końca jakiejś historii, finalizować podjęte działania
- rozmawiać z dzieckiem, prowokować do zadawania pytań i do samodzielnego poszukiwania na nie odpowiedzi, odpowiadać na jego pytania i zachęcać do zadawania kolejnych

JAK KSZTAŁTOWAĆ POSTAWĘ TWÓRCZĄ U DZIECKA?

- zachęcać dziecko do różnych form ekspresji poprzez rysowanie, malowanie, lepienie, śpiew, taniec, grę na instrumentach, robienie zdjęć, gry komputerowe
- opowiadać dziecku różne historyjki, wymyślać je razem z dzieckiem, ilustrować rysunkami, gotowymi obrazkami, zdjęciami, zapisywać w komputerze, wydawać w postaci „książeczek z domowej bilbioteczki", rozsyłać mailem do krewnych, znajomych
- zadawać pytania typu „a jak można to zrobić inaczej?", przy czytaniu czy opowiadaniu historyjek pytania typu: „a co było przedtem?", „jak inaczej mogłoby się to skończyć?"
- grać z dzieckiem w różne gry – planszowe, komputerowe, bawić się w „gry językowe" – stosować rymowanki, wyliczanki, wymyślać nowe słowa

JAK ROZWIJAĆ SPOŁECZNE KOMPETENCJE DZIECKA?

- otwarcie się rodziny – utrzymywanie kontaktów z bliższymi i dalszymi krewnymi, zapraszanie ich do domu i odwiedzanie ich z dzieckiem
- utrzymywać kontakty z sąsiadami i włączać w nie dziecko, np. poprzez drobne wspólne prace wokół domu czy na działce
- zadbać o to, by dziecko miało jak najwięcej kontaktów z innymi dziećmi, szczególnie gdy jest jedynakiem – chodzi nie tylko o kontakty z rówieśnikami, lecz także z dziećmi młodszymi (uczy się opiekowania) i starszymi (uczy się podporządkowywania, ale i „walki o swoje")
- uczyć, głównie na własnym przykładzie, różnych form nawiązywania i podtrzymywania kontaktów – rozmowy przez telefon codziennie z chorym dziadkiem, wysyłanie maili, rozmowy z wykorzystaniem skype'a, pisanie „staroświeckich" listów, kartek czy robienie laurek na rodzinne uroczystości

JAK WZMOCNIĆ SAMOOCENĘ DZIECKA?

- wakacje i wolny czas zaplanować tak, aby dziecko mogło być w kilku miejscach, np. razem z rodzicami i rodzeństwem poza domem, z dziadkami na działce, z bratem u krewnych w innej miejscowości przez kilka dni
- we wszystkich tych miejscach wykorzystywać naturalne sytuacje, aby dziecko mogło się jak najwięcej ruszać, biegać, skakać, wykonywać różne prace wymagające wysiłku fizycznego
- włączać dziecko w jak najwięcej działań wspólnych z innymi – z dorosłymi i dziećmi, będzie się od nich wielu rzeczy mogło nauczyć
- po każdym etapie wakacji dużo z dzieckiem rozmawiać, pytać, wyrażać swoje zadowolenie, że dało sobie z czymś radę, że się czegoś nauczyło czy dowiedziało, że poznało nowych kolegów
- rozmawiać z dzieckiem o szkole, ale nie ujawniać wobec niego swoich niepokojów, pretensji, nie nastawiać go negatywnie wobec nauczycieli, szkoły, programu nauczania, ono i tak nie ma na to wpływu, a ten niepokój rodziców może mu się udzielić
- zaplanować 1 września jako dzień uroczysty dla całej rodziny, urządzić małe przyjęcie rodzinne (np. podwieczorek albo lody w ogrodzie), sprawić dziecku jakąś niespodziankę (np. mały prezencik pod poduszką), zrobić zdjęcie do rodzinnego albumu albo oprawić je i powiesić nad biurkiem dziecka, opowiedzieć mu o swoim pierwszym dniu w szkole albo zachęcić dziadków do takiej opowieści przy popołudniowej kawie czy herbacie.

BIBLIOTEKA ENTUZJASTÓW EDUKACJI

IBE INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

4

Nr 05 / 2013

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. **www.ibe.edu.pl**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewa Filipiak *Kiedy nauczyciel klasy I staje się osobą znaczącą dla uczniów?*

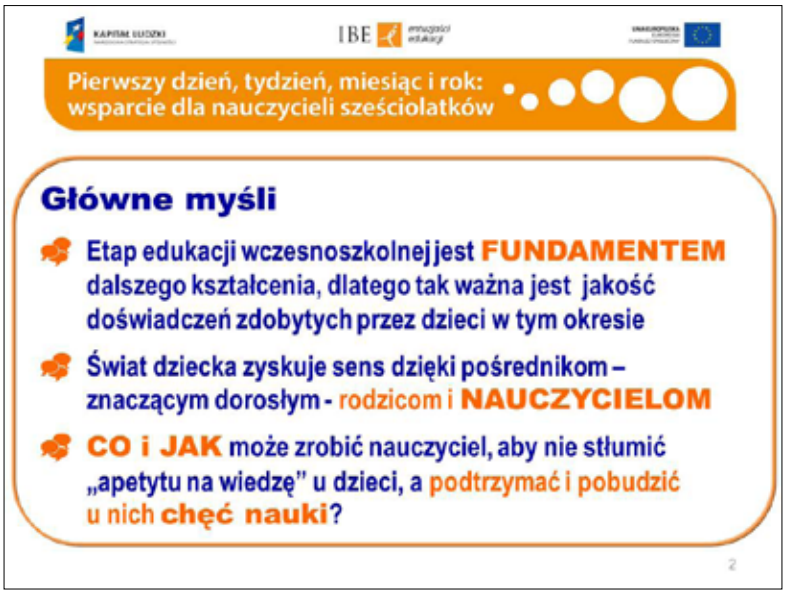
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Główne myśli
Etap edukacji wczesnoszkolnej jest FUNDAMENTEM dalszego kształcenia, dlatego tak ważna jest jakość doświadczeń zdobytych przez dzieci w tym okresie
Świat dziecka zyskuje sens dzięki pośrednikom – znaczącym dorosłym - rodzicom i NAUCZYCIELOM
CO i JAK może zrobić nauczyciel, aby nie stłumić „apetytu na wiedzę" u dzieci, a podtrzymać i pobudzić u nich chęć nauki?
2

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Dlaczego pierwszy etap edukacji szkolnej jest tak ważny dla dalszych doświadczeń edukacyjnych dziecka?
„P O M O S T"
świat zabawy
uczenie się spontaniczne
Klasa I → II → III
świat działalności naukowej
uczenie się reaktywne
„F U N D A M E N T"
dalszego kształcenia

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Najważniejsze zadania rozwojowo-dydaktyczne
wdrażanie dziecka do pracy
wykonywanie zadań ważnych
rozwijanie umiejętności pracy w zespole
współpraca, dzielenie się
przygotowanie do systematycznej nauki
doświadczanie problemów naukowych
opanowanie narzędzi uczenia się
doskonalenie narzędzi poznawania
rozwijanie umiejętności wyrażania
ekspresja werbalna i niewerbalna – różne formy

Świat dziecka zyskuje sens dzięki pośrednikom – znaczącym dorosłym
Organizuje dla mnie przestrzeń do działania i myślenia
Tworzy klimat uczenia się z innymi i od innych
Wchodzi ze mną w aktywny kontakt
Co robi mój NAUCZYCIEL ?

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Co robi „znaczący dorosły"?
1. Stawianie wyzwań → prowokowanie i zachęcania dziecka do podjęcia zadania
2. Wspieranie dziecka → do uzyskania przez nie samodzielności w działaniu
3. Pomaganie dziecku → utrzymanie linii działania mimo pojawiających się przeszkód

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
1. Stawianie wyzwań
Co robi nauczyciel?
„naznacza" obiekty w otoczeniu, wyróżnia je jako znaczące, godne poznania, wartościowe
kształtuje nastawienia dziecka, oczekiwania, wyobrażenia, uruchamia emocje
pobudza zdziwienie dziecka, ciekawość, zainteresowanie sytuacją, zadaniem, problemem
rozwija i wzmacnia motywację wewnętrzną do działania
uruchamia myślenie dziecka - przez zadawanie pytań, zwracanie uwagi na coś, pokazywanie
prowokuje do stawiania pytań, formułowania problemów, planowania zadań do wykonania

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
2. Wspieranie dziecka
Co robi nauczyciel?
podtrzymuje optymalny dla dziecka poziom napięcia emocjonalnego i zaangażowania
podąża za działaniami dziecka, nie wyprzedza ich, rozumie „logikę" działania dziecka
reguluje poziom aktywności dziecka stosownie do tempa jego działania, proponuje odpoczynek
rozwija i wzmacnia wszelkie tendencje do samoregulacji u dziecka – robię to po swojemu!
wycofuje się, gdy tylko dziecko zaczyna działać samodzielnie
zachęca do samodzielnego podejmowania owych zadań

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
3. Pomaganie dziecku
Co robi nauczyciel?
jest pośrednikiem między możliwościami dziecka a wymaganiami zadania i sytuacji
pomaga skoncentrować się
pomaga „widzieć" problem
pomaga zrozumieć problem
pomaga znaleźć informacje
pomaga selekcjonować informacje
pomaga planować działanie
pomaga przygotować miejsce do pracy
pomaga w razie trudności
pomaga w znalezieniu pomocy u innych

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
3. Pomaganie dziecku - cd
Co robi nauczyciel?
jest cierpliwy i stara się zrozumieć, czego nie rozumie dziecko
analizuje błędy dzieci i uczy się na ich podstawie
wskazówki nauczyciela dostosowane są do logiki działania dziecka
dociekliwość, wytrwałość i samodzielność działania dziecka
prawo dziecka do błędu, odwaga i wiara we własne siły
branie odpowiedzialności za swe działania przez dziecko
Efekty po stronie dziecka

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Pułapki czyhające na nauczyciela – jak ich uniknąć ?
Dominująca rola nauczyciela → złe kształcenie
Współpraca nauczyciel – uczeń → dobrze kształcenie
orientacja na program: nakazowy styl komunikacji, mówienie do dziecka, przekaz
orientacja na dziecko: otwarty styl komunikacji, wymiana informacji, negocjowanie znaczeń
uczenie się to nabywanie wiedzy od nauczyciela: dzieci uczą się w trakcie „przerabiania programu", słuchania nauczyciela, wykonywania poleceń, naśladowania
uczenie się to eksperymentowanie, odkrywanie i konstruowanie wiedzy przez dziecko: dzieci myślą, rozumują, znajdują rozwiązania samodzielnie i w dyskusji z innymi
frontalny styl pracy z klasą
problemowo-zespołowy styl pracy z klasą
stawianie niewłaściwych pytań – wymagających odtwarzania / powtarzania informacji
stawianie pytań wzbudzających ciekawość, zainteresowanie problemem, ukierunkowanych na rozwijanie myślenia
gaszenie wewnętrznej motywacji do nauki i zmniejszanie apetytu „apetytu na wiedzę"
wzmacnianie motywacji wewnętrznej i rozwijanie ciekawości poznawczej
11

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Klucze do edukacji i rozwoju dziecka na starcie szkolnym
Klucze przedszkolne
pozytywna postawa dziecka wobec uczenia się
ciekawość i potrzeba pytania
chęć / motywacja do nauki
liczne, choć chwilowe zainteresowania
dążenie do poczucia kompetencji
odpowiedzialność za własne uczenie i poczucie skuteczności własnego uczenia
samoregulacja
Klucze wczesnoszkolne
12

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Każda metoda, która chce znudzić do picia kogoś, kto nie czuje pragnienia, jest godna pożałowania. Każda metoda jest dobra, jeśli budzi apetyt wiedzy i wyzwala silną potrzebę pracy.
Celestyn Freinet, 1976, s. 17
Im bardziej dziecko potrafi traktować uczenie się jako odkrywanie czegoś, a nie uczenie się o czymś, tym silniej wystąpi u niego tendencja do uczenia się na zasadzie autonomicznego samonagradzania, a jeszcze lepiej nagrody, którą stanowi samo odkrycie.
Jerome S. Bruner
Poradnik wiedzy o dziecku i nastolatku:
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Ewa Lemańska-Lewandowska *Jak organizować społeczne środowisko uczenia się dzieci w klasie I?*

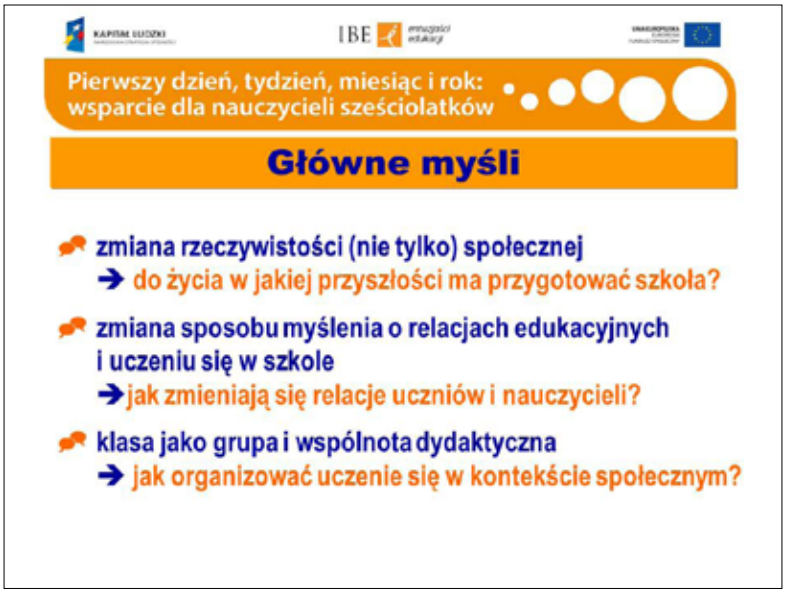
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Główne myśli
zmiana rzeczywistości (nie tylko) społecznej
→ do życia w jakiej przyszłości ma przygotować szkoła?
zmiana sposobu myślenia o relacjach edukacyjnych i uczeniu się w szkole
→ jak zmieniają się relacje uczniów i nauczycieli?
klasa jako grupa i wspólnota dydaktyczna
→ jak organizować uczenie się w kontekście społecznym?

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość
W jakim świecie dorastali dorośli?
Jaka była przeszłość?
stabilność
przewidywalność
jednoznaczność
stałe wzorce / autorytety
świat był dalszy / nieznany
bezpieczeństwo
ograniczona liczba ofert / możliwości

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Jaka jest teraźniejszość?
Jaki jest dzisiaj świat?
wielowymiarowy
niejednoznaczny
niestabilny, płynny
nie sprawdzają się utarte / stare wzorce / sposoby myślenia i działania
zróżnicowany – wielokulturowy
bliższy / mniejszy – mobilność, nowoczesne media
pełen możliwości / ofert → wielość i różnorodność
Jakie są dzisiaj zagrożenia?
brak poczucia stabilizacji
brak poczucia bezpieczeństwa
brak autorytetów / wzorców
konflikty
wielość / chaos informacyjny
rywalizacyjny indywidualizm

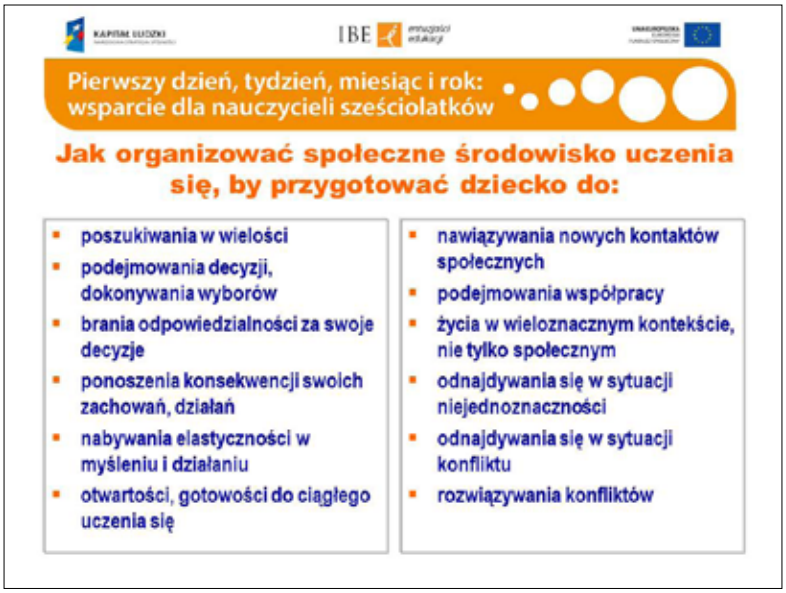
IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Jak organizować społeczne środowisko uczenia się, by przygotować dziecko do:
poszukiwania w wielości
podejmowania decyzji, dokonywania wyborów
brania odpowiedzialności za swoje decyzje
ponoszenia konsekwencji swoich zachowań, działań
nabywania elastyczności w myśleniu i działaniu
otwartości, gotowości do ciągłego uczenia się
nawiązywania nowych kontaktów społecznych
podejmowania współpracy
życia w wieloznacznym kontekście, nie tylko społecznym
odnajdywania się w sytuacji niejednoznaczności
odnajdywania się w sytuacji konfliktu
rozwiązywania konfliktów

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Jak nie myśleć dzisiaj o relacjach edukacyjnych?
Świat dorosłych
Świat dzieci
źródło: Anna I. Brzezińska

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Jak myśleć o relacjach:
świat dzieci
Zmiana
wspólnie
konstruowana
świat dorosłych
świat ludzi
źródło: Anna I. Brzezińska

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Pola oddziaływań nauczyciela
rodzina
N
Zasoby indywidualne
Zasoby społeczne
koledzy
interakcja
MEDIA
U
Zasoby indywidualne
Zasoby społeczne
rodzina
koledzy
SZKOŁA
i jej kultura organizacyjna
SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA
Źródło: Anna I. Brzezińska

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Klasa jako wspólnota dydaktyczna
NAUCZYCIEL
MY
UCZNIOWIE
WSPÓLNE
CELE
ŻYCZLIWOŚĆ
DZIAŁANIA
ZASADY
NORMY
RYTUAŁY
ZWYCZAJE

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Na czym polega uczenie się uwzględniające kontekst społeczny?
U
N
U
N
potrzeby
możliwości
zasoby
ograniczenia
diagnozuje
projektuje
organizuje środowisko i proces uczenia się
działanie
mowa wewnętrzna
dorosły jest zapraszany do działania
„odbija w lustrze" działanie ucznia
BUDOWANIE UKŁADU UCZENIA SIĘ

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
PROCES UCZENIA SIĘ JAKO PROCES SPOŁECZNY
KULTURA
rozmawianie
słuchanie
informowanie
wyjaśnianie
testowanie hipotez
przewidywanie
ocenianie
łączenie i planowanie
DZIECKO-UCZEŃ:
społecznie dziedziczy „wiedzę lokalną"
uczy się uczenia
uczy się wnioskowania
uczy się regulowania własnych czynności
Uczestnictwo
w interakcjach
społecznych
Gromadzenie
doświadczeń
i kształtowanie własnych
procesów rozumowania
i uczenia się

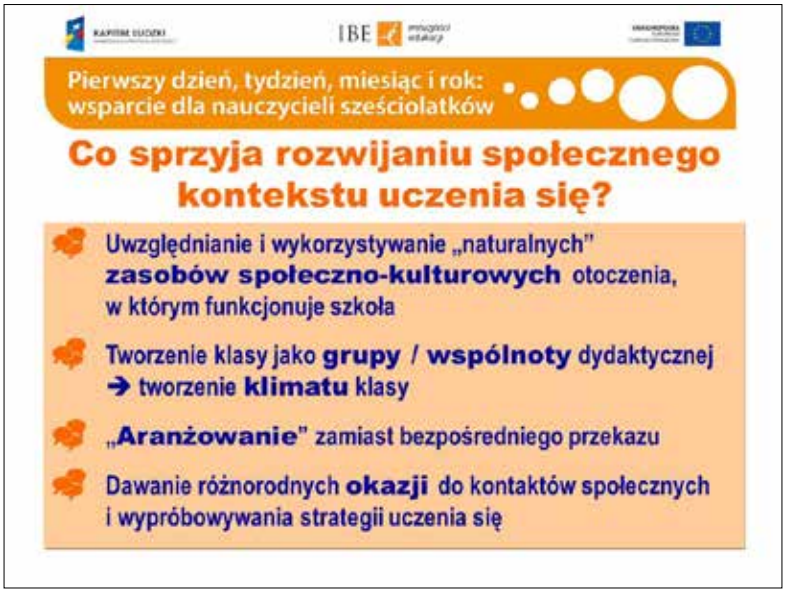
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Co sprzyja rozwijaniu społecznego
kontekstu uczenia się?
Uwzględnianie i wykorzystywanie „naturalnych"
zasobów społeczno-kulturowych otoczenia,
w którym funkcjonuje szkoła
Tworzenie klasy jako grupy / wspólnoty dydaktycznej
→ tworzenie klimatu klasy
„Aranżowanie" zamiast bezpośredniego przekazu
Dawanie różnorodnych okazji do kontaktów społecznych
i wypróbowywania strategii uczenia się

HELTER
Kto wymyślił, że wolno chodzić tylko po drogach?
Oczywiście dorośli.
Poradnik wiedzy
o dziecku i nastolatku:
www.eduentuzjasci.pl/
dziecko-nastolatek

Magdalena Czub *Jak pomóc dziecku w okresie adaptacji w klasie I?*

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Adaptacja w szkole
Adaptacja do szkoły
Nauczyciel
Rozpoznanie potrzeb
Profilaktyka i pomoc
Dziecko
Indywidualne potrzeby
Mocne i słabe strony
Rodzic
Wsparcie OD rodzica
Wsparcie DLA rodzica

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Chcę tu być
Adaptacja w szkole to:
chęć do kontaktów z ludźmi
chęć do współpracy
chęć do nauki
dążenie do celu
zgoda na wykonanie zadania, nawet „jak mi się nie chce"
poczucie satysfakcji z wykonania zadania
Jestem u siebie
Jestem sobą
Chcę to robić

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Znaczenie nauczyciela
„bezpieczna baza"
„bezpieczna przystań"
model
Dzieci, które doświadczają bliskich, pełnych uwagi i wsparcia relacji z nauczycielami oraz mają przekonanie, że nauczyciel troszczy się o nie, mają:
wyższy poziom kompetencji społecznych
mniej problemów z zachowaniem
wyższy poziom motywacji do nauki
wyższy poziom zaangażowania
Pianta i in., 1995; Wentzel, 1997; Hughes i in., 2008

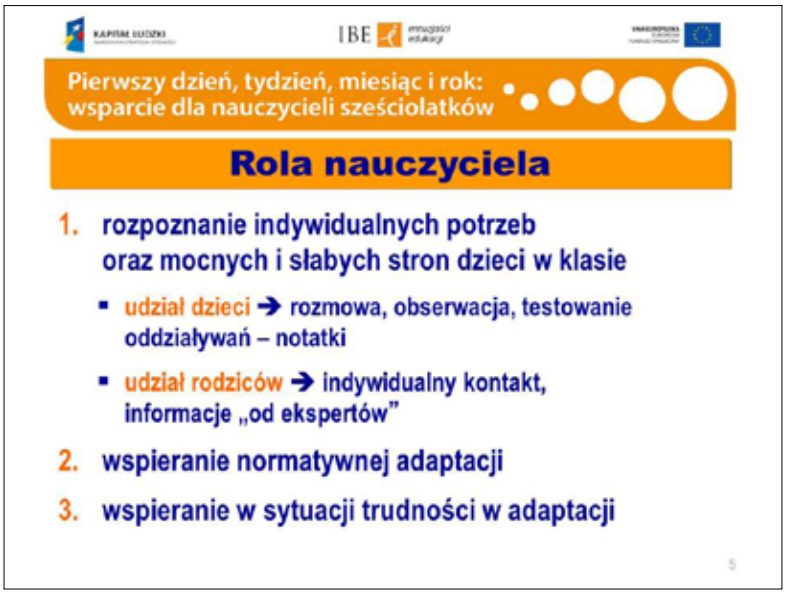
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Rola nauczyciela
1. rozpoznanie indywidualnych potrzeb oraz mocnych i słabych stron dzieci w klasie
udział dzieci → rozmowa, obserwacja, testowanie oddziaływań – notatki
udział rodziców → indywidualny kontakt, informacje „od ekspertów"
2. wspieranie normatywnej adaptacji
3. wspieranie w sytuacji trudności w adaptacji

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Rola rodziców
troska o dziecko → sojusznik
wiedza o dziecku → ekspert
przekonania nt. dziecka → osiągnięcia dziecka
pierwsze spotkanie → pierwsze wrażenie („sojusz", dzielenie się wiedzą)
pisemne informacje o dziecku → ew. rozmowa indywidualna
codzienne rozmowy

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Wiedza rodziców
Obszary wiedzy o dziecku
regulacja emocji
podporządkowanie się zasadom
kontakty z dorosłymi i rówieśnikami
stosunek do uczenia się
Początkowe, pisemne informacje od rodziców:
jak dziecko reaguje na nowe sytuacje i osoby?
jak dziecko reaguje, kiedy mu się coś nie udaje?
co najskuteczniej uspokaja dziecko?
jak dziecko wyraża swoje potrzeby / uczucia?
jak dziecko reaguje na reguły / zakazy?
w jaki sposób najlepiej wyegzekwować wykonanie polecenia od dziecka?
czy dziecko łatwo nawiązuje kontakty?
czym się interesuje? co lubi robić? kiedy się skupia?
jakich trudności w szkole rodzic się obawia?

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Wspieranie normatywnej adaptacji - 1
Produktywność
Inicjatywa, poczucie kompetencji
Autonomia, samostanowienie
Bazowe zaufanie do innych ludzi, świata i siebie
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

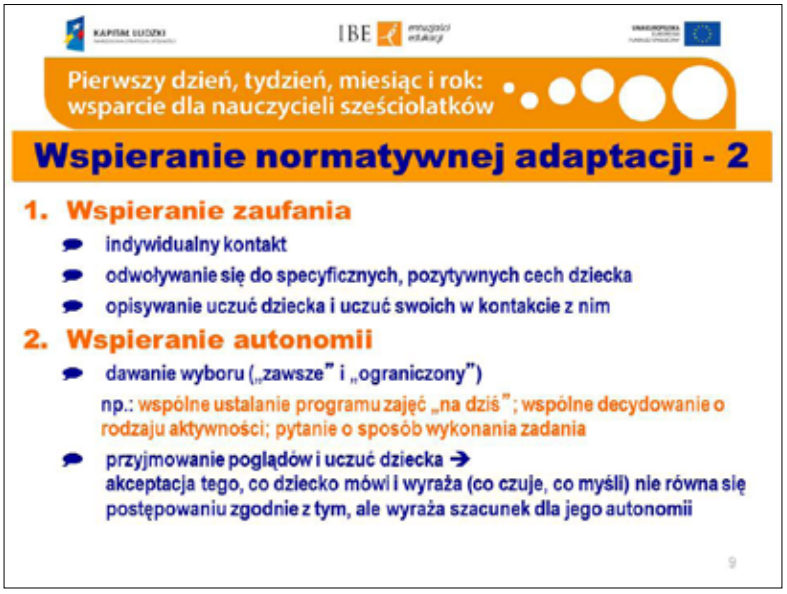
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Wspieranie normatywnej adaptacji - 2
1. Wspieranie zaufania
indywidualny kontakt
odwoływanie się do specyficznych, pozytywnych cech dziecka
opisywanie uczuć dziecka i uczuć swoich w kontakcie z nim
2. Wspieranie autonomii
dawanie wyboru („zawsze" i „ograniczony")
np.: wspólne ustalanie programu zajęć „na dziś"; wspólne decydowanie o rodzaju aktywności; pytanie o sposób wykonania zadania
przyjmowanie poglądów i uczuć dziecka → akceptacja tego, co dziecko mówi i wyraża (co czuje, co myśli) nie równa się postępowaniu zgodnie z tym, ale wyraża szacunek dla jego autonomii
9

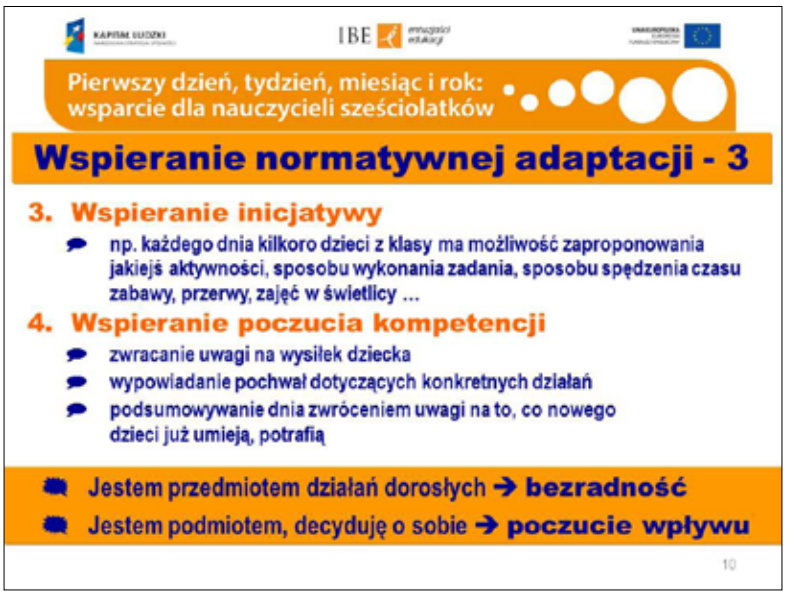
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Wspieranie normatywnej adaptacji - 3
3. Wspieranie inicjatywy
np. każdego dnia kilkoro dzieci z klasy ma możliwość zaproponowania jakiejś aktywności, sposobu wykonania zadania, sposobu spędzenia czasu zabawy, przerwy, zajęć w świetlicy ...
4. Wspieranie poczucia kompetencji
zwracanie uwagi na wysiłek dziecka
wypowiadanie pochwał dotyczących konkretnych działań
podsumowywanie dnia zwróceniem uwagi na to, co nowego dzieci już umieją, potrafią
Jestem przedmiotem działań dorosłych → bezradność
Jestem podmiotem, decyduję o sobie → poczucie wpływu
10

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Wspieranie w trudnej adaptacji - 1
TRUDNA ADAPTACJA
trudności w adaptacji czy niegrzeczne dziecko?
trudna dla kogo?
→ nauczyciela → innych dzieci → rodziców → DZIECKA ? ? ?
czy dziecko chce być trudne? czy chce mieć trudności?
TRUDNE ZACHOWANIE
Dwie możliwe przyczyny:
dziecko NIE WIE, jak się zachować
dziecko chce ZWRÓCIĆ na siebie UWAGĘ
11

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Wspieranie trudnej adaptacji - 2
Jak przekonać dziecko, że nie jest ignorowane?
opis jego zachowania
odzwierciedlanie, powtarzanie, parafrazowanie
konkretne pochwały
ignorowanie zachowań nieprawidłowych i natychmiastowe zwrócenie uwagi na zachowanie pożądane
skuteczne wydawanie poleceń
podejdź do dziecka
zdobądź jego uwagę (dotknij je, nawiąż kontakt wzrokowy, zwróć się po imieniu)
sformułuj proste, dotyczące jednej sprawy, polecenie
poproś dziecko, by powtórzyło polecenie
dopilnuj jego wykonania
12

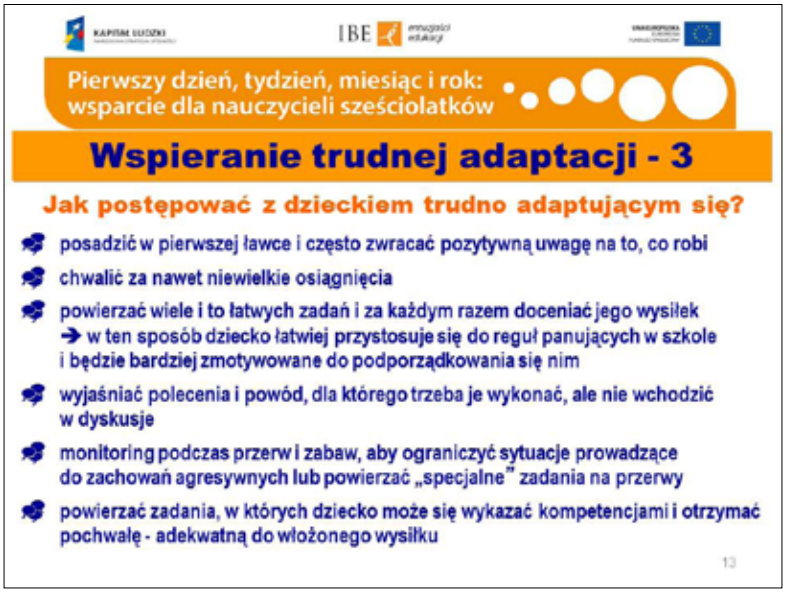
IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Wspieranie trudnej adaptacji - 3
Jak postępować z dzieckiem trudno adaptującym się?
posadzić w pierwszej ławce i często zwracać pozytywną uwagę na to, co robi
chwalić za nawet niewielkie osiągnięcia
powierzać wiele i to łatwych zadań i za każdym razem doceniać jego wysiłek → w ten sposób dziecko łatwiej przystosuje się do reguł panujących w szkole i będzie bardziej zmotywowane do podporządkowania się nim
wyjaśniać polecenia i powód, dla którego trzeba je wykonać, ale nie wchodzić w dyskusje
monitoring podczas przerw i zabaw, aby ograniczyć sytuacje prowadzące do zachowań agresywnych lub powierzać „specjalne" zadania na przerwy
powierzać zadania, w których dziecko może się wykazać kompetencjami i otrzymać pochwałę - adekwatną do włożonego wysiłku
13

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Analiza informacji z obserwacji i od rodzica
→ indywidualna „karta dziecka"
Mocne strony
Słabe strony
Co robić?
Na co zwrócić uwagę?
DZIECKO
chętne do pomocy
domaga się uwagi
często nawiązywać kontakt wzrokowy
mówić do niego
powierzać proste zadania
RODZINA
chętna do współpracy
boi się, że dziecko sobie nie poradzi
częste rozmowy indywidualne
mówienie o sukcesach dziecka
pokazywanie postępów
ŚRODOWISKO
brak „zaplecza"
ustalić z rodzicem pobyt dziecka w świetlicy

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Zamiast podsumowania ...
Gdy dzieci nie wiedzą, jak umyć ręce → uczymy je.
Gdy dzieci nie znają alfabetu → uczymy je.
Gdy dzieci nie potrafią przejść przez ulicę → uczymy je.
Gdy dzieci nie potrafią się zachować → uczymy je?... karzemy je?
Poradnik wiedzy o dziecku i nastolatku:
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Joanna Matejczuk *R A Z E M - Relacje – Aktywność – Zabawa – Emocje – Miejsce, czyli jak efektywnie ucząc dzieci mieć z tego przyjemność?*

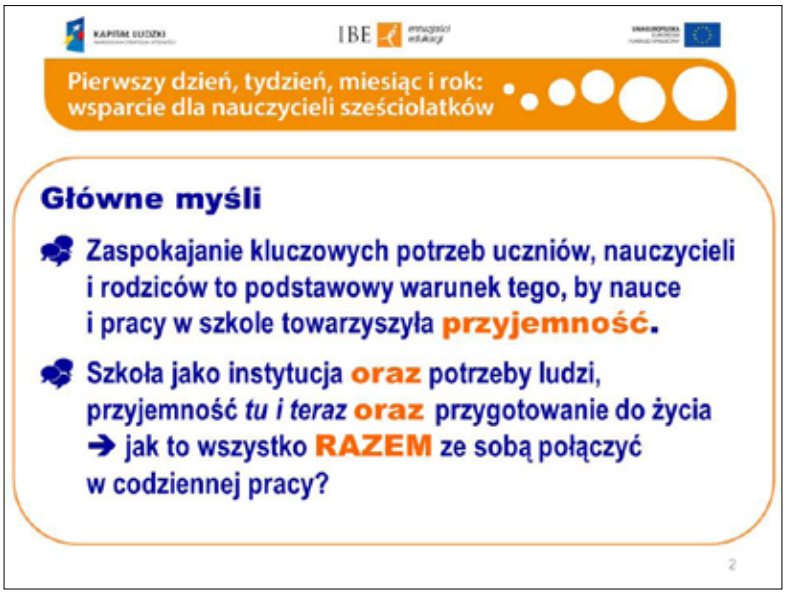
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Główne myśli
Zaspokajanie kluczowych potrzeb uczniów, nauczycieli i rodziców to podstawowy warunek tego, by nauce i pracy w szkole towarzyszyła przyjemność.
Szkoła jako instytucja oraz potrzeby ludzi, przyjemność tu i teraz oraz przygotowanie do życia
➔ jak to wszystko RAZEM ze sobą połączyć w codziennej pracy?
2

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Przyjemność to możliwość zaspokajania kluczowych dla rozwoju potrzeb
Kluczowe potrzeby człowieka w kolejnych etapach życia
Powyżej 65 r. ż. Potrzeba SENSU
35 - 65 r. ż. Potrzeba TROSKI
20 - 35 r. ż. ZWIĄZKÓW Z LUDŹMI
10 - 20 r. ż. Potrzeba TOŻSAMOŚCI
6 - 10 r. ż. Potrzeba PRACOWITOŚCI
3 - 6 r. ż. Potrzeba INICJATYWY
2 - 3 r. ż. Potrzeba AUTONOMII
1 r. ż. Potrzeba BEZPIECZEŃSTWA

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
U dzieci dążenie do przyjemności z ...
... doświadczania aprobaty społecznej w sytuacji pomyślnej realizacji jakichś zadań
... osiągania wyobrażonych celów bez popadania w konflikty z innymi ludźmi
... doświadczania wpływu na przedmioty, ludzi, bieg zdarzeń
... przebywania w znanym i przewidywalnym środowisku
Potrzeba SENSU
Potrzeba TROSKI
ZWIĄZKÓW Z LUDŹMI
Potrzeba TOŻSAMOŚCI
Potrzeba PRACOWITOŚCI
Potrzeba INICJATYWY
Potrzeba AUTONOMII
Potrzeba BEZPIECZEŃSTWA

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
... uporządkowania własnych działań, spraw, doświadczeń życiowych
Potrzeba SENSU
... tworzenia i opiekowania się ludźmi, pomysłami
Potrzeba TROSKI
... nawiązywania i podtrzymywania bliższych i dalszych relacji z ludźmi
ZWIĄZKÓW Z LUDŹMI
... samookreślenia i określenia przez innych
Potrzeba TOŻSAMOŚCI
U nastolatków i dorosłych dążenie do przyjemności z ...
Potrzeba PRACOWITOŚCI
Potrzeba INICJATYWY
Potrzeba AUTONOMII
Potrzeba BEZPIECZEŃSTWA

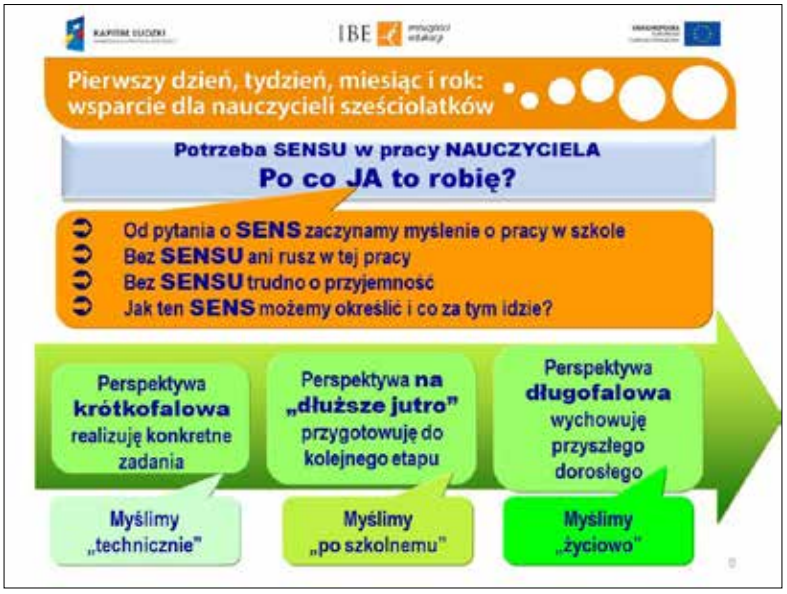
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Potrzeba SENSU w pracy NAUCZYCIELA
Po co JA to robię?
Od pytania o SENS zaczynamy myślenie o pracy w szkole
Bez SENSU ani rusz w tej pracy
Bez SENSU trudno o przyjemność
Jak ten SENS możemy określić i co za tym idzie?
Perspektywa krótkofalowa realizuję konkretne zadania
Perspektywa na „dłuższe jutro" przygotowuję do kolejnego etapu
Perspektywa długofalowa wychowuję przyszłego dorosłego
Myślimy „technicznie"
Myślimy „po szkolnemu"
Myślimy „życiowo"

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Szkoła i potrzeby, przyjemność i przygotowanie do życia → jak to RAZEM ze sobą połączyć?
UCZEŃ KLASY I
RELACJE
AKTYWNOŚĆ
ZABAWA
EMOCJE
MIEJSCE

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Relacje
CEL
przygotowanie dziecka do satysfakcjonującego bycia z innymi ludźmi
współpraca → zróżnicowane zadania i zespoły
efektywne formy komunikacji
rozwiązywanie konfliktów
poszukiwanie i udzielanie wsparcia
budowanie związków, relacji, przyjaźni
Jak pracować?
nauka, praca i zabawa → w parach, trójkach, czwórkach ...
praca i zabawa poza klasą → starsi i młodsi koledzy, dorośli ze szkoły i spoza niej
rozmowy o zasadach i normach społecznych → informowanie, uzgadnianie, wyjaśnianie
ćwiczenie różnych ról społecznych → „ja w nowych odsłonach"

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Aktywność
Cel
przygotowanie do podejmowania różnych działań, rozwijanie samodzielności, wytrwałości i odwagi
podtrzymywanie i rozbudzanie ciekawości
eksperymentowanie
zachęcanie do zadawania pytań
satysfakcja z samodzielności
planowanie i monitorowanie działań
Jak pracować?
pozwalać na aktywne poznawanie i samodzielne odkrywanie, działanie
zamieniać zwykłe przedmioty na przybory naukowe
pracować zmianami w aranżacji przestrzeni
zamieniać zwykłe sytuacje na okazję do nauki
delegować zadania, powierzać odpowiedzialność, uczyć samokontroli

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Zabawa
Cel
przygotowanie do łączenia zabawy, nauki i pracy
podtrzymywanie naturalnej dziecięcej postawy twórczej
samoregulacja w poruszaniu się między zabawą, nauką i pracą
przekonanie, że nauka i praca mogą być przyjemne, choć jak zabawa wymagają wysiłku
wyznaczanie sobie celów i ich twórcze realizowanie → wszystko jest możliwe
Jak pracować? Uwaga!
Zabawa to NIE strata czasu
Zabawa to NIE infantylizowanie
Zabawa to okazja do rozwoju poznawczego, społecznego, emocjonalnego, moralnego
Zabawa to okazja do rozwoju samoregulacji

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Emocje
Cel
gotowość do regulowania emocji, motywacji i zachowanie (wewnętrzne pragnienia + sytuacji zewnętrzna) SAMOREGULACJA
rozpoznawanie nazywania różnych emocji pozytywnych i negatywnych
dzielenie się swoimi emocjami, odczuciami
przejście od regulacji zewnętrznej do samoregulacji: regulacja emocji, motywacji i zachowania
przekonanie, że świat emocji jest bezpieczny
Jak pracować?
dostarczać wiedzy o emocjach: obserwowanie, nazywanie i opisywanie, szukanie związków przyczynowo-skutkowych
pobudzanie do refleksji, pytanie, rozmowy
zabawa w role, odgrywanie scenek

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Miejsce
Cel
większa świadomość swoich korzeni, „bliskiego i dalekiego świata", coraz lepsza orientacja w czasie i przestrzeni
poszerzenie wiedzy o świecie – nie tylko tej książkowej
postawa obywatelska, zainteresowania, wrażliwość i odpowiedzialność
poczucie dumy z małej i dużej ojczyzny, z tradycji i z ludzi w niej żyjących
Jak pracować?
organizować wycieczki do różnych miejsc w okolicy
zapraszać do szkoły gości ważnych dla środowiska (wójt, strażak, gospodarz)
organizować spotkania z ciekawymi osobami „z sąsiedztwa" dziadkowie, gospodarz, studentka
uwzględniać lokalne wydarzenia, imprezy, rocznice, tradycje

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Podsumowanie
... cykl się powtarza a RAZEM może pomagać w zaspokajaniu potrzeb i efektywnej edukacji ...
Dorosłość
Etap edukacyjny
Etap edukacyjny
Etap edukacyjny
Próg 2
Próg 1
Próg 0
UCZEŃ KLASY I

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
MYCIE
Poradnik wiedzy o dziecku i nastolatku:
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Anna I. Brzezińska *Jak wykorzystać wyniki badań nad funkcjonowaniem dzieci dla wspomagania ich rowoju w szkole?*

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Etapy edukacji
Cele uczenia się w kolejnych etapach życia
Opanowane kompetencje kluczowe
perspektywa długo-falowa
perspektywa średnio-falowa
perspektywa krótko-falowa
IV etap edukacji szkolnej: szkoła ponadgimnazjalna
III etap edukacji szkolnej: gimnazjum
I etap edukacji szkolnej: szkoła podstawowa klasy I-III
Edukacja przedszkolna: dom / przedszkole / klubik dziecięcy
Wczesna edukacja: dom / żłobek / klubik dziecięcy / miejsca publiczne
Kapitał początkowy: wyposażenie noworodka → gotowość do kontaktu i uczenia się

IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Podstawowy problem
Skąd mamy wiedzę o dzieciach i ich funkcjonowaniu?
Podejście subiektywne
Własne przeczucia, wiedza intuicyjna, także własne uprzedzenia
Osobiste doświadczenia życiowe, zwłaszcza z własnego dzieciństwa, z historii swojej edukacji
Własne i cudze doświadczenie zawodowe
Porady i opinie ekspertów, autorytetów naukowych
Podejście obiektywne
Krytyczne korzystanie z teorii naukowych
Świadomość zmienności teorii naukowych
Krytyczne korzystanie z wniosków z badań
Czy mamy zaufanie do siebie ?

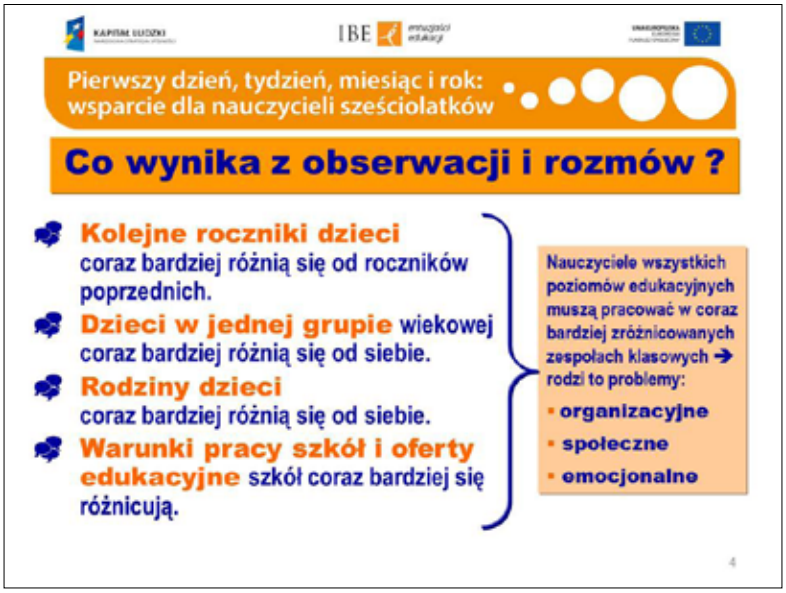
IBE
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Co wynika z obserwacji i rozmów ?
Kolejne roczniki dzieci coraz bardziej różnią się od roczników poprzednich.
Dzieci w jednej grupie wiekowej coraz bardziej różnią się od siebie.
Rodziny dzieci coraz bardziej różnią się od siebie.
Warunki pracy szkół i oferty edukacyjne szkół coraz bardziej się różnicują.
Nauczyciele wszystkich poziomów edukacyjnych muszą pracować w coraz bardziej zróżnicowanych zespołach klasowych → rodzi to problemy:
organizacyjne
społeczne
emocjonalne

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Co wynika z raportów z badań?
Polska 2030. Wyzwania rozwojowe (2009).
Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów.
Podstawowy wniosek:
To, czego potrzebujemy dla przyszłych sukcesów i realizacji szans, wiąże się ze wspólnotowym, grupowym kapitałem rozwoju, rosnącą zdolnością do współpracy, rozumienia się, zaufania, wspólnotowego patrzenia w przyszłość.
Warto zajrzeć ...
Brzezińska, A. I., Czub, T. (2013). Zaufanie społeczne jako wyzwanie i ratunek dla polskiego systemu edukacji. Nauka, 1, 31-44.
Brzezińska, A. I., Ziółkowska, B. (2013). Przed jakimi wyzwaniami stoi dzisiaj szkoła? Studia Edukacyjne, 27, 29-42.
5

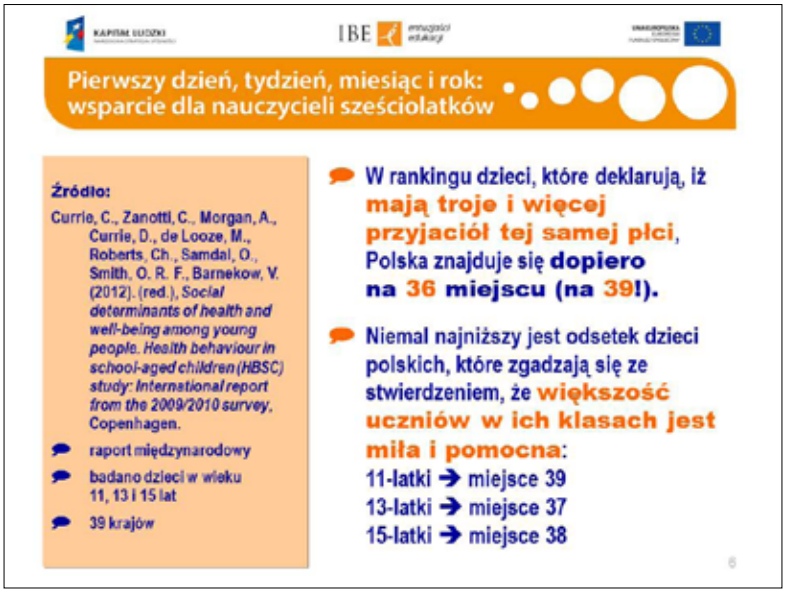
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Źródło:
Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., de Looze, M., Roberts, Ch., Samdal, O., Smith, O. R. F., Barnekow, V. (2012). (red.), Social determinants of health and well-being among young people. Health behaviour in school-aged children (HBSC) study: International report from the 2009/2010 survey. Copenhagen.
raport międzynarodowy
badano dzieci w wieku 11, 13 i 15 lat
39 krajów
W rankingu dzieci, które deklarują, iż mają troje i więcej przyjaciół tej samej płci, Polska znajduje się dopiero na 36 miejscu (na 39!).
Niemal najniższy jest odsetek dzieci polskich, które zgadzają się ze stwierdzeniem, że większość uczniów w ich klasach jest miła i pomocna:
11-latki → miejsce 39
13-latki → miejsce 37
15-latki → miejsce 38
6

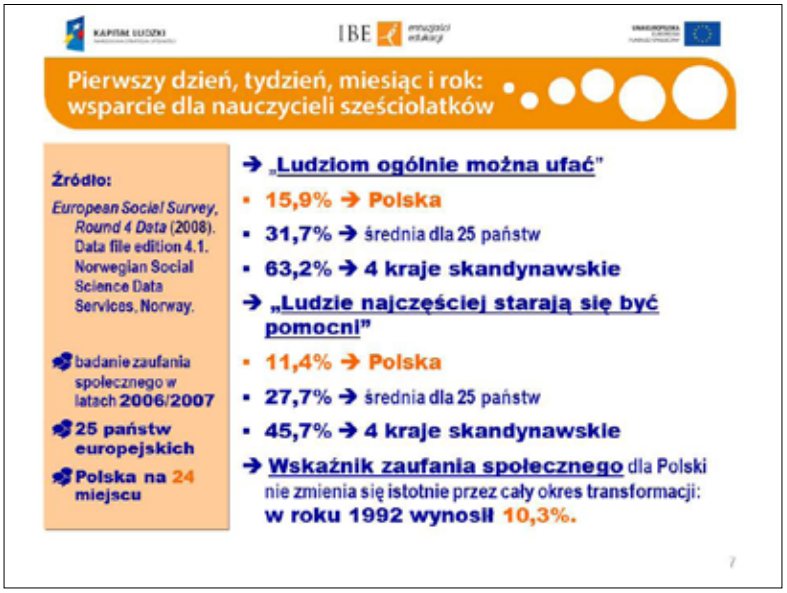
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Źródło:
European Social Survey, Round 4 Data (2008). Data file edition 4.1. Norwegian Social Science Data Services, Norway.
badanie zaufania społecznego w latach 2006/2007
25 państw europejskich
Polska na 24 miejscu
→ „Ludziom ogólnie można ufać"
15,9% → Polska
31,7% → średnia dla 25 państw
63,2% → 4 kraje skandynawskie
→ „Ludzie najczęściej starają się być pomocni"
11,4% → Polska
27,7% → średnia dla 25 państw
45,7% → 4 kraje skandynawskie
→ Wskaźnik zaufania społecznego dla Polski nie zmienia się istotnie przez cały okres transformacji: w roku 1992 wynosił 10,3%.
7

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Co wynika z badań nad dziećmi?
Badanie rozwoju dzieci od niemowlectwa aż do ukończenia przez nie 4 lat
im wyższy był poziom rozwoju motorycznego we wczesnym dzieciństwie tym wyższy był poziom rozwoju poznawczego w wieku szkolnym (szczególnie w odniesieniu do szybkości przetwarzania informacji oraz pamięci roboczej)
104 osoby dorosłe, wylosowane z pokolenia osób urodzonych w roku 1966
im lepiej rozwinięte były w dzieciństwie umiejętności związane z dużą motoryką (przemieszczanie się, poruszanie się) tym wyższy był w wieku dorosłym poziom umiejętności poznawczych, związanych z planowaniem swego działania
32 niemowląt w wieku 6 miesięcy
zróżnicowanie ofert środowiska domowego, szczególnie w zakresie zachęty do różnych form aktywności w ciągu dnia i udostępniania dziecku różnych przedmiotów do zabawy, przekłada się na lepsze tempo rozwoju motoryki małej i dużej
350 rodzin irańskich - dzieci w wieku 18-42 mies.
zróżnicowanie ofert środowiska w dużym stopniu sprzyja rozwojowi motoryki małej (czynności manipulacyjne) i dużej (przemieszczanie się) dzieci
Źródło: Hornowska, E., Brzezińska, A. I., Appelt, K., Kaliszewska-Czeremska, K. (2014). Rola środowiska w rozwoju małego dziecka – metody badania. Warszawa: Wydawnictwo Scholar.

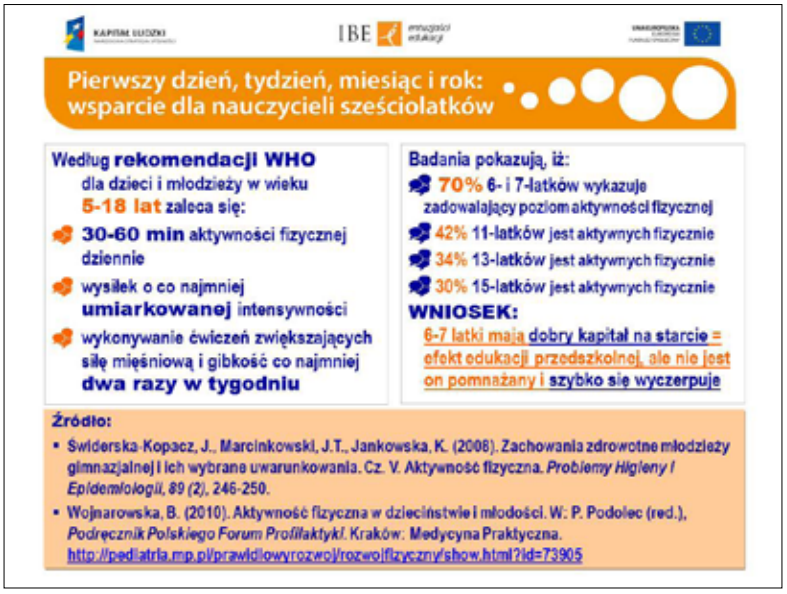
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Według rekomendacji WHO dla dzieci i młodzieży w wieku 5-18 lat zaleca się:
30-60 min aktywności fizycznej dziennie
wysiłek o co najmniej umiarkowanej intensywności
wykonywanie ćwiczeń zwiększających siłę mięśniową i gibkość co najmniej dwa razy w tygodniu
Badania pokazują, iż:
70% 6- i 7-latków wykazuje zadowalający poziom aktywności fizycznej
42% 11-latków jest aktywnych fizycznie
34% 13-latków jest aktywnych fizycznie
30% 15-latków jest aktywnych fizycznie
WNIOSEK:
6-7 latki mają dobry kapitał na starcie = efekt edukacji przedszkolnej, ale nie jest on pomnażany i szybko się wyczerpuje
Źródło:
Świderska-Kopacz, J., Marcinkowski, J.T., Jankowska, K. (2008). Zachowania zdrowotne młodzieży gimnazjalnej i ich wybrane uwarunkowania. Cz. V. Aktywność fizyczna. Problemy Higieny i Epidemiologii, 89 (2), 246-250.
Wojnarowska, B. (2010). Aktywność fizyczna w dzieciństwie i młodości. W: P. Podolec (red.), Podręcznik Polskiego Forum Profilaktyki. Kraków: Medycyna Praktyczna.
http://pediatria.mp.pl/prawidlowyrozwoj/rozwojfizyczny/show.html?id=73905

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Dzieci, które w wieku przedszkolnym przejawiały wysoki i przeciętny poziom samodzielności:
były dobrze przygotowane do realizacji zadań w szkole
potrafiły nawiązywać pozytywne relacje z nauczycielem
określane były przez rówieśników jako koleżeńskie
wykazywały wysoki poziom ciekawości poznawczej i aktywności w trakcie lekcji
Dzieci, które w wieku przedszkolnym przejawiały niski poziom samodzielności w przedszkolu:
cechowały się niską zaradnością
były znacznie rzadziej wybierane przez rówieśników jako partnerzy do współdziałania
doświadczały trudności z koncentracją podczas wykonywania wspólnych z innymi dziećmi aktywności.
WNIOSEK:
dzieci, które nie wykształciły wystarczającego poziomu samodzielności pod koniec wieku przedszkolnego, zagrożone są ryzykiem niepowodzeń szkolnych.
Źródło: Kuszak, K. (2006). Dynamika rozwoju samodzielności dziecka w wieku przedszkolnym. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
Pierwszoklasiści, którzy nawiązali bliskie, pełne uwagi i wsparcia relacje ze swoim nauczycielem w klasie I:
odznaczali się wyższym poziomem zaangażowania w naukę w klasie II
wyższym poziomem zarówno umiejętności czytania, jak i matematycznych w klasie III
w porównaniu z uczniami, którym nie udało się nawiązać bliskich relacji ze swoim nauczycielem.
WNIOSEK:
dobry kontakt z nauczycielem w klasie I to dobra inwestycja na przyszłość – dla dziecka i dla szkoły
Źródło: Hughes, J. N., Luo, W., Kwok, O.-M., Loyd, L.K. (2008). Teacher-student support, effortful engagement, and achievement: A 3-year longitudinal study. Journal of Educational Psychology, 100 (1), 1–14.

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Co wynika z badań nad dorosłymi w relacji z dziećmi?
Własne badania H. R. Schaffera (1977, 1981) nad wczesnymi interakcjami matek i niemowląt potwierdziły istnienie tendencji matek do ujawniania
zachowań antycypujących
czyli traktowania dziecka tak, jakby było ono na poziomie rozwojowym bardziej zaawansowanym niż to jest w rzeczywistości.
WNIOSEK: wymaganie czegoś „ponad stan" tworzy napięcie (pobudzenie niespecyficzne), uruchamiające dążenie do zmiany czyli tworzy dla dziecka PRZESTRZEŃ DLA ROZWOJU
Wiek szkolny
Działanie zgodne z konwencją społeczną
Tendencja do odraczania gratyfikacji
Zachowania antycypujące
Wiek przedszkolny
Działanie zgodne z pragnieniem dziecka
Tendencja do natychmiastowej gratyfikacji

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Nauczyciel nie pracuje „na pustyni"
Zgromadzony kapitał = zasoby dziecka w wieku od 0 do 5/6 lat
SAR = strefa aktualnego rozwoju dziecka w wieku 5/6 – 8/9 lat
SNR = strefa najbliższego rozwoju dziecka w wieku 5/6 – 8/9 lat
Ukształtowane podstawy kompetencji kluczowych
Integracja podstawowych kompetencji kluczowych
Kompetencje kluczowe w sytuacjach nietypowych
Opanowane
poruszanie się (lokomocja)
posługiwanie się przedmiotami (manipulacja)
porozumiewanie się z otoczeniem (komunikacja niewerbalna i werbalna)
Wykorzystywane
wyobraźnia, poczucie inicjatywy i motywacja wewnętrzna
umiejętności niezbędne do nauki w szkole
umiejętności porozumiewania się z otoczeniem (+ pismo)
Kształtowane
poczucie kompetencji
umiejętności szkolne (czytanie i pisanie, umiejętn. matematyczne)
umiejętności współpracy w zespole (komunikacja w grupie)
umiejętności / strategie uczenia się
Sposoby uczenia się
swobodna eksploracja
zabawa spontaniczna
nauka okolicznościowa
Sposoby uczenia się
eksperymentowanie
zabawy i gry
udział w projektach
Sposoby uczenia się
uczenie się we współpracy
wsparte grami zespołowymi
udział w projektach

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok: wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
Podsumowanie: po co są nauczyciele ?
Telefon do przyjaciela
→ nauczyciel udziela pomocy
Pół na pół
→ nauczyciel tworzy rusztowanie dla uczenia się
Nauczyciel jako POMOST do strefy najbliższego rozwoju
Pytanie do publiczności
→ nauczyciel zachęca do szukania pomocy

KAPITAŁ LUDZKI
IBE entuzjaści edukacji
Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc i rok:
wsparcie dla nauczycieli sześciolatków
3
Do pobrania w całości: https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/index.jsp
oraz ➔ www.psychologia.amu.edu.pl ➔ IP w działaniu ➔ 6-latki
Monografie do nabycia w Wydawnictwie Fundacji Humaniora http://hum.amu.edu.pl/
6-latki w szkole
rozwój i wspomaganie rozwoju
6-latki w szkole
edukacja i pomoc
14

Anna I. Brzezińska, Barbara Murawska, Marta Molińska, Aleksandra Ratajczyk *Wyprawka nauczyciela klasy pierwszej*

Wyprawka nauczyciela klasy pierwszej

O czym warto wiedzieć?
Co warto przemyśleć?
O czym trzeba pamiętać?

Anna I. Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie
Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Barbara Murawska
Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Warszawski

Marta Molińska, Aleksandra Ratajczyk
Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Opracowanie na podstawie poradników z serii *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*:
Molińska, M., Ratajczyk, A. (2014). *Edukacja przedszkolna*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych.
Murawska, B. (2014). *Edukacja wczesnoszkolna*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych.

Warszawa, 2014

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
IBE entuzjaści edukacji
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

1

1. Jak zmienia się dziecko? Co ułatwia mu podjęcie roli ucznia klasy I?

Dziecko w wieku przedszkolnym: od 2/3 do 5/6 roku życia

1. Dziecko w wieku przedszkolnym poznaje świat coraz bardziej systematycznie. Zadaje pytania, podejmuje próby sprawdzania, co i jak działa.
2. Staje się gotowe do uczenia się pod kierunkiem innej osoby. Nadal nie potrafi jednak samodzielnie planować działań ani organizować sobie warunków ich realizacji.
3. Zabawa jest podstawową „drogą" edukacji, główną formą nabywania wiedzy o świecie i sobie, opanowywania różnych umiejętności, nauki wytrwałości i współpracy, osadza bowiem myślenie dziecka w sytuacji – realnej bądź wyobrażonej.

Dziecko w wieku wczesnoszkolnym: od 5/6 do 8/9 roku życia

1. Edukacja dziecka w wieku wczesnoszkolnym to stopniowe przechodzenie od nauki okazjonalnej do świadomego uczenia się.
2. Może odbywać się tylko wtedy, gdy środowisko edukacyjne w szkole i w domu:
   - budzi ciekawość dziecka i podtrzymuje jego motywację wewnętrzną
   - umożliwia samodzielne i we współpracy z innymi rozwiązywanie problemów
   - stawia zadania, których rozwiązanie wymaga wysiłku intelektualnego

Metody w kształceniu dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym

1. ciekawość dziecka ▶eksploracja ▶eksperymentowanie
2. gotowość do zabawy ▶zabawy indywidualne i zespołowe
3. gry z regułami ▶gry indywidualne i zespołowe
4. rozwój myślenia ▶udział w projektach

1. uwaga mimowolna i pamięć ▶ indywidualne i zespołowe złożone zadania wykonywane pod kierunkiem nauczyciela
2. rozwój myślenia ▶udział w projektach

2. Do czego przygotowują dom i przedszkole, a co szkoła wzmacnia i dalej rozwija?

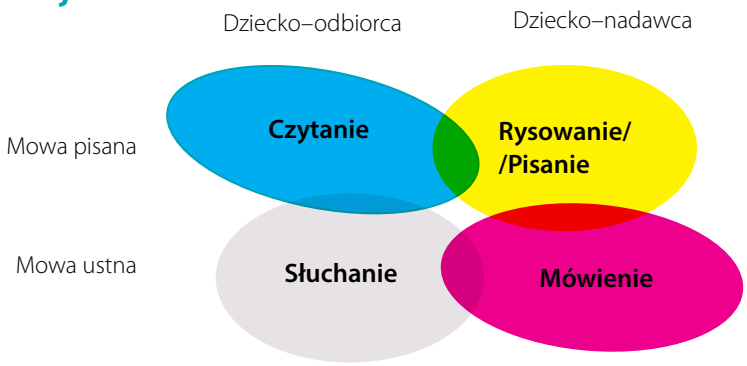

Cztery podstawowe umiejętności komunikacyjne dziecka u progu szkoły

3. Kapitał dziecka u progu szkoły jako efekt edukacji w wieku przedszkolnym

Strefa rozwoju aktualnego	Strefa rozwoju najbliższego	Cele edukacji przedszkolnej	Efekty edukacji przedszkolnej
zasoby dziecka w wieku 2/3 lat - wchodzącego w wiek przedszkolny	funkcje wykonawcze kształtujące się w wieku 2/3–5/6 lat	zadania edukacji przedszkolnej w domu/rodzinie i w instytucjach edukacji przedszkolnej	kapitał dziecka kończącego etap edukacji przedszkolnej
• dziecko potrafi skupić uwagę na krótki czas na wykonywanym przez siebie zadaniu • dziecko potrafi na choć trochę powstrzymać się od wykonania danej czynności • dziecko okazuje różnego rodzaju emocje – pozytywne i negatywne, choć nie zawsze stosownie do sytuacji, potrafi także rozpoznać je u innych osób	• hamowanie reakcji • koncentracja uwagi • kontrola emocji	• angażowanie w wykonywanie czynności krótko- i długotrwałych • ćwiczenie przerzutności i podzielności uwagi • nauka rozpoznawania emocji swoich i innych • nauka radzenia sobie z emocjami w wyniku niepowodzenia • hamowania wybuchów emocji (nauka powstrzymywania się)	• uczy się nadal najczęściej okazjonalnie • jest już gotowe do uczenia się pod kierunkiem innej osoby - nauczyciela • wykazuje ciekawość poznawczą • wykazuje gotowość do rozwiązywania problemów samodzielnie i we współpracy z innym dzieckiem • posiada umiejętność formułowania różnych wypowiedzi ustnych • umie efektywnie komunikować się z dziećmi i dorosłymi w znanym sobie otoczeniu • jest gotowe do opanowania umiejętności czytania i pisania (ma podstawy grafomotoryczne i pojęciowe, związane z rozumieniem tekstu) • potrafi liczyć • jest zmotywowane do rozwijania swoich umiejętności matematycznych
• dziecko potrafi zaangażować się w to, co jest dla niego ciekawe i daje szybką, natychmiastową gratyfikację • efektywna realizacja zadań krótkich, prostych, nieskomplikowanych • pamięć robocza dziecka w wieku wczesnoprzedszkolnym mieści 2–3 elementy	• gotowość do poświęceń na rzecz celu nadrzędnego • pamięć robocza	• nauka przewidywania konsekwencji danego działania, rozumienia związków przyczynowo-skutkowych • nauka podtrzymywania aktywności mimo przeszkód w drodze do celu czy mimo porażek • nauka ukierunkowania działania na cel • nauka korzystania z różnego rodzaju wskazówek udzielanych przez dorosłych • ćwiczenie współpracy z innymi dziećmi, stawiania celów grupowych (np. *Naszym celem jest stworzenie mapy skarbów*)	
• dziecko potrafi korzystać z prostych wskazówek od osoby dorosłej • dziecko potrafi zrealizować/wykonać wyznaczone i „kierowane" przez dorosłego zadanie • dziecko posiada pewne nawyki w zarządzaniu przestrzenią wokół siebie (np. jest nauczone odkładać zabawki do pudełka) • z pomocą dorosłego dziecko potrafi skończyć wykonywanie czynności	• planowanie działania • inicjowanie działania • organizacja działań w czasie • organizacja działań w przestrzeni • elastyczność działania	• pomoc w stopniowym uzyskiwaniu odpowiedzialności za realizację wykonywanych zadań • nauka określania związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy dwoma różnymi wydarzeniami • nauka samodzielności w zarządzaniu przestrzenią wokół siebie oraz czasem wykonywanych zadań	
• potrafi samodzielnie regulować potrzeby fizjologiczne, pod kierunkiem dorosłego – inne swoje potrzeby (emocjonalne, poznawcze) i swoje działania	• metapoznanie i samoregulacja	• nauka wzbudzania refleksji nad wykonanym działaniem *„Jak doszliśmy do rozwiązania zagadki?, Co robiliśmy po kolei?"*	

4. Z czym dziecko musi sobie poradzić w szkole?

Ważnym celem edukacji w wieku przedszkolnym, a który prawdopodobnie jest najbardziej oczywisty i powszechny w opinii społecznej, to przygotowanie dziecka do nauki w szkole. Wymaga to od dorosłych – tak rodziców, jak i nauczycieli – przygotowania kilkulatka do pełnienia obowiązków ucznia, w skład których wchodzą:

- poradzenie sobie z rozstaniem z rodziną, czasem także pozostanie w świetlicy na dłuższy czas
- adaptacja w nowym otoczeniu fizycznym i społecznym
- opanowanie umiejętności działania i uczenia się pod kierunkiem dorosłego (nauczyciela)
- współdziałanie z innymi dziećmi w różnych sytuacjach
- samodzielne korzystanie z już opanowanej wiedzy i umiejętności
- korzystanie z pomocy innych (dzieci i dorosłych) i samodzielne, aktywne szukanie pomocy.

Ważne pytania ...

Jaki jest kapitał osobisty dziecka:
- czym dysponuje dziecko „na starcie" szkolnym?, jakie są jego zasoby?
- co jest mocną stroną dziecka, a z czym trudno mu sobie samodzielnie radzić?
- jakie ma braki, czego nie potrafi zrobić zrobić samo, a czego nie umie zrobić nawet z pomocą?
- jaki jest poziom rozwoju tych funkcji psychicznych, które są potrzebne do tego, aby pomyślnie radzić sobie z zadaniami szkolnymi?
- jakie są uzdolnienia dziecka i jego specyficzne zainteresowania?

Jaki jest kapitał społeczny dziecka:
- jaka jest gotowość rodziców dziecka do współpracy ze szkołą?
- jaka jest gotowość rodziców do pomocy dziecku, gdy sobie nie radzi?
- jakie są umiejętności rodziców w zakresie wspierania dziecka i pomagania mu?
- jakie są pozaszkolne kontakty dziecka z innymi dziećmi: rówieśnikami, dziećmi młodszymi i starszymi?
- jakie jest wsparcie dla rodziny w jej najbliższym otoczeniu, w środowisku lokalnym?

5. Trzy perspektywy celów edukacji wczesnoszkolnej

Na cele kształcenia dziecka w klasach I – III (edukacja wczesnoszkolna) należy spojrzeć z trzech perspektyw:
1. z bliskiej perspektywy – **krótkofalowej** czyli trzech lat od klasy I do klasy III: celem edukacji wczesnoszkolnej jest realizacja zadań wynikających z podstawy programowej
2. z dalszej perspektywy – **średniofalowej:** celem edukacji jest wspieranie dziecka w kolejnych klasach I, II i III w coraz lepszym wypełnianiu roli ucznia oraz w zdobywaniu sprawności i wiedzy potrzebnych na wszystkich kolejnych etapach edukacji instytucjonalnej (klasy IV – VI, nauka w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej)
3. z najbardziej odległego punktu widzenia - perspektywy **długofalowej**: edukacja szkolna – odbywająca się w domu, szkole i wielu innych miejscach – to przygotowywanie dziecka do zdobywania wiedzy i rozmaitych umiejętności w przyszłości, w ciągu całego życia (*Lifelong-Learning*) – i to wiedzy oraz umiejętności wychodzących daleko poza typowo „szkolne", a związanych z adaptacją w zmieniającej się rzeczywistości i w różnorakich sytuacjach społecznych, także w sytuacjach codziennych

Uczenie się spontaniczno-reaktywne dziecka u progu szkoły

Typ uczenia się występujący u dzieci w późnym wieku przedszkolnym i w początkach wieku wczesnoszkolnego. Polega na przejściu od spontanicznego, naturalnego, mimowolnego zdobywania wiedzy i umiejętności, ukierunkowanego przez wewnętrzne popędy i zainteresowania dziecka do uczenia się pod kierunkiem nauczyciela wg określonego przez niego programu.

Na podstawie: Wygotski, L. S. (1971). *Wybrane prace psychologiczne*. Warszawa: PWN.

6. Praca z dzieckiem w klasie pierwszej – metoda integracji i metoda projektów

Dziecko może uczestniczyć w skutecznej edukacji tylko wtedy, gdy będzie miało możliwość poznawania nowych treści i rozwiązywania problemów poprzez udział w wydarzeniach i manipulowanie przedmiotami. Drugi warunek skutecznego uczenia się dziecka wymaga tworzenia sytuacji, kiedy dziecko, działając, będzie miało możliwość włączania nowej wiedzy poznawanej w środowisku szkolnym do wiedzy już posiadanej. Oba te warunki uczenia się mogą być spełnione, gdy zostanie zastosowana **metoda integracji**.

Integrację w nauczaniu można rozumieć na kilka sposobów:

▶ pierwszy dotyczy procesu łączenia tego, co w przestrzeni społecznej szkoły zostało podzielone: zakłada scalanie czasu zajęć szkolnych podzielonego na jednostki lekcyjne, przestrzeni nauczania podzielonej na klasy czy wiedzy podzielonej na przedmioty

▶ drugi wiąże prywatną wiedzę ucznia z wiedzą typu szkolnego: ten sposób rozumienia idei integracji dotyczy integracji programowej, opartej na konstruktywizmie i zakłada wiązanie wiedzy szkolnej z wiedzą zdobytą przed edukacją szkolną oraz poza szkołą i wpisuje kształcenie w proces rozwoju dziecka

▶ trzeci sposób rozumienia zakłada poszukiwanie nadrzędnej zasady scalającej w psychologiczną całość różne działania uczniów: najlepiej tę funkcję spełnia złożone zadanie, które wykonywane jest w ciągu jakiegoś czasu, a sam założony cel nadaje sens podjętym działaniom; dobrym przykładem jest metoda projektów.

Poszukiwanie naczelnej płaszczyzny integracji programowej może dotyczyć tematyki, kształconych kompetencji oraz metod poznania i porządkowania wiedzy o świecie.

Czym jest metoda projektów?

- Aktywność edukacyjna, podczas której grupa osób uczących się inicjuje, projektuje i wykonuje jakieś przedsięwzięcie zakończone powstaniem produktu. Taki tok postępowania kończy się zwykle oceną wykonania projektu.
- Inspiracją do rozpoczęcia projektu może stać się sytuacja problemowa, konieczność osiągnięcia jakiegoś celu, realizacja jakiegoś zamierzenia.
- Każda z tych inicjatyw powinna być związana ze środowiskiem funkcjonowania grupy, która takie działanie podejmuje.
- Metoda ta ma charakter uniwersalny, mogą ją podejmować uczniowie w różnym wieku, jak również osoby dorosłe. Może w niej uczestniczyć grupa uczniów, cała klasa, wiele klas, może być podejmowana w szkole lub poza nią.
- Metoda projektów sprzyja budowaniu i rozwijaniu samodzielności poznawczej uczniów, rozwija ich inicjatywę, kształci umiejętność współpracy w grupie, uczy samokontroli i daje możliwość samooceny. Jest swoistym wyzwaniem dla nauczyciela, który, zgodnie z założeniami metody, powinien stopniowo pozostawiać uczniom coraz większe pole do samodzielnego działania.

Szymański, M. S. (2010). *O metodzie projektów*. Warszawa: Wydawnictwo Żak.

Korzyści ze stosowania nauczania zintegrowanego

- sprzyja wiązaniu wiedzy osobistej dziecka z wiedzą zdobywaną w szkole
- daje szanse na odkrywanie, doświadczanie, budowanie, tworzenie, a w konsekwencji konstruowanie wiedzy przez dziecko
- uruchamia aktywność poznawczą dzieci
- sprzyja rozwijaniu umiejętności społecznych dzieci
- daje możliwość poznawania środowiska pozaszkolnego dzieci
- daje możliwość pracy na poziomie odpowiadającym najbliższej strefie rozwoju dziecka
- buduje samodzielność dziecka i daje podstawy do rozwijania metapoznania

Niebezpieczeństwa stosowania nauczania zintegrowanego

- brak budowania podstaw do systematycznego gromadzenia i porządkowania wiedzy oraz jej integrowania z wiedzą już posiadaną
- budowanie nieadekwatnej wizji wiedzy dotyczącej samego siebie
- tworzenie przez nauczycieli programów opartych na zasadzie domina/puzzli do składania
- nadmierne obciążenie nauczycieli, wynikające z konieczności przygotowywania zróżnicowanego, bogatego „środowiska poznania" dla dziecka
- powierzchowne rozumienie przez nauczycieli koncepcji nauczania zintegrowanego jako tworzenia prostych powiązań treściowych, a nie sięgania do istoty konstruowania wiedzy

7. Praca z dzieckiem w klasie pierwszej – jak wykorzystać zasoby wieku przedszkolnego

Cel kształcenia	Gry i zabawy zespołowe	Gry i zabawy indywidualne
wyobraźnia i inicjatywa	• uczą rozpoznania granicy i oddzielania świata fantazji od świata realnego • ćwiczą decentrację czyli umiejętność dostrzegania i rozumienia perspektywy innych osób	• ćwiczą planowanie celów i działania • budują motywację wewnętrzną do podejmowania aktywności • wzmacniają wytrwałość
komunikacja	• uczą efektywnej komunikacji (pierwsze negocjacje, kontrola emocji) • rozwijają komunikację niewerbalną (gestykulacja, mimika)	• uczą myślenia poprzez mowę zewnętrzną – komunikacja „z samym sobą" • rozwijają komunikację poprzez mowę pisaną (rysowanie, zabawa w czytanie)
umiejętności szkolne	• uczą czekania na swoją kolej • uczą odraczania gratyfikacji (nagrody) • pomagają przyzwyczaić się do obecności innych w trakcie wykonywania czegoś • uczą współpracy, pomagania sobie	• uczą wytrwałości • rozwijają koncentrację uwagi

8. Dorosły/nauczyciel jako mediator między dzieckiem a światem czyli zadania dorosłego wg koncepcji upośrednionego uczenia się

Element systemu kształcenia dziecka wg koncepcji upośrednionego uczenia się	Efekty upośrednionego uczenia się dziecka w wieku przedszkolnym	Czynniki sprzyjające: zachowanie dorosłego jako efektywnego mediatora	Czynniki ryzyka: zachowanie dorosłego jako nieefektywnego mediatora
1. Intencjonalność i wymiana			
• działania dorosłego są świadomie i intencjonalnie nastawione na wywołanie zmian w tym, jak dziecko spostrzega i przetwarza informacje oraz zmian w jego wyobrażeniach • dorosły uważnie obserwuje dziecko i działa tak, aby za każdym razem otrzymywać od niego potwierdzenia, że rozumie ono sens jego działania	• nauka skupiania uwagi na dorosłym i na zadaniu • wzmacnianie emocjonalnego angażowania się dziecka w wykonywanie danej czynności • wzmacnianie wewnętrznej motywacji dziecka do działania	• działania dorosłego są zorganizowane, spójne i logicznie powiązane • są dostosowane do rytmu działania dziecka, są atrakcyjne, przyciągają uwagę dziecka • są elastyczne i zależnie od okoliczności zróżnicowane • zmieniają się zgodnie z logiką działania dziecka	• incydentalność działań • chaos, nieczytelność, brak powiązania i spójności w zachowaniu • mało zróżnicowane sposoby przyciągania uwagi dziecka (np. mówienie za każdym razem „zobacz" albo głównie pokazywanie na coś palcem)
2. Upośrednianie znaczenia			
• emocjonalne naznaczanie czyli nadawanie specjalnej wartości różnym obiektom: ludziom, przedmiotom, zdarzeniom, sytuacjom, przyrodzie poprzez zachowania niewerbalne i werbalne	• kształtowanie wrażliwości emocjonalnej dziecka • kształtowanie stosunku dziecka do różnych obiektów i budowanie podstaw jego systemu wartości • rozwijanie kompetencji komunikacyjnej dziecka (szczególnie funkcja ekspresyjna) • wzbogacanie słownictwa poprzez pobudzanie wyobraźni do tworzenia metafor i porównań	• komentowanie tego, na co dziecko zwraca uwagę • nazywanie sytuacji, zdarzeń, obiektów z użyciem różnych środków wyrazu • używanie werbalnych i niewerbalnych zróżnicowanych form opisu sytuacji • wyrażanie własnych ocen i opinii wraz z ich uzasadnieniem (*nie podoba mi się to, bo …*)	• brak komentarzy lub komentarze nieliczne bądź mało zróżnicowane odnośnie tego, co spostrzega dziecko • powstrzymywanie się od ekspresji własnych emocji • nieujawnianie własnych opinii
3. Transcendencja			
• przekraczanie aktualnej sytuacji/wykraczanie poza nią czyli wg Brunera – wykraczanie poza dostarczone informacje • przekazywanie dziecku większej liczby informacji, aniżeli jest to niezbędne do zrealizowania danego zadania albo niż wynika to z aktualnej sytuacji	• pobudzanie ciekawości dziecka • kształtowanie jego zainteresowań • poszerzanie wiedzy dziecka o świecie i o sobie samym	• mówienie do dziecka podczas wykonywania różnych codziennych, nawet prozaicznych czynności • komentowanie tego, co się dzieje z dodawaniem nowych informacji • rozmawianie z dzieckiem, gdy tylko jest taka okazja o różnych sprawach • rozbudzanie ciekawości i wyobraźni przez opowiadanie różnych historii	• nieliczne rozmowy z dzieckiem podczas wykonywanych codziennych czynności • zdawkowe, rutynowe pytania do dziecka • lakoniczne odpowiadanie na pytania dziecka • brak lub zdawkowe komentarze • pytania, na które dorosły sam udziela sobie odpowiedzi • w reakcji na pytania dziecka niechęć i zniecierpliwienie oraz odsyłanie do innej osoby

Element systemu kształcenia dziecka wg koncepcji upośredniono-nego uczenia się	Efekty upośredniono-go uczenia się dziec-ka w wieku przed-szkolnym	Czynniki sprzyjające: zachowanie dorosłe-go jako efektywnego mediatora	Czynniki ryzyka: zachowanie dorosłe-go jako nieefektyw-nego mediatora
4. Upośrednianie poczucia kompetencji			
• okazywanie dziecku swego zadowolenia i wyrazów uznania za wykonanie danej czynności poprzez różnego rodzaju pochwały (werbal-ne i niewerbalne)	• kształtowanie wysokiej, ale realistycznej samooceny • kształtowanie poczucia sprawstwa • wzmacnianie inicjatywy, pomysłowości dziecka • budowanie podstaw do mocnego, bo opartego na licznych rzeczywistych umiejętnościach poczucia kompetencji	• zwracanie uwagi na efekt końcowy działań dziecka i jednocześnie na wysiłek włożony w jego osiągnięcie (*tak się napracowałeś, ale warto było, co?*) • wiązanie wysiłku dziecka z efektem (*jak się człowiek namęczy, to ma efekt!; dobrze, że poszukałeś tego w Internecie, bo widzisz, jak się przydało*) • chwalenie dziecka za jego osiągnięcia na różne spo-soby – werbalne i niewer-balne • używanie różnych rozbudo-wanych językowo zwrotów wyrażających uznanie dla dziecka • zwracanie uwagi na kon-kretne czynności (np. *zo-bacz, jak ładnie pokolorowa-łeś obrazek; ten szlaczek to całkiem dobry pomysł*)	• brak pochwał albo rzadkie i ogólnikowe chwalenie dziecka • częste traktowanie osią-gnięć dziecka jako „czegoś oczywistego" (*co tu chwalić? Tak to powinno być zrobione)* • niezwracanie uwagi na wkład i wysiłek dziecka (np. mówienie *ale miałeś szczęście, udało ci się jak zwykle* albo *no co za pech*) bądź chwalenie za wszyst-ko, niezależnie od efektu wykonywanej czynności, *żeby dziecku nie było przykro* • używanie zawsze tych sa-mych albo podobnych słów pochwały (*dobrze to zrobiłeś, fajnie, no no, super*).
5. Upośrednianie regulacji zachowania			
• obserwowanie dziecka, gdy działa i udzielanie mu wskazówek, jak należy/ /można coś zrobić oraz demonstrowanie, jak można by to zrobić	• nauka korzystania z pod-powiedzi/wskazówek innej osoby jako podstawa nauki pod kierunkiem nauczyciela (dorosłego lub rówieśnika jak tutora) • nauka zwracania się o po-moc i jednocześnie nauka odmawiania pomocy, gdy samemu daje się radę • nauka elastycznego pla-nowania swego działania i wprowadzania korekt do planu	• jasne i wyczerpujące wska-zówki dawane krok-po-kro-ku tak, by w każdej chwili się wycofać, gdy tylko dziec-ko zaczyna działać samo-dzielnie i poprawnie • włączanie się w tok działa-nia dziecka tylko wtedy, gdy jest to konieczne • częste odzwierciedlanie tego, co robi dziecko – tuż obok niego, ale w jego ryt-mie – bez wyprzedzania	• zbyt krótkie i zdawkowe lub zbyt długie i zagmatwane wskazówki kierowane do dziecka • mało prób modelowania zachowań dziecka – prze-waga mówienia „jak coś zrobić" nad działaniem/ /pokazaniem • częste stosowanie zakazów i nakazów • częste poganianie dziecka • częste porównywanie z innym dziećmi w „celach motywacyjnych"

9. Fizyczne i społeczne środowisko uczenia się dziecka: możliwe miejsca edukacji pozaszkolnej

Środowisko uczenia się	Miejskie		Wiejskie	
	Korzyści	Ograniczenia	Korzyści	Ograniczenia
Fizyczne: • budynki, schody, windy • miejsca w przestrzeni publicznej: ulice, drogi, place, przystanki, przejścia • rodzaje nawierzchni, krawężniki • rodzaje zabezpieczeń (barierki) oraz znaki/sygnalizatory niebezpieczeństw • znaki informacyjne w przestrzeni publicznej (sklepy, ulice, dworce, urzędy)	• wiele różnie wyposażonych placów zabaw i miejsc zabaw w budynkach publicznych • miejsca zabawy projektowane z myślą o dzieciach, a więc bezpieczne • dostęp do „świata kultury i nauki" – kino, teatr, muzeum, wystawy, festiwale nauki, uniwersytety dla dzieci • przestrzeń przystosowana do potrzeb dzieci w miejscach i instytucjach publicznych	• do wielu miejsc dziecko może wejść i przebywać tam tylko z dorosłym, a nie samo • liczne ograniczenia swobodnej zabawy („zakaz chodzenia po trawie", „zakaz gry w piłkę", „tu się nie rozmawia", „tu nie wolno biegać ani jeść") • przyroda znana dzieciom z wycieczek np. do zoo, palmiarni, ogrodu botanicznego, skrawków zieleni w mieście (skwery, parki) bądź z filmów przyrodniczych	• wiele różnych „naturalnych" miejsc do nauki i zabawy • większy obszar dostępny dziecku do samodzielnego i z rówieśnikami odkrywania, nauki i zabawy • naturalne, codzienne poznawanie przyrody przez dziecko – w gospodarstwie, w ogrodzie, w lesie, na polu, na łące	• brak lub niewiele miejsc zabaw specjalnie dostosowanych do potrzeb dzieci • brak lub niewielkie zróżnicowanie miejsc „zorganizowanych" dla dzieci i przystosowanych do ich potrzeb: kino, basen, hala sportowa, muzeum • liczne miejsca, do których dzieci mają nieograniczony, swobodny dostęp, ale które nie są bezpieczne (droga, gospodarstwo, prace w polu)
Społeczne: • liczba, rodzaj i zróżnicowanie instytucji użyteczności publicznej, których rodzina dziecka i dziecko mogą być klientem • samoorganizacja mieszkańców: festyny, „święto ulicy", dożynki, wspólne prace, akcje charytatywne • zróżnicowanie zawodów, miejsc pracy, ról i zadań dorosłych	• większa liczba instytucji użyteczności publicznej • większa różnorodność oferty kulturowej, w zakresie ochrony zdrowia, opieki i pomocy społecznej oraz edukacji – lepsze zaspokajanie potrzeb rodzin z dziećmi • więcej okazji do poznawania zasad i sposobu funkcjonowania instytucji przez dziecko • ciągły nadzór nad dzieckiem rodziców oraz opiekunów zajmujących się dziećmi pod nieobecność rodziców • większa kontrola instytucji nad rodziną/ /rodzicami	• rozproszona odpowiedzialność instytucji pomagających rodzinom z dziećmi i dzieciom • anonimowość w mieście to potencjalnie wyższy poziom niebezpieczeństwa dla dzieci (nie ma kto im pomóc w sytuacjach zagrażających) • w sytuacjach trudnych niewiedza lub obawa u dziecka przed zwracaniem się o pomoc do „nieznajomych dorosłych" • brak lub słaba kontrola społeczna/ /sąsiedzka nad rodziną/rodzicami • większe ryzyko nadużyć wobec dzieci przez obce im osoby	• naturalne włączanie dziecka od dzieciństwa w życie większej grupy, wspólnoty (rodzina i jej sąsiedztwo) • bezpieczeństwo dziecka wynikające ze znajomości sąsiadów rodziny – większa naturalna kontrola społeczna • naturalne uczenie się przez dziecko komunikowania z osobami w różnym wieku w różnych okolicznościach • swoboda zachowania dzieci wśród osób w różnym wieku i w większych grupach • nauka pomagania w zróżnicowanych obowiązkach (nie tylko sprzątanie domu, ale pomoc przy pracach w polu i ogrodzie czy przy zajmowaniu się zwierzętami)	• niewielka liczba instytucji użyteczności publicznej w najbliższej okolicy • niewielkie zróżnicowanie instytucji użyteczności publicznej czyli mniej okazji poznawania ich funkcjonowania przez dziecko • niewielkie zróżnicowanie oferty kulturowej czyli mniej nowych kontaktów społecznych dla dziecka • mało okazji do poznania nowych osób w różnych zawodach czy rolach społecznych • mniejsza kontrola instytucji nad rodziną/ /rodzicami • ukrywanie nadużyć wobec dziecka z powodu „wstydu społecznego" (*co powiedzą ludzie*)

Anna I. Brzezińska *Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole – co można zrobić?*

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole – co można zrobić?

Anna I. Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie
Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Pierwszy dzień
Powitanie

Nauczyciel buduje **zaufanie** dzieci i rodziców na podstawie „dobrego pierwszego wrażenia"

Rozpoczęcie roku wspólnej pracy:
- powitanie rodziców i dzieci w szkole i w klasie
- przedstawienie się: nauczyciele, dzieci, rodzice
- pierwsze zajęcia integracyjne/zapoznawcze dla dzieci (zabawa)
- „oswojenie" klasy (np. dzieci coś razem „dla klasy" robią)
- pierwsze zadanie domowe/niespodzianka „na jutro"

Pierwszy tydzień
Rozpoznanie

Nauczyciel buduje **poczucie bezpieczeństwa** u dzieci i rodziców, także swoje

Wstępna diagnoza zasobów dzieci:
- zapoznanie dzieci z przestrzenią szkoły (ważne miejsca w szkole i wokół niej) i z organizacją czasu, wprowadza pierwsze reguły
- rozpoznanie potrzeb dzieci, także specjalnych potrzeb edukacyjnych, zdrowotnych – rozmowy z rodzicami, obserwacja dzieci w czasie kolejnych zajęć integracyjnych
- ustalenie indywidualnie z rodzicami, kto wymaga pogłębionej diagnozy specjalistycznej (w szkole/poza nią), kto wymaga już pomocy

Pierwszy miesiąc
Adaptacja

Nauczyciel buduje **poczucie autonomii i „osadzenia" w miejscu** u dzieci, ich rodziców i swoje

Pomoc dzieciom i ich rodzicom w adaptacji w szkole:
- dzieci: czas i pomoc nauczyciela w wypracowaniu indywidualnego stylu adaptacji w szkole, wdrażanie do pracy samodzielnej i w zespołach
- rodzice: czas na ustalenie reguł/zasad kontaktowania się i współpracy z nauczycielem ich dzieci
- nauczyciele: czas na ustalenie zasad i form wsparcia dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych
- specjaliści (w szkole/poza nią): czas na pogłębioną diagnozę dziecka/ /jego środowiska rodzinnego

Pierwszy rok
Wspólna praca

Nauczyciel rozwija różne **kompetencje** dzieci i buduje ich **poczucie kompetencji, wzmacnia swoje poczucie kompetencji**

Realizacja zadań wynikających z podstawy programowej dla klasy I wg autorskiego programu nauczyciela:
- dostosowanego do specyfiki możliwości zespołu dzieci i specjalnych potrzeb edukacyjnych poszczególnych dzieci – wg orientacji „na dziecko"/jego rozwój
- wykorzystującego możliwości/zasoby edukacyjne środowiska lokalnego czyli poszerzanie przestrzeni edukacji i czasu „edukacyjnie aktywnego" poza klasę i szkołę
- wykorzystującego wsparcie rodziców dzieci, innych nauczycieli zespołu klas I–III oraz klas IV–VI, także specjalistów w szkole/poza nią

Praca w klasie II i III

Warszawa, 2014

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
IBE entuzjaści edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewa Lemańska-Lewandowska *Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Jak organizować społeczne środowisko uczenia się dzieci w klasie I?*

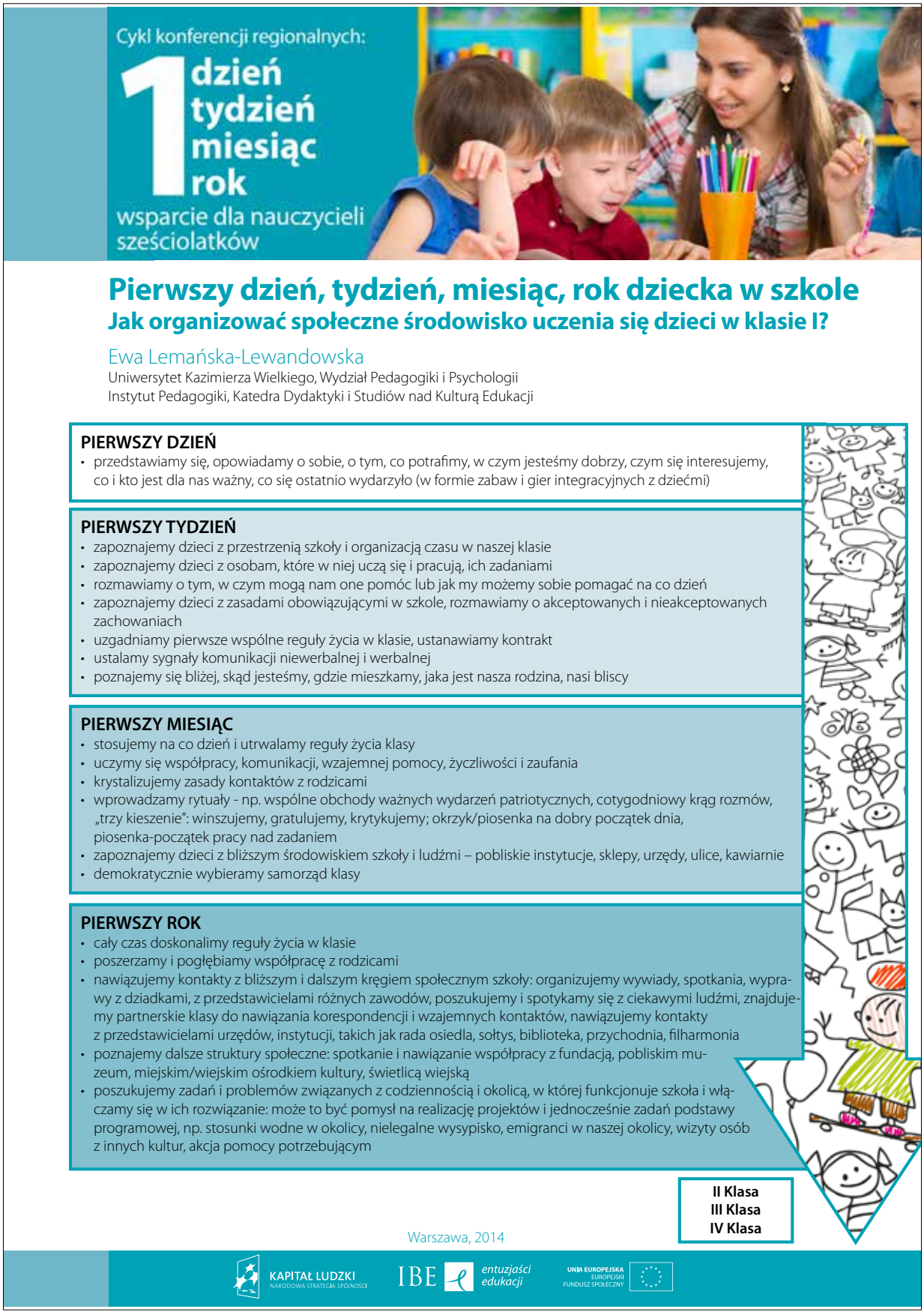

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole

Jak organizować społeczne środowisko uczenia się dzieci w klasie I?

Ewa Lemańska-Lewandowska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Wydział Pedagogiki i Psychologii
Instytut Pedagogiki, Katedra Dydaktyki i Studiów nad Kulturą Edukacji

PIERWSZY DZIEŃ

- przedstawiamy się, opowiadamy o sobie, o tym, co potrafimy, w czym jesteśmy dobrzy, czym się interesujemy, co i kto jest dla nas ważny, co się ostatnio wydarzyło (w formie zabaw i gier integracyjnych z dziećmi)

PIERWSZY TYDZIEŃ

- zapoznajemy dzieci z przestrzenią szkoły i organizacją czasu w naszej klasie
- zapoznajemy dzieci z osobami, które w niej uczą się i pracują, ich zadaniami
- rozmawiamy o tym, w czym mogą nam one pomóc lub jak my możemy sobie pomagać na co dzień
- zapoznajemy dzieci z zasadami obowiązującymi w szkole, rozmawiamy o akceptowanych i nieakceptowanych zachowaniach
- uzgadniamy pierwsze wspólne reguły życia w klasie, ustanawiamy kontrakt
- ustalamy sygnały komunikacji niewerbalnej i werbalnej
- poznajemy się bliżej, skąd jesteśmy, gdzie mieszkamy, jaka jest nasza rodzina, nasi bliscy

PIERWSZY MIESIĄC

- stosujemy na co dzień i utrwalamy reguły życia klasy
- uczymy się współpracy, komunikacji, wzajemnej pomocy, życzliwości i zaufania
- krystalizujemy zasady kontaktów z rodzicami
- wprowadzamy rytuały - np. wspólne obchody ważnych wydarzeń patriotycznych, cotygodniowy krąg rozmów, „trzy kieszenie": winszujemy, gratulujemy, krytykujemy; okrzyk/piosenka na dobry początek dnia, piosenka-początek pracy nad zadaniem
- zapoznajemy dzieci z bliższym środowiskiem szkoły i ludźmi – pobliskie instytucje, sklepy, urzędy, ulice, kawiarnie
- demokratycznie wybieramy samorząd klasy

PIERWSZY ROK

- cały czas doskonalimy reguły życia w klasie
- poszerzamy i pogłębiamy współpracę z rodzicami
- nawiązujemy kontakty z bliższym i dalszym kręgiem społecznym szkoły: organizujemy wywiady, spotkania, wyprawy z dziadkami, z przedstawicielami różnych zawodów, poszukujemy i spotykamy się z ciekawymi ludźmi, znajdujemy partnerskie klasy do nawiązania korespondencji i wzajemnych kontaktów, nawiązujemy kontakty z przedstawicielami urzędów, instytucji, takich jak rada osiedla, sołtys, biblioteka, przychodnia, filharmonia
- poznajemy dalsze struktury społeczne: spotkanie i nawiązanie współpracy z fundacją, pobliskim muzeum, miejskim/wiejskim ośrodkiem kultury, świetlicą wiejską
- poszukujemy zadań i problemów związanych z codziennością i okolicą, w której funkcjonuje szkoła i włączamy się w ich rozwiązanie: może to być pomysł na realizację projektów i jednocześnie zadań podstawy programowej, np. stosunki wodne w okolicy, nielegalne wysypisko, emigranci w naszej okolicy, wizyty osób z innych kultur, akcja pomocy potrzebującym

II Klasa
III Klasa
IV Klasa

Warszawa, 2014

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
IBE entuzjaści edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewa Filipiak *Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Kiedy nauczyciel klasy pierwszej staje się osobą znaczącą dla uczniów?*

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole
Kiedy nauczyciel klasy pierwszej staje się osobą znaczącą dla uczniów?

Ewa Filipiak
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Wydział Pedagogiki i Psychologii
Instytut Pedagogiki, Katedra Dydaktyki i Studiów nad Kulturą Edukacji

Wrzesień 2014 jest przełomowy w historii reformy, która od kilku lat wprowadza zmiany w zakresie edukacji najmłodszych dzieci. Od roku szkolnego 2014/2015 obowiązkiem szkolnym zostaną objęte wszystkie dzieci siedmioletnie oraz sześciolatki urodzone w pierwszym półroczu 2008 roku.

Pytania	Odpowiedzi
SPECYFIKA PIERWSZEGO ETAPU EDUKACJI SZKOLNEJ I REALIZOWANYCH ZADAŃ ROZWOJOWYCH	
1. Co to znaczy być nauczycielem ucznia klasy pierwszej? 2. Jakie zadania i wyzwania stawia przed nauczycielem pierwszy etap edukacji? 3. Dlaczego tak ważne jest świadome i refleksyjne wprowadzanie dziecka w świat szkolny? 4. Co może zrobić nauczyciel, aby nie stłumić „apetytu na wiedzę" u dzieci, a podtrzymać i pobudzić chęć nauki? 5. Jakie pułapki czyhają na nauczyciela i jak może ich skutecznie uniknąć?	Nauczanie początkowe to nauczanie propedeutyczne, pełni funkcje usprawniającą i wprowadzającą do dalszej nauki. Jest fundamentem, na którym można budować gmach dalszego kształcenia, a „dobry fundament" to dom stabilny i odporny na wichry. Klasa I jest pomostem łączącym wychowanie przedszkolne z systematycznym kształceniem i wychowaniem szkolnym; „mocny most, dobra konstrukcja" to bezpieczne przejście od świata zabawy i uczenia się spontanicznego do świata działalności naukowej i uczenia się reaktywnego. Jest to okres szczególnie sprzyjający uświadamianiu sobie przez dziecko nowej sytuacji społecznej, kształtowaniu się przeżyć i doświadczeń określających stosunek do nauki, nauczycieli, rówieśników i budowania obrazu szkoły.

Najważniejsze zadania rozwojowo-dydaktyczne I etapu kształcenia

- wdrażanie dziecka do pracy jako działalności zorientowanej na wykonanie zadań „znaczących" dla dziecka – nie ma tu miejsca na mechaniczne powtarzanie czy kopiowanie wzorów
- rozwijanie umiejętności pracy w zespole, współpracy, dzielenia się, uczestniczenia we wspólnocie
- przygotowanie do systematycznej nauki poprzez rozszerzanie doświadczeń ucznia i odkrywanie w przedmiocie poznania – problemów naukowych, uchwycenie kierunku, w którym problemy mogą być rozwiązane
- opanowanie i doskonalenie narzędzi uczenia się
- rozwijanie umiejętności wyrażania (ekspresji) przy użyciu różnych form (ekspresji werbalnej, niewerbalnej, plastycznej, muzycznej, ruchowej)

Warszawa, 2014

Co wynika z poznawczych koncepcji rozwoju i uczenia się dla nauczyciela klasy I?

Lew S. Wygotski
W każdym okresie rozwojowym zachodzi inny stosunek między charakterem pracy dydaktyczno - wychowawczej a rozwojem umysłowym dziecka.

Wskazówka
od uczenia spontanicznego do uczenia reaktywnego, „język instrukcji", „wrażliwe nauczanie"

Jerome S. Bruner
(…) dziecko powinno mieć świadomość swoich własnych procesów myślowych , a priorytetem zarówno teoretyka pedagogii, jak nauczyciela winno być wspomaganie dziecka w rozwijaniu zdolności metapoznawczych – wspomaganie w tym, żeby stało się równie świadome sposobu uczenia się i myślenia, co przyswajanego przedmiotu.

Wskazówka
spostrzeganie dziecka jako konstruującego obraz świata, który jest pomocny w interpretacji własnych doświadczeń, do rozumienia dochodzi się przez dyskusję, współpracę

Reuven Feuerstein
Umysł dziecka rozwija się dzięki przetwarzaniu sygnałów pochodzących z interakcji ze światem. Nauczyciel jest mediatorem, który pośredniczy w przepływie informacji między dzieckiem a jego środowiskiem

Wskazówka
nauczyciel przekształca, zmienia układ, organizuje, grupuje, schematyzuje bodźce ze względu na zamierzony cel; jego zadaniem jest nadawanie znaczenia obserwowanym przez dziecko zdarzeniom i doświadczeniom sensorycznym

Co robi „znaczący dorosły" – nauczyciel?

1. organizuje **przestrzeń** dla myślenia i działania dziecka: środowisko fizyczne, czas, przedmioty
2. tworzy **klimat** działania – tworzenie wspólnoty badawczej, kultury uczenia się
3. wchodzi z dzieckiem w aktywny **kontakt**

Formy aktywności nauczyciela jako ważnego dla dziecka dorosłego

A. STAWIANIE WYZWAŃ/PROWOKOWANIE dziecka do podjęcia zadania

- „naznacza" obiekty w otoczeniu, wyróżnia je jako znaczące dla dziecka
- pobudza zdziwienie dziecka, ciekawość, zainteresowanie zadaniem
- uruchamia myślenie dziecka np. przez zadawanie mu pytań
- kształtuje jego nastawienia, oczekiwania, rozwija motywację
- prowokuje do stawiania pytań, formułowania problemów

B. WSPIERANIE

- do momentu uzyskania przez dziecko wiedzy potrzebnej do swobodnego działania dostosowuje poziom wsparcia (częstość, naturę, intensywność swej obecności) do aktualnego poziomu jego kompetencji
- celem wsparcia jest doprowadzenie dziecka do samodzielnego działania

C. POMAGANIE

- pomaga skoncentrować się
- pomaga „widzieć" problem
- pomaga zrozumieć problem
- pomaga znaleźć informacje
- pomaga selekcjonować informacje
- pomaga planować działanie
- pomaga przygotować miejsce do pracy
- pomaga w razie trudności
- pomaga w znalezieniu pomocy u innych

Zasady skutecznej pomocy dziecku w uczeniu się

Pułapki czyhające na nauczyciela

Współpraca nauczyciel – uczeń to dobre kształcenie

- **orientacja na dziecko:** otwarty styl komunikacji, wymiana informacji, negocjowanie znaczeń
- **uczenie się to eksperymentowanie, odkrywanie i konstruowanie wiedzy przez dziecko:** spostrzeganie dzieci jako myślących, zdolnych do rozumowania, znajdowania rozwiązania samodzielnie i w dyskusji
- **problemowo-zespołowy styl pracy** nauczyciela z klasą
- **stawianie pytań wzbudzających ciekawość**, zainteresowanie problemem, ukierunkowanych na rozwijanie myślenia
- **wzmacnianie motywacji wewnętrznej**, rozwijanie ciekawości poznawczej

Dominująca rola nauczyciela to złe kształcenie

- **orientacja na program**: zamknięty/nakazowy styl komunikacji, mówienie do dziecka, przekaz informacji
- **uczenie się to nabywanie wiedzy od nauczyciela:** spostrzeganie dzieci jako uczących się wskutek „przerabiania programu", słuchania nauczyciela, wykonywania jego poleceń, naśladowania
- **podający i frontalny styl pracy** nauczyciela z klasą
- **stawianie niewłaściwych pytań** – wymagających odtwarzania/powtarzania informacji przez dziecko
- **gaszenie motywacji do nauki** i „apetytu na wiedzę"

Joanna Matejczuk *Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Wychowanie do samodzielności – wyzwanie dla nauczycieli i rodziców*

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole
Wychowanie do samodzielności – wyzwanie dla nauczycieli i rodziców

Joanna Matejczuk
Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dziecko rozpoczynające edukację szkolną jest nie tylko chętne, ale i coraz bardziej gotowe do podejmowania nowych działań i brania odpowiedzialności za siebie. Środowisko domowe i szkolne powinno dostarczać wielu różnych ofert podtrzymujących naturalną tendencję dziecka do samodzielności oraz stwarzać wiele okazji, w których dziecko będzie miało możliwość radzenia sobie z zadaniami codziennego życia.

Cechy samodzielności

- odwaga i chęć podejmowania nowych wyzwań oraz opanowywania nowych obszarów
- gotowość korzystania ze wsparcia innych ludzi w razie potrzeby
- gotowość udzielania pomocy innym w razie potrzeby
- przyzwolenie sobie na popełnianie błędów czyli gotowość do działania mimo obaw
- radość i satysfakcja z podjętego wysiłku

Wychowanie do samodzielności

promuje przekonanie, że dziecko potrzebuje od dorosłych przestrzeni, przyzwolenia i wsparcia, aby tej samodzielności doświadczać – w świecie realnym, w świecie fantazji i zabawy, a także w otwierającym się świecie nauki i pracy.

Wspieranie rozwoju samodzielności dziecka to tworzenie takich warunków, aby dziecko:

- mogło czuć się odpowiedzialne, miało możliwość podejmować decyzje, planować działania i w razie potrzeby konsultować się oraz prosić o wsparcie innych ludzi →współdecydowanie w kwestii planowania wolnego czasu w domu i na przerwach w szkole, możliwość dokonywania wyborów ubrań, posiłków, zabaw, stopniowe podejmowanie odpowiedzialności za obowiązki szkolne
- mogło mieć poczucie wpływu na bieg zdarzeń, wyznaczane cele, przyjmowane sposoby działania → przyzwolenie na decydowanie o swoich rzeczach, zabawkach, zarządzanie swoimi pieniędzmi z kieszonkowego, możliwość wpływu na to, co dzieje się na przerwach lub w trakcie lekcji
- mogło angażować się w działania razem z dorosłymi i dziećmi w różnym wieku, gdzie doświadczy sytuacji uczenia się od siebie nawzajem oraz współpracy →wspólna z innymi samodzielność, partnerstwo w działaniu w różnych formach takich, jak praca zespołowa, projektowa i tutoring rówieśniczy, role dyżurnych w klasie
- mogło uczyć się, że odpowiedzialność za siebie i za innych jest czymś naturalnym, jest elementem zaufania między ludźmi →nie musi się wiązać z poczuciem przeciążenia, poczucia winy lub innymi nieprzyjemnymi emocjami

Warszawa, 2014

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI IBE entuzjaści edukacji UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Współcześnie pojawia się wiele pokus w obszarze wychowania dzieci, za sprawą których naturalna dla dzieci samodzielność zostaje wypaczona. Może się to odbyć dwóch kierunkach – ograniczania albo nadmiaru samodzielności.

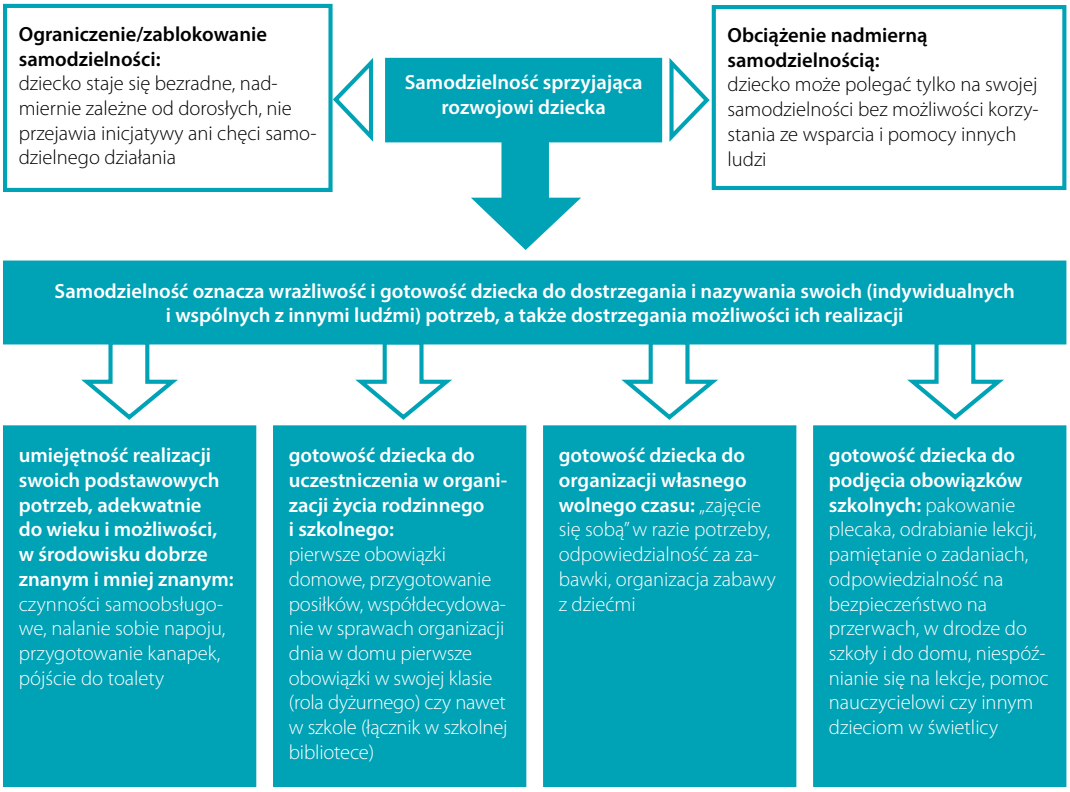

Magdalena Czub *Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole. Jak pracować z dziećmi i rodzicami?*

Pierwszy dzień, tydzień, miesiąc, rok dziecka w szkole
Jak pracować z dziećmi i rodzicami?

Magdalena Czub
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych

O co zapytać rodzica na początku roku szkolnego?

Tematy	Przykłady pytań
Nowe sytuacje	• Jak dziecko reaguje na nowe sytuacje? • Jak dziecko się zachowuje, gdy poznaje nowych dorosłych? • Czy dziecko lubi poznawać inne dzieci i bawić się z nimi? • Czy dziecko chętnie uczestniczy w zajęciach, które są dla niego nowe?
Frustracja	• Jak dziecko reaguje, gdy mu się coś nie uda? • Jak dziecko reaguje, gdy mu się czegoś zakazuje? • Jak dziecko reaguje, gdy doświadcza porażki (np. przegra grając w grę)? • W jaki sposób najłatwiej uspokoić dziecko, gdy jest smutne lub złe?
Uczucia	• Jak dziecko wyraża swoje potrzeby (czy mówi o nich wprost, czy trzeba się domyślać o co mu chodzi)? • Czy potrafi mówić o swoich uczuciach (że jest smutne i dlaczego; że się złości i dlaczego)? • Jak (po czym) można poznać, że dziecko jest smutne lub niezadowolone? • Czy dziecko potrafi samo się uspokoić, gdy coś je zdenerwuje, przestraszy?
Zasady	• Czy dziecko potrafi podporządkowywać się zasadom (np. obowiązującym w domu zasadom dotyczącym sprzątania po sobie lub odkładania rzeczy na swoje miejsce)? • W jakich sytuacjach dziecko buntuje się? • Jakie metody skłaniania dziecka do współpracy są najskuteczniejsze? • Czy dziecku zdarza się kłamać? W jakich sytuacjach? • Jakie metody dyscyplinowania dziecka są najskuteczniejsze?
Koncentracja uwagi, zainteresowania dziecka	• Czy dziecko potrafi skoncentrować się na jakimś zajęciu przez dłuższy czas? • Na jakich zajęciach potrafi się skoncentrować? • Co mu pomaga w skupieniu się na jakimś zajęciu? • Co je interesuje? Co lubi robić?
Nadzieje i obawy rodziców	• Z czym dziecko będzie sobie dobrze radzić w szkole? • Jakich trudności dziecka w szkole najbardziej się Pani/Pan obawia?

Warszawa, 2014

Część 5

Jak pracować z sześciolatkiem w szkole? Problemy i rozwiązania

Magdalena Czub, Maria Dominiak, Anna Skibicka Warsztaty, pt: ***Jak rodzina/rodzice mogą pomóc dziecku w okresie adaptacji w klasie I?***

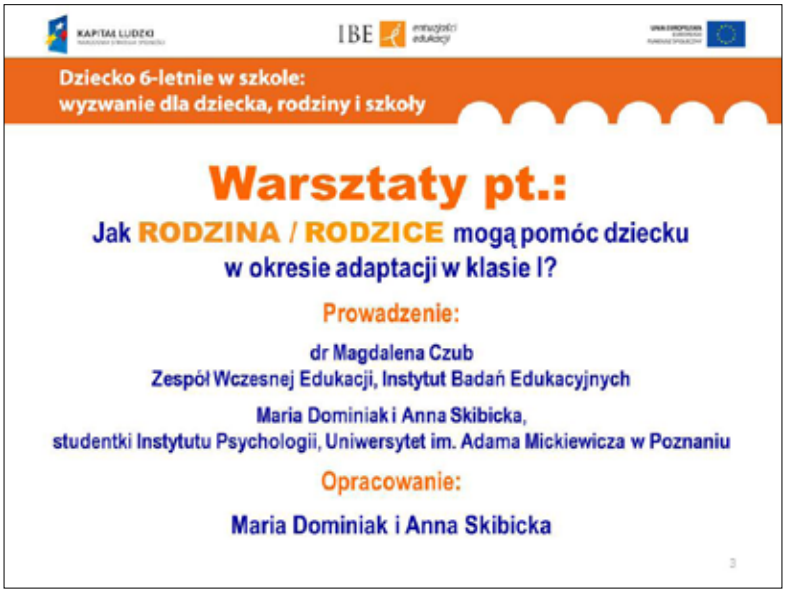

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Adaptacja w pierwszej klasie
Komponent
emocjonalno - motywacyjny
Komponent
społeczny
Komponent
poznawczy

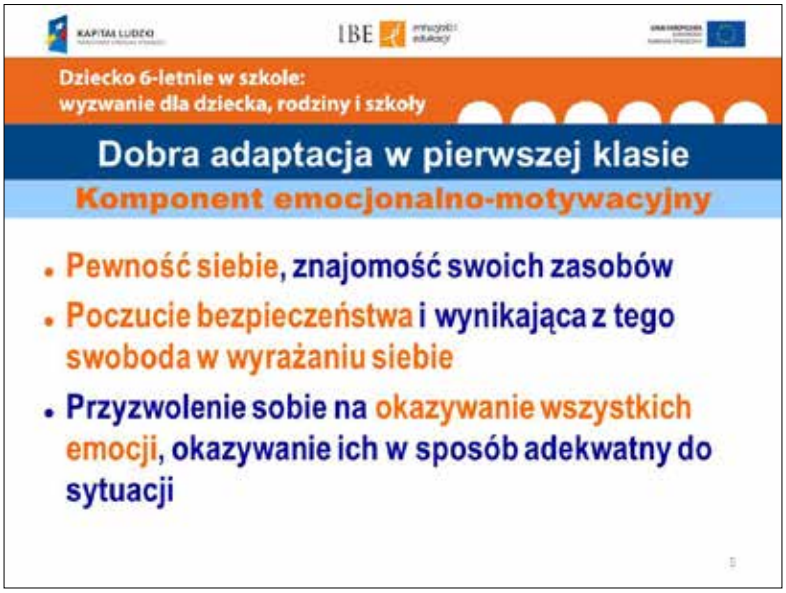
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Komponent emocjonalno-motywacyjny
• Pewność siebie, znajomość swoich zasobów
• Poczucie bezpieczeństwa i wynikająca z tego swoboda w wyrażaniu siebie
• Przyzwolenie sobie na okazywanie wszystkich emocji, okazywanie ich w sposób adekwatny do sytuacji

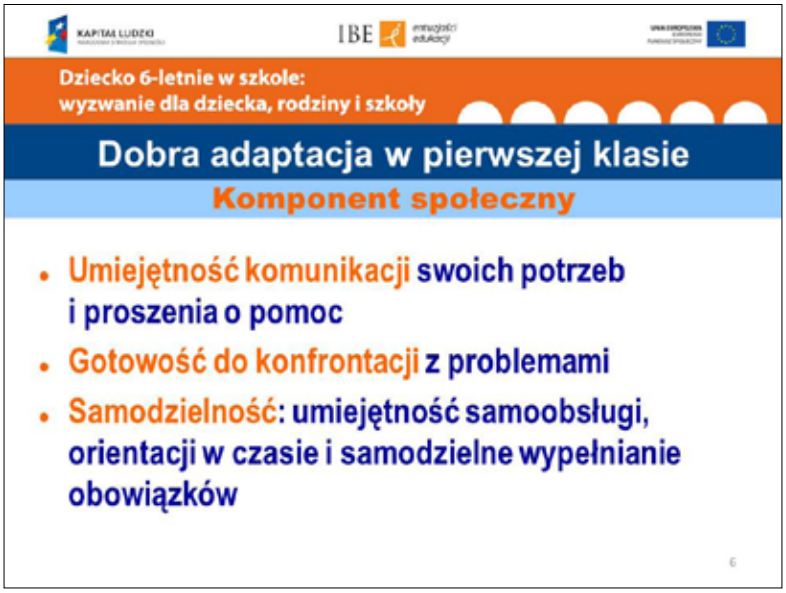
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Komponent społeczny
• Umiejętność komunikacji swoich potrzeb i proszenia o pomoc
• Gotowość do konfrontacji z problemami
• Samodzielność: umiejętność samoobsługi, orientacji w czasie i samodzielne wypełnianie obowiązków

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Komponent społeczny
Poczucie przynależności do klasy szkolnej, grupy pierwszoklasistów i całej szkoły
Otwartość na nowe kontakty
Pozytywne relacje z dziećmi i dorosłymi
Chęć rozwiązywania konfliktów
Umiejętność współpracy w grupie

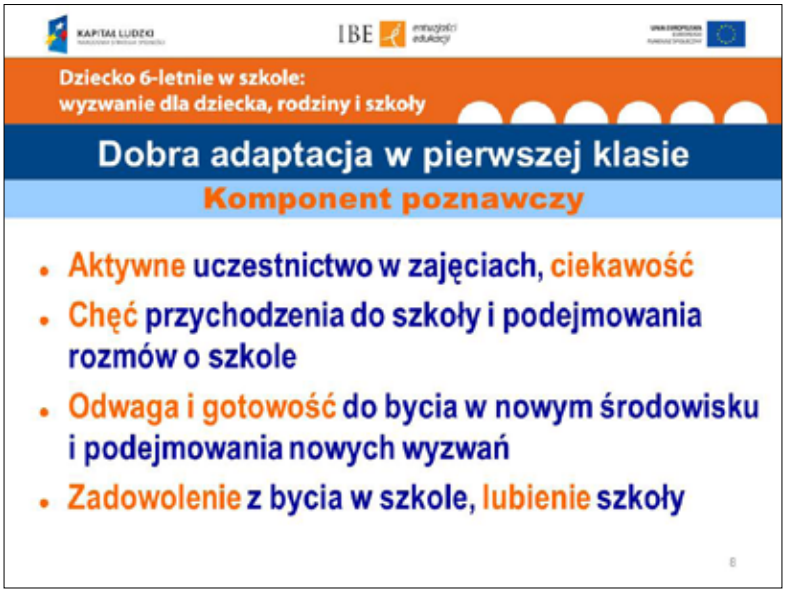
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Komponent poznawczy
Aktywne uczestnictwo w zajęciach, ciekawość
Chęć przychodzenia do szkoły i podejmowania rozmów o szkole
Odwaga i gotowość do bycia w nowym środowisku i podejmowania nowych wyzwań
Zadowolenie z bycia w szkole, lubienie szkoły

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Ważniejsze są kompetencje społeczno-emocjonalne a nie umiejętności typowo szkolne.
Duża rola rodziny i wsparcia rozwoju od narodzin.

KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Jak rodzic może wspierać adaptację w klasie?
Relacje rodzinne
Dobre relacje między dzieckiem a rodzicami i innymi członkami rodziny, zaangażowanie w życie szerszej rodziny
Przekazywanie pozytywnych wzorców relacji i zachowań w różnych sytuacjach
Pozwolenie dziecku na decydowanie – kształtowanie autonomii i umiejętności podejmowania decyzji oraz przewidywania ich konsekwencji
Wzmacnianie zachowań pozytywnych
Zachęcanie dziecka do rozmowy o szkole, interesowanie się jego sprawami
10

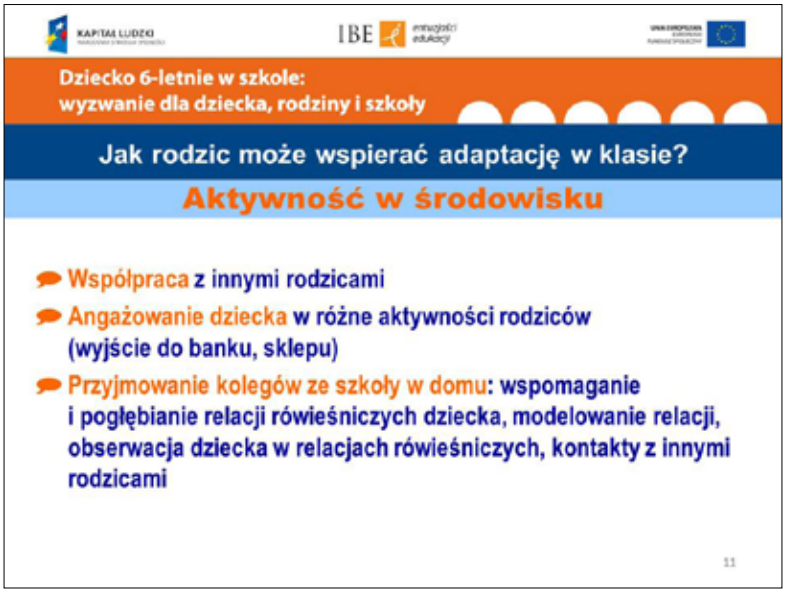
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Jak rodzic może wspierać adaptację w klasie?
Aktywność w środowisku
Współpraca z innymi rodzicami
Angażowanie dziecka w różne aktywności rodziców (wyjście do banku, sklepu)
Przyjmowanie kolegów ze szkoły w domu: wspomaganie i pogłębianie relacji rówieśniczych dziecka, modelowanie relacji, obserwacja dziecka w relacjach rówieśniczych, kontakty z innymi rodzicami
11

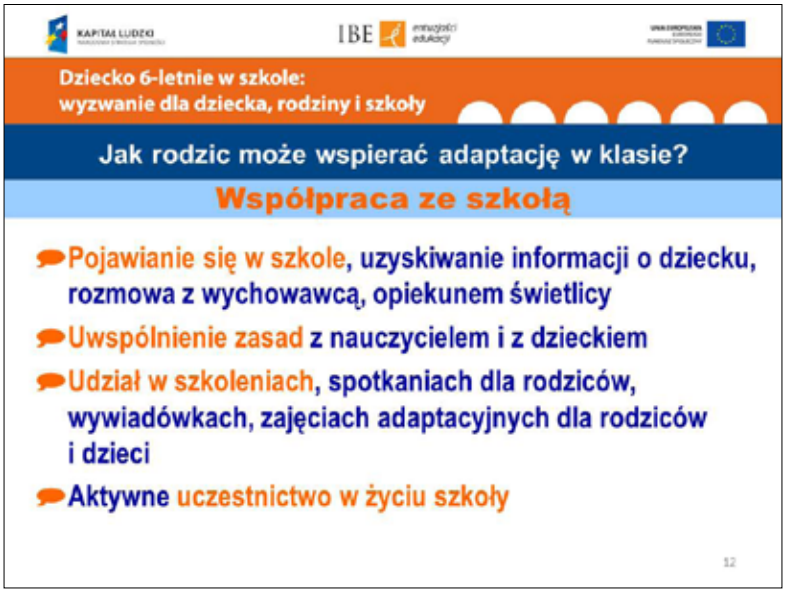
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Jak rodzic może wspierać adaptację w klasie?
Współpraca ze szkołą
Pojawianie się w szkole, uzyskiwanie informacji o dziecku, rozmowa z wychowawcą, opiekunem świetlicy
Uwspólnienie zasad z nauczycielem i z dzieckiem
Udział w szkoleniach, spotkaniach dla rodziców, wywiadówkach, zajęciach adaptacyjnych dla rodziców i dzieci
Aktywne uczestnictwo w życiu szkoły
12

Joanna Matejczuk, Marta Molińska Warsztaty pt: ***Jak nauczyciel/wychowawca może pomóc dziecku w okresie adaptacji w klasie I?***

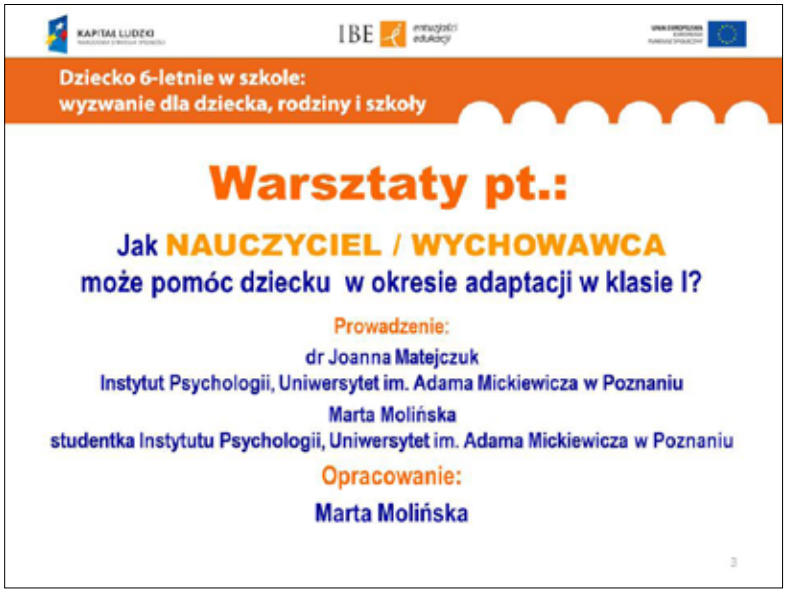

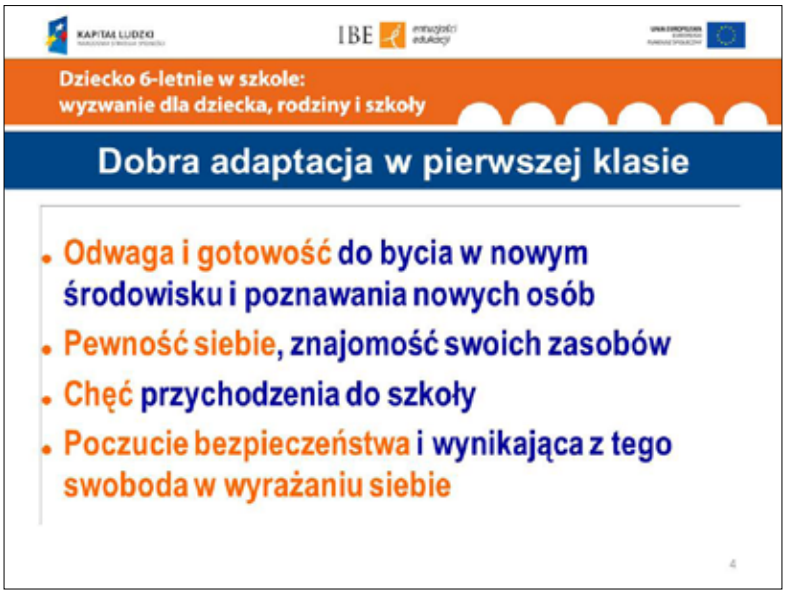
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Odwaga i gotowość do bycia w nowym środowisku i poznawania nowych osób
Pewność siebie, znajomość swoich zasobów
Chęć przychodzenia do szkoły
Poczucie bezpieczeństwa i wynikająca z tego swoboda w wyrażaniu siebie
4

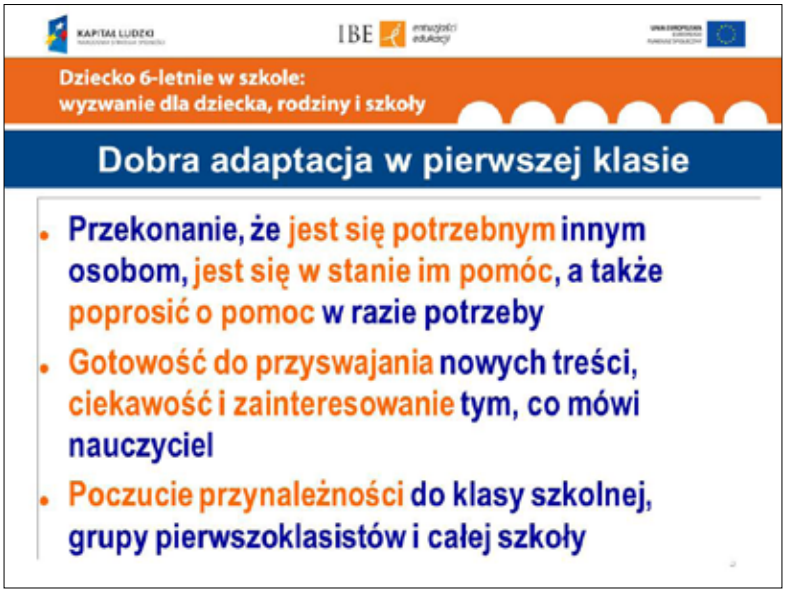
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Przekonanie, że jest się potrzebnym innym osobom, jest się w stanie im pomóc, a także poprosić o pomoc w razie potrzeby
Gotowość do przyswajania nowych treści, ciekawość i zainteresowanie tym, co mówi nauczyciel
Poczucie przynależności do klasy szkolnej, grupy pierwszoklasistów i całej szkoły

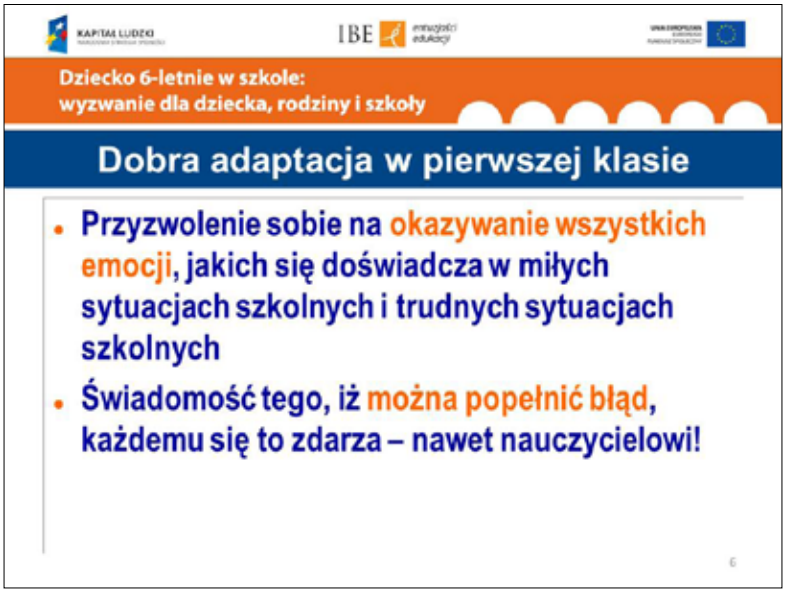
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
Przyzwolenie sobie na okazywanie wszystkich emocji, jakich się doświadcza w miłych sytuacjach szkolnych i trudnych sytuacjach szkolnych
Świadomość tego, iż można popełnić błąd, każdemu się to zdarza – nawet nauczycielowi!
6

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Adaptacja w pierwszej klasie
Komponent
emocjonalno - motywacyjny
Komponent
społeczny
Komponent
poznawczy

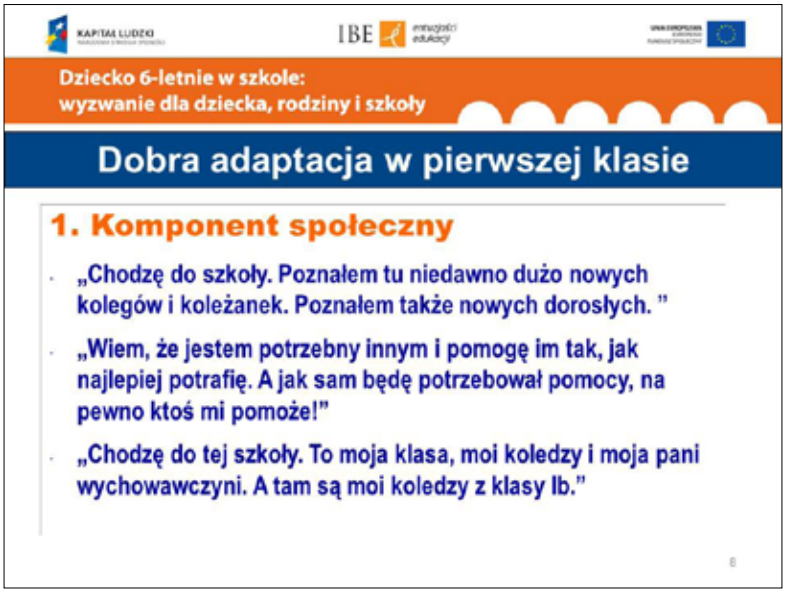
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
1. Komponent społeczny
„Chodzę do szkoły. Poznałem tu niedawno dużo nowych kolegów i koleżanek. Poznałem także nowych dorosłych. "
„Wiem, że jestem potrzebny innym i pomogę im tak, jak najlepiej potrafię. A jak sam będę potrzebował pomocy, na pewno ktoś mi pomoże!"
„Chodzę do tej szkoły. To moja klasa, moi koledzy i moja pani wychowawczyni. A tam są moi koledzy z klasy Ib."

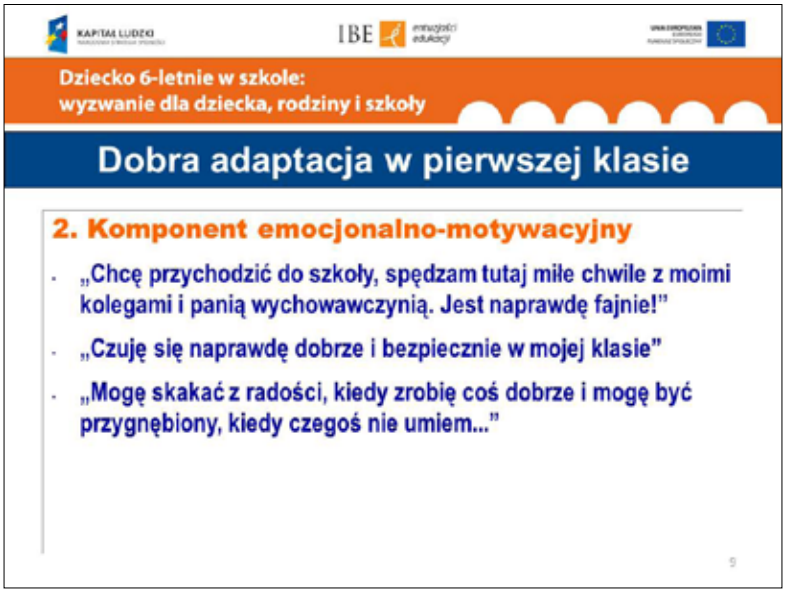
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
2. Komponent emocjonalno-motywacyjny
„Chcę przychodzić do szkoły, spędzam tutaj miłe chwile z moimi kolegami i panią wychowawczynią. Jest naprawdę fajnie!"
„Czuję się naprawdę dobrze i bezpiecznie w mojej klasie"
„Mogę skakać z radości, kiedy zrobię coś dobrze i mogę być przygnębiony, kiedy czegoś nie umiem..."

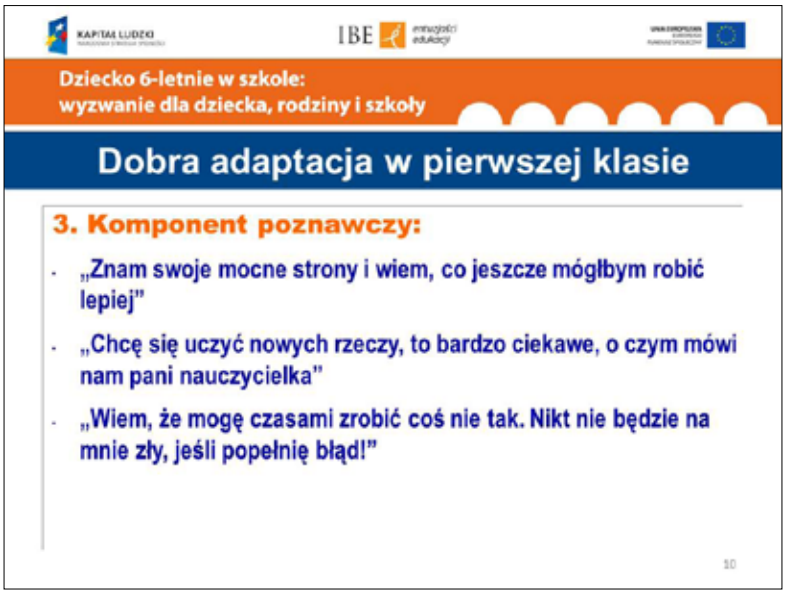
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Dobra adaptacja w pierwszej klasie
3. Komponent poznawczy:
- „Znam swoje mocne strony i wiem, co jeszcze mógłbym robić lepiej"
- „Chcę się uczyć nowych rzeczy, to bardzo ciekawe, o czym mówi nam pani nauczycielka"
- „Wiem, że mogę czasami zrobić coś nie tak. Nikt nie będzie na mnie zły, jeśli popełnię błąd!"

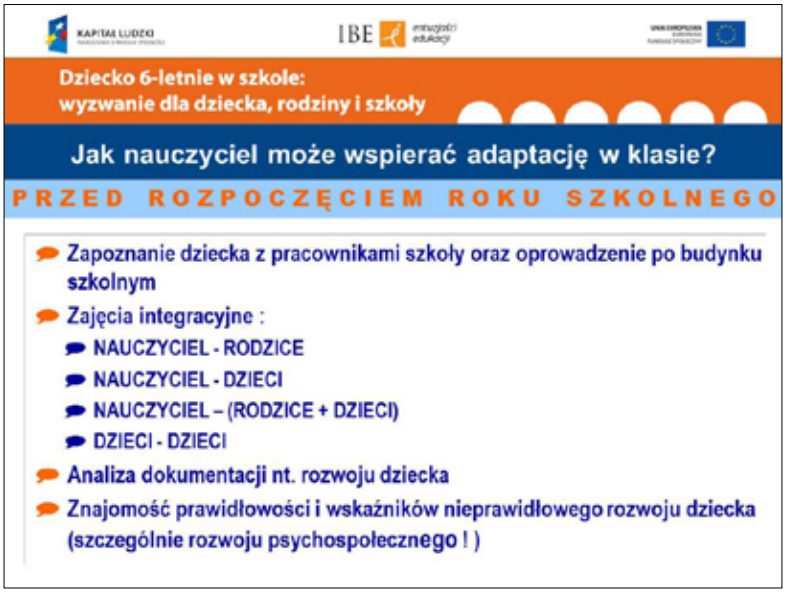
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Jak nauczyciel może wspierać adaptację w klasie?
PRZED ROZPOCZĘCIEM ROKU SZKOLNEGO
Zapoznanie dziecka z pracownikami szkoły oraz oprowadzenie po budynku szkolnym
Zajęcia integracyjne :
NAUCZYCIEL - RODZICE
NAUCZYCIEL - DZIECI
NAUCZYCIEL – (RODZICE + DZIECI)
DZIECI - DZIECI
Analiza dokumentacji nt. rozwoju dziecka
Znajomość prawidłowości i wskaźników nieprawidłowego rozwoju dziecka (szczególnie rozwoju psychospołecznego !)

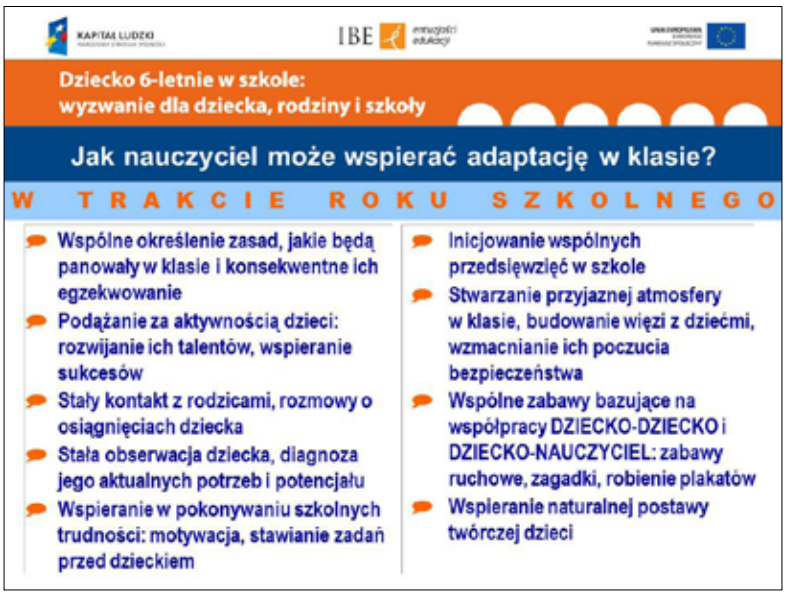
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Jak nauczyciel może wspierać adaptację w klasie?
W TRAKCIE ROKU SZKOLNEGO
Wspólne określenie zasad, jakie będą panowały w klasie i konsekwentne ich egzekwowanie
Podążanie za aktywnością dzieci: rozwijanie ich talentów, wspieranie sukcesów
Stały kontakt z rodzicami, rozmowy o osiągnięciach dziecka
Stała obserwacja dziecka, diagnoza jego aktualnych potrzeb i potencjału
Wspieranie w pokonywaniu szkolnych trudności: motywacja, stawianie zadań przed dzieckiem
Inicjowanie wspólnych przedsięwzięć w szkole
Stwarzanie przyjaznej atmosfery w klasie, budowanie więzi z dziećmi, wzmacnianie ich poczucia bezpieczeństwa
Wspólne zabawy bazujące na współpracy DZIECKO-DZIECKO i DZIECKO-NAUCZYCIEL: zabawy ruchowe, zagadki, robienie plakatów
Wspieranie naturalnej postawy twórczej dzieci

Ludmiła Rycielska, Piotr Garbowski Warsztaty pt: *Jak nauczyciele klas I–III oraz klas IV–VI mogą współpracować ze sobą w szkole?*

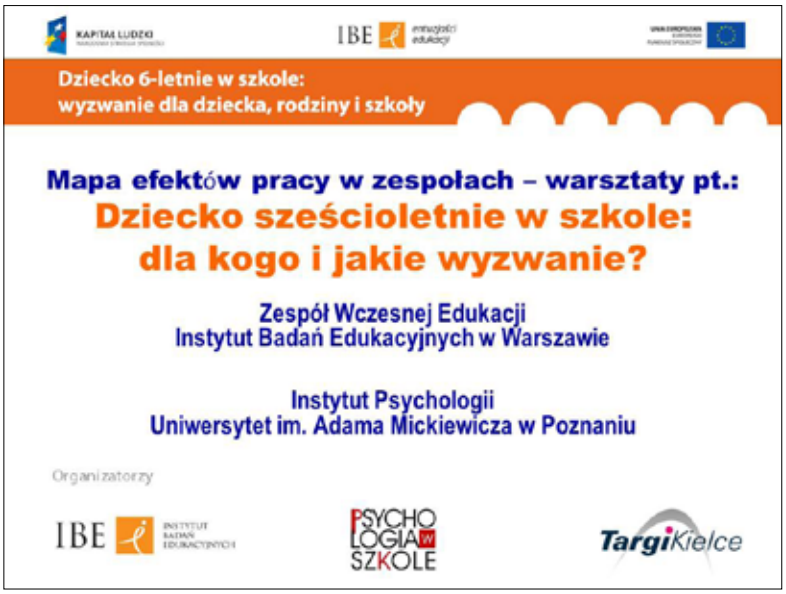

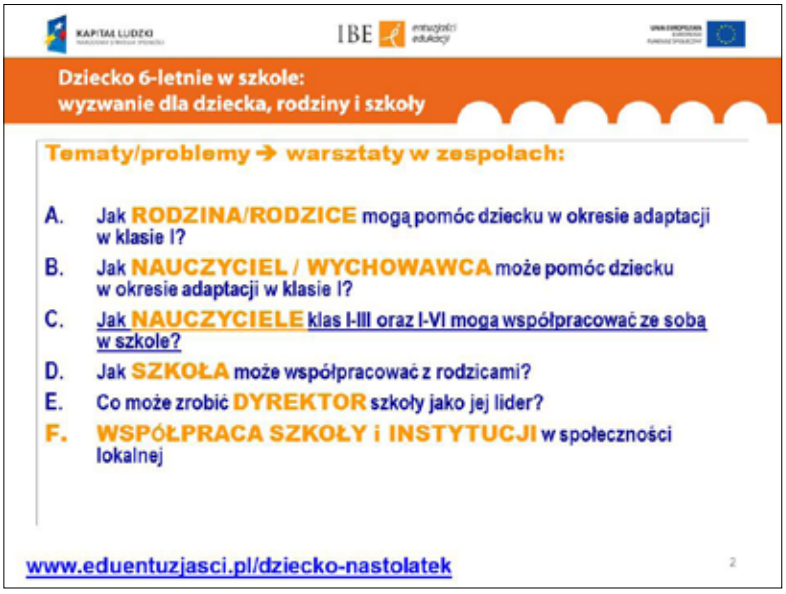

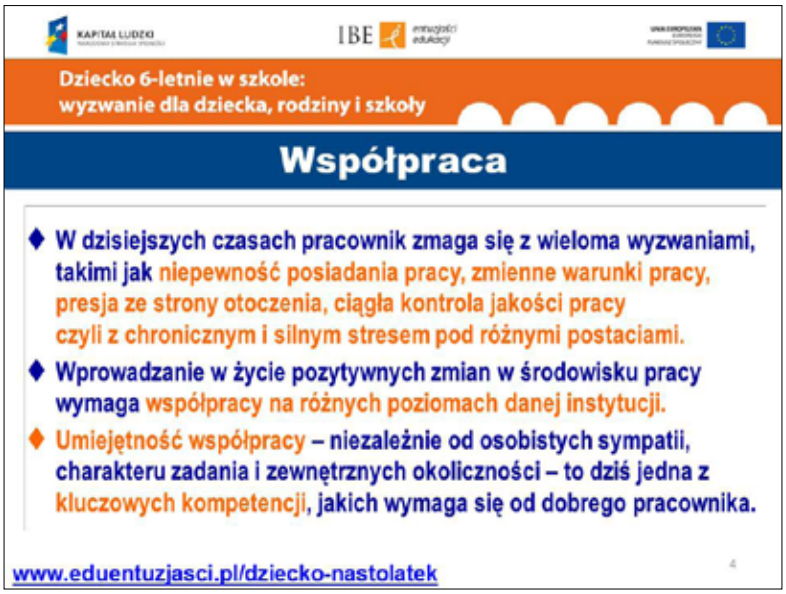
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Współpraca
W dzisiejszych czasach pracownik zmaga się z wieloma wyzwaniami, takimi jak niepewność posiadania pracy, zmienne warunki pracy, presja ze strony otoczenia, ciągła kontrola jakości pracy czyli z chronicznym i silnym stresem pod różnymi postaciami.
Wprowadzanie w życie pozytywnych zmian w środowisku pracy wymaga współpracy na różnych poziomach danej instytucji.
Umiejętność współpracy – niezależnie od osobistych sympatii, charakteru zadania i zewnętrznych okoliczności – to dziś jedna z kluczowych kompetencji, jakich wymaga się od dobrego pracownika.
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Trudności,
na jakie mogą się natknąć
nauczyciele w szkole
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

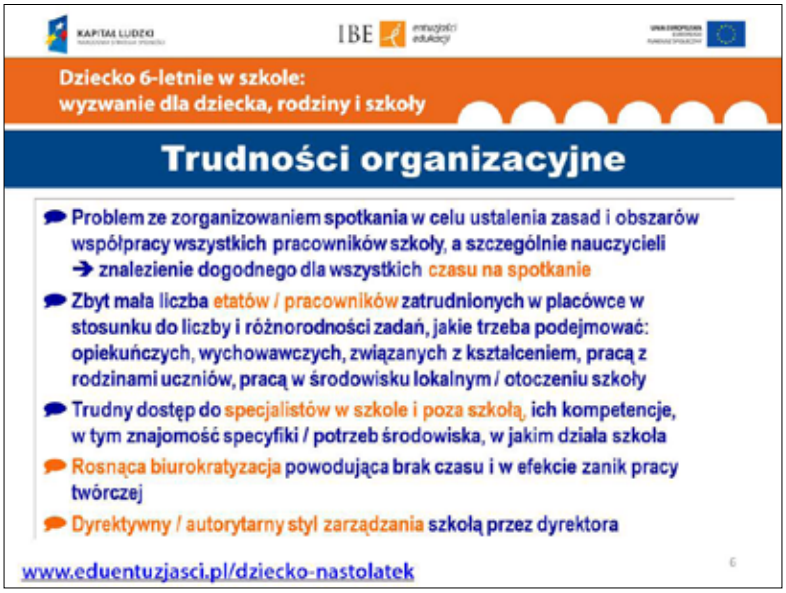
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Trudności organizacyjne
Problem ze zorganizowaniem spotkania w celu ustalenia zasad i obszarów współpracy wszystkich pracowników szkoły, a szczególnie nauczycieli → znalezienie dogodnego dla wszystkich czasu na spotkanie
Zbyt mała liczba etatów / pracowników zatrudnionych w placówce w stosunku do liczby i różnorodności zadań, jakie trzeba podejmować: opiekuńczych, wychowawczych, związanych z kształceniem, pracą z rodzinami uczniów, pracą w środowisku lokalnym / otoczeniu szkoły
Trudny dostęp do specjalistów w szkole i poza szkołą, ich kompetencje, w tym znajomość specyfiki / potrzeb środowiska, w jakim działa szkoła
Rosnąca biurokratyzacja powodująca brak czasu i w efekcie zanik pracy twórczej
Dyrektywny / autorytarny styl zarządzania szkołą przez dyrektora
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Trudności intra- i interpersonalne
Brak gotowości do zmian
Lęk przed oceną ze strony innych
Trudności w wyjściu z własną inicjatywą / pomysłami
Trudności w przyjęciu czyjejś inicjatywy / pomysłów
Brak umiejętności otwartej komunikacji
Trudności w pracy w grupie
Poczucie konfliktu interesów
Niechęć zespołu do zmian, unikanie ich albo aktywny opór przez nimi
Przerzucanie się w zespole odpowiedzialnością
Rywalizacja o pozycję, uznanie
Lęk o pracę, o utratę pozycji
Różne wizje pracy szkoły
Brak zaufania do kolegów / dyrektora
Problemy z komunikacją
Obiektywny konflikt interesów
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Propozycje rozwiązań, mogących poprawić jakość współpracy pomiędzy nauczycielami
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

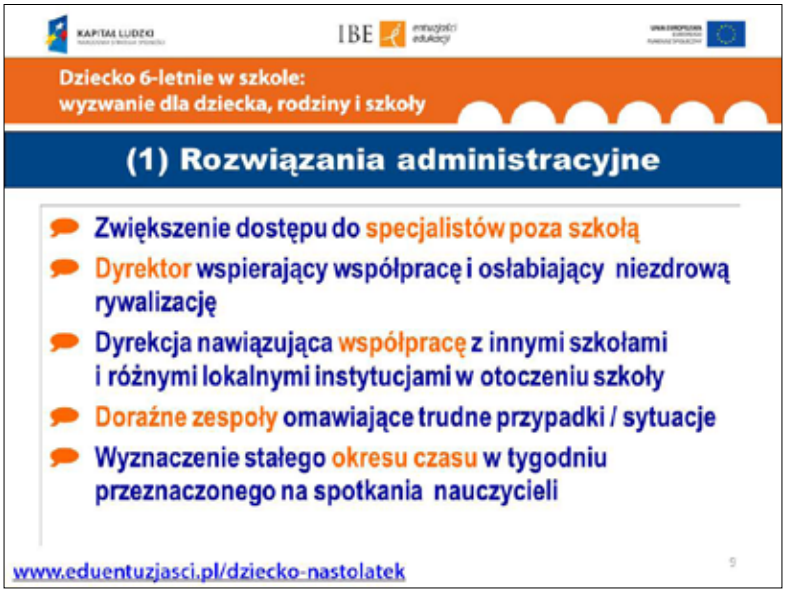
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
(1) Rozwiązania administracyjne
Zwiększenie dostępu do specjalistów poza szkołą
Dyrektor wspierający współpracę i osłabiający niezdrową rywalizację
Dyrekcja nawiązująca współpracę z innymi szkołami i różnymi lokalnymi instytucjami w otoczeniu szkoły
Doraźne zespoły omawiające trudne przypadki / sytuacje
Wyznaczenie stałego okresu czasu w tygodniu przeznaczonego na spotkania nauczycieli
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

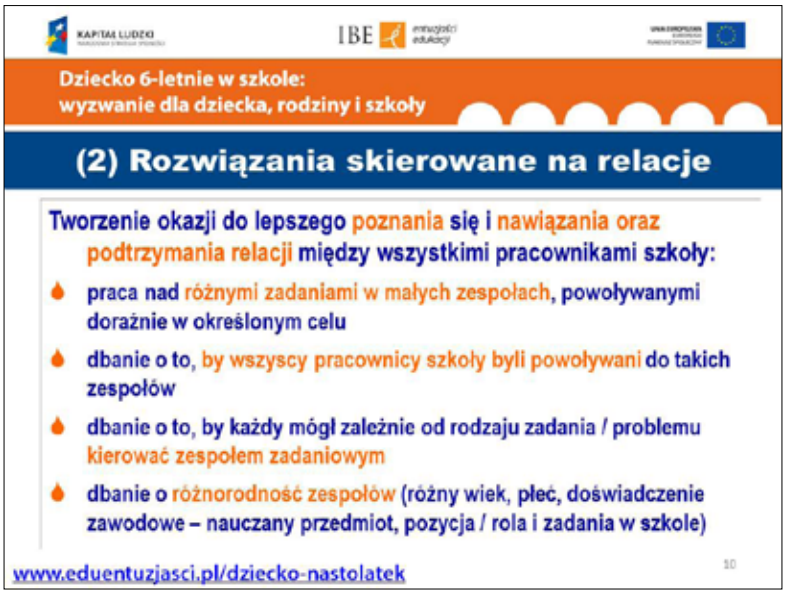
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
(2) Rozwiązania skierowane na relacje
Tworzenie okazji do lepszego poznania się i nawiązania oraz podtrzymania relacji między wszystkimi pracownikami szkoły:
praca nad różnymi zadaniami w małych zespołach, powoływanymi doraźnie w określonym celu
dbanie o to, by wszyscy pracownicy szkoły byli powoływani do takich zespołów
dbanie o to, by każdy mógł zależnie od rodzaju zadania / problemu kierować zespołem zadaniowym
dbanie o różnorodność zespołów (różny wiek, płeć, doświadczenie zawodowe – nauczany przedmiot, pozycja / rola i zadania w szkole)
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek
10

KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
(3) Rozwiązania skierowane na współpracę
Organizowanie grup wsparcia i grup samopomocy wewnątrz placówki – doraźnych (interwencyjnych) i stałych
Organizowanie grup wsparcia / grup konsultacyjnych pomiędzy placówkami z tego samego poziomu edukacji i między poziomami
Docenianie inicjatywy pracowników szkoły, zachęcanie do tworzenia grup samokształceniowych
Współpraca nauczycieli wychowania przedszkolnego z nauczycielami klas I-III oraz nauczycielami klas IV- VI (tworzenie mieszanych zespołów zadaniowych)
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek
11

Radosław Kaczan, Paulina Śniecikowska Warsztaty pt: *Jak szkoła może współpracować z rodzicami?*

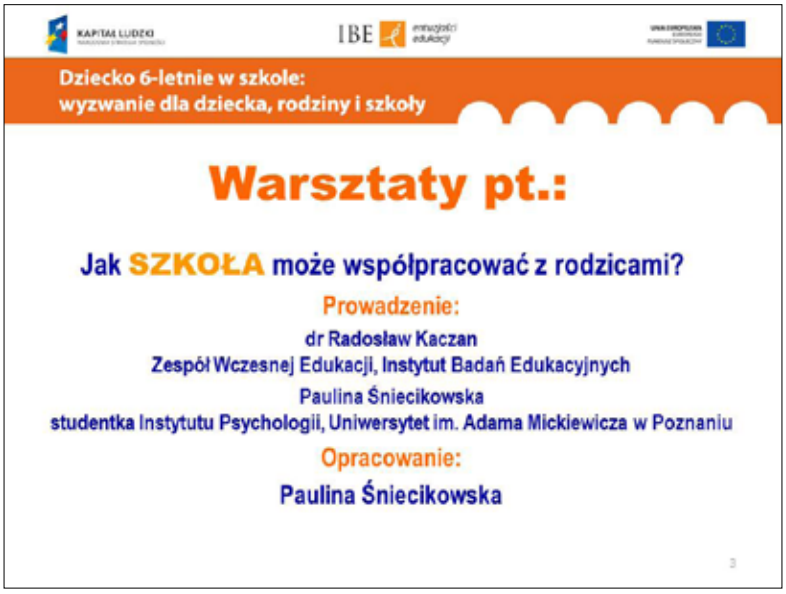

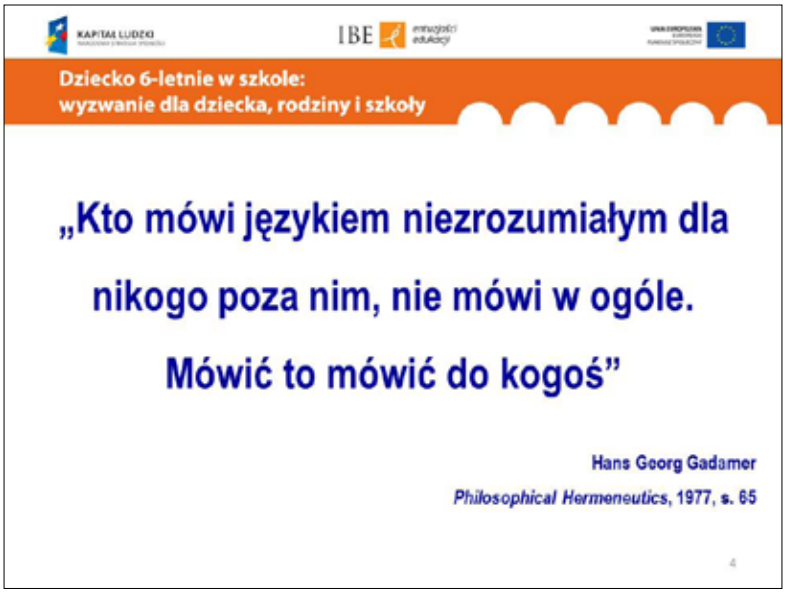
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
„Kto mówi językiem niezrozumiałym dla nikogo poza nim, nie mówi w ogóle. Mówić to mówić do kogoś"
Hans Georg Gadamer
Philosophical Hermeneutics, 1977, s. 65
4

KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
CZYNNIKI WSPIERAJĄCE WSPÓŁPRACĘ
SZKOŁA
Zaangażowany dyrektor w sprawy środowiska lokalnego
Umiejętne zarządzanie zespołem przez dyrektora
Aktywni, kreatywni nauczyciele
Dostępność nauczyciela
Wystarczające i odpowiednio zagospodarowane finanse
Odpowiednie warunki lokalowe szkoły
Dbałość o dobry przepływ informacji
Wypracowanie różnych form współpracy
Jasne reguły komunikacji
Dobra atmosfera
Elastyczność
Otwartość
Budowanie właściwych relacji
Zaufanie
Umiejętność wysłuchania się nawzajem
Wspólne rozwiązywanie problemów (bez zrzucania odpowiedzialności na jedną ze stron)
Adekwatne oczekiwania
Wzajemny szacunek
RODZICE
Niekonfliktowi rodzice
Adekwatne oczekiwania wobec szkoły
Zaangażowanie
5

KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
BARIERY
SZKOŁA
Zbyt liczna grupa/klasa
Faworyzowanie niektórych uczniów
Postawa lekceważąca wiedzę rodzica o dziecku, obrona nauczyciela (np. podważanie kompetencji)
Brak nagród dla nauczycieli za efekty pracy
Komunikowanie przez szkołę tylko problemów, negatywny przekaz ze strony szkoły
Mało ciekawe formy spędzania czasu w placówce
Ograniczenia narzucane przez dyrekcję
Zależność od samorządu
Brak pieniędzy
Podejście dyrektora
Brak dyskusji wewnątrz zespołu
"Papierologia"
Zaniedbania organizacyjne
Nieodpowiednie warunki lokalowe szkoły
Skupianie się na dokumentacji
Sztywne ramy pracy, organizacja
Media
Brak komunikacji, brak umiejętności prowadzenia rozmowy
Brak czasu, elastyczności
Brak zaangażowania
Brak autorytetu
Sytuacja finansowa
Stereotypy i negatywne przekonania o osobach/placówce
Niewłaściwe postawy
Brak motywacji
Brak wypracowanych zasad i procedur współpracy
RODZICE
Brak obiektywności rodziców
Brak zaufania do nauczyciela
Przenoszenie konfliktów osobistych rodziców na grunt szkolny
Roszczeniowa postawa rodziców lub skoncentrowana tylko na własnym dziecku
Zrzucanie całej odpowiedzialności na szkołę
Brak współpracy między rodzicami
Wygórowane wymagania i oczekiwania rodziców
Niechęć rodziców
6

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
PRAKTYCZNE ROZWIĄZANIA
SZKOŁA
*Spotkania integracyjne
*Kiermasza szkolne
*Dni otwarte szkoły
*Upublicznianie sukcesów uczniów
*Listy pochwalne dla rodziców za współpracę
*Dobrze zorganizowane wywiadówki
*Spotkania indywidualne
*Podziękowania za przejaw każdej inicjatywy ze strony rodziców
*Pedagogizacja rodziców z udziałem ekspertów
*Poszukiwanie sponsorów
*Akcja charytatywne
*Organizowanie wspólnych inicjatyw
* Warsztaty
*Ustalenie procedur rozwiązywania pewnych problemów
* Szkolenia z komunikacji interpersonalnej dla nauczycieli i rodziców
*Festyny, pikniki
RODZICE
*Pomoc w opiece nad dziećmi podczas wycieczek, dyskotek
*Prężna Rada Rodziców

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
ZŁUDNE PRZEKONANIE
SZKOŁA
MONOPOL NA PRZEKAZYWANIE WIEDZY
RODZINA
MONOPOL NA WYCHOWANIE

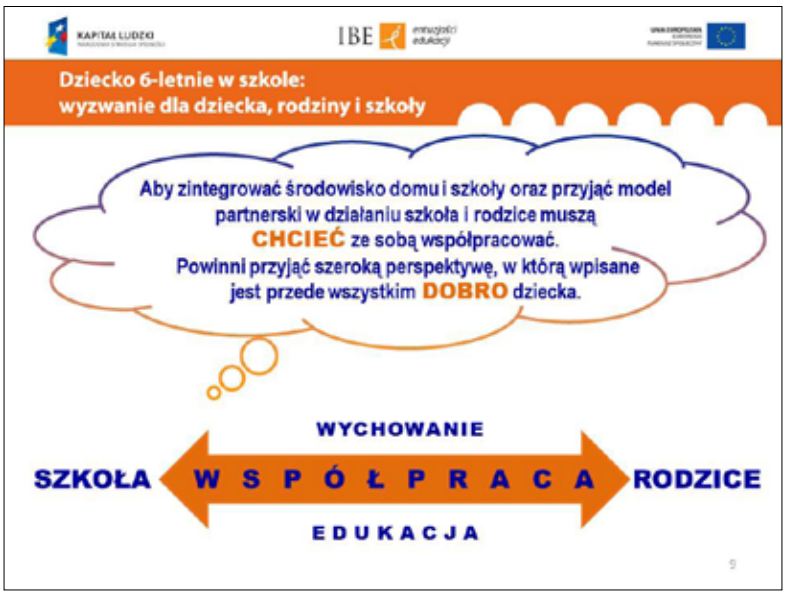
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Aby zintegrować środowisko domu i szkoły oraz przyjąć model partnerski w działaniu szkoła i rodzice muszą CHCIEĆ ze sobą współpracować.
Powinni przyjąć szeroką perspektywę, w którą wpisane jest przede wszystkim DOBRO dziecka.
WYCHOWANIE
SZKOŁA
W S P Ó Ł P R A C A
RODZICE
EDUKACJA

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
SŁOWA KLUCZE
Wyzbycie się STEREOTYPÓW
ZAANGAŻOWANIE
ELASTYCZNOŚĆ (czasowa i umysłowa)
KREATYWNOŚĆ w działaniu
ODPOWIEDZIALNOŚĆ
GOTOWOŚĆ do współdziałania
MOTYWOWANIE siebie nawzajem
KONKRETNE komunikaty
Obopólny SZACUNEK

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
WSPÓŁPRACA TO NIE OBOWIĄZEK, A KWESTIA DOBREJ WOLI
Traktowanie się nawzajem jako specjalistów w pewnych dziedzinach może pomóc w budowaniu EFEKTYWNEJ WSPÓŁPRACY.
RODZICE + SZKOŁA
Wypracowanie owocnej współpracy to PROCES.
Obie strony muszą nauczyć się działać na rzecz celu nadrzędnego.
Musimy nauczyć się patrzeć w jednym kierunku – NA DZIECKO!

Piotr Rycielski, Małgorzata Suckiel Warsztaty pt: *Co może zrobić dyrektor szkoły jako jej lider?*

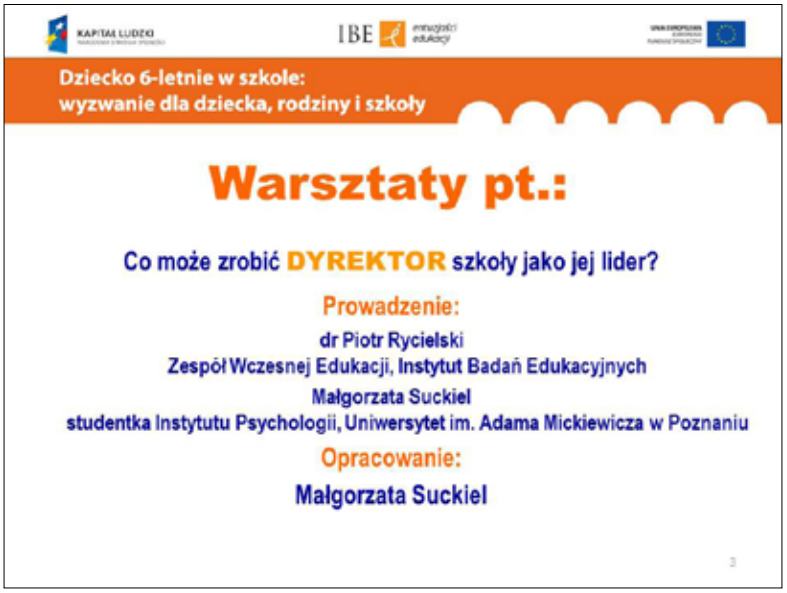

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Zadania dyrektora
Stwarzanie warunków do rozwoju zawodowego nauczycieli
Modernizacja placówki
Organizacja zajęć wspierających rozwój dzieci
Współpraca z rodzicami
Wspomaganie nauczycieli w realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych

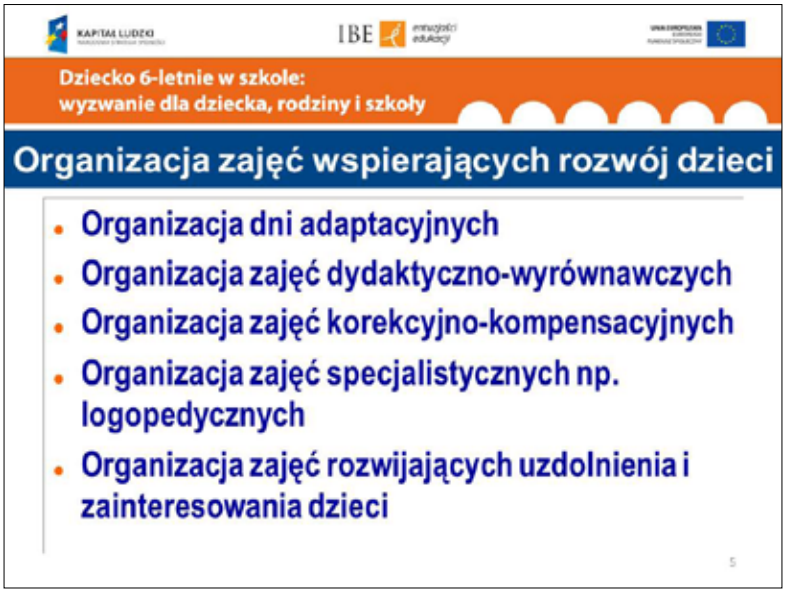
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Organizacja zajęć wspierających rozwój dzieci
Organizacja dni adaptacyjnych
Organizacja zajęć dydaktyczno-wyrównawczych
Organizacja zajęć korekcyjno-kompensacyjnych
Organizacja zajęć specjalistycznych np. logopedycznych
Organizacja zajęć rozwijających uzdolnienia i zainteresowania dzieci

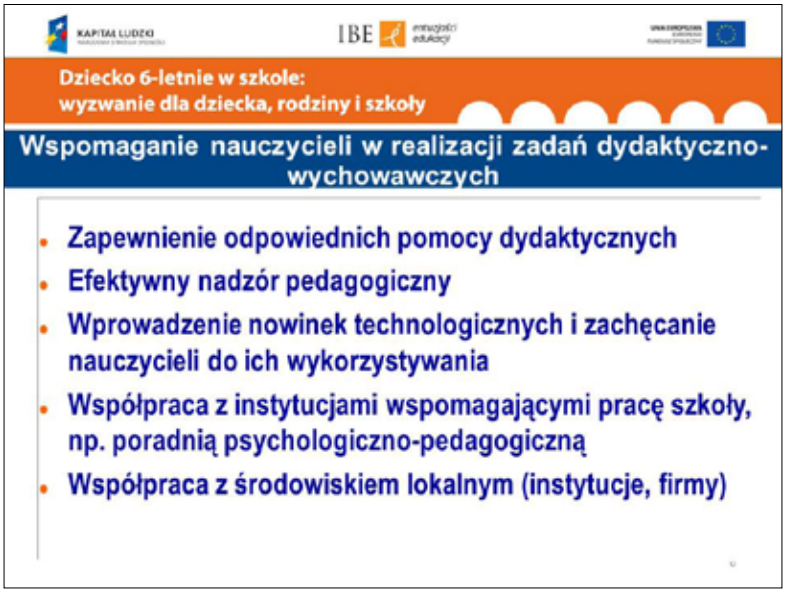
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Wspomaganie nauczycieli w realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych
Zapewnienie odpowiednich pomocy dydaktycznych
Efektywny nadzór pedagogiczny
Wprowadzenie nowinek technologicznych i zachęcanie nauczycieli do ich wykorzystywania
Współpraca z instytucjami wspomagającymi pracę szkoły, np. poradnią psychologiczno-pedagogiczną
Współpraca z środowiskiem lokalnym (instytucje, firmy)

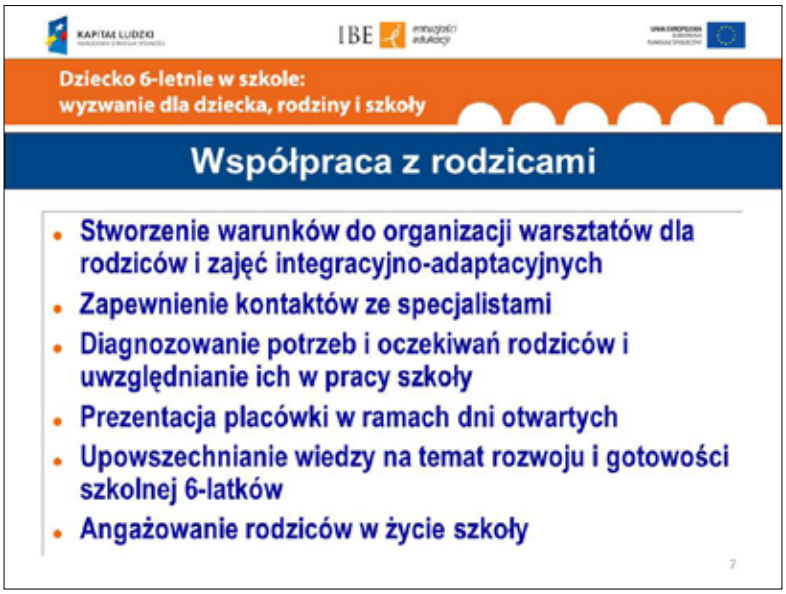
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Współpraca z rodzicami
Stworzenie warunków do organizacji warsztatów dla rodziców i zajęć integracyjno-adaptacyjnych
Zapewnienie kontaktów ze specjalistami
Diagnozowanie potrzeb i oczekiwań rodziców i uwzględnianie ich w pracy szkoły
Prezentacja placówki w ramach dni otwartych
Upowszechnianie wiedzy na temat rozwoju i gotowości szkolnej 6-latków
Angażowanie rodziców w życie szkoły
7

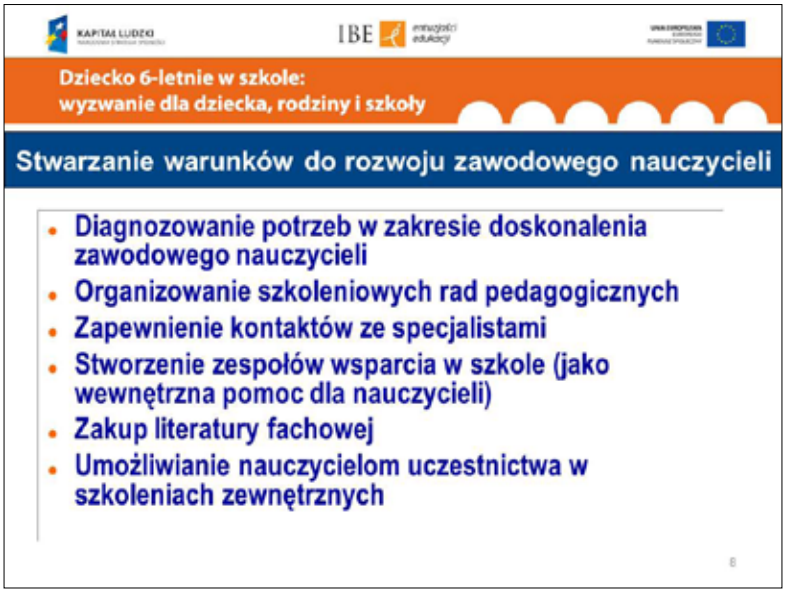
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Stwarzanie warunków do rozwoju zawodowego nauczycieli
Diagnozowanie potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli
Organizowanie szkoleniowych rad pedagogicznych
Zapewnienie kontaktów ze specjalistami
Stworzenie zespołów wsparcia w szkole (jako wewnętrzna pomoc dla nauczycieli)
Zakup literatury fachowej
Umożliwianie nauczycielom uczestnictwa w szkoleniach zewnętrznych
8

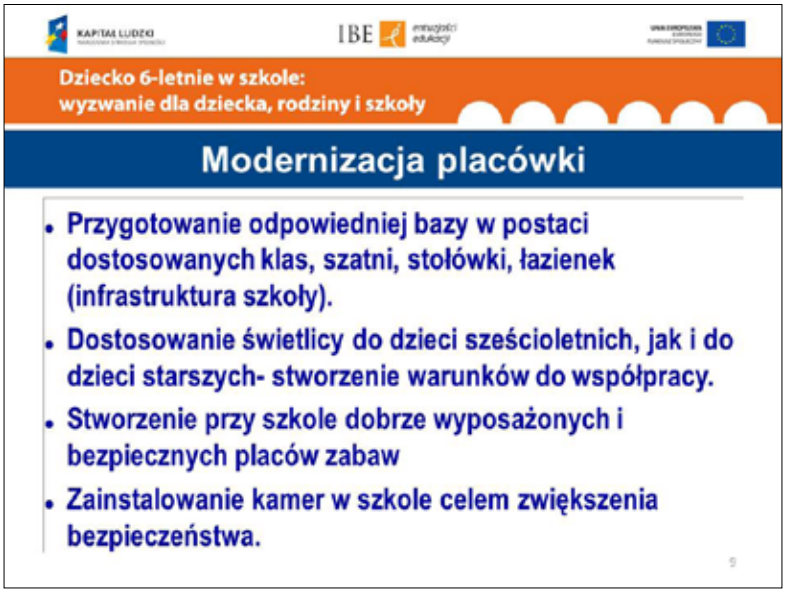
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Modernizacja placówki
Przygotowanie odpowiedniej bazy w postaci dostosowanych klas, szatni, stołówki, łazienek (infrastruktura szkoły).
Dostosowanie świetlicy do dzieci sześcioletnich, jak i do dzieci starszych- stworzenie warunków do współpracy.
Stworzenie przy szkole dobrze wyposażonych i bezpiecznych placów zabaw
Zainstalowanie kamer w szkole celem zwiększenia bezpieczeństwa.
9

Anna I. Brzezińska, Maria Dominiak, Anna Skibicka Warsztaty pt: *Współpraca szkoły i różnych instytucji w społeczności lokalnej*

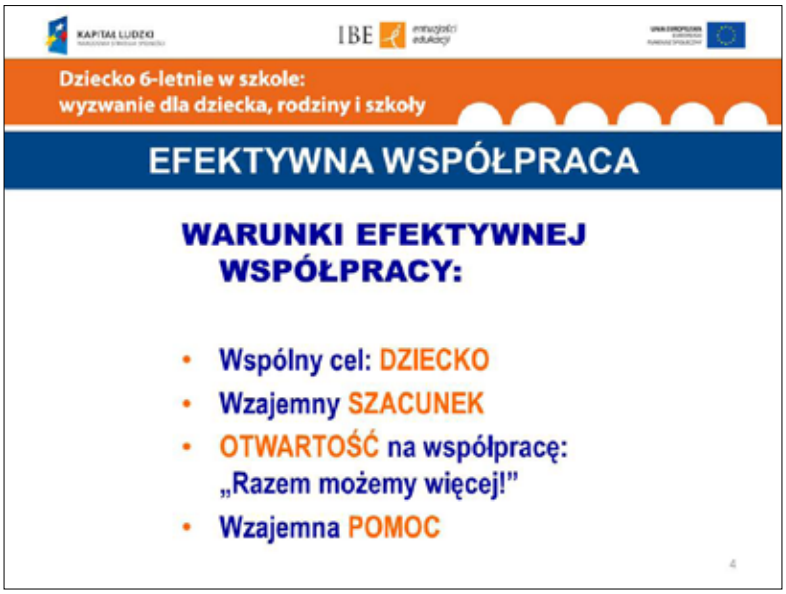
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
EFEKTYWNA WSPÓŁPRACA
WARUNKI EFEKTYWNEJ WSPÓŁPRACY:
Wspólny cel: DZIECKO
Wzajemny SZACUNEK
OTWARTOŚĆ na współpracę: „Razem możemy więcej!"
Wzajemna POMOC
4

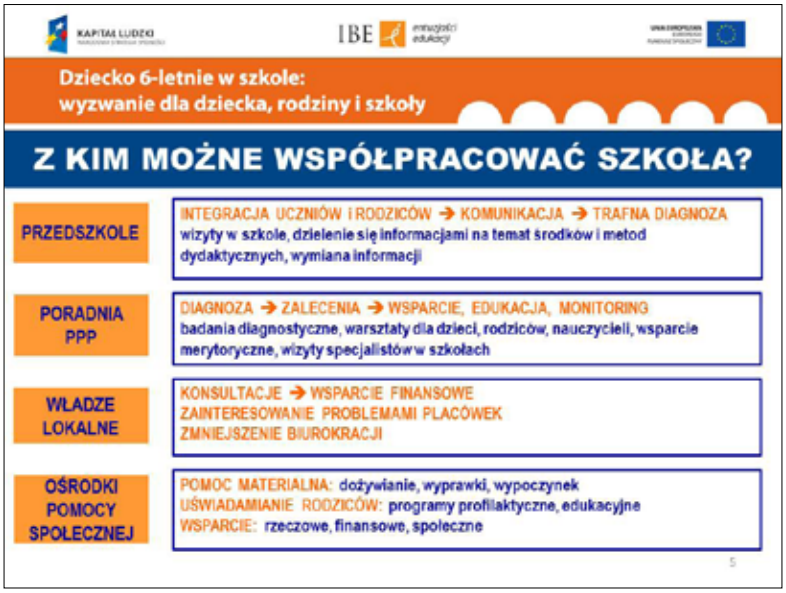
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Z KIM MOŻNE WSPÓŁPRACOWAĆ SZKOŁA?
PRZEDSZKOLE
INTEGRACJA UCZNIÓW I RODZICÓW → KOMUNIKACJA → TRAFNA DIAGNOZA
wizyty w szkole, dzielenie się informacjami na temat środków i metod dydaktycznych, wymiana informacji
PORADNIA PPP
DIAGNOZA → ZALECENIA → WSPARCIE, EDUKACJA, MONITORING
badania diagnostyczne, warsztaty dla dzieci, rodziców, nauczycieli, wsparcie merytoryczne, wizyty specjalistów w szkołach
WŁADZE LOKALNE
KONSULTACJE → WSPARCIE FINANSOWE
ZAINTERESOWANIE PROBLEMAMI PLACÓWEK
ZMNIEJSZENIE BIUROKRACJI
OŚRODKI POMOCY SPOŁECZNEJ
POMOC MATERIALNA: dożywianie, wyprawki, wypoczynek
UŚWIADAMIANIE RODZICÓW: programy profilaktyczne, edukacyjne
WSPARCIE: rzeczowe, finansowe, społeczne
5

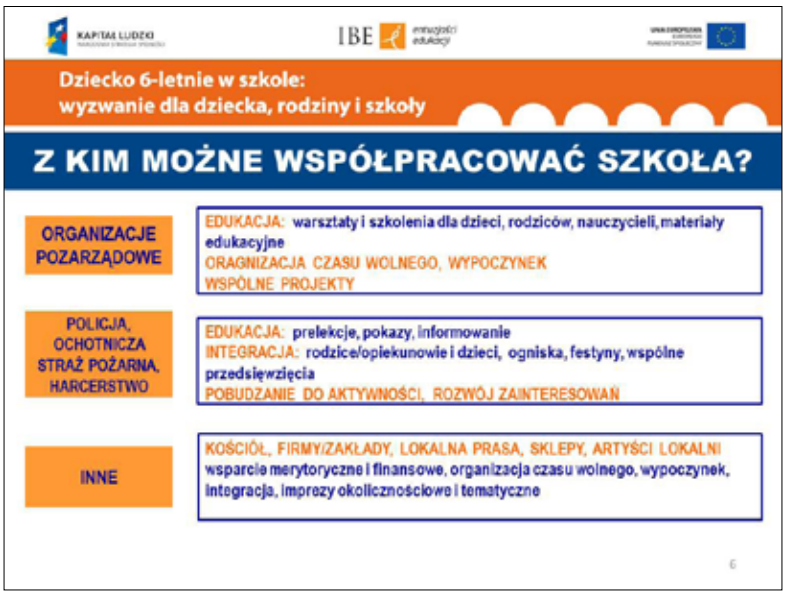
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
Z KIM MOŻNE WSPÓŁPRACOWAĆ SZKOŁA?
ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
EDUKACJA: warsztaty i szkolenia dla dzieci, rodziców, nauczycieli, materiały edukacyjne
ORAGNIZACJA CZASU WOLNEGO, WYPOCZYNEK
WSPÓLNE PROJEKTY
POLICJA, OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA, HARCERSTWO
EDUKACJA: prelekcje, pokazy, informowanie
INTEGRACJA: rodzice/opiekunowie i dzieci, ogniska, festyny, wspólne przedsięwzięcia
POBUDZANIE DO AKTYWNOŚCI, ROZWÓJ ZAINTERESOWAŃ
INNE
KOŚCIÓŁ, FIRMY/ZAKŁADY, LOKALNA PRASA, SKLEPY, ARTYŚCI LOKALNI
wsparcie merytoryczne i finansowe, organizacja czasu wolnego, wypoczynek, integracja, imprezy okolicznościowe i tematyczne
6

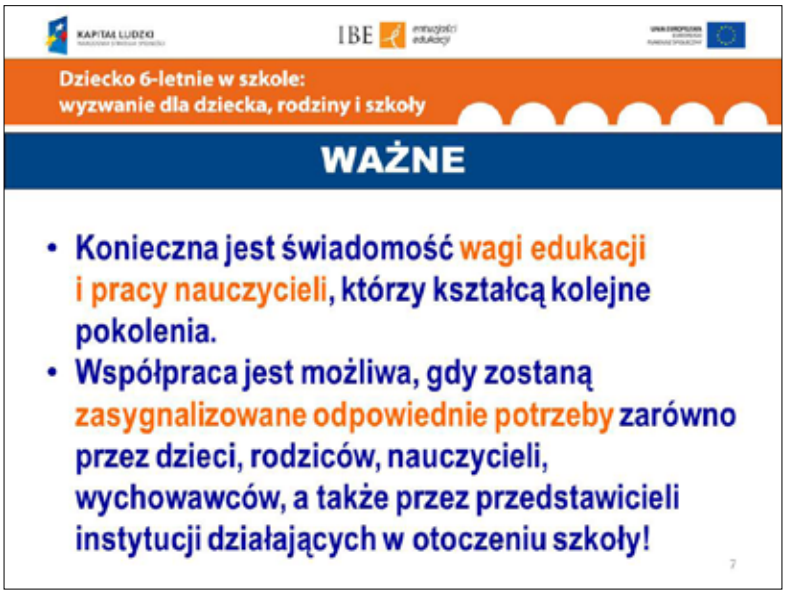
KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
WAŻNE
• Konieczna jest świadomość wagi edukacji i pracy nauczycieli, którzy kształcą kolejne pokolenia.
• Współpraca jest możliwa, gdy zostaną zasygnalizowane odpowiednie potrzeby zarówno przez dzieci, rodziców, nauczycieli, wychowawców, a także przez przedstawicieli instytucji działających w otoczeniu szkoły!

KAPITAŁ LUDZKI
IBE
Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły
KORZYŚCI ZE WSPÓŁPRACY
1. Podnoszenie świadomości znaczenia edukacji
2. Sponsorowanie
3. Spotkania o charakterze edukacyjnym
4. Spotkania integracyjne
5. Rozwój aktywności, organizacja czasu wolnego
6. Wsparcie psychologiczno-pedagogiczne
7. Promocja szkoły, publikacje, ogłoszenia

Anna Brzezińska, Magdalena Czub, Joanna Matejczuk Sesja warsztatowa pt: *Pomoc rodziny i nauczyciela klasy I w procesie adaptacji 6-latka w szkole*

Opracowanie:

prof. dr hab. Anna I. Brzezińska, Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

dr Magdalena Czub, Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

dr Joanna Matejczuk, Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sesja warsztatowa pt.:
Pomoc rodziny i nauczyciela klasy I w procesie adaptacji 6-latka w szkole

Warto porozmawiać …

Słowa-klucze: adaptacja, gotowość, samopoczucie ucznia i nauczyciela, perspektywa krótkoterminowa, perspektywa długoterminowa

Pytania:

- Co oznacza „adaptacja dziecka do szkoły"?
- Co oznacza „adaptacja dziecka w szkole"?
- Po czym można poznać, że dziecko „zaadaptowało się w szkole"?
- Po czym można poznać, że dziecko „nie adaptuje się w szkole"?
- Jakie są skutki dobrej adaptacji w szkole:
  - J= krótkofalowe czyli tu i teraz = w pierwszej klasie
  - J= długofalowe czyli w kolejnych lata nauki i w życiu dorosłym
- Jakie są skutki powolnej lub braku adaptacji w szkole:
  - J= krótkofalowe czyli tu i teraz = w pierwszej klasie
  - J= długofalowe czyli w kolejnych lata nauki i w życiu dorosłym
- Co mogą zrobić rodzice, aby adaptacja dziecka w szkole przebiegała pomyślnie:
  - J= ZANIM dziecko pójdzie do szkoły?
  - J= na początku klasy pierwszej?
  - J= w trakcie roku szkolnego?
- Co może zrobić nauczyciel-wychowawca klasy I, aby adaptacja dzieci w szkole przebiegała pomyślnie:
  - J= ZANIM dzieci przyjdą do szkoły?
  - J= na początku klasy pierwszej?
  - J= w trakcie roku szkolnego?

Praca we zespołach

- podział na zespoły 5–6 osobowe zróżnicowane pod względem doświadczenia zawodowego
- praca w zespołach nad tym samym zadaniem:
  - J= praca indywidualna: co mogą zrobić rodzice / nauczyciele, aby sprzyjać adaptacji dziecka w szkole > zapisanie

pomysłów na karteczkach (jeden pomysł – jedna karteczka)

J= praca zespołowa: porządkowanie pomysłów

J= stworzenie i nazwanie kategorii >zapisanie na plakacie

- praca grupowa: wyłonienie wspólnych kategorii w trzech obszarach = miejscach aktywności dziecka: DOM – PODWÓRKO – SZKO ŁA >zapisanie na plakacie
- praca grupowa: najważniejsza myśl, główny przekaz >do zaprezentowania na forum wszystkich uczestników konferencji

Materiał pomocniczy

Adaptacja dziecka w instytucji

Opracowanie na podstawie: Brzezińska, A. I., Czub, M., Ożadowicz, N. (2012). Adaptacja dziecka trzyletniego do środowiska przedszkolnego. Edukacja, 4 (120), 5–21.

Każde dziecko rozpoczynając naukę w przedszkolu, szkole lub jakiejkolwiek instytucji przyjmuje określony sposób funkcjonowania, umożliwiający mu realizowanie wymagań danej instytucji oraz zapewniający jak najlepsze w danych warunkach samopoczucie. Taki sposób funkcjonowania można określić jako STRATEGIĘ ADAPTACJI.	STRATEGIA ADAPTACJI to konkretne czynności poznawcze (czyli rozpoznanie i ocena sytuacji) oraz behawioralne (czyli skuteczne i możliwe do zrealizowania zachowania), jakie podejmuje dziecko, aby poradzić sobie z nową rolą (przedszkolaka lub ucznia) oraz nowymi obowiązkami i wymaganiami, dotyczącymi funkcjonowania w danym środowisku.

Na podstawie wiedzy psychologicznej można opisać trzy podstawowe strategie adaptacji do nowych sytuacji:

1. Strategia twórcza czyli aktywne i pozbawione większych trudności przyjęcie nowej roli społecznej; adaptacja wg tej strategii może przebiegać szybko – w krótkim czasie lub wymagać dłuższego czasu, koniecznego do zmiany sposobu funkcjonowania dziecka.
2. Strategia wycofania będąca przejawem trudności w adaptacji, przejawiająca się ograniczeniem aktywności, wycofaniem, lękiem i/lub nadmierną uległością wobec innych dzieci i przede wszystkim dorosłych.
3. Strategia buntu będąca przejawem trudności w adaptacji, przejawiająca się negatywizmem, uporem, buntem wobec zasad i/lub rozżaleniem bądź reagowaniem złością.

Badanie dzieci rozpoczynających edukację przedszkolną

Wyniki badań przeprowadzonych w 2010 r. z udziałem dzieci rozpoczynających naukę w przedszkolu potwierdzają występowanie tych trzech strategii stosowanych przez dzieci: twórczej adaptacji oraz dwóch, wskazujących na trudności w przebiegu procesu adaptacji.

Badania te wskazują, że trzyletnie dzieci nawet po półrocznym pobycie w przedszkolu znacznie różnią się sposobem swojego funkcjonowania. Przejawiają zarówno zachowania konstruktywne, jak i wskazujące na emocjonalne trudności w adaptacji – zachowania lękowe i buntownicze. O jednych można powiedzieć, iż przeszły pomyślnie proces adaptacji w nowym środowisku i dostosowały się do nowej roli, o innych, że nadal próbują znaleźć swoje miejsce, o jeszcze innych, że nie radzą sobie z początkowym

napięciem, a być może doświadczają jego nasilania się. Wskazuje to na niezwykle ważną rolę monitorowania i wspierania procesu wkraczania dziecka w nową rzeczywistość społeczną – w instytucji edukacyjnej.

Analizując uzyskane wyniki w kontekście pracy przedszkoli i szkół, a także biorąc pod uwagę zróżnicowanie doświadczeń dzieci oraz środowisk rodzinnych, z których pochodzą, widać, jak ważnym, wręcz kluczowym zadaniem dyrektorów, nauczycieli i specjalistów jest odpowiednie dopasowanie warunków funkcjonowania instytucji edukacyjnej (w każdym wymiarze: infrastrukturalnym, organizacyjnym, klimatu społecznego, przygotowania nauczycieli, jakości oferty edukacyjnej) do możliwości i indywidualnych potrzeb dzieci.

Niezbędne jest odpowiednie przygotowanie merytoryczne nie tylko nauczycieli, ale wszystkich pracowników szkoły czy przedszkola, którzy kontaktują się z grupą dzieci „nowych", szczególnie tych najmłodszych, dopiero szukających swego miejsca w instytucji.

Niezbędna jest również współpraca pracowników szkoły z rodzicami, wzajemne wspieranie się w rozwiązywaniu problemów, inspirowanie w kwestiach specyficznych metod postępowania w każdym przypadku oraz swobodna komunikacja umożliwiająca taką współpracę. Dzięki temu dzieci przejawiające trudności w adaptacji w nowych warunkach mają szansę na ich przezwyciężenie i wypracowanie twórczych strategii funkcjonowania w szkole.

Zachowania dziecka wskazujące na rodzaj strategii adaptacji w instytucji

Stosowana strategia zachowania	Zachowania dziecka
Strategia twórcza	• Dziecko uczestniczy w zajęciach proponowanych przez nauczyciela • Dziecko jest twórcze w tym, co robi, bo dodaje coś od siebie • Dziecko lubi chwalić się swoimi nowymi osiągnięciami • Dziecko spontanicznie zwraca się o pomoc do nauczyciela • Dziecko łatwo nawiązuje kontakty z rówieśnikami • Dziecko chętnie wykonuje polecenia nauczyciela • Dziecko chętnie uczęszcza do przedszkola/szkoły • Dziecko z powodzeniem wypełnia zadania związane z planem aktywności w przedszkolu/szkole • Dziecko bawi się/rozmawia z innymi dziećmi • Dziecko jest otwarte i ciekawe tego, co dzieje się wokół niego • Dziecko jest samodzielne w zakresie podstawowych czynności samoobsługowych • Dziecko potrafi wyrażać swoje potrzeby • Dziecko potrafi wyrażać swoje upodobania • Dziecko potrafi radzić sobie z trudnymi sytuacjami i emocjami (np. mówi o nich, zwraca się po pomoc, nie kieruje agresji w stronę innych osób ani siebie – nie przejawia autoagresji)

Strategia wycofania	• Dziecko jest nieśmiałe, mało aktywne • Dziecko z trudnością włącza się do nowych zajęć / zadań / zabaw • Dziecko niechętnie współpracuje z innymi dziećmi w różnych sytuacjach • Dziecko często bawi się/rysuje/działa w ten sam sposób • Dziecko przejawia zachowania świadczące o słabym kontakcie z dorosłymi • Dziecko woli bawić się/pracować nad zadaniem samo niż z innymi dziećmi • Dziecko sprawia wrażenie zalęknionego, obawiającego się czegoś • Dziecko znacząco rzadziej niż pozostałe dzieci wyraża spontanicznie swoje potrzeby • Dziecko jest małomówne, raczej milczące • Dziecko wykonuje wszystkie polecenia nauczyciela „bez szemrania", nie dyskutuje, nie wnosi swoich pomysłów • Dziecko jest bierne, nie przejawia inicjatywy w wykonywanych działaniach • Dziecko jest bardzo posłuszne, nigdy nie sprzeciwia się nauczycielowi
Strategia buntu	• Dziecko w kontaktach z rówieśnikami złości się, płacze, obraża się i grymasi • Dziecko szybko się denerwuje i trudno mu zapanować nad złością • Dziecko nawiązuje relacje z rówieśnikami w oparciu o zaczepki, złośliwości i agresję • Dziecko długo przeżywa nawet drobne niepowodzenia • Reakcje emocjonalne dziecka są często zbyt silne w stosunku do ich źródła • Dziecko wyraża swoje niezadowolenie poprzez silny gniew, złość, krzyk, rzucanie przedmiotami • Dziecko często odmawia uczestnictwa w zajęciach proponowanych przez nauczyciela • Dziecko mimo, iż coś umie, odmawia wykonania czynności (sprawia wrażenie działania „na złość") • Dziecko nawiązuje relacje z dorosłymi w oparciu o złość i agresję • Dziecko wyładowuje swoją złość na otaczających je przedmiotach

Źródło: na podstawie Brzezińska, Czub, Ożadowicz, 2012

Radosław Kaczan Sesja warsztatowa pt: *Współpraca szkoły z rodzicami*

Opracowanie:
dr Radosław Kaczan, Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Sesja warsztatowa pt: Współpraca szkoły z rodzicami

Warto porozmawiać …

Słowa-klucze: zaangażowanie rodziców w życie klasy i szkoły, współdziałanie rodziców między sobą i z nauczycielami, współpraca szkoły z rodzicami w procesie adaptacji szkolnej dziecka

Pytania do dyskusji i przemyślenia:

1. Jakie są najczęstsze sposoby kontaktu rodziców ze szkołą/nauczycielami?
2. Czy te kontakty są satysfakcjonujące dla obu stron?
3. W jaki sposób rodzice angażują się w życie klasy i szkoły?
4. Czy rodzice są gotowi do współpracy z nauczycielami?
5. Czy rodzice są gotowi do działania na rzecz całej szkoły?
6. Czy nauczyciele są gotowi do współpracy z rodzicami?
7. Czy szkoła jako całość jest gotowa do współpracy z rodzicami?

A. Każdy z uczestników indywidualnie odpowiada na 3 pytania (każde na osobnej kartce – czas około 5–10 minut):

1. Czy odwołując się do swojego doświadczenia możesz stwierdzić, że szkoła/nauczyciele w wystarczającym stopniu współpracują z rodzicami? Jeśli tak to, dlaczego, jeśli nie to, dlaczego?
2. Jakie Twoim zdaniem są największe bariery/ utrudnienia w tej współpracy?
    a. Bariery ze strony rodziców
    b. Bariery ze strony szkoły
    c. Bariery ze strony nauczycieli
3. Co Twoim zdaniem pomaga w tej współpracy?

B. Praca w mniejszych zespołach (czas trwanie około 25 – 30 minut)

1. Uczestnicy w zespołach 4–5/6–7 osobowych dyskutują na pytaniami, które opracowywali samodzielnie, starają się znaleźć wspólne treści, podobne doświadczenia, które pojawiły się w ich odpowiedziach
2. Następnie uczestnicy w tych mniejszych grupach przygotowują jeden plakat, na którym przedstawiają zebrane i uporządkowane informacje dotyczące:
    a. Najważniejszych barier we współpracy rodziców i szkoły
    b. Najważniejszych czynników, które mogą wspierać tę współpracę
    c. Przykładów rozwiązań, które w ich odczuciu zadziałały i przyczyniły się do polepszenia/zwiększenia zaangażowania rodziców w życie szkoły

C. Prezentacja plakatów na forum całej grupy

Organizatorzy
IBE Instytut Badań Edukacyjnych
PSYCHOLOGIA W SZKOLE
TargiKielce

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

Materiał pomocniczy

Współpraca rodziców ze szkołą

Opracowanie na podstawie: Brzezińska, A., I., Kaliszewska, K., Matejczuk, J., Urbańska, J. (2010) Kwestionariusz Zadowolenie rodziców z funkcjonowania przedszkola

Ważnym elementem mogącym mieć znaczenie dla gotowości rodziców do współpracy zarówno z nauczycielami, jak i z dyrekcją szkoły jest poziom zadowolenia rodziców z różnorodnych aspektów pracy placówki. Na podstawie przygotowanego przez Annę I. Brzezińską wraz ze współpracowniczkami krótkiego kwestionariusza można przygotować własny, badający poziom zadowolenia i potrzeby rodziców dzieci z klasy / szkoły.

Zachęcamy do przestudiowania podanych NIŻEJ pytań, dopisania własnych, przedyskutowanie ich z innymi nauczycielami i pracownikami szkoły. Taka krótka ankieta może być dobrym punktem wyjścia do rozmowy i dalszej pracy na spotkaniach indywidualnych i grupowych z rodzicami.

Pierwszy blok pytań dotyczy **dyrektora i jego pracy**.

Jak rodzice oceniają Dyrekcję szkoły/przedszkola, jeżeli chodzi o:
▪ Dostępność Dyrektora dla rodziców, ustalone i przestrzegane godziny dyżurów?
▪ Możliwość kontaktu w sytuacjach nagłych?
▪ Gotowość Dyrektora do wychodzenia naprzeciw potrzebom rodziców i proponowanie różnych działań dotyczących potrzeb dzieci z różnymi trudnościami?
▪ Gotowość Dyrektora do wychodzenia naprzeciw inicjatywie rodziców i akceptacji ich pomysłów np. gdy rodzice przedstawiają propozycje lub sami zgłaszają problem?
▪ Gotowość Dyrektora do nawiązywania kontaktów z dzieckiem, itp.: Dyrektor zna dzieci po imieniu, wita się z nimi, przebywa w salach?
▪ Pomoc Dyrektora w rozwiązywaniu trudnych sytuacji, itp. w przypadku choroby dziecka, trudności w adaptacji, trudności wychowawczych w domu?
▪ Inicjatywa Dyrektora w poszukiwaniu różnorodnych form kontaktu i współpracy z bliższym i dalszym środowiskiem?
▪ Inicjatywa Dyrektora skierowana na angażowanie rodziców w działania na rzecz placówki (itp. organizacja świąt, imienin, urodzin, różnych uroczystości)?
▪ Inicjatywa Dyrektora skierowana na angażowanie rodziców w poszukiwanie w środowisku różnych form wsparcia dla placówki?

Drugi blok pytań dotyczy **nauczyciela i jego pracy**.

Jak rodzice ocenią wychowawcę dziecka w kwestiach takich, jak:
▪ Codzienna dostępność – możliwość codziennego porozmawiania, zapytania o coś, poradzenia się?
▪ Dostępność w sytuacjach nagłych, nietypowych – możliwość kontaktu telefonicznego, mailowego, przyjścia poza ustalonymi godzinami?
▪ Gotowość do wychodzenia naprzeciw potrzebom rodziców – itp. proponowanie różnych działań, zachęcanie, ułatwianie kontaktów ze specjalistami, gdy jest taka potrzeba?
▪ Gotowość do wyjścia naprzeciw inicjatywie rodziców i do akceptacji ich pomysłów, itp.: gdy rodzice sami przedstawiają jakieś propozycje lub zgłaszają problem?
▪ Pomoc rodzicom w rozwiązywaniu trudnych albo nietypowych sytuacji – itp. w przypadku choroby dziecka, trudności w adaptacji do placówki, trudności wychowawczych w domu?
▪ Informowanie rodziców o codziennym zachowaniu dziecka – o tym, co było POZYTYWNE w ciągu dnia / tygodnia?
▪ Informowanie rodziców o codziennym zachowaniu dziecka – o tym, co było NEGATYWNE w ciągu dnia / tygodnia?
▪ Informowanie rodziców o postępach dziecka w ciągu tygodnia / miesiąca / semestru?
▪ Pomaganie dzieciom w codziennych typowych sytuacjach –w szatni, przy jedzeniu, w czasie zajęć, podczas zajęć poza budynkiem?
▪ Pomaganie dzieciom w sytuacjach nietypowych, trudnych – itp. konfliktu w grupie, złego samopoczucia, silnego zdenerwowania się dziecka?

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

- Inicjatywa w poszukiwaniu różnorodnych form kontaktu i współpracy z rodzicami?
- Wskazywanie rodzicom różnych form wspierania rozwoju dziecka w domu?

Powyżej przedstawione pytania były wykorzystywane w ogólnopolskich badaniach dzieci 6- i 7-letnich uczęszczających do różnych placówek. Ich rodzice udzielali odpowiedzi, w których odnosili się zarówno do swoich kontaktów z dyrektorem szkoły, jak i z wychowawcą ich dziecka.

Większość rodziców niezależnie od tego, czy ich dziecko uczęszczało do przedszkola czy do szkoły była zadowolona i wysoko oceniała pracę i wychowawcy i dyrektora:

1. **Dostępność Dyrektora dla rodziców - ustalone i przestrzegane godziny dyżurów?**
   79% rodziców oceniło dyrektora placówki pod tym względem pozytywnie.
2. **Gotowość Dyrektora do wychodzenia naprzeciw potrzebom rodziców i proponowanie różnych działań dotyczących potrzeb dzieci z różnymi trudnościami?**

Ponad 75% zbadanych rodziców również wypowiedziała się pozytywnie o tym aspekcie funkcjonowania dyrekcji placówki.

Warto zwrócić uwagę, że w przypadku w większości pytań, odnoszących się do oceny dyrekcji była grupa rodziców, którzy nie mieli zdania na dany temat (około 14% odpowiadających). Jakie mogą być tego przyczyny? Czy powinny one zainteresować i zastanowić dyrektora? Być może wskazuje to na małą liczbę kontaktów tych rodziców z dyrekcją, brak takich potrzeby lub też na małą aktywność dyrektora w kontaktach z rodzicami. Warto to rozważyć i uwzględnić jako ważny element współpracy z rodzicami.

3. **Codzienna dostępność wychowawcy dziecka– możliwość porozmawiania, zapytania o coś, poradzenia się?**
   Ponad 93% rodziców oceniało ten aspekt swoich kontaktów z wychowawcą wysoko lub bardzo wysoko.
4. **Pomoc rodzicom w rozwiązywaniu trudnych albo nietypowych sytuacji – itp. w przypadku choroby dziecka, trudności w adaptacji do placówki, trudności wychowawczych w domu?**
   86% rodziców był usatysfakcjonowanych z tego aspektu swoich kontaktów z wychowawcą dziecka.

Były jednak takie obszary, w których rodzice dostrzegali bariery w kontaktach z wychowawcą. I tak np. ponad 13% badanych nisko lub bardzo nisko oceniło możliwość uzyskania od wychowawcy swojego dziecka informacji i wskazówek na temat różnorodnych form wspierania i wspomagania rozwoju dziecka. Natomiast ponad 20% rodziców twierdziło, że nie otrzymują od wychowawcy pomocy w zakresie dostarczania im wiedzy i informacji na temat stymulowania rozwoju dziecka i pracy z dzieckiem w domu.

Warto poczytać …

- Brzezińska, A. I., Matejczuk, J., Urbańska, J. (2011). Zadowolenie rodziców z funkcjonowania przedszkola: propozycja badań. Wychowanie w Przedszkolu, 8, 22–28.
- Brzezińska, A. I., Matejczuk, J., Kaliszewska-Czeremska, K. (2012). Zadowolenie rodziców z pracy przedszkola. Wychowanie w Przedszkolu, 6, 58–63.
- Kaczan, R., Rycielski, P., Wasilewska, O. (2012). Wybrane uwarunkowania zadowolenia rodziców dzieci uczących się w szkołach podstawowych. Edukacja, 4 (120), 84–99. Artykuł można znaleźć pod linkiem:

  http://www.edukacja.ibe.edu.pl/pl/archiwum/35-2012/nr-4-120-2012/179-12-4-6-kaczan-i-in

Michał Misiak, Marcin Zimny *Funkcje wykonawcze a rozwój 6-latków*

Dziecko 6-letnie w szkole:
wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Funkcje wykonawcze a rozwój 6-latków

Michał Misiak, Marcin Zimny
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Co to są funkcje wykonawcze?

Funkcje wykonawcze to mechanizmy sprawujące kontrolę nad naszymi czynnościami psychicznymi. Odpowiadają za ukierunkowanie zachowania w odpowiedzi na bodźce docierające do nas z nieustannie zmieniającego się środowiska. Są fundamentem takich umiejętności, jak powstrzymywanie się od odruchowych lub impulsywnych reakcji, rozwiązywanie problemów, planowanie czynności i ich inicjowanie. Badania neuropsychologiczne wskazują, że za działanie funkcji wykonawczych odpowiada głównie **kora przedczołowa**.

Jak rozwijają się funkcje wykonawcze?

Rozwój funkcji wykonawczych nie przebiega w sposób harmonijny. Niektóre z nich zaczynają się rozwijać zaraz po urodzeniu, a inne rozwijają się nawet do śmierci. Jednak gwałtowny rozwój obserwuje się w okresie pomiędzy 4 a 6 rokiem życia. Związane jest to z dojrzewaniem struktur mózgowych, lokalizowanych głównie w korze przedczołowej i zakręcie obręczy. Dlatego rozwoju tych funkcji nie można przyspieszyć, ale można go wspomagać, poprzez zapewnienie dzieciom sprzyjających warunków.

Jak dzielimy funkcje wykonawcze?

Najczęściej wyróżnia się 3 główne składniki funkcji wykonawczych:

- pamięć roboczą, odpowiadającą za przechowywanie przetwarzanych informacji
- kontrolę hamowania, która pozwala utrzymywać uwagę i wykonywać zadanie pomimo czynników rozpraszających
- giętkość poznawczą umożliwiającą dostosowywanie do zmieniającej się sytuacji

Zaniedbany rozwój funkcji wykonawczych: skutki w dorosłym życiu

Myślenie:

- trudności z wykonywaniem zadań matematyczno-logicznych
- kłopoty z pamięcią
- trudności z planowaniem, organizacją i inicjowaniem działania
- problemy z czytaniem
- obniżona kreatywność
- problemy z krytycznym myśleniem

Emocje i kontakty społeczne:

- problemy z nawiązywaniem relacji międzyludzkich i pracą w grupie
- łatwe uleganie czyimś wpływom
- trudności z kontrolą własnych emocji

Jak możemy dbać o rozwój funkcji wykonawczych u dzieci?

W obszarze formy pracy:

- dbać o to, aby zadania, które dzieci mają wykonać absorbowały ich uwagę i były dla nich ciekawe
- stosować różnorodne formy pracy (indywidualna, zespołowa – w trójkach, czwórkach, itp.)
- zachęcać do niestandardowego wykorzystania przedmiotów, częstych zmian w grupie, zmian rodzaju zadań
- nie wyręczać w zadaniach

W obszarze struktury działania:

- wprowadzić rutynowe działania, przypominać o tym, co zaraz nastąpi
- kształtować nawyk przenoszenia przedmiotów na miejsca, z których zostały zabrane
- uczyć dzieci zarządzania czasem

W obszarze funkcjonowania emocjonalno-społecznego:

- uczyć kontrolowania emocji i rozmawiać o nich
- rozmawiać z dziećmi i zachęcać je do dyskusji
- nie oceniać ich i nie krytykować

Kontakt: michalmis44@gmail.com, mrcnzmn@gmail.com

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk *Kompetencje ważne dla nauki w szkole*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Kompetencje ważne dla nauki w szkole

Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Kompetencja – problemy w funkcjonowaniu dziecka	Co robić?	Czego nie robić?
Kompetencja 1 – hamowanie reakcji • „wyskakuje z czymś jak Filip z konopii" • często „palnie coś bez zastanowienia" • mówi za dużo i nie zawsze potrafi ocenić wpływ własnego działania na sytuację, w której się znalazł • ma problemy z zaakceptowaniem każdej dla siebie niekorzystnej opinii • ma trudności z rozpoczynaniem zadania – zaczyna bez zastanowienia • często robi i mówi „byle co"	• uczyć hamowania reakcji – poczekaj; zatrzymaj się na chwilę; zamykamy oczy …; a teraz ciszej …; każdy po kolei; Twoja kolej za chwilkę; zaczynamy wszyscy równo – uwaga… start!; zaczynamy na mój znak; zatrzymujemy się wszyscy, gdy zrobię tak … • wykorzystywać gry i zabawy dziecięce, rymowanki i wyliczanki	• nie zawstydzać • nie ośmieszać • nie poganiać
Kompetencja 2 – kontrola emocji • przez długi okres czasu nie potrafi ukryć rozczarowania, „boczy się" • łatwo ujawnia niepokój • nie umie opanować złości • nie umie opanować radości	• rozmawiać o emocjach – jakie są i jak się wtedy zachowujemy • zastanawiać się, co przeżywają bohaterowie opowiadanych bajek, czytanych książek, oglądanych filmów • bawić się w „udawanie" i zgadywanie emocji na podstawie np. min, gestów, postawy ciała	• nie zawstydzać • nie ośmieszać • nie porównywać dzieci ze sobą • nie stawiać za wzór i za przykład innych dzieci
Kompetencja 3 – koncentracja uwagi • trudność w skupieniu uwagi podczas realizacji uciążliwego obowiązku w porównaniu z wzrastającą możliwością skupienia uwagi u nastolatka • bardzo często rozpoczyna nowe zadania, zanim skończy poprzednie	• specjalnie nie dbać o komfort pracy dzieci, raczej dawać im atrakcyjne zadania, aby zadanie „wciągało" • zachęcać do rozmawiania ze sobą, gdy tego potrzebują • zachęcać, by szukały sobie miejsca dla nich najbardziej dogodnego	• nie zawstydzać, nie ośmieszać • nie poganiać • nie wyciszać, gdy coś robią razem • nie przerywać, gdy pracują, a chcemy podać dodatkową informację • jak najrzadziej mówić do całej grupy
Kompetencja 4 – gotowość do poświęceń na rzecz nadrzędnego celu • jest mniej gotowy do poświęceń na rzecz osiągnięcia nadrzędnego celu • może mieć trudności z dostosowywaniem się do pracy w grupie, gdy pracuje się nad wspólnym zadaniem • ma problemy z uzasadnianiem sensowności własnych działań, woli robić coś „po swojemu"	• stosować zmienność form pracy: indywidualnie, w parach, trójkach, grupkach 4–5-osobowych • pozwalać na dobieranie się w zespoły, ale także dobierać przez losowanie (odliczanie, losowanie kolorowych kulek, zabawek, pociętych pocztówek) • jak najwięcej zadań wymagających współpracy – jedna budowla, jeden wielki rysunek	• nie zawstydzać, nie ośmieszać • nie moralizować • nie wyciszać, gdy coś robią razem • nie uruchamiać rywalizacji między osobami ani między zespołami • stosować różne kryteria oceny tej samej pracy
Kompetencja 5 – pamięć robocza • pamięta wskazówki dla zaledwie jedno- i dwu-etapowych działań • ma problemy z zapamiętaniem wielu oczekiwań ze strony rodziców i nauczycieli, np.: posprzątaj pokój i wynieś śmieci – za pół godziny sprawdzę	• wprowadzić różne obrazki/symbole, gesty jako „przypominajki" • wydawać krótkie polecenia • zanim dzieci rozpoczną pracę, mówimy sobie, co teraz będziemy robić • wprowadzić „rytmizowanie", dwuwiersze, rymowanki i wyliczanki, piosenki jako sygnały czynności np. pinko – panko za chwilę małe czytanko	• nie stosować długich i złożonych poleceń • nie mówić za dużo
Kompetencja 6 – planowanie działań • potrzebuje pomocy osoby dorosłej, aby np. pomyśleć o sposobach rozwiązania konfliktu w grupie rówieśniczej • żyje przede wszystkim „obecną chwilą" • trudno mu ustalić, co jest ważniejsze	• wprowadzić dużo rutynowych działań jako sygnałów tego, co będzie dalej – dobry plan dnia • przypominać: za chwilę będziemy malować wielki obraz na papierze na podłodze, to co musimy sobie przygotować? • oznaczać rysunkami/słowami, co będziemy robić	• nie zawstydzać, nie ośmieszać • nie poganiać • nie trzymać się sztywno ustalonego wcześniej planu
Kompetencja 7 – inicjowanie działania • odkłada najmniej przyjemne zadania na sam koniec, mimo, że wie, jak są ważne • uwielbia zwlekać i wyczekiwać do ostatniej chwili • przekraczanie terminów końcowych to jego specjalność	• dawać zadania/zajęcia do wyboru w kolejności wykonania (karteczki z różnymi rysunkami na różnych stolikach) • tworzyć sytuacje, w których wykorzysta się specyficzne umiejętności i pomysły każdego dziecka (zabawy naśladowcze)	• nie zawstydzać, nie ośmieszać • nie poganiać • nie oceniać przez porównywanie dzieci ze sobą • nie uruchamiać rywalizacji • nie zachęcać do naśladowania „liderów" w grupie
Kompetencja 8 – organizacja działania w przestrzeni fizycznej i społecznej • trzeba mu przypominać, aby odłożył zabawki na swoje miejsce albo posprzątał po jedzeniu • słabo chwyta związki przyczynowe (a→b; najpierw→potem) i logiczne (nadrzędne→podrzędne) w przyjętej przez nauczyciela strategii działania	• kształtować nawyk przynoszenia zabawek/przedmiotów do działania na miejsce pracy i potem odnoszenia (najlepiej mieć taki pokoik, skrzynię skarbów, kącik, z którego zabieramy i odnosimy) • zachęcać do cichego mówienia do siebie i uczyć tego: teraz mam zrobić to, a potem to … • opowiadać dziecku o własnych działaniach, sposobie ich realizacji, intencjach i planach	• nie uciszać dzieci, gdy się bawią lub pracują (praca w ciszy hamuje działanie w tym wieku) • nie przynosić przedmiotów za dzieci • nie sprzątać za nie
Kompetencja 9 – organizacja działania w czasie • nie dotrzymuje zobowiązań, zapomina o nich • nie potrafi oszacować czasu potrzebnego do realizacji zadania • nie wyznacza sobie zmiennego tempa pracy w zależności od okoliczności • dorosły musi wyznaczać (i pilnować!) terminów końcowych realizowanego zadania: masz na to 10 minut; za chwilę kończymy	• powiesić duży zegar w sali/w domu • przyczepiać do niego symbole/obrazki różnych czynności • często odwoływać się do zegara • wprowadzić umowne znaki (np. dzwoneczek, wkładanie kapelusza w czerwonym kolorze) oznaczające zbliżanie się do końca pracy/zabawy • pozwolić dokończyć zadanie/zabawę w innym czasie i zachęcać do tego	• nie planować skomplikowanych zadań, gdy jest mało czasu • nie poganiać
Kompetencja 10 – elastyczność działania • słabo dopasowuje się do zmiennych okoliczności realizacji zadania • z trudnością i niechęcią poddaje rewizji swoje dotychczasowe plany, złości się np.: niestety, nie będziesz mógł obejrzeć bajki, bo zadzwoniła babcia i musimy do niej zaraz jechać • jest ciągle czymś zaskakiwany • często odczuwa rozczarowanie, złość, gdy nie potrafi dopasować się do nowych sytuacji	• często zmieniać – losowo – skład pracujących zespołów • dawać zadania wymagające pracy w różnych miejscach i wykorzystania różnych przedmiotów • zachęcać do niestandardowego wykorzystywania przedmiotów	• nie dostarczać dzieciom zawsze wszystkich potrzebnych przedmiotów • w pracy zespołowej nie dawać wszystkim zespołom tego samego zestawu przedmiotów
Kompetencja 11– kompetencje metapoznawcze • rzadko zadaje sobie pytania: - jak mi idzie? - jak mi poszło? - co zrobić, żeby to było lepsze? - dlaczego mi się nie udało? • zachowuje się trochę jak „bokser w ciągłym zwarciu": - słabiej analizuje rezultaty własnej pracy - słabo się uczy na popełnianych błędach • często ignoruje sygnały/wskazówki płynące ze strony dorosłego/innego dziecka • rzadko koryguje własne zachowanie pod wpływem wskazówek	• jak najwięcej rozmawiać z dziećmi – „pogaduszki" np. przy jedzeniu, ubieraniu się, myciu rąk, sprzątaniu • zachęcać dzieci do rozmawiania ze sobą, porównywania swoich dokonań, oglądania rysunków czy zeszytów • analizować razem z nimi ich wytwory, stosując różne kryteria analizy • prosić o uzasadnienia • samemu stosować tzw. kod rozwinięty typu: dlatego, że…; bo …; no skoro … to	• nie moralizować • nie wygłaszać tyrad, nie monologować • nie stosować kodu ograniczonego (głównie proste zdania pojedyncze: nakazy, zakazy, proste wskazówki)

Brzezińska, A. I., Matejczuk, J. (2012). *Sześciolatek w I klasie: jak wspomagać jego rozwój?* Poznań: Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.

Plakat przygotowany na konferencję pt.: „Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Aleksandra Dmowska, Joanna Kalka *Sześciolatki jako tutorzy*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Sześciolatki jako tutorzy

Aleksandra Dmowska, Joanna Kalka
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„Krytycyzm jest początkiem dyskusji, a dyskusja jest możliwa wyłącznie pomiędzy równymi sobie: tylko kooperacja zdobędzie to, czego nie zdołało osiągnąć intelektualne zahamowanie spowodowane przez niekwestionowaną pewność wszechwiedzącego dorosłego. Świadczy to o tym, że relacje z rówieśnikami sprzyjają powstawaniu konfliktów poznawczych i próbom ich rozwiązania" (Piaget, 1967).

Tutoring ≠ **Wspólne uczenie się i praca w grupach**

Tutoring rówieśniczy – metoda nauczania opierająca się na pomocy rówieśnika w zrozumieniu i nauczeniu się jakiegoś materiału. Jedna osoba (tutor) ma większe kompetencje w jakimś obszarze niż druga (uczeń) lub uczniowie posiadają odmienne informacje na dany temat. Relacja między uczniami ma charakter relacji dopełniania się i jest korzystna dla obu stron przy odpowiednim monitorowaniu jej przebiegu przez nauczyciela.

Korzyści dla ucznia

- otrzymywanie wiedzy od bardziej doświadczonej osoby
- możliwość obrony własnego zdania, co nie zawsze jest możliwe w konfrontacji z nauczycielem
- swobodniejsze zachowanie, mniejsze napięcie podczas nauki
- szybsze przyswajanie wiedzy, niż z uczniem na podobnym poziomie
- szybsze przyswajanie wiedzy, niż podczas samodzielnej pracy
- brak obawy przed oceną, skarceniem

Korzyści dla tutora

- analiza i scalanie swojej wiedzy, uzupełnianie braków
- konfrontacja swojego punktu widzenia z punktem widzenia nauczanego
- wzmacnianie poczucia własnej wartości i poczucia kompetencji
- zdobywanie umiejętności w przekazywaniu wiedzy innym
- zdobywanie umiejętności w korzystaniu z wiedzy nabytej, poprzez przekazywanie jej komuś innemu

BADANIA

Badanie relacji w klasie metodą socjometryczną –>11 tygodni trzydziestominutowych sesji tutoringu rówieśniczego trzy razy w tygodniu –> ponowne badanie socjometryczne

WYNIKI

Efektem tutoringu było zaprzyjaźnienie się przynajmniej z jedną osobą, jeśli przed jego zastosowaniem dziecko nie posiadało żadnego przyjaciela. Brak takiego efektu w grupie kontrolnej

(Nashville, 2006r.)
Tutoring rówieśniczy, a tworzenie się przyjaźni.

KORZYŚCI DLA OBU STRON

- okazja do trenowania umiejętności nawiązywania kontaktu, podtrzymywania rozmowy, zadawania pytań i odpowiadania na nie, a także uważnego słuchania
- nauka współpracy z różnymi osobami, nie tylko tymi, które darzy się sympatią
- zaktywizowanie dzieci trochę wycofanych z życia klasy czy grupy

Dlaczego warto stosować tutoring rówieśniczy wśród 6-latków?

Tutoring rówieśniczy pomaga uświadomić sobie własną gotowość szkolną, gdyż umożliwia dziecku zauważenie i zrozumienie tego, że w niektórych czynnościach radzi sobie lepiej niż inne dzieci, a w innych nieco gorzej, a także, że w niektórych sytuacjach może pomóc innym, a w innych samo jeszcze potrzebuje pomocy. Mając takie poczucie, dziecko będzie czuło się pewniej w nowej dla niego roli ucznia, co ma szczególne znaczenie dla sześciolatków rozpoczynających naukę w szkole. Tutoring buduje również umiejętności nawiązywania kontaktów społecznych, podtrzymywania ich oraz odnalezienia się w grupie rówieśniczej, a są to kompetencje kluczowe dla społecznego aspektu gotowości szkolnej.

KIEDY TUTORING MOŻE BYĆ SKUTECZNY?

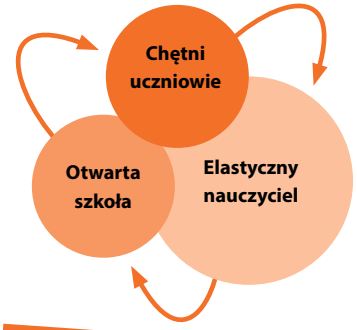

SZKOŁA

- Działa w modelu podmiotowym, co oznacza, że jej głównym celem jest rozwój uczniów i nauczycieli, a nie natychmiastowe efekty, jak w modelu technologicznym
- Jest otwarta i elastyczna
- Opiera metodykę pracy na aktywności ucznia
- Otwiera się na pracę metodą projektową

NAUCZYCIEL

- Postrzega uczniów jako indywidualne jednostki
- Monitoruje aktywność dzieci, aby zapobiec rozmowom nie na temat, przekazywaniu błędnych informacji, nadużywaniu przez tutora swej pozycji
- Jest elastyczny i gotowy przekształcać swoje dotąd stosowane metody
- Jest zorientowany na osobę, a nie na treści, co oznacza, że jego głównym celem nie jest „przerobienie" jak największej części zagadnień, lecz rozwój uczniów i swój własny
- Daje szansę uczniom na konstruowanie swojej wiedzy, a nie przyjmowanie gotowych informacji bez głębszego ich przetworzenia i zaangażowania w zrozumienie

ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z TUTORINGIEM RÓWIEŚNICZYM

- Próba zastąpienia relacji uczeń-nauczyciel, relacją uczeń-tutor
- Przejmowanie przez tutora różnych funkcji nauczyciela
- Negatywne odczucia tutora, poczucie bycia wykorzystywanym przez nauczyciela, braku korzyści dla siebie
- Przyjmowanie roli „ucznia" poza sytuacją tutoringu i brak możliwości bycia tutorem (brak zmiany ról osoby nauczającej i uczącej sie
- Odczuwanie przez tutora dominacji nad uczniem
- Brak wytworzenia prawidłowej relacji z nauczycielem, osłabienie kontaktu i wzajemnego zaufania
- Posiadanie przez tutora ograniczonej wiedzy w danym nauczanym aspekcie
- Zbyt duża ingerencja nauczyciela w relacje uczeń-tutor, usztywnienie relacji

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
IBE entuzjaści edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Maria Dominiak, Marta Drgas, Karolina Niemer *Dziecko u progu szkoły – co szkoła ma do zaoferowania pierwszoklasistom?*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Maria Dominiak, Marta Drgas, Karolina Niemer
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dziecko u progu szkoły – co szkoła ma do zaoferowania pierwszoklasistom?

Uczeń w centrum zainteresowania szkoły

Jak szkoła może pomóc uczniom rozpoczynającym naukę szkolną?

Adaptacja

Współpraca szkoły z przedszkolem

- zapewnienie dziecku możliwości wcześniejszego poznania szkoły, w której rozpocznie naukę od września
- wspólnie prowadzone programy adaptacji dla dzieci
- wspólnie organizowane przedsięwzięcia i zajęcia otwarte
- zapoznanie dziecka z przestrzenią
- przekaz informacji o poziomie rozwoju dzieci, ich mocnych i słabych stronach z przedszkola do szkoły

efekty

- zredukowanie poziomu lęku związanego z pójściem do szkoły
- zaspokojenie ciekawości sześciolatków szkołą
- zapewnienie dzieciom bezstresowego rozpoczęcia obowiązków szkolnych
- ułatwienie adaptacji w nowym środowisku

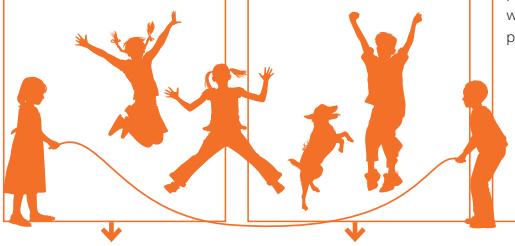

Informowanie

Współpraca szkoły z rodzicami

- organizacja spotkań informacyjnych z rodzicami prowadzonych przez specjalistów (przyszłych wychowawców ich dzieci, psychologów)
- organizacja drzwi otwartych
- zapewnienie rodzicom możliwości obserwacji swojego dziecka w trakcie jego pierwszych zajęć w szkole (np. podczas drzwi otwartych, w pierwszym tygodniu nauki)
- stały przekaz informacji dotyczących funkcjonowania dziecka w szkole pomiędzy szkołą a rodzicami
- udzielanie odpowiedzi rodzicom na ich pytania
- pomoc w emocjonalnym zaakceptowaniu nowej sytuacji

efekty

- zredukowanie poziomu lęku związanego z pójściem do szkoły własnego dziecka
- zwiększenie wiedzy rodziców na temat funkcjonowania ich dziecka, jego możliwości i potrzeb
- wyposażenie rodziców w kompetencje potrzebne w procesie wspierania swojego dziecka w adaptacji w szkole

Wsparcie psychologiczne

Współpraca szkoły z poradnią

- umożliwienie rodzicom konsultacji z psychologiem, pedagogiem oraz kontaktów z poradnią psychologiczno-pedagogiczną
- realizacja zaleceń psychologów z poradni zawartych w opiniach i orzeczeniach
- wielostronny przepływ informacji pomiędzy szkołą, psychologami i pedagogami w poradni

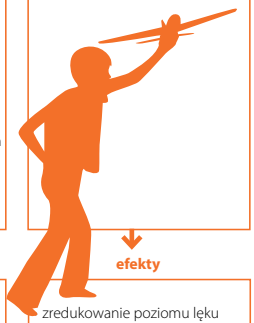

efekty

- zredukowanie poziomu lęku związanego z pójściem do szkoły własnego dziecka
- zwiększenie wiedzy rodziców na temat funkcjonowania ich dziecka, jego możliwości i potrzeb oraz możliwości uzyskania wsparcia od specjalistów w sytuacjach trudnych
- wyposażenie rodziców w kompetencje potrzebne w procesie wspierania swojego dziecka podczas adaptacji w szkole

Współdziałanie

Współpraca pracowników szkoły między sobą

- wspólne uzgodnienie programu wychowawczego szkoły
- stworzenie wzajemnej sieci wsparcia
- wielostronny przepływ informacji
- stałe doskonalenie się pracowników szkoły i dzielenie się tą wiedzą z innymi (np. podczas wewnętrznych szkoleń)
- orientacja na współpracę i działania zespołowe
- korzystanie z informacji, pomysłów, umiejętności, kompetencji innych
- otwarta, życzliwa komunikacja między dyrekcją, nauczycielami i innymi pracownikami szkoły

efekty

- spójny system nauczania i wychowania wspomagający proces adaptacji oraz rozwój dziecka na wielu płaszczyznach
- stosowanie właściwych form i metod nauczania; przygotowanie uczniów do życia we współczesnym świecie
- ogląd problemu występującego w społeczności szkolnej z wielu perspektyw jednocześnie
- usprawnienie funkcjonowania placówki m.in. w zakresie rozpoznawania i zapobiegania napotkanym problemom, trafnego odpowiadania na potrzeby swoich uczniów i rodziców

Dopasowanie

Dopasowanie infrastruktury szkoły do potrzeb dzieci sześcioletnich

- efektywnie i elastycznie dopasowana przestrzeń
- zaspokojenie ciekawości sześciolatków szkołą
- wydzielenie odrębnych stref przeznaczonych dla odpoczynku najmłodszych
- aranżacja przestrzeni, nawiązująca do miejsc, które dzieci znają przedszkole/dom
- zapewnienie komfortu pracy

efekty

- dziecko czuje się pewnie i bezpiecznie w nowym miejscu
- zapewnienie najmłodszym różnych form aktywności, takich jak: praca w grupach, zabawa, odpoczynek, swoboda w poruszaniu się po szkole dla dzieci w każdym wieku
- wyzwolenie aktywności i ciekawości poznawczej dziecka
- zachęcenie do uczenia się nowych rzeczy za pomocą nowych metod
- szkoła jest miejscem przyjaznym, dobrze kojarzonym przez uczniów i rodziców

Wysoka jakość startu szkolnego dziecka

Działania podejmowane dla zapewnienia jak najlepszego startu szkolnego dzieci sześcioletnich tworzą **system** „naczyń połączonych" **dzięki współpracy** pracowników szkoły, rodziców, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych. Ma to na celu jak najefektywniejszą adaptację dziecka w nowej sytuacji – sytuacji uczenia się szkolnego, a także zaspokojenie jego potrzeb rozwojowych. Dzięki podjętym działaniom dziecko może się optymalnie przygotować nie tylko do samego rozpoczęcia nauki (startu szkolnego), ale i całego długofalowego procesu nauki, jaki sześciolatek właśnie rozpoczyna.

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Małgorzata Fidera, Emilia Beger *Jak zrozumieć 6-latka i pomóc mu w nauce?*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Jak zrozumieć 6-latka i pomóc mu w nauce?

Małgorzata Fidera, Emilia Beger
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„Puchatek spojrzał na obydwie łapki. Wiedział, że jedna z nich jest prawa, wiedział jeszcze, że kiedy już się ustaliło, którą z nich jest prawa, to druga była lewa, ale nigdy nie wiedział jak zacząć."
Alan Alexander Milne

SZEŚCIOLATEK

Potrzeby dziecka:

Potrzeba aktywności – pragnienie bycia aktywnym, chęć bycia sprawcą działań:
- działanie w różnych obszarach przez wykonywanie zadań, poszerzanie zainteresowań
- budowanie przekonania o sobie jako sprawcy działania
- budowanie poczucia kompetencji przez działalność
- u jej podstaw leżą autonomia, wola i inicjatywa

Potrzeba autonomii – rozwija się od 2 roku życia i pełni bardzo istotną rolę w funkcjonowaniu dziecka:
- samodzielność i niezależność (nawet w najmniejszych czynnościach), chęć samodzielnej pracy, samostanowienia o sobie
- niezbędna do przyswajania nowych umiejętności i dalszego rozwoju

Potrzeba inicjatywy – rozwija się począwszy od 3 roku życia:
- kreowanie sytuacji
- chęć zmieniania rzeczywistości
- chęć bycia aktywnym i „brania losu w swoje ręce"
- pragnienie decydowania o sobie
- rozwijanie w sobie poczucia odpowiedzialności za powierzone zadanie
- zrozumienie ról panujących w społeczeństwie i mechanizmów w nim zachodzących
- współpraca z rówieśnikami i dorosłymi
- umiejętność planowania
- pragnienie ciągłego uczenia się czegoś nowego

Potrzeba kompetencji – począwszy od wieku przedszkolnego:
- pragnienie bycia kompetentnym, ekspertem w jakiejś dziedzinie
- dążenie do zdobycia uznania za wykonane zadanie
- pragnienie realizowania wszystkich zaplanowanych działań
- oczekiwanie pozytywnych rezultatów
- budowanie samooceny dziecka

NAUCZYCIELE

Pojęcia ważne dla współpracy z dzieckiem:

Strefa aktualnego rozwoju – to, co dziecko potrafi zrobić samodzielnie, bez wsparcia osoby dorosłej. Bazując na tej wiedzy można skupiać się podczas pracy na:

Strefie najbliższego rozwoju – zakresie działań wykonywanych przez dziecko z pomocą dorosłego

To, co nauczyciel może zrobić:
- obserwacja ucznia i naprowadzanie na drogę prowadzącą do rozwiązania zadania wykraczającego poza strefę aktualnego rozwoju
- poszerzanie horyzontów dziecka z wykorzystaniem własnej wiedzy i narzędzi
- wspomaganie dziecka mające na celu jego usamodzielnienie i poszerzenie autonomii
- wykorzystywanie motywacji wewnętrznej dziecka do jego rozwoju
- udzielanie informacji zwrotnych dziecku
- podtrzymywanie celowości działań dziecka
- udzielanie pomocy dostosowanej do potrzeb dziecka

Stymulacja i różnorodność form pracy podczas zajęć:
- różne formy pracy na zajęciach, np. indywidualnie, w grupie
- wykorzystywanie różnych materiałów, np. papier, liście, makaron
- zachęcanie dziecka do przejawiania inicjatywy w proponowaniu formy zajęć
- udostępnienie dziecku przestrzeni do pracy i zabawy (np. ściany w klasie na zaaranżowanie gazetki)

Komfort pracy:
- wygląd sali, w której pracują dzieci
- ustawienie stolików, aranżacja przestrzeni w klasie
- uwzględnienie dźwięków, jakie dobiegają z zewnątrz albo tych, które powstają w sali
- odpowiednia do wzrostu dziecka wysokość krzesła i stolika
- uwzględnianie ograniczeń dziecka, np. wady wzroku przez odpowiednie miejsce w klasie i odległość od tablicy/nauczyciela
- przerwy (odpowiednia liczba i długość)
- odpoczynek, czas spędzany na świeżym powietrzu
- regularne posiłki i odpowiednio dobrana dieta

RÓWIEŚNICY

Tutoring rówieśniczy – jako istotna metoda pracy:
- wspierająca i empatyczna atmosfera współdziałania
- wymiana doświadczeń z osobą podobnie spostrzegającą rzeczywistość
- możliwość proszenia o pomoc bez naruszenia poczucia własnej wartości
- nawiązanie relacji z rówieśnikiem oraz jej umocnienie
- budowanie przez dziecko–tutora poczucia kompetencji, sprawczości i satysfakcji

ZABAWA = nauka + przyjemność:
- ćwiczenie kreatywności, pomysłowości
- rozwijanie inicjatywy i poczucia wpływu na sytuację
- poznawanie zasad współpracy
- rozwój samokontroli, uczenie się przestrzegania zasad
- poznawanie świata emocji, próby ich regulacji

zabawy manipulacyjne operowanie różnymi przedmiotami, np. zabawa instrumentami, poznawanie różnych faktur

gry z regułami przestrzeganie zasad oraz dopilnowanie, aby także inni uczestnicy zabawy się do nich stosowali, np. zabawa w marynarza, w berka, w dwa ognie

zabawy tematyczne przyjmowanie ról i używanie przedmiotów w określonej funkcji, częste naśladowanie codziennych czynności, np. zabawa w sklep

Praca zespołowa – w grupie raźniej!
- uwzględnianie potrzeb innych
- dostosowanie się do wspólnie wypracowanych decyzji
- przestrzeganie reguł narzuconych w zabawie/grze
- możliwość przedstawienia swojego pomysłu – siła argumentów

RODZINA: RODZICE, RODZEŃSTWO, DZIADKOWIE

To, co mogą zrobić najbliżsi:
- pomoc w zadaniach mieszczących się w strefie najbliższego rozwoju, wspomaganie dziecka podczas rozwiązywania zadań domowych, współpraca przy zajęciach codziennych, obowiązkach
- rozwijanie umiejętności rozpoznawania, nazywania, komunikowania i radzenia sobie z emocjami własnymi i innych ludzi w różnych sytuacjach życia codziennego, np. rozmowy o odczuwanych emocjach, kształtowanie form ich wyrażania
- dbanie o wypoczynek po szkole np. spacer na świeżym powietrzu, wycieczka rowerowa, wyjście na basen

Wspomaganie rozwoju umiejętności:

JĘZYKOWO-SŁOWNIKOWYCH poprzez zabawy słowne, „To o czym myślę jest…" z zamianą ról i wskazówkami, uczenie słów bliskoznacznych przez zabawę „kto powie więcej", „Państwa-miasta", zachęcanie dziecka do definiowania różnych pojęć i zadawania pytania, jeżeli czegoś nie rozumie

PSYCHOMOTORYCZNYCH chodzenie po krawężniku, zabawa w baletnicę, naśladowanie odgłosów np. ptak robi „ćwir, ćwir", rozpoznawanie przedmiotów jednym zmysłem, np. tylko przez dotyk albo tylko przez słuch

MOTYWACYJNO-EMOCJONALNYCH poprzez zachęcanie do inicjatywy i wytrwałości w realizacji zadania, stopniowa rezygnacja ze wzmocnień zewnętrznych na rzecz wewnętrznych, uczenie radzenia sobie podczas nieobecności rodzica

SĄSIEDZI, ZNAJOMI Z NAJBLIŻSZEGO OTOCZENIA

Ważne dla dziecka jest nawiązywanie nowych znajomości z osobami w najbliższym otoczeniu. Nauczyciel może mobilizować do eksploracji poprzez różnego rodzaju zadania.

Zyski po stronie dziecka:
- **trening społecznych kompetencji** poprzez umożliwienie dziecku bliższego poznania osób np. przez rozmowę na przystanku, na placu zabaw, wspólne zabawy w sąsiedztwie, trenowanie umiejętności komunikowania się, rozmowa z rodzicami odnośnie nawiązanych nowych kontaktów
- **uczenie się inicjowania relacji społecznych** – umiejętność proszenia o pomoc, udzielania informacji
- **socjalizacja zasad moralnych** nazywanie, wyrażanie i zaspokajanie własnych potrzeb w sposób akceptowany społecznie, np. formy zachowania przy obcych osobach, komentowanie różnych sytuacji przy dorosłych, możliwość i stosowność werbalizowania swoich myśli i opinii

ZADANIE DOMOWE

Nauczyciel może wykorzystać wszystkie te obszary m.in. w propozycjach zadań domowych. Warto zwrócić uwagę, aby były one twórcze, wymagały współpracy i umiejętności komunikowania się oraz łączyły doświadczenia dziecka i osób z najbliższego otoczenia.

Do przemyślenia: propozycje ćwiczeń łączących powyższe obszary

- Mały ekspert: dziecko ma za zadanie wytłumaczyć zasady korzystania z komputera swoim dziadkom/pradziadkom i wspólnie z nimi napisać zaproszenie na Dzień Wiosny
- Zasianie w domowym ogródku rzeżuchy lub innych warzyw i pielęgnowanie ich wraz z rodzeństwem
- Poszukiwacze skarbów – podczas spaceru z rodzicami pozbieranie liści, kasztanów, kamieni, itp. Następnie w klasie porównanie w grupach swoich skarbów
- Mały malarz – poproszenie ulubionego sąsiada/sąsiadkę, aby stał się rzeźbą, którą dziecko narysuje
- Wspólne lepienie z plasteliny – każdy z członków rodziny lepi własną postać
- Przeprowadzenie wywiadu z sąsiadką odnośnie najciekawszych miejsc w okolicy. Następnie prezentacja w klasie
- Przeprowadzenie wywiadu z rodzicami na temat ich ulubionych zabaw z dzieciństwa, a następnie zademonstrowanie ich klasie. Zadanie zakończone wspólną zabawą
- Narysowanie komiksu i opowiedzenie historyjki dziadkowi/babci

LITERATURA: Appelt, K., Matejczuk, J. (2013). *Tutoring rówieśniczy, czyli stara metoda na nowo odkrywana*. Psychologia w Szkole, 5, 21-30. Brzezińska, A. I., Bątkowski, M., Kaczmarska, D., Włodarczyk, A., Zamęcka, N. (2011). *Zabawa, czyli co i po co? O roli zabaw i zabawek w przygotowaniu do dorosłego życia*. W: *Świat lat dziecięcych … Jak kręcą nas zabawki?* (s. 33-63). Brzezińska, A.I., Appelt, K., Ziółkowska, B. (2010). *Psychologia rozwoju człowieka*. W: D. Doliński, J. Strelau (red.). *Psychologia akademicka podręcznik* (t. 2., s. 95–290) .Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. Erikson, E. H. (1997). *Osiem okresów w życiu człowieka*. W: E. H. Erikson , *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis. Erikson, E. H. (2004). *Inicjatywa a poczucie winy*. W: E. H. Erikson, *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo. Szczukiewicz, P. (1998). *Rozwój psychospołeczny a tożsamość*. Lublin: Wydawnictwo UMCS. Wygotski, L. S. (2002). *Problem wieku rozwojowego*. W: L. S. Wygotski, *Wybrane prace psychologiczne II: dzieciństwo i dorastanie*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo.

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Piotr Garbowski, Małgorzata Suckiel, Paulina Śniecikowska *Co może zrobić dorosły, aby oswoić dziecko ze szkołą?*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Co może zrobić dorosły, aby oswoić dziecko ze szkołą?

Piotr Garbowski, Małgorzata Suckiel,
Paulina Śniecikowska
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„– Proszę Cię oswój mnie – powiedział.
– Bardzo chętnie – powiedział
Mały Książę (…).
– A jak się to robi?
– Trzeba być bardzo CIERPLIWYM."

Antoine'a de Saint-Exupéry'ego *Mały Książę*

Co to oznacza „oswoić dziecko ze szkołą"?

- **Zaznajomić** dzieci i rodziców z zasadami panującymi w klasie/szkole i prawami, oraz obowiązkami ucznia
- **Zapoznać** z instytucją szkoły, z wychowawcą, z rówieśnikami w klasie, w świetlicy, w stołówce
- **Ułatwić adaptację** w nowej roli, w nowych warunkach, do nowych obowiązków
- **Pomóc opanować** nowy porządek, reguły, nowe kompetencje
- **Stopniowo przyzwyczajać** do nowej sytuacji, do odmiennego sposobu działania

Dziecko rozpoczynające naukę w szkole staje w obliczu nowej sytuacji, która może być dla niego bez odpowiedniego przygotowania przeciążająca ⟷ To dorośli mają największy wpływ na to, w jaki sposób dziecko wkroczy w ważny dla niego okres szkolny. Mają wpływ na wykształcenie się kompetencji oraz są źródłem wiedzy o otaczającym świecie

Przykłady działań ze strony dorosłych

	Dom	Przedszkole	Szkoła
UCZENIE SAMODZIELNOŚCI Dorośli z otoczenia dziecka powinni zachęcać je do podejmowania aktywności, która będzie sprzyjała rozwojowi samodzielności.	Opiekunowie powinni pozwalać, umożliwiać, a nawet zachęcać dziecko do samodzielnej aktywności. Może to być na przykład: noc spędzona u dziadków, kolegów; wycieczka pod opieką innego opiekuna; zadbanie o nakrycie stołu bez nadmiernej kontroli.	Nauczyciel wychowania przedszkolnego wprowadza system dyżurów, w których zadania są dostosowane do możliwości dzieci. Na przykład: odpowiedzialność za pilnowanie porządku, pomoc w podlewaniu kwiatów.	Wychowawca dba o rozwój samodzielności poprzez stopniowe zwiększanie obowiązków znanych dziecku (np. podlewanie kwiatów) oraz stopniowe wdrażanie tych, z którymi dziecko mogło nie mieć styczności (np. ścieranie tablicy).
ZAPOZNANIE ZE SZKOŁĄ Dorośli z otoczenia dziecka powinni zapoznać dziecko z budynkiem szkoły, instytucją (prawa i obowiązki ucznia), aby ułatwić mu zaaklimatyzowanie się w nowym dla niego środowisku.	Opiekun na przykład w ramach spaceru może zabrać dziecko do szkoły, w której rozpocznie ono swoją przygodę z edukacją. Warto pokazać dziecku budynek szkoły, boisko, wejść z dzieckiem do szkoły, przejść się po korytarzu, rozmawiać o szkole.	Opiekun wychowania przedszkolnego może zorganizować wycieczkę do szkoły w porozumieniu z dyrekcją, rozmawiać z dziećmi o szkole. Dobrze byłoby, gdyby przewodnikiem był i nauczyciel szkolny i uczeń starszej klasy.	Wychowawca w ciągu pierwszych dni sam zapoznaje dzieci ze szkołą. Pokazuje ważne punkty – toalety, stołówkę, świetlicę, gabinet dyrektora, gabinet pani pielęgniarki i psychologa/ pedagoga. Zapoznaje dzieci z prawami i obowiązkami ucznia, przedstawiając je w sposób przystępny i w pełni dla nich zrozumiały.
ZABAWA Zabawa jest ważną aktywnością w życiu dziecka. Poprzez zabawę uczy się, łatwiej nabywa nowe kompetencje, poznaje nowe role społeczne oraz nawiązuje relacje z rówieśnikami. Lista możliwości, jak wykorzystać zabawę w toku nauki, ograniczona jest jedynie wyobraźnią dorosłego!	**ZABAWA W SZKOŁĘ** Warto pobawić się z dzieckiem w szkołę. Pomoże to dziecku zrozumieć, co będzie się działo w szkole, jak przebiega lekcja, co się podczas niej może dziać. Możemy bawić się na różne sposoby, ponieważ dziecko jest w stanie wejść w różne role. Na przykład: w przebieg lekcji – dziecko jako uczeń, opiekun jako nauczyciel, bądź odwrotnie; w odrabianie lekcji, w przerwę, w wychowanie fizyczne czy w dyżurowanie.		**ZABAWA W SZKOLE** Ważne jest, aby wdrażać zabawę w tok nauczania poprzez wykorzystywanie przestrzeni fizycznej. Sześciolatek potrafi bawić się „na niby", dlatego nauczyciel może wykorzystać dywan znajdujący się w klasie, aby zabrać dzieci w podróż do różnych zakątków Polski – z „latającego dywanu" nauka o Polsce będzie bardziej atrakcyjna.
STWARZANIE MOŻLIWOŚCI POZNANIA INNYCH DZIECI Rozbudowując kontakty z innymi ludźmi ułatwiamy dziecku nawiązywanie współpracy w nowym środowisku, jakim jest szkoła. Możemy rozpatrywać rozwój społeczny na dwóch poziomach: (1) przynależność do grupy oraz (2) tworzenie grupy.	Ważne jest, aby stwarzać dziecku wiele okazji do poznawania innych ludzi. Warto, aby dzieci miały rozbudowaną siatkę kontaktów społecznych, ponieważ przygotuje je to do odnalezienia się w nowej sytuacji, wśród wielu, często nieznajomych mu osób. Dziecko, które posiada wiele doświadczeń w kontaktach interpersonalnych, z dużym prawdopodobieństwem będzie łatwiej utożsamiać się z grupą oraz będzie miało poczucie, że również tworzy tę grupę. Dorośli powinni podkreślać, że te kompetencje są ważne. Dorośli powinni stwarzać okazję i odpowiednią atmosferę do integracji z innymi dziećmi/w grupie/w klasie. Należy na ten aspekt zwrócić szczególną uwagę w przypadku dzieci, które na co dzień nie mają okazji do nawiązywania wielu kontaktów.		
BUDOWANIE POCZUCIA WŁASNEJ PREZESTRZENI Dorośli z otoczenia dziecka powinni pomagać w budowaniu poczucia własnej przestrzeni przy jednoczesnym poszerzaniu autonomii, aby dziecko potrafiło odnaleźć swoje miejsce w przestrzeni takiej, jak klasa.	Warto zorganizować dziecku w domu jego „własną" przestrzeń (np. zamknięty karton, szuflada), w której będzie trzymało wybrane samodzielnie przybory szkolne.	Warto już w przedszkolu budować poczucie przynależności, na przykład poprzez zachęcanie do dbania o swoją półkę na buty, czy o wspólną z innymi półkę z kredkami.	Warto zorganizować na przykład szufladę, półkę, haczyk z workiem odrębne dla każdego dziecka i przeznaczyć jedną lekcję na oznaczanie „swojej przestrzeni". Niech dziecko ma poczucie, że przynależy do klasy jako grupy oraz że ma miejsce w fizycznej przestrzeni klasy. Warto wyjść z inicjatywą zaangażowania w to opiekunów.
CELEBRACJA PIERWSZEGO DNIA SZKOŁY Dorośli z otoczenia dziecka będąc z nim w tym ważnym dniu pomagają mu zrozumieć wagę sytuacji z jednoczesnym poczuciem bezpiecznego wejścia w nową sytuację.	Warto podkreślić ważność pierwszego dnia szkoły. Dzień wcześniej można wraz z dzieckiem przygotować eleganckie ubranie, zapytać dziecka, jak się czuje jako przyszły pierwszoklasista oraz powiedzieć mu, jak sami czujemy się w tej sytuacji. Po uroczystościach w szkole można zorganizować dziecku atrakcje, na przykład zabrać je do kawiarni, do kina czy do zoo lub na wspólną zabawę z innymi pierwszoklasistami.	Warto podkreślić znaczenie ostatniego dnia w przedszkolu. Niech dzieci czują, że kończą pewien etap i wkraczają w nowy – równie ciekawy, interesujący i intrygujący, ale i bezpieczny. Ważne jest rozbudzanie w dziecku pozytywnych emocji, szczególnie poczucia dumy z racji zostania pierwszoklasistą.	Warto zorganizować spotkanie dla dzieci i ich rodziców, żeby nawiązać relację i pokazać dzieciom, że również dla dorosłych jest to ważne wydarzenie.
POZYTYWNE NASTAWIENIE DZIECKA DO SZKOŁY Budując pozytywne nastawienie minimalizujemy potencjalne trudności i wynikające z nich negatywne konsekwencje.	Warto pamiętać, że dziecko widzi, słyszy i zapamiętuje informacje. Dlatego ważne jest, aby dorośli zwracali uwagę na to, co mówią na temat szkoły w obecności dziecka. Jeżeli wypowiadamy się negatywnie, wyrażamy frustrację dotyczącą posłania dziecka do szkoły ryzykujemy, że nasze dziecko może odczuwać lęk, niechęć do szkoły lub brak poczucia obowiązku uczęszczania do niej.	Warto , aby nauczyciel wychowania przedszkolnego miał poczucie, że istotne jest podkreślanie ważności przejścia przedszkolaka do pierwszej klasy w połączeniu ze wzbudzaniem pozytywnych emocji.	Ważne jest przyjęcie dzieci z otwartą postawą, ciekawością i akceptacją względem nich. Wychowawca powinien podkreślać, że uczniowie są dla niego ważni, że dostrzega ich zasoby, które potrafi wykorzystywać oraz pokazuje dzieciom, że cieszy go wspólna praca.

KONSEKWENCJE OSWOJENIA DZIECKA ZE SZKOŁĄ

- Dzieci chętnie będą chodzić do szkoły
- Z mniejszym prawdopodobieństwem będą występowały postawy lękowe
- Z większą łatwością będą przestrzegały zasad i reguł panujących w szkole
- Znacznie łatwiej będzie im się integrować z grupą
- Większe prawdopodobieństwo utrzymania trwałej, pozytywnej samooceny
- Silniejsze poczucie przynależności do grupy
- Dzieci mogą wychodzić częściej z inicjatywą
- Dzieci nie boją się samodzielnych działań
- Dzieci nie będą bały się współpracować z innymi dziećmi i w dużym stopniu współpraca ta będzie owocna
- Dzieci nie będą bały się wchodzić w interakcje z dorosłymi

Aby oswoić dziecko ze szkołą, przede wszystkim musimy być cierpliwi, bo oswajanie to proces. Musimy poczekać na rezultaty

Proces oswajania dziecka ze szkołą może zmniejszyć ryzyko pojawienia się negatywnych reakcji emocjonalnych i fizjologicznych w sytuacji rozpoczęcia nauki w szkole

Literatura: Appelt, K. (2004). *Wiek szkolny. Jak rozpoznać potencjał dziecka?* W: A. I. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka* (259 – 301). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne – Kielar-Turska, M. (2011). *Średnie dzieciństwo. Wiek przedszkolny*. W: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka* (s. 83 – 121). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Anna Kłobukowska, Katarzyna Wicher *Sześciolatek sześciolatkowi nierówny!*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Sześciolatek sześciolatkowi nierówny!

Anna Kłobukowska, Katarzyna Wicher
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Rozwój sześciolatków należy postrzegać w kategoriach PROCESU. Oznacza to, że w życiu dzieci następują dynamiczne zmiany, a nabywanie określonych umiejętności u każdego z nich przebiega trochę inaczej – różne kompetencje mogą pojawiać się w trochę innym momencie (wcześniej bądź później). **Cel, do którego dążą, jest ten sam, ale czas, w którym do niego dotrą, jest inny (metafora biegu przełajowego).**

	Wiek przedszkolny	SZEŚCIOLATKI	Młodszy wiek szkolny
Procesy poznawcze	Uwaga mimowolna , trudności z koncentracją uwagi przez dłuższy czas		Zwiększenie zakresu i czasu trwania uwagi dowolnej, zależnej od woli
	Brak lub niewielki udział strategii pamięciowych, pre-strategie pamięciowe		Większa zdolność do stosowania indywidualnych strategii pamięciowych
	Trudności w planowaniu własnych działań, refleksji nad własnym zachowaniem		Większa zdolność do tworzenia planów, zastanawiania się nad własnym zachowaniem
	Myślenie oparte na intuicji		Rozwijanie myślenia logicznego
	Egocentryzm poznawczy, trudność z przyjęciem innego niż własny punktu widzenia		Wzrasta zdolność do uwzględniania różnych punktów widzenia
Emocje	Emocjonalny stosunek do samego siebie		Wyższy poziom refleksji nad emocjami
	Trudności w regulacji własnych emocji, niska efektywność kontroli emocjonalnej		Wyższy poziom regulacji własnych emocji, coraz sprawniejsza kontrola emocji
	Trudności w rozpoznawaniu i rozumieniu emocji innych osób		Wzrasta rozpoznawanie i rozumienie emocji innych osób
Zabawa	Fantazjowanie, wymyślanie różnych zabaw samemu i z innymi dziećmi		Zabawa z rówieśnikami, wspólne wymyślanie z nimi zabaw, gry z regułami
Kompetencje społeczne	Trudność w przestrzeganiu zasad postępowania, umów z nauczycielami i reguł grupowych		Większa znajomość reguł i gotowość do ich przestrzegania
	Rówieśnicy nie odgrywają tak znaczącej roli w dokonywanych ocenach i samoocenie		Opinia rówieśników jest coraz ważniejsza

W niektórych obszarach **sześciolatek** może znacznie **przewyższać** swoich rówieśników, natomiast inne umiejętności mogą mu jeszcze sprawiać duży **problem**. Dodatkowo, dzieci będą **różnić się** nie tylko posiadanymi już kompetencjami, umiejętnościami (strefa aktualnego rozwoju), ale także tymi, które są dopiero w zalążku, które dopiero się tworzą, do których potrzebują jeszcze pomocy i wsparcia dorosłego (strefa najbliższego rozwoju).

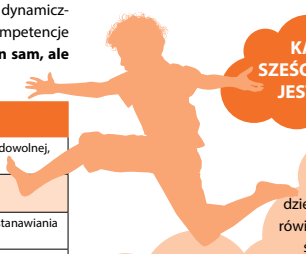

Staś jest bardzo towarzyskim dzieckiem, lubi bawić się razem ze swoimi rówieśnikami, jest opiekuńczy i najlepiej na świecie potrafi pocieszyć smutnego kolegę lub koleżankę.

Zosia najbardziej lubi tworzyć kolorowe ubranka dla swoich lalek, ciągle wpadają jej do głowy nowe pomysły, czasami sprawia jej trudność skupienie się i dokończenie realizacji jednego pomysłu.

Filip potrafi już dużo rzeczy zrobić zupełnie samodzielnie – ubrać się, zawiązać buty czy obsługiwać komputer. Ostatnio z pomocą taty zrobił pyszne ciastka owsiane. W przyszłości chce zostać kucharzem.

Nauczycielu, pamiętaj!

Różnice między dziećmi:

- nie należy ich traktować jako czegoś złego, co utrudnia pracę w klasie i realizację programu edukacyjnego
- zróżnicowanie w klasie to szansa rozwoju dla uczniów
- wynikają z naturalnych prawidłowości rozwojowych

Rozwijające się obszary:

- to potencjał wymagający wsparcia, a nie deficyty oznaczające brak gotowości do rozpoczęcia nauki w szkole
- większość kompetencji związanych z prawidłowym funkcjonowaniem w środowisku szkolnym dziecka dopiero się rozwija, 6-latek potrafi już bardzo dużo w porównaniu z dzieckiem 3- 4-letnim, ale znacznie mniej niż dziecko 9- 10-letnie

Jak wspierać?

- nauczyciel powinien budować w dzieciach poczucie kompetencji i wspierać je w tych obszarach, które nie są jeszcze dobrze wykształcone – koncentrować się na ich mocnych stronach, jednocześnie uwzględniając ograniczenia, jakie wynikają z ich słabszych stron i nad nimi stopniowo pracować
- środowisko szkolne gotowe na przyjęcie dziecka wierzy w jego możliwości i wie, jak dużo zależy od właściwej atmosfery panującej w klasie i w szkole. Klimat wzajemnej pomocy i wrażliwości na potrzeby nowych 6-letnich uczniów tworzy podwaliny zrównoważonego rozwoju i adekwatnej samooceny

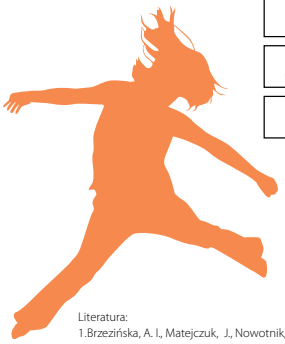

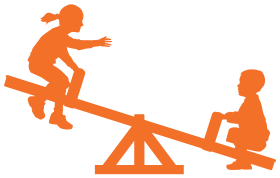

Literatura:
1. Brzezińska, A. I., Matejczuk, J., Nowotnik, A. (2012). *Wspomaganie rozwoju dzieci 5 – 7 letnich a ich gotowość do radzenia sobie z wymaganiami szkoły*. Edukacja, 1 (117), 7–22.
2. Kłobukowska, A., Wicher, K. (2014). *Psychologiczny wizerunek dziecka u progu szkoły*. W: A. I. Brzezińska, J. Matejczuk, P. Jankowski, M. Rękosiewicz (red.), *Sześciolatki w szkole: rozwój i wspomaganie rozwoju* (s. 77–98). Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
3. Prezentacja multimedialna: *Przedszkole – tu się rozwija świat*, autorzy: A. I. Brzezińska., K. Appelt, S. Jabłoński, J. Matejczuk, B. Ziółkowska, J. Wojciechowska, Zakład Psychologii Socjalizacji i Wspomagania Rozwoju, Instytut Psychologii UAM.

Plakat przygotowany na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Katarzyna Meissner, Monika Małys *Wrażliwy opiekun, uważny obserwator, mądry koordynator – – nauczyciel sześciolatków w szkole*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Katarzyna Meissner, Monika Małys
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wrażliwy opiekun, uważny obserwator, mądry koordynator – nauczyciel sześciolatków w szkole

Tutoring opiekuńczy

Kształtuje w nauczycielu:
- umiejętność dialogu z zachowaniem szacunku dla drugiej osoby
- kompetencje nawiązywania i budowania dobrych relacji międzyludzkich, planowanie i poszukiwanie rozwiązań
- elastyczność w realizacji planów, użyteczną w klasie zróżnicowanej pod względem wieku
- zachowanie własnej autentyczności w profesjonalnym realizowaniu zadań, bycie konsekwentnym, a zarazem elastycznym (dostosowanie się do możliwości sześciolatków)
- systematyczność, wyczuwanie i stawianie granic
- pełnienie funkcji rzecznika sześciolatka w szkole
- wyznaczanie granic swojej odpowiedzialności za dziecko poprzez współpracę z nim i jego rodzicami

Kształtuje w sześciolatku:
- samodzielność i odpowiedzialność
- radość czerpaną z rozwoju
- systematyczność, samodyscyplinę
- zdolność do podejmowania decyzji
- samoakceptację i poczucie własnej wartości
- otwartość i życzliwość dla innych i ich poglądów oraz wzrost zaufania
- odwagę w głoszeniu własnych pomysłów i poglądów

Systematyczne współdziałanie dwóch najbliższych dziecku środowisk (rodzinnego i szkolnego) **to podstawowy warunek jego pomyślnego rozwoju.**

Tutoring rozwojowy
- forma edukacji oparta na **bezpośrednim** oraz **indywidualnym** kontakcie tutora z uczniem
- uwzględnia godność nauczyciela i podopiecznego
- wzmacnia poszukiwania ucznia, któremu towarzyszy tutor: mądry nauczyciel, służący radą i wyznaczający szlak poszukiwań

Wsparcie dla rodziców:
- **koordynowanie pracy między szkołą a rodziną** – dzielenie się spostrzeżeniami dotyczącymi sześciolatka – uwspólnienie wizji wychowawczej i metod prowadzących do realizacji celów
- **motywowanie i zwiększanie zaangażowania rodziców w rozwój dziecka** – rodzice są odpowiedzialni za wychowanie dziecka, więc niezmiernie ważne są ich spostrzeżenia, pomysły
- doradzanie rodzicom – **odpowiadanie na pytania i wątpliwości**, które związane są wychowaniem dziecka i jego nauczaniem w klasie pierwszej – uwspólnienie zakresu działań wspomagających rozwój dziecka
- kontakt z rodzicami polegający na **wymianie informacji o postępach i trudnościach dziecka** – stałe monitorowanie postępów, diagnoza trudności
- zwrócenie uwagi rodziców na możliwość konsultacji ze specjalistami (np. logopedami), organizowanie spotkań rodziców – zapoznawanie ich z prawidłowościami rozwojowymi dzieci, z nowoczesnymi środkami i technikami uczenia się, ma to na celu **poprawę efektywności oddziaływań wychowawczych oraz wyrównanie zróżnicowanego poziomu umiejętności dzieci w klasie pierwszej**

Praca nauczyciela w klasie sześciolatków to:
- stosowanie **zasady „wycofującej się pomocy"** – pozwala na samodzielność dzieci
- poznawanie **indywidualnych potrzeb, zdolności i trudności dzieci** oraz tworzenie klimatu przyjaznego dla rozwoju sześciolatka
- proponowanie zadań, które wymagają **pracy w zespołach** – zmiana ich składu i organizacji pracy w zależności od zadania i umiejętności dzieci
- **szansa uzupełnienia braków i ćwiczenia umiejętności** – nauczyciel nie pogania, nie porównuje z innymi, zachęca do tutoringu rówieśniczego
- **rozwijanie zainteresowań i uzdolnień** – rozmowy z dziećmi o ich postępach, różne formy eksponowania osiągnięć
- **dopasowanie formy pomocy do konkretnej sytuacji** – można udzielić informacji, pokazać sposób wykonania czynności, udzielić wsparcia emocjonalnego
- **wyrównanie** zróżnicowanego poziomu zdolności dzieci w klasie pierwszej

„Być tutorem to słuchać – wspierać – rozumieć"

Cel tutoringu: dostrzec talent i rozwinąć potencjał

NAUCZYCIELU WARTO, ABYŚ PAMIĘTAŁ:
- być cierpliwym, rozsądnym, opanowanym
- pobudzać do działania, kreatywnego myślenia, wiary we własne siły
- cieszyć się z osiągnięć swoich podopiecznych
- być mediatorem – pośredniczyć między szkołą, domem, środowiskiem lokalnym
- dążyć do kompromisu – być partnerem dziecka w pokonywaniu trudności i wykazywać się empatią, gdy pojawią się problemy
- uczyć wrażliwości i właściwej kultury zachowania w każdej sytuacji
- dawać dziecku szansę poprawy, ukazywać drogi dojścia ku dobremu i ku zmianie
- być wzorem i przykładem postępowania dla dziecka
- być przygotowanym i zaakceptować fakt, iż praca może nieść niekiedy rozczarowanie i trud

Efektywna współpraca szkoły i rodziców przekłada się na:
- zadowolenie dziecka z realizowania przez nie nowej roli – ucznia
- zadowolenie rodziców z tego, że dziecko dobrze sobie radzi
- postępy – nawet jeśli z początku wymagało to większego zaangażowania obu stron
- zadowolenie nauczycieli z efektów swojej pracy, radość dzieci i uznanie ze strony ich rodziców

Jeśli ktoś chce nauczyć Johna matematyki, musi znać matematykę i Johna

Tutorze, pamiętaj!
- **Słuchanie** ma pierwszeństwo przed mówieniem
- **Rozumienie** ma pierwszeństwo przed osądzaniem
- **Dzielenie się** ma pierwszeństwo przed pouczaniem

Tutoring to proces składający się z pięciu etapów:

1	2	3	4	5
Poznanie podopiecznego: budowanie relacji (nawiązanie kontaktu służącego współpracy)	**Odkrywanie potrzeb rozwojowych i wyznaczanie celów**: odkrycie, co należy zmienić oraz wzmocnienie gotowości do zmiany	**Planowanie indywidualnego planu rozwoju**: określenie, jak ta zmiana ma się dokonać	**Realizacja planu rozwoju**: pomoc podczas dokonywanej zmiany	**Podsumowanie współpracy:** wyciągnięcie wniosków oraz informowanie dziecka o czynionych postępach

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
IBE entuzjaści edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Katarzyna Wiecheć, Paulina Śniegula *Wędka, a nie ryba czyli nauka samodzielnego zdobywania wiedzy*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

Wędka, a nie ryba czyli nauka samodzielnego zdobywania wiedzy

Paulina Śniegula, Katarzyna Wiecheć
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„Jeśli dasz człowiekowi rybę, nakarmisz go na jeden dzień. Jeśli nauczysz go łowić ryby, nakarmisz go na całe życie." – Konfucjusz

Ryba a wędka, czyli o dwóch tradycjach uczenia

Ryba – kształcenie przygotowawcze

- sztywny podział na okres przeznaczony na naukę i na korzystanie z niej
- edukacja szkolna ma przede wszystkim przygotować do pracy
- uczenie jako gromadzenie informacji
- niekwestionowany autorytet nauczyciela jako źródła wiedzy

Wędka – kształcenie ustawiczne

- uczenie się przez całe życie
- istotą nauczania lepsze rozumienie siebie i świata
- szkoła nie jest w stanie w pełni przygotować do dorosłego życia, które wymaga samodzielnego, odpowiedzialnego myślenia i działania
- **zadaniem szkoły jest kierowanie uczeniem się i nauka samoregulacji w uczeniu się**

PO CO SAMODZIELNA NAUKA?

- natłok informacji – niezbędna umiejętność samodzielnej selekcji danych
- duże szanse i możliwości rozwoju → pod warunkiem aktywnej postawy w kierowaniu własną przyszłością
- nowe technologie – konieczność samodzielnego rozwijania różnych kompetencji technicznych (np. obsługa tabletu, smartfonu) oraz gotowość do poznawania nowości technicznych
- szybka dezaktualizacja oraz przyrost nowej wiedzy – konieczność nauki przez całe życie
- ciągłe zmiany – konieczność bycia elastycznym, którą zapewnia stała orientacja w wymaganiach otoczenia oraz umiejętność sprostania im
- dostarczenie wiedzy pozwala na poradzenie sobie „tu i teraz" → umiejętność samodzielnej regulacji nauki pozwala na gotowość do dostosowywania się do zmieniających się wymagań

NIE WIEMY DO JAKIEJ PRZYSZŁOŚCI PRZYGOTOWUJEMY DZIECI I JAKA WIEDZA BĘDZIE IM WTEDY NIEZBĘDNA → WAŻNE WIĘC, ABY WYPOSAŻYĆ JE W TAKIE KOMPETENCJE, DZIĘKI KTÓRYM BĘDĄ POTRAFIŁY PORADZIĆ SOBIE SAME W RÓŻNYCH WARUNKACH

Opracowanie własne na podstawie: Giddens, 2007

SAMOREGULACJA W UCZENIU SIĘ

To uczenie oparte na metapoznaniu (myśleniu o myśleniu), strategiach działania (planowaniu, monitorowaniu, wzbudzaniu motywacji) oraz ocenie własnych postępów.
„Samoregulacja" opisuje proces przejęcia kontroli nad oceną własnej nauki oraz zachowania.

Źródło: Butler, Winne, 1995, Lončarić, 2011

Zanim zaczną łowić – czyli jakie kompetencje są istotne dla nauki samoregulacji w uczeniu się i jak je kształtować u dzieci w wieku 6-7 lat

Strategie uczenia się – „wszelkie sposoby, jakie uczący się stosują, aby wykonać zadanie polegające na uczeniu się"

• wykorzystanie zabaw, gier i zadań wymagających, np. czekania na swoją kolej, powstrzymywania się od działania • piosenki, rymowanki, np. z podziałem na role • uczenie hamowania reakcji poprzez wskazówki i instrukcje – „poczekaj na swoją kolej", „wszyscy razem", „zatrzymaj się"	HAMOWANIE REAKCJI	• rozmawianie o emocjach – jakie są emocje, jak się wtedy czujemy, co robimy • zabawa dotyczące emocji – pokazywanie i zgadywanie emocji, omawianie uczuć bohaterów bajkowych, zgadywanie emocji postaci ze zdjęć (np. z gazet)
	KONTROLA WŁASNYCH EMOCJI	
• organizowanie ciekawych zabaw, które same będą skupiały uwagę dziecka • zabawy typu puzzle, szukanie ukrytych obiektów na rysunku, gry oparte na opowieści (ciekawa historia i do niej zadawane pytania), gry pamięciowe	KONCENTRACJA UWAGI	
	GOTOWOŚĆ DO POŚWIĘCEŃ NA RZECZ NADRZĘDNEGO CELU	• praca w parach i grupach: (częste zmiany liczebności grup, pozwolenie na samodzielny wybór grup, ale i dobieranie w sposób losowy np. odliczanie, losowanie karteczek, piłeczek, chusteczek)
• krótkie, jasne polecenia • piosenki, rymowanki związane z daną czynnością • omawianie czynności przed rozpoczęciem pracy (Zanim zaczniemy ... to będziemy robić…)	PAMIĘĆ ROBOCZA	• wspólne przypominanie i planowanie działań – Będziemy robić… więc potrzebujemy…
	USTANAWIANIE CELU I PLANOWANIE DZIAŁAŃ	• wprowadzenie rutynowych elementów dnia • oznaczanie czynności rysunkami lub symbolami
• kształtowanie nastawienia na proces, a nie efekt z uwzględnieniem konkretnych sytuacji problemowych – „Jeżeli nie umiem rozwiązać zadania to proszę o pomoc kolegę/nauczyciela", „Jeżeli rozprasza mnie dźwięk na dworze to robię…" • przygotowanie zadań tak, aby dziecko mogło samo zadecydować o kolejności wykonywania	INICJOWANIE I PODTRZYMYWANIE DZIAŁAŃ	• kształtowanie nawyku sprzątania po zakończonej pracy • ustalenie wspólnego miejsca, na które należy odnosić użyte zabawki, gry, przedmioty, przybory • zachęcanie do cichego mówienia do siebie • utworzenie półeczki, kartonika z pracami/przyborami dla każdego dziecka • zwracanie uwagi na porządek i wydłużanie się czasu pracy, gdy go nie ma (przez długie szukanie potrzebnych rzeczy)
	ORGANIZACJA DZIAŁAŃ W PRZESTRZENI	
• zawieszenie zegara z różnymi oznaczeniami czynności • częste odnoszenie się do zegara i czasu, • omawianie z dziećmi sytuacji, w których nie zdążyliśmy skończyć zadania (dlaczego? za mało czasu? za późno zaczęliśmy?) i zwrócenie uwagi na zadania, które udało się ukończyć – „to poszło nam szybko, bo …"	ORGANIZACJA DZIAŁAŃ W CZASIE	• wykonanie pracy za pomocą niestandardowych przyborów lub ograniczonej ich ilości • częste mieszanie grup i par
	ELASTYCZNOŚĆ DZIAŁANIA	

KOMPETENCJE METAPOZNAWCZE, SAMOREGULACJA

Źródło: Brzezińska, Matejczuk, Nowotnik, 2012, Wieber, von Suchodoletz, Heikamp, Trommsdorff, Gollwitzer, 2011 r.

NAUKA ŁOWIENIA – Jaka ma być wędka?

STRATEGIE POZNAWCZE
Wykorzystywane do przetwarzania materiału, którego chcemy się nauczyć

Strategia powtarzania
Najniższe zaangażowanie, poznawcze-bardzo przydatne jako wstęp do dalszych etapów nauki oraz jako element utrwalający

PRZYKŁADY
- recytowanie
- przepisywanie
- podkreślanie

Strategia elaboracji (opracowywania)
Przetwarzanie ponad poziom dosłowny

- mnemotechniki
- wyobrażenia
- opis własnymi słowami
- streszczanie

Strategia organizowania
Największa aktywność poznawcza. Przetwarzanie znaczeniowe, wymagające zrozumienia

- grupowanie
- plany
- mapy pojęciowe

STRATEGIE METAPOZNAWCZE
Pozwalają na efektywne stosowanie strategii poznawczych. Jest to „myślenie o uczeniu się"

Strategia planowania
Dokładne i realistyczne określanie celów i sposobów ich osiągnięcia

PRZYKŁADY
- przeglądanie zadań domowych
- ocena czasu potrzebnego na naukę

Strategia monitorowania
Uruchamiana jest w trakcie nauki, sprawdzanie „jak idzie nauka"

- kontrola czasu w trakcie sprawdzianu
- kierowanie uwagą w trakcie uczenia się

Strategia regulacji
Dokonywanie zmian, gdy nauka nie toczy się w wyznaczonym kierunku

- dopytywanie nauczyciela
- robienie przerw w odpowiednim momencie

Strategia oceny własnego uczenia się
Sprawdzanie, czy zamierzony cel został osiągnięty

- uruchamianie ponownie strategii planowania lub monitorowania, gdy cel nie został osiągnięty

STRATEGIE ZARZĄDZANIA ZASOBAMI
Polegają na organizowaniu warunków zewnętrznych i wewnętrznych

Zarządzanie czasem

PRZYKŁADY
- nieprzyjmowanie na siebie nadmiaru obowiązków
- robienie jednej rzeczy na raz

Zarządzanie innymi ludźmi

- wspólna praca, która motywuje
- praca w grupach

Zarządzanie otoczeniem zewnętrznym

- nauka w przeznaczonym do tego miejscu, odpowiednio zorganizowanym
- odpowiednia temperatura pomieszczenia

MOTYWACJA

W procesie kształtowania samoregulacji w uczeniu się niezwykle ważne jest wzbudzanie w uczniu motywacji wewnętrznej, czyli takiej, której źródło znajduje w samym człowieku. Uczeń z wewnętrzną motywacją podejmuje działania, ponieważ tego chce. Taka motywacja jest mniej podatna na czynniki zewnętrzne, a dzięki temu trudno ją osłabić.

Źródło: Ledzińska, Czerniawska, 2011

=SUKCES

Czego nie robić u dzieci w tym wieku:

- nie zawstydzać
- nie ośmieszać
- nie poganiać
- nie porównywać dzieci ze sobą
- nie stawiać dziecka za wzór dla innych
- nie wyciszać, gdy pracują w grupie
- nie uruchamiać rywalizacji
- nie stosować długich poleceń

Jak nauczyciel może wspomagać naukę samoregulacji?

- modelowanie uczenia się
- uczenie uczenia się
- dzielenie się pasjami
- pokazywanie, że uczenie się przez całe życie pomaga zmieniać się na lepsze
- motywowanie
- prowokowanie uczniów do samodzielności

Źródło: Ledzińska, Czerniawska, 2011

Literatura: Butler, D. L., Winne, P. H. (1995). Feedback and self-regulated learning: A theoretical synthesis. *Review of Educational Research, 65*, 245-281; Brzezińska, A. I., Matejczuk, J., Nowotnik, A. (2012). Wspomaganie rozwoju dzieci 5-7 letnich a ich gotowość do radzenia sobie z wyzwaniami szkoły. *Edukacja, 1 (117)*, 7-22; Giddens, A. (2007). *Socjologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN; Ledzińska, M., Czerniawska, E. (2011). *Psychologia nauczania. Ujęcie poznawcze*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN; Lončarić, D. (2011). To flourish, arm or fade away? Proactive, defensive and depressive patterns of self-regulated learning. W: I. Brdar (red.), *The human pursuit of well-being: A cultural approach* (ss. 175-189). New York, NY US: Springer Science + Business Media; Wieber, F., von Suchodoletz, A., Heikamp, T., Trommsdorff, G., Gollwitzer, P. M. (2011). If-then planning helps school-aged children to ignore attractive distractions. *Social Psychology, 42 (1)*, 39-47.

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Agata Złotogórska, Marta Molińska *TIK – TAK Technologie Informacyjno-Komunikacyjne – Tutoring, Aktywność, Komunikacja*

Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły

marzec, 2014 r.

TIK – TAK
Technologie Informacyjno-Komunikacyjne – Tutoring, Aktywność, Komunikacja

Marta Molińska, Agata Złotogórska
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Szkoła ma za zadanie:
- wyposażyć uczniów w podstawowe kompetencje, będące fundamentem dalszego wykształcenia
- przekazać wiedzę i znajomość faktów (uczniowie powinni poznać zasady dotyczące znanych im zjawisk oraz wykształcić umiejętności ich wykorzystania podczas wykonywania zadań, czy rozwiązywania problemów)
- kształtować postawy umożliwiające sprawne funkcjonowanie we współczesnym świecie
- rozwijać w uczniach kompetencje społeczne i indywidualne

Kompetencje społeczne	Kompetencje indywidualne
• umiejętności pracy zespołowej • kształtowanie postaw obywatelskich • szacunek dla kultury i tradycji własnego narodu • szacunek dla innych kultur • rozwój umiejętności społecznych (uczciwość, asertywność, wiarygodność, przedsiębiorczość, gotowość do uczestniczenia w kulturze)	• myślenie matematyczne • umiejętności językowe (związane zarówno z językiem ojczystym, jak i obcym) • kompetencje kreatywne • umiejętności selektywnego wykorzystania informacji • kompetencje informatyczne

Rysunek 1. Kompetencje społeczne i indywidualne. Opracowanie własne, na podstawie Haith i in. 2005).

Kompetencja komputerowa
to nie tylko sprawna obsługa komputera i poruszanie się po Internecie, korzystanie z gier i programów! Ale także:
- umiejętność wykorzystywania tych sprawności do realizacji innych zadań
- nauka selektywnego wyszukiwania informacji
- wykorzystywanie komputera i Internetu do rozwijania innych kompetencji, jak również do pogłębiania wiedzy z innych przedmiotów szkolnych

Kompetencja komputerowa to nie umiejętność gry na komputerze

Zadaniem nauczyciela jest :
- takie zaplanowanie i zorganizowanie procesu nauczania, gdzie wszystkie te cele mają swoje miejsce i są realizowane w odpowiednich proporcjach
- sięganie po **wiele różnorodnych narzędzi** (zarówno tych stworzonych z myślą o wspieraniu procesu edukacji jak i tych niezwiązanych z edukacją, ale mogących znaleźć swoje zastosowanie w procesie edukacji)
- wprowadzanie nowych technologii **stopniowo i spójnie ze wszystkimi obszarami edukacji**
- przedstawianie komputera dzieciom jako narzędzia służącego osiąganiu różnych celów

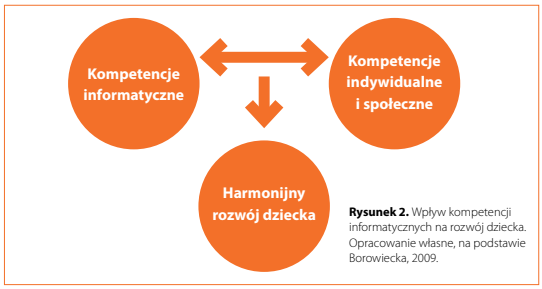

Rysunek 2. Wpływ kompetencji informatycznych na rozwój dziecka. Opracowanie własne, na podstawie Borowiecka, 2009.

Umiejętności informatyczne wyznaczają charakter procesów socjalizacji:
- współcześnie **dzieci często sprawniej posługują się komputerem** od swoich rodziców i nauczycieli
- dobra okazja do wspólnej socjalizacji osób młodszych i starszych (możliwość wymiany doświadczeń)
- sprzyjanie stabilizacji społecznej – to, co nowe, czego nośnikiem są pokolenia młodsze kontrolowane jest przez pokolenia starsze i stopniowo włączane w codzienność (kultura kofiguratywna)

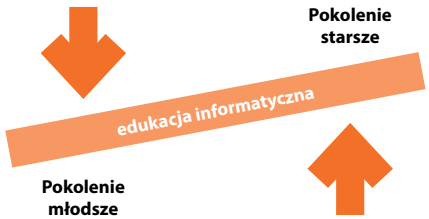

Rysunek 3. Rozwój kultury kofiguratywnej. Opracowanie własne, na podstawie Mead, 1978.

Narzędzia społecznościowe:
- rozwijają umiejętności interpersonalne u dzieci już od 6 roku życia
- kształtują umiejętność wyrażania własnego zdania oraz akceptacji punktu widzenia innych dzieci
- budują kompetencje językowe

Nazwa narzędzia	Przydatne funkcje w pracy z dziećmi
Moodle	• możliwość stworzenia własnego serwisu edukacyjnego dla uczniów • funkcja „lekcja", dzięki której można przedstawić treść zajęć na ekranie • funkcje „głosowanie" i „ankieta", które dają możliwość wyrażania własnego zdania i preferencji dzieci
Google +	• możliwość komunikacji nauczyciel-dziecko oraz dziecko-dziecko poza zajęciami szkolnymi, co wzbogaca kompetencje językowe, jak i interpersonalne • integracja uczniów między sobą, a także z nauczycielem
eTwinning	• możliwość współpracy między szkołami w Europie • obejmuje wszystkie szczeble edukacji, zatem może być użyteczny już w nauczaniu dzieci 6-letnich • możliwość tworzenia projektów, w których biorą udział zarówno uczniowie, jak i nauczyciele

Tabela 1. Popularne narzędzia społecznościowe przydatne w edukacji dzieci.

Programy rozwijające indywidualne umiejętności dzieci
1. Poszerzają wiedzę z zakresu j. polskiego, matematyki, przyrody i języków obcych
2. Oferują internetowe zabawy edukacyjne, malowanki i puzzle o różnym poziomie trudności
3. Doskonalą koordynację wzrokowo-ruchową oraz zdolności syntezy i analizy wzrokowej

Nazwa narzędzia	Przydatne funkcje w pracy z dziećmi
Akademia Khana	• możliwość rozwijania umiejętności matematycznych oraz humanistycznych • filmiki prezentujące zagadnienia z różnych dziedzin wiedzy
Gry internetowe	• szeroki wybór gier on-line • zadania o różnym poziomie trudności, które można dostosować do aktualnych umiejętności dziecka • atrakcyjna szata graficzna gier, możliwość wcielania się w różne postaci • możliwość organizowania turniejów międzyszkolnych za pomocą portali z grami on-line z różnych dziedzin
Hot Potatoes	• możliwość tworzenia zadań powtórzeniowych i ćwiczeń z różnych dziedzin, które dzieci mogą wykonywać po zrealizowaniu materiału • dziecko uzyskuje od razu informację zwrotną, program pokazuje liczbę prawidłowych i nieprawidłowych odpowiedzi

Tabela 2. Narzędzia rozwijające kompetencje indywidualne uczniów.

- **ewaluacja** aktualnego stanu wiedzy uczniów
- **rozwijanie** dotychczasowych kompetencji dzieci oraz **pomoc w przyswajaniu** nowych umiejętności
- ćwiczenie umiejętności **selektywnego i krytycznego** wyszukiwania informacji nt. nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych

- możliwość **zdobycia wiedzy od uczniów** nt. nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, dzielenie się tzw. nowinkami technologicznymi
- tworzenie **partnerskiej relacji** z nauczycielem podczas wspólnego użytkowania programu
- **wspólna nauka** języka technicznego, związanego z technologiami informacyjnymi

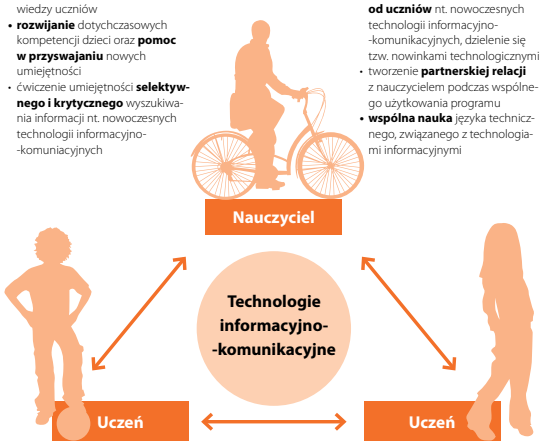

- **wyrażanie własnej opinii** poprzez możliwość głosowania
- rozwijanie umiejętności **akceptacji cudzego punktu widzenia**
- nauka współpracy poprzez **grupowe rozwiązywanie problemów** i wspólne uczestnictwo w projektach
- **pogłębianie zainteresowań**, przekazywanie innym dzieciom ciekawych dla nich informacji
- **nauka języka angielskiego oraz technicznego**

Rysunek 4. Pośrednicząca rola technologii informacyjno-komunikacyjnych w relacjach pomiędzy nauczycielem, a uczeniem oraz uczniów między sobą

Plakat przygotowny na konferencję pt. :„Dziecko 6-letnie w szkole: wyzwanie dla dziecka, rodziny i szkoły" współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
IBE entuzjaści edukacji
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Część 6

Wiedzieć więcej....

Joanna Matejczuk *Progi edukacyjne – klasy I–III ▸ klasy IV–VI: rola poradni we wsparciu nauczycieli*

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Gotowość szkolna: szanse i zagrożenia dla dziecka – tu problem się nie kończy ...
Gotowość szkolna
Klasy I-III
Przedszkole
... przed nami kolejne progi edukacyjne
MUSIMY ZADAĆ KOLEJNE PYTANIA:
• Jak o nich myśleć?
• Jak wokół nich pracować?
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
SZKOŁA
RODZICE
DZIECI
GOTOWOŚĆ DO ZMIANY
Gotowość do kolejnego przejścia
Gotowość szkolna
?
?
Szkoła ponadgimnazjalna
Gimnazjum
Klasy IV-VI
Klasy I-III
Przedszkole
Żłobek
C Z A S
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Rola poradni i dyrektorów we wsparciu nauczycieli
Uświadomienie nauczycielom problemu progów edukacyjnych = WSPÓLNY problem wszystkich nauczycieli
Zwrócenie uwagi na konieczność WSPÓŁPRACY
Dostarczenie narzędzi do myślenia o progach edukacyjnych
Pomoc w stworzeniu warunków do WSPÓLNEGO wypracowania w ramach danej szkoły kierunku i narzędzi pracy w kolejnych etapach edukacyjnych
Pomoc w dokonaniu refleksji nad przyjętymi metodami pracy
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
Myślenie z uwzględnieniem różnych PERSPEKTYW CZASOWYCH
Uwzględnienie przez NAUCZYCIELA różnych perspektyw w pracy z dzieckiem i klasą
Perspektywa krótkofalowa- realizuję „moje zadania"
Perspektywa na „dłuższe jutro" – przygotowuję do kolejnego etapu
Perspektywa długofalowa- wychowuję przyszłego dorosłego
... zatem:
• Nauczyciele powinni znać nawzajem swoje zadania i cele pracy (od czego wychodzę, z czego będę korzystał, do czego zmierzam)

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
Myślenie SYSTEMOWE
Instytucje i ludzie w środowisku lokalnym
Poradnie P-P
Dyrektor szkoły
Rada Pedagogiczna
Nauczyciele klas IV-VI
Nauczyciele klas IV
Nauczyciel klasy I-III
Rodzina
Dziecko

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
Myślenie DYNAMICZNE / ROZWOJOWE
Każdy etap jest kontynuacją poprzedniego etapu i preludium do następnego etapu
Gimnazjum
Klasy IV-VI
Klasy I-III
Przedszkole
... zatem:
Wspólnie realizujemy „większy" plan
„Stajemy na swoich ramionach", bo każdy etap to fundament kolejnych
Żaden nauczyciel nie pracuje w izolacji – zależność i wsparcie

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
Myślenie w kategoriach ZARZĄDZANIA PROCESEM wychowawczym
Na każdym etapie edukacyjnym przygotowujemy do większej samodzielności
„Działaj samodzielnie"
„Działaj w uzgodnieniu ze mną"
„Działaj w granicach wytyczonych przeze mnie
„Działaj za moim przyzwoleniem"
„Działaj tylko tak, jak Ci mówię"
Samoregulacja:
- Emocji
- Motywacji
- Działania

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
Myślenie w kategoriach ZARZĄDZANIA PROCESEM wychowawczym
Styl przewodzenia
„Działaj samodzielnie"
„Działaj w uzgodnieniu ze mną"
„Działaj w granicach wytyczonych przeze mnie
„Działaj za moim przyzwoleniem"
„Działaj tylko tak, jak Ci mówię"
Delegowanie
Wspieranie
Konsultowanie
Instruowanie

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
Myślenie w kategoriach ZARZĄDZANIA PROCESEM wychowawczym
„Działaj samodzielnie"
„Działaj w uzgodnieniu ze mną"
„Działaj w granicach wytyczonych przeze mnie
„Działaj za moim przyzwoleniem"
„Działaj tylko tak, jak Ci mówię"
Delegowanie
Wspieranie
Konsultowanie
Instruowanie
1. Niepewny Debiutant
2. Poszukujący Adept
3. Ostrożny praktyk
4. Samodzielny ekspert

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Progi edukacyjne – jak o nich myśleć?
Myślenie w kategoriach ZARZĄDZANIA PROCESEM wychowawczym
Etap edukacyjny 2
Etap edukacyjny 1
Próg 2
Próg 1
Próg 0
„Działaj samodzielnie"
„Działaj w uzgodnieniu ze mną"
„Działaj w granicach wytyczonych przeze mnie"
„Działaj za moim przyzwoleniem"
„Działaj tylko tak, jak Ci mówię"

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
Praca na danym etapie edukacyjnym
•Świadomość długiej perspektywy czasowej
•Gotowość do rozwijania samoregulacji – od prowadzenia za rękę do delegowania zadań, od roli debiutanta do roli eksperta
• Przygotowanie na wyzwania następnego progu
Praca między etapami edukacyjnymi
• Współpraca między nauczycielami– uwspólnienie celów i kierunków pracy
• Doceniania pracy we wcześniejszych etapach i korzystanie ze zdobytych wcześniej zasobów
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci
MYCIE
Dziękuję
www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Informacje ogólne

Zestaw 24 poradników pt.: *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela* został przygotowany w Zespole Wczesnej Edukacji Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie we współpracy z psychologami i pedagogami z Instytutu Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Poradniki obejmują dzieciństwo i dorastanie, podzielone na sześć etapów:

1. wczesne dzieciństwo: od narodzin do końca 3 roku życia dziecka
2. wiek przedszkolny czyli lata między 2/3 a 5/6 rokiem życia dziecka
3. wczesny wiek szkolny czyli lata między 5/6 a 8/9 rokiem życia dziecka
4. środkowy wiek szkolny czyli lata między 8/9 a 11/12 rokiem życia dziecka
5. wczesna faza dorastania czyli lata między 11/12 a 14/15 rokiem życia nastolatka
6. późna faza dorastania czyli lata między 14/15 a 19/20 rokiem życia nastolatka

Poradniki podzielono na cztery serie:

Seria I. Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania (tomy 1–6)
Dotyczy zagadnień związanych z przebiegiem prawidłowego rozwoju i najważniejszymi zadaniami oraz wyzwaniami rozwojowymi, jakie stają przed dzieckiem bądź nastolatkiem i jego otoczeniem na każdym etapie życia w okresie dzieciństwa i dorastania.

Seria II. Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania (tomy 1–6)
Dotyczy problemów opieki i wychowania dzieci i nastolatków, zwraca uwagę na kluczową rolę innych ludzi – dorosłych i rówieśników w procesie wychowania, na rolę rodziny i jej społecznego otoczenia, w tym instytucji (żłobka, przedszkola, szkoły) i mediów, wskazuje typowe problemy wychowawcze w kolejnych etapach dzieciństwa i dorastania

Seria III. Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania (tomy 1–6)
Dotyczy problemów kształcenia, w tym wczesnej edukacji, w środowisku naturalnym (rodzinnym) oraz instytucjonalnym (żłobek, przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne), zwraca uwagę na rolę mediów, jako nowego środowiska edukacyjnego, wskazuje na możliwość wykorzystania ich w procesie edukacji, omawia zadania osób dorosłych w procesie edukacji, szczególnie zadanie organizacji społecznego środowiska uczenia się

Seria IV. Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania (tomy 1–6)
Dostarcza informacji na temat warunków przeprowadzenia prawidłowego rozpoznania stanu rozwoju dziecka oraz oceny jakości fizycznego i społecznego otoczenia, omawia najważniejsze źródła zbierania informacji, opisuje wybrane narzędzia diagnostyczne, jakie mogą stosować rodzice, opiekunowie, wychowawcy i nauczyciele.

Odniesienie problemów opiekuńczych, wychowawczych i edukacyjnych do ich rozwojowego tła daje dorosłemu – rodzicowi, nauczycielowi, wychowawcy czy opiekunowi – możliwość przeanalizowania swoich działań nie tylko z perspektywy aktualnie rozwiązywanego problemu, ale również z perspektywy jego znaczenia w kontekście wcześniejszych osiągnięć dziecka, jak i kolejnych stojących dopiero przed nim zadań i wyzwań rozwojowych.

Oznacza to, iż dla dobra dziecka warto, by rozwiązywanie problemów opiekuńczych, wychowawczych i edukacyjnych było poparte zarówno wiedzą o prawidłowym przebiegu procesu rozwoju, jak i wiedzą pozwalającą na właściwe zdiagnozowanie problemu, przed którym stanął opiekun/ /wychowawca /nauczyciel czy rodzic dziecka lub nastolatka.

Tomy 1–6 we wszystkich czterech seriach uwzględniają także perspektywę instytucji i specjalistów w nich zatrudnionych, którzy na każdym z etapów rozwoju dziecka / nastolatka (wychowanka, ucznia) biorą udział w udzielaniu pomocy dziecku i jego rodzinie oraz otoczeniu społecznemu.

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Ulotka

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela

Redakcja: prof. dr hab. Anna I. Brzezińska

Podstawowa idea to spojrzenie na funkcjonowanie dzieci i nastolatków z perspektywy rozwojowej poprzez udzielenie odpowiedzi m.in. na takie pytania, jak:

- co dzieje się z dzieckiem w kolejnych okresach rozwoju?
- jak zmienia się odbiór świata i zachowanie?
- jakie są główne osiągnięcia rozwojowe w każdym kolejnym etapie dzieciństwa i dorastania?
- co wspiera, a co może zakłócać rozwój dziecka?
- jak otoczenie może zaspokajać podstawowe potrzeby rozwijającego się dziecka poprzez właściwą opiekę?
- jak zmienia się rola dorosłego w ciągu dzieciństwa i dorastania?
- na czym polega edukacja wspomagająca rozwój?
- dlaczego nie zawsze pomoc dziecku bywa skuteczna?
- ile samodzielności, a ile pomocy wymagają dziecko i nastolatek?
- jak uczyć dzieci i młodzież, by rozwijać ich ciekawość i twórcze myślenie oraz wzmacniać zaufanie do ludzi i uczyć współpracy?
- gdzie szukać informacji, gdy dziecko zachowuje się w sposób nietypowy?
- co robić, gdy dziecko nie radzi sobie w trudnych sytuacjach?
- jak monitorować proces rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania?

Przygotowana seria opisuje sześć etapów rozwojowych człowieka – od wczesnego dzieciństwa po późną fazę okresu dorastania.

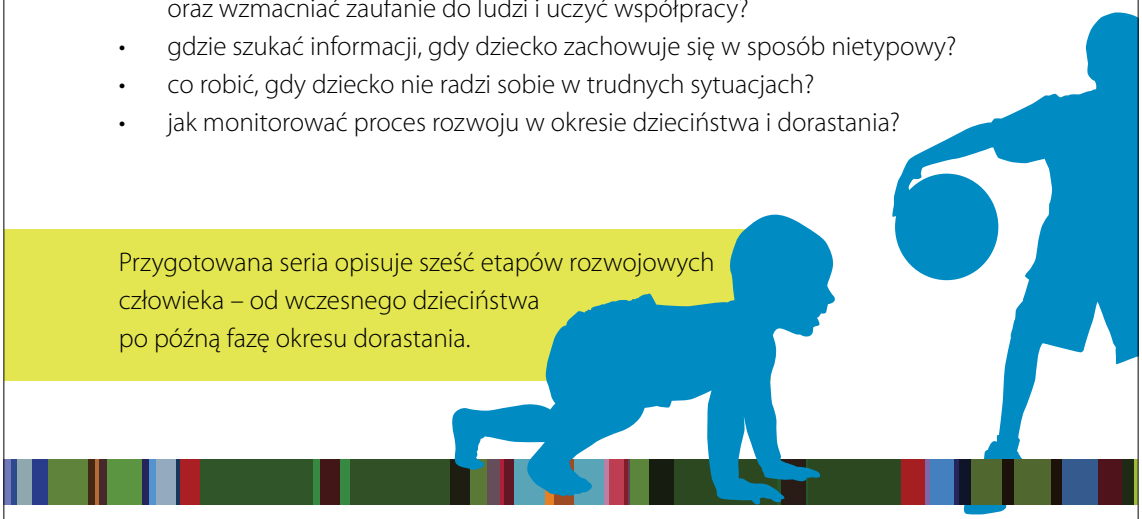

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Ulotka

Każdy okres życia dziecka i nastolatka opisany jest z trzech perspektyw

1. ROZWÓJ – przedstawia najważniejsze zmiany czyli „kamienie milowe" i najważniejsze osiągnięcia rozwojowe w danym okresie życia w obszarze fizycznym, emocjonalnym, intelektualnym i społeczno-moralnym. Pokazuje, jaką rolę w rozwoju odgrywają kontakty społeczne z dorosłymi, a jaką kontakty z rówieśnikami.

2. OPIEKA I WYCHOWANIE – omawia najważniejsze cele opieki i wychowania w kolejnych okresach życia. Wskazuje kierunek, w jakim powinno podążać wychowanie, tak aby jak najlepiej wspierać dziecko w rozwoju i jednocześnie umożliwiać mu efektywną adaptację w środowisku jego życia.

3. EDUKACJA – wskazuje formy edukacji z jednej strony dostosowane do możliwości uczniów w kolejnych etapach rozwoju, a z drugiej stawiające ich przed wyzwaniami i zachęcające do ich podejmowania, czyli poszerzające sferę ich aktualnego i najbliższego rozwoju.

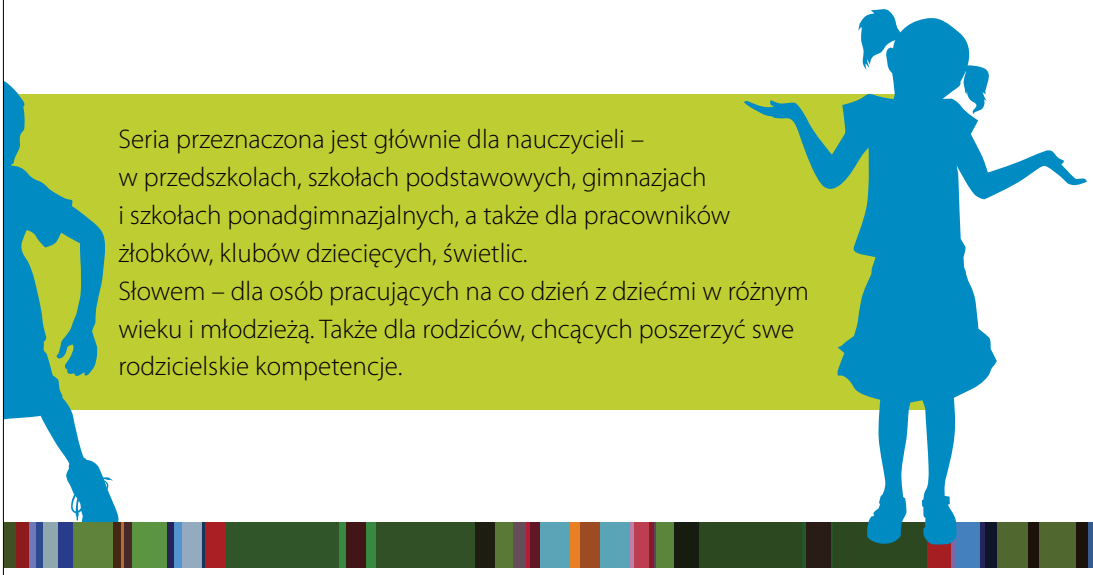

Seria przeznaczona jest głównie dla nauczycieli – w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, a także dla pracowników żłobków, klubów dziecięcych, świetlic.
Słowem – dla osób pracujących na co dzień z dziećmi w różnym wieku i młodzieżą. Także dla rodziców, chcących poszerzyć swe rodzicielskie kompetencje.

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Ulotka

Zapowiedź publikacji

Publikacja została przygotowana przez psychologów i pedagogów, pracowników czterech zespołów: Zespołu Wczesnej Edukacji Instytutu Badań Edukacyjnych, Instytutu Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Wszystkich autorów łączy interdyscyplinarne (z perspektywy psychologii, socjologii i pedagogiki), a jednocześnie systemowe i dynamiczne spojrzenie na rozwój, opiekę, wychowanie i edukację dzieci i młodzieży.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE entuzjaści edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Plakat

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela

Redakcja: prof. dr hab. Anna I. Brzezińska

Seria 18 KSIĄŻECZEK opisuje 6 etapów rozwoju człowieka – od wczesnego dzieciństwa po późną fazę okresu dorastania. Każdy etap życia dziecka i nastolatka opisany jest z trzech perspektyw.

wiek dziecka w latach	Rozwój przedstawia najważniejsze zmiany i osiągnięcia rozwojowe w obszarze fizycznym, emocjonalnym, intelektualnym i społeczno-moralnym; pokazuje, jaką rolę w rozwoju odgrywają kontakty społeczne z dorosłymi, a jaką kontakty z rówieśnikami	Opieka i wychowanie omawia cele opieki i wychowania i wskazuje kierunek, w jakim powinno podążać wychowanie, aby jak najlepiej wspierać dziecko w rozwoju i jednocześnie umożliwiać mu efektywną adaptację w środowisku jego życia	Edukacja wskazuje formy edukacji dostosowane do możliwości uczniów w kolejnych etapach rozwoju, a jednocześnie stawiające przed wyzwaniami i zachęcające do ich podejmowania, czyli poszerzające sferę ich aktualnego i najbliższego rozwoju
0–2/3	W pierwszych trzech latach życia kluczowym czynnikiem rozwoju dziecka jest jakość jego relacji z rodzicami / opiekunami. Jest ona punktem wyjścia dla kształtowania się wzorców poznawczo – emocjonalnych, które stanowią podstawę dla rozwoju kompetencji osobistych i w znacznej mierze wpływają na poziom realizacji zadań rozwojowych nie tylko w dzieciństwie.	Dobra opieka nad małym dzieckiem wyrasta z trafnego rozpoznawania jego potrzeb. Jeśli potrzeby są zaspokajane kontakt z opiekunem jest dla dziecka źródłem doświadczeń, dzięki którym zyskuje poczucie akceptacji i bezpieczeństwa, potrafi ufać innym i sobie oraz budować bliskie relacje z innymi ludźmi. Jednocześnie dziecko pozostaje osobą autonomiczną i staje się coraz bardziej odważne i samodzielne.	Małe dzieci poznają świat za pomocą zmysłów i ruchu, szybko dominujące stają się wzrok i słuch. Zdobywanie wiedzy o sobie i swoim ciele oraz otoczeniu jest głównie efektem samodzielnej eksploracji. Dostępność, bogactwo i różnorodność otoczenia dają możliwość rozwijania umiejętności w zakresie manipulacji i lokomocji, a w efekcie nabywania coraz bardziej złożonych kompetencji poznawczych i społecznych.
2/3–5/6	Dziecko „otwiera się ku światu" - w sensie eksplozji zainteresowania nim, jak i stawania się istotą uspołecznioną, coraz bardziej świadomą siebie i swoich działań oraz obecności innych. Uczy poruszać się między światem realnym a światem fantazji i zabawy, własnymi pragnieniami a potrzebami innych ludzi, własną wizją świata a sposobem myślenia innych ludzi.	Dziecko jest gotowe do podejmowania nowych działań, ale ma problem z rozgraniczaniem świata fantazji i rzeczywistego, z planowaniem działania i doprowadzaniem go do końca. Pomagają w tym zadania stawiane przez dorosłych oraz pomoc w ich spełnianiu. Dorosły musi jednak coraz bardziej wycofywać się z bezpośredniej pomocy. Samodzielność to podstawa rodzącej się u dziecka inicjatywy.	Dziecko w wieku przedszkolnym poznaje świat coraz bardziej systematycznie. Zadaje pytania, podejmuje próby sprawdzania, co i jak działa. Staje się gotowe do uczenia się pod kierunkiem innej osoby. Nadal nie potrafi samodzielnie planować działań ani organizować warunków ich realizacji. Dlatego zabawa jest nadal główną formą uczenia się wytrwałości i współpracy, osadza bowiem myślenie dziecka w realnej sytuacji.
5/6–8/9	Nabyte wcześniej ufność, poczucie autonomii i gotowość oraz chęć podejmowania nowych wyzwań, w połączeniu z rosnącą samodzielnością i potrzebą aktywności sprawiają, że dziecko jest gotowe do uczenia się pod kierunkiem nauczyciela w środowisku pozadomowym. Poszukuje nowych obszarów działania i czerpie radość nie tylko z podejmowanych inicjatyw, ale i z osiągania celu.	Najważniejszym zadaniem dorosłych – rodziców i wychowawców - jest stopniowe wprowadzanie dziecka w świat racjonalnych działań. Dzieje się to przez coraz szersze dzielenie się z nim własnym bogatym doświadczeniem, przede wszystkim w planowaniu działań i organizowaniu warunków ich realizacji oraz towarzyszenie dziecku w przeżywaniu sukcesów i wspieranie w doświadczaniu porażek.	Edukacja dziecka w wieku wczesnoszkolnym to stopniowe przechodzenie od nauki okazjonalnej do świadomego uczenia się. Może odbywać się tylko wtedy, gdy środowisko edukacyjne budzi ciekawość dziecka, motywuje do wysiłku, umożliwia samodzielne określanie, podejmowanie i rozwiązywanie problemów oraz stawia zadania, których rozwiązanie wymaga wysiłku intelektualnego i współpracy z innymi.
8/9–11/12	Środkowa część wieku szkolnego to jednocześnie ostatni okres dzieciństwa. To czas istotny z perspektywy kształtowania przekonań o własnej skuteczności w działaniu i myśleniu, ale również w relacjach z innymi. Korzystanie z sukcesem i przy uznaniu otoczenia z opanowanych nowych umiejętności tworzy podstawę dla rozwoju poczucia kompetencji.	Odnalezienie miejsca w grupie rówieśniczej i poczucie bycia akceptowanym pozwala dziecku budować pozytywny wizerunek siebie w oczach swoich i innych. Wsparcie rodziców i innych dorosłych, którzy uznają pojawiającą się autonomię myślenia i działania dziecka, a jednocześnie zapewniają mu poczucie bezpieczeństwa jest kluczowe dla jego prawidłowego rozwoju.	Istota edukacji szkolnej to tworzenie warunków do tego, by uczeń stopniowo przechodził od uczenia się pod kierunkiem nauczyciela do uczenia się samodzielnego. Do aktywnego uczestniczenia w procesie stawania się coraz bardziej samodzielnym niezbędne są różne strategie uczenia się. Sprzyja temu praca w zespole. Współpraca pozwala rozwijać poczucie kompetencji, sprawstwa oraz odpowiedzialności.
11/12–14/15	Wczesne dorastanie to zmaganie się z niestabilnością psychiki i odnajdywanie sposobu, często przez bunt, na bycie kimś wyrazistym. Ważna jest akceptacja zmieniającego się ciała i odnalezienie się w grupie rówieśników. Nastolatek potrzebuje, choć nie zawsze zdaje sobie z tego sprawę, wsparcia od dorosłych przez wskazanie wyraźnych granic i rozumienie jego młodzieńczego negatywizmu.	Definitywny koniec okresu dzieciństwa to przedpole dla rodzącej się dojrzałości. Nastolatek podejmuje próby sprawdzenia się w nowych rolach. Potrzebuje wsparcia dorosłych gotowych stawić czoła jego wybuchom gniewu, obrażaniu się, bezkrytycznemu zauroczeniu i brakowi dystansu do własnych decyzji. Wzmacnia się autonomia w stosunku do rodziców, ugruntowuje tożsamość grupowa.	W gimnazjum nauczyciel staje się przewodnikiem po świecie wiedzy i doradcą. Uczeń zaś staje się badaczem coraz bardziej świadomym tego, co, jak i w jakim celu bada. Zdobywa doświadczenia w zakresie wytwarzania pomysłów, poszukiwania, selekcji i przetwarzania informacji. Nauczanie w gimnazjum daje fundament pod cały dalszy proces uczenia się, rozwijanie pasji i zainteresowań oraz wybór drogi życiowej.
14/15–19/20	Nastolatki stawiają pierwsze kroki w świecie dorosłych, podejmują nowe role i zadania, w zgodzie z oczekiwaniami społecznymi. Pomyślny przebieg tego procesu wymaga dojrzałości psychicznej i społecznej oraz pomocy i opieki ze strony rodziców jako partnerów w tych próbach. Kluczowe jest mądre asystowanie młodemu człowiekowi w budowaniu wizji przyszłości i pomoc w początkach jej realizowania.	W późnej fazie dorastania następuje przejście od tożsamości grupowej do indywidualnej. Młodzież przygotowuje się do pełnienia nowych ról społecznych, tworzy projekt własnego życia. Ważną rolę nadal odgrywają relacje z dorosłymi oraz rówieśnikami. Tworzą oni przestrzeń dla dorastania, modyfikując swoje dotychczasowe role i zadania stosownie do potrzeb rozwojowych tego etapu życia.	Pod koniec dorastania wyzwaniem jest zaplanowanie własnej ścieżki rozwoju i przygotowanie się do podjęcia nowych ról społecznych, także do dalszego kształcenia. Dokonywane wybory to efekt aspiracji i zainteresowań, indywidualnych preferencji i nacisków otoczenia. Zadaniem nauczyciela jest wsparcie w odkryciu nowych pól zainteresowań i zdolności oraz towarzyszenie w pierwszych próbach realizacji ról i zadań dorosłości.

	0–2/3	2/3–5/6	5/6–8/9	8/9–11/12	11/12–14/15	14/15–19/20
Rozwój	Rozwój dziecka Wczesne dzieciństwo	Rozwój dziecka Wiek przedszkolny	Rozwój dziecka Młodszy wiek szkolny	Rozwój dziecka Środkowy wiek szkolny	Rozwój nastolatka Wczesna faza dorastania	Rozwój nastolatka Późna faza dorastania
Opieka i wychowanie	Opieka i wychowanie Wczesne dzieciństwo	Opieka i wychowanie Wiek przedszkolny	Opieka i wychowanie Wczesny wiek szkolny	Opieka i wychowanie Środkowy wiek szkolny	Opieka i wychowanie Wczesna faza dorastania	Opieka i wychowanie Późna faza dorastania
Edukacja	Wczesna edukacja dziecka	Edukacja przedszkolna	Edukacja wczesnoszkolna	Edukacja szkolna Środkowy wiek szkolny	Edukacja szkolna i pozaszkolna Wczesna faza dorastania	Edukacja szkolna i pozaszkolna Późna faza dorastania

Seria przeznaczona dla rodziców i nauczycieli w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, także dla pracowników żłobków, klubów dziecięcych, świetlic.
Publikacja przygotowana przez psychologów i pedagogów, pracowników czterech zespołów: Zespołu Wczesnej Edukacji Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie, Instytutu Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Wszystkich autorów łączy interdyscyplinarne, a jednocześnie systemowe i dynamiczne spojrzenie na rozwój, opiekę, wychowanie i edukację dzieci i młodzieży.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

http://eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek/

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – plan publikacji

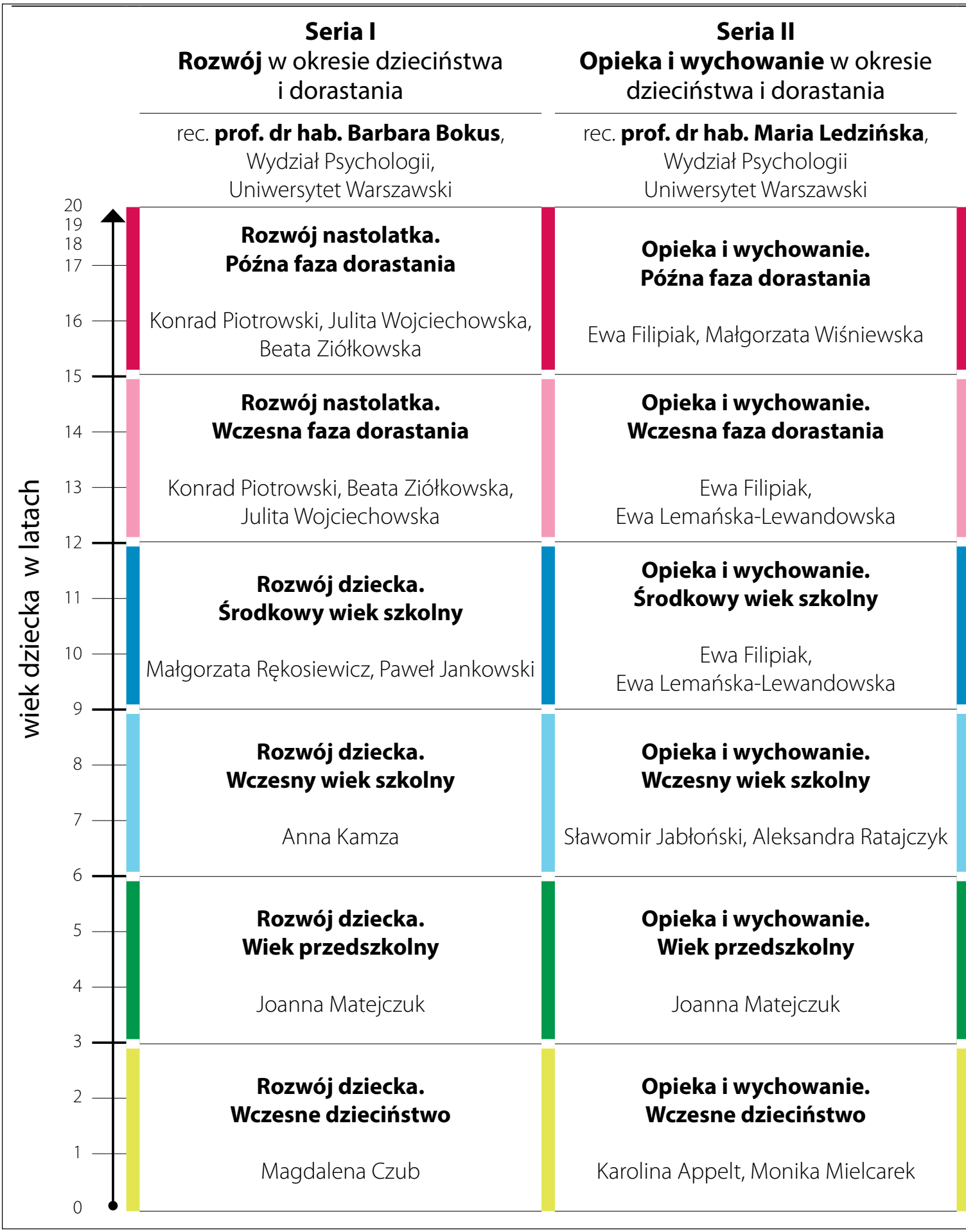

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych
Redakcja: prof. dr hab. Anna I. Brzezińska

Seria III **Edukacja** w okresie dzieciństwa i dorastania	**Seria IV** **Monitorowanie rozwoju** w okresie dzieciństwa i dorastania
rec. **prof. dr hab. Zbigniew Kwieciński**, Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu	rec. **prof. dr hab. Stanisław Kowalik**, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu
Edukacja szkolna i pozaszkolna: późna faza dorastania Ewa Filipiak, Goretta Siadak	**Rozpoznanie zasobów nastolatka i środowiska rozwoju. Późna faza dorastania** Marta Molińska, Aleksandra Kram
Edukacja szkolna i pozaszkolna: wczesna faza dorastania Ewa Filipiak, Adam Mroczkowski	**Rozpoznanie zasobów nastolatka i środowiska rozwoju. Wczesna faza dorastania** Aleksandra Kram, Marta Molińska
Edukacja szkolna: środkowy wiek szkolny Ewa Filipiak, Joanna Szymczak	**Rozpoznanie zasobów dziecka i środowiska rozwoju. Środkowy wiek szkolny** Małgorzata Rękosiewicz, Marta Molińska
Edukacja wczesnoszkolna Barbara Murawska	**Rozpoznanie zasobów dziecka i środowiska rozwoju. Wczesny wiek szkolny** Małgorzata Rękosiewicz, Aleksandra Kram
Edukacja przedszkolna Marta Molińska, Aleksandra Ratajczyk	**Rozpoznanie zasobów dziecka i środowiska rozwoju. Wiek przedszkolny** Aleksandra Ratajczyk, Monika Mielcarek
Wczesna edukacja dziecka Aleksandra Kram, Monika Mielcarek	**Rozpoznanie zasobów dziecka i środowiska rozwoju. Wczesne dzieciństwo** Monika Mielcarek, Aleksandra Ratajczyk

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Seria I. Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania

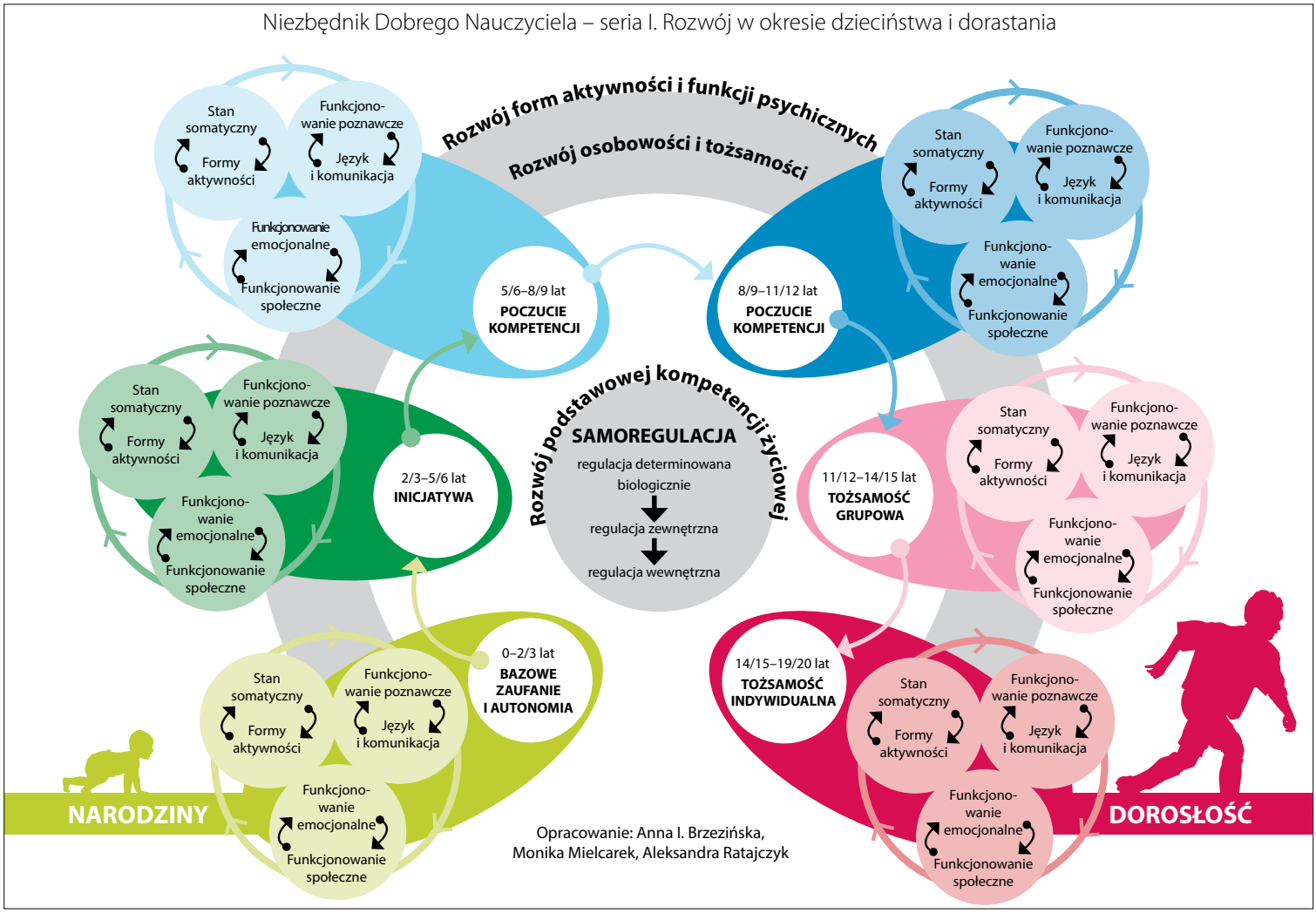

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Seria II. Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – seria II. Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania

Tom	1	2	3	4	5	6
Faza rozwoju	Wczesne dzieciństwo	Wiek przedszkolny	Wczesny wiek szkolny	Środkowy wiek szkolny	Wczesna faza dorastania	Późna faza dorastania
Wiek w latach	**0–2/3**	**2/3–5/6**	**5/6–8/9**	**8/9–11/12**	**11/12–14/15**	**14/15–19/20**
Miejsce	Dom/środowisko okołodomowe/ /żłobek	Dom/środowisko okołodomowe/ /przedszkole	Dom/szkoła podstawowa kl. I–III/ /środowisko okołoszkolne	Dom/szkoła podstawowa kl. IV–VI/środowisko pozaszkolne	Gimnazjum/środowisko pozadomowe i pozaszkolne/dom	Środowisko pozaszkolne/szkoła ponadgimnazjalna/dom
Obszary zadań/wyzwań rozwojowych	• uczenie się przyjmowania pokarmów stałych, kontrolowania ciała, osiąganie stabilności fizjologicznej • formowanie się relacji przywiązania • nabywanie zdolności do samoregulacji emocjonalnej • uczenie się chodzenia, manipulowania i mówienia • uczenie się różnic związanych z płcią i zasad zachowania • formowanie się prostych pojęć dotyczących rzeczywistości • rozwój języka – symboliczna funkcja języka i zabawa symboliczna	• doskonalenie sprawności fizycznych • fantazja, wyobraźnia i tworzenie • odkrycie granicy fikcja – rzeczywistość • uczenie się obcowania z rówieśnikami • pojawienie się zabaw i gier grupowych łączących fantazję z kooperacją • uczenie się rozróżniania dobra/ /zła oraz rozwijanie się sumienia i empatii • identyfikacja z własną płcią • odkrycie zasady stałości • opanowanie umiejętności klasyfikacji i kombinatoryki	• uczenie się odpowiedniej roli płciowej • rozwijanie się podstawowych sprawności szkolnych – czytania, pisania i liczenia • rozwijanie się pojęć naturalnych, niezbędnych w codziennym życiu • rozwijanie się sumienia, moralności, skali wartości • osiąganie podstaw niezależności osobistej • rodzi się samoświadomość i poczucie samoskuteczności • rozwijanie się postaw wobec grup i instytucji	• doskonalenie się myślenia, początki myślenia formalnego • rozwijanie się pojęć naturalnych i naukowych (efekt nauki szkolnej) • rozwijanie się kontroli nad emocjami • opanowywanie społecznej roli związanej z płcią • osiąganie nowych i bardziej dojrzałych związków z rówieśnikami obojga płci • uczestniczenie w różnych rolach w grupach rówiesniczych	• dojrzewanie fizyczne, skok pokwitaniowy • akceptowanie swej zmienionej fizyczności • osiąganie emocjonalnej niezależności od rodziców i innych dorosłych • wzrost kontroli nad emocjami • rozwijanie się sprawności intelektualnych i pojęć • powiększanie się pól eksploracji i wzrost częstości zachowań ryzykownych • przyswajanie zbioru wartości oraz systemu etycznego jako przewodnika dla zachowania	• indywidualizowanie się relacji z rówieśnikami • powstawanie głębokich, względnie trwałych przyjaźni • autonomia w stosunku do rodziców i innych dorosłych (także nauczycieli) • początki moralności postkonwencjonalnej • tożsamość dotycząca roli seksualnej • krystalizowanie się tożsamości osobistej • wybór i przygotowywanie się do zawodu/zajęcia • podstawy tożsamości zawodowej
Obszary opieki i wychowania	• dobra opieka nad małym dzieckiem wyrasta z trafnego rozpoznania jego potrzeb • jeśli potrzeby dziecka są zaspokajane, to kontakt z opiekunem jest źródłem doświadczeń, dzięki którym zyskuje poczucie akceptacji i bezpieczeństwa, potrafi ufać innym oraz budować bliskie relacje z innymi ludźmi • jednocześnie dziecko pozostaje osobą autonomiczną i staje się bardziej odważne w poznawaniu świata oraz samodzielne w zaspokajaniu swoich potrzeb	• dziecko jest gotowe do podejmowania nowych działań, ale ma problem z rozgraniczaniem świata fantazji od rzeczywistego, z planowaniem działania i doprowadzaniem go do końca • pomagają w tym zadania stawiane przez dorosłych oraz wsparcie okazywane przy ich wypełnianiu • dorosły musi jednak coraz bardziej wycofywać się z bezpośredniej pomocy • samodzielność w coraz to nowych obszarach działania to podstawa rodzącej się u dziecka inicjatywy	• ważnym zadaniem dorosłych – przede wszystkim rodziców i wychowawców – jest stopniowe wprowadzanie dziecka w świat racjonalnych działań • dzieje się to przez coraz szersze dzielenie się z nim własnym doświadczeniem, życiowym i zawodowym, przede wszystkim w planowaniu działań i organizowaniu warunków ich realizacji • ważne jest towarzyszenie dziecku w przeżywaniu sukcesów i wspieranie w doświadczaniu porażek oraz czas poświęcony na wyjaśniające rozmowy	• odnalezienie swojego miejsca w grupie rówieśniczej i poczucie bycia w niej akceptowanym pozwala dziecku budować pozytywny wizerunek siebie w oczach swoich i innych • nieodzowne jest wsparcie rodziców i wychowawców, którzy uznają wzrastającą autonomię myślenia i działania dziecka widoczną w poszerzaniu pola kontaktów z rówieśnikami w sytuacjach pozaszkolnych • w sytuacjach trudnych nadal konieczne jest zapewnianie dziecku poczucia bezpieczeństwa przez dorosłych	• definitywny koniec okresu dzieciństwa to przedpole dla rodzącej się dojrzałości i odpowiedzialności za swe postępowanie • nastolatek podejmuje próby sprawdzenia się w nowych rolach, często ryzykowne • potrzebuje wsparcia dorosłych gotowych stawić czoła jego wybuchom gniewu, obrażaniu się, bezkrytycznemu zauroczeniu i brakowi dystansu do własnych decyzji • wzmacnia się autonomia w stosunku do rodziców i nauczycieli oraz ugruntowuje tożsamość grupowa	• w późnej fazie dorastania, u progu dorosłości następuje przejście od tożsamości grupowej do indywidualnej • młodzież przygotowuje się do podjęcia i pełnienia nowych ról społecznych, zaczyna tworzyć projekt własnego życia • ważną rolę odgrywają relacje z nowymi – pozadomowymi i pozaszkolnymi – dorosłymi oraz rówieśnikami • tworzą oni odmienną od dotychczasowej przestrzeń dla całkowicie samodzielnego zaspokajania potrzeb rozwojowych tego etapu życia
Priorytet	**opieka**	**opieka/ /wychowanie**	**wychowanie/ /opieka**	**wychowanie**	**wychowanie/ /samowychowanie**	**samowychowanie**

Opracowanie: Anna I. Brzezińska, Magdalena Czub, Joanna Matejczuk

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Seria III. Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – seria III. Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania

Tom	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Etap edukacji	Wczesna edukacja	Edukacja przedszkolna	Pierwszy etap edukacji szkolnej	Drugi etap edukacji szkolnej	Trzeci etap edukacji szkolnej	Czwarty etap edukacji szkolnej
Faza rozwoju	Wczesne dzieciństwo	Wiek przedszkolny	Wczesny wiek szkolny	Środkowy wiek szkolny	Wczesna faza dorastania	Późna faza dorastania
Wiek w latach	**0–2/3**	**2/3–5/6**	**5/6–8/9**	**8/9–11/12**	**11/12–14/15**	**14/15–19/20**
Miejsce	Dom/żłobek/klubik	Dom/przedszkole	Szkoła podstawowa klasy I–III	Szkoła podstawowa klasy IV–VI	Gimnazjum	Szkoła ponadgimnazjalna
Cele kształcenia	• kształtowanie umiejętności poruszania się w przestrzeni fizycznej (lokomocja) • kształtowanie umiejętności posługiwania się przedmiotami (manipulacja) • kształtowanie umiejętności porozumiewania się niewerbalnego i werbalnego z otoczeniem (komunikacja)	• kształtowanie wyobraźni, poczucia inicjatywy i motywacji wewnętrznej • kształtowanie umiejętności niezbędnych do rozpoczęcia nauki w szkole • kształtowanie złożonych umiejętności porozumiewania się z otoczeniem	• kształtowanie poczucia kompetencji i wzmacnianie motywacji wewnętrznej • nauka podstawowych umiejętności szkolnych (czytanie, pisanie, liczenie) • nauka podstawowych umiejętności współpracy w grupie	• kształtowanie poczucia kompetencji, sprawstwa i odpowiedzialności • kształtowanie umiejętności samodzielnego uczenia się (indywidualnie i w zespole) • kształtowanie umiejętności uczenia się i współpracy z rówieśnikami	• transfer poczucia kompetencji, sprawstwa i odpowiedzialności na sytuacje pozaszkolne • kształtowanie myślenia problemowego/projektowego • kształtowanie umiejętności realizacji różnych ról w procesie uczenia się	• kształtowanie umiejętności samokontroli i samodyscypliny w zakresie uczenia się • kształtowanie umiejętności samokształcenia • kształtowanie kompetencji pracownika przyszłości, w tym budowania projektu własnego życia
	Kształtowanie kompetencji kluczowych (wg listy Strategii Lizbońskiej z roku 2000)					
	• budowanie podstaw kompetencji kluczowych	• budowanie zasad integracji podstawowych kompetencji kluczowych	• kształtowanie umiejętności korzystania z kompetencji kluczowych w typowych sytuacjach szkolnych	• kształtowanie umiejętności korzystania z kompetencji kluczowych w nietypowych sytuacjach szkolnych	• kształtowanie gotowości do transferu kompetencji kluczowych na sytuacje pozaszkolne	• kształtowanie umiejętności samodzielnego transferu kompetencji kluczowych na różne sytuacje
Metoda kształcenia	• swobodna eksploracja • zabawa spontaniczna • nauka okolicznościowa • naśladowanie dorosłego w sytuacji uczenia się	• eksperymentowanie • indywidualne i zespołowe zabawy z regułami i gry • udział w projektach • modelowanie zachowań dziecka w sytuacji uczenia się	• uczenie się we współpracy w parach i zespołach • udział w projektach wsparty zabawami i grami zespołowymi • identyfikowanie się dziecka z „nauczycielem"	• uczenie się we współpracy w toku rozwiązywania problemów • udział w projektach • poznawcze strategie uczenia się	• uczenie się indywidualne i w zespole przez rozwiązywanie problemów i konstruowanie projektów • metapoznawcze strategie uczenia się	• uczenie się indywidualne i w zespole w toku dyskusji • zespołowe konstruowanie i realizacja projektów • strategie zarządzania zasobami – własnymi i otoczenia
Rola nauczyciela	**opiekun → „instruktor"**	**„instruktor" → mediator**	**mediator → facylitator**	**facylitator → przewodnik**	**przewodnik → doradca**	**doradca → mentor**

Opracowanie: Anna I. Brzezińska, Monika Mielcarek, Aleksandra Ratajczyk

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela
Seria IV. Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela – seria IV. Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania

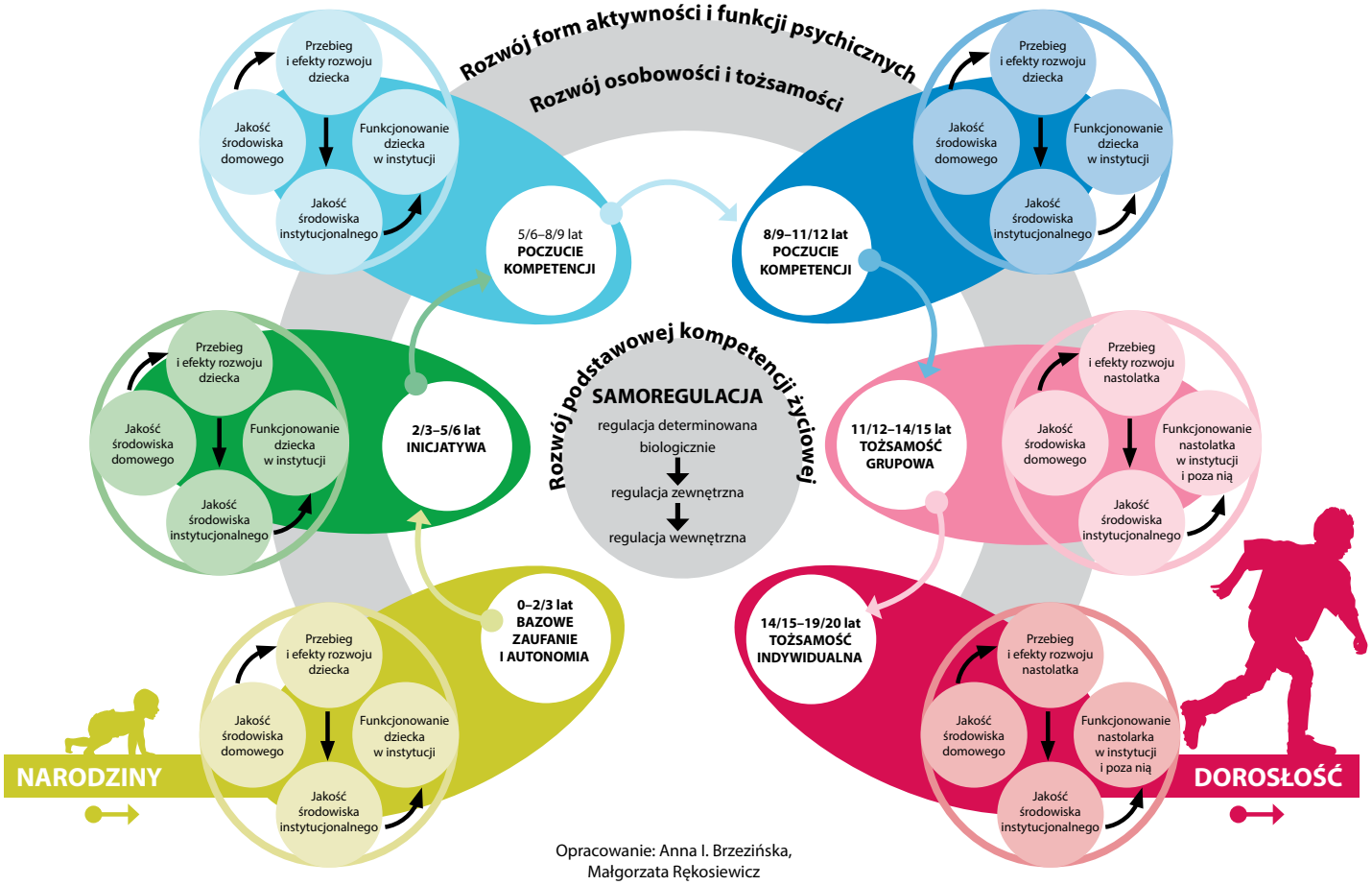

Opracowanie: Anna I. Brzezińska, Małgorzata Rękosiewicz

Seria IV. Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania – Narzędzia

Tom	**1**	**2**	**3**
Faza rozwoju	Wczesne dzieciństwo	Wiek przedszkolny	Wczesny wiek szkolny
Wiek w latach	**0–2/3**	**2/3–5/6**	**5/6–8/9**
Jakość środowiska domowego dziecka/nastolatka	Kwestionariusz dla rodziców: *sposoby wychowywania*	Kwestionariusz dla rodziców: *sposoby wychowywania*	Kwestionariusz dla rodziców: *sposoby wychowywania*
	Kwestionariusz dla rodziców: *domowa przestrzeń zabawy i nauki*	Kwestionariusz dla rodziców: *domowa przestrzeń zabawy i nauki*	Kwestionariusz dla rodziców: *domowa przestrzeń nauki*
	Kwestionariusz dla rodziców: *katalog zabawek*	Kwestionariusz dla rodziców: *katalog zabawek*	Obserwacja dziecka: *strategie korzystania z TIK*
	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w domu i wokół domu*	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w domu i wokół domu*	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w domu i wokół domu*
	Samoopis dorosłego: *środowisko społeczne dziecka*	Samoopis dorosłego: *środowisko społeczne dziecka*	Samoopis dorosłego: *środowisko społeczne dziecka*
	Kwestionariusz dla rodziców: *RAZEM*	Kwestionariusz dla rodziców: *RAZEM*	Kwestionariusz dla rodziców: *RAZEM*
Przebieg i efekty rozwoju dziecka/nastolatka	Dzienniczek obserwacji: *rozwój fizyczny dziecka*	Dzienniczek obserwacji: *rozwój fizyczny dziecka*	Dzienniczek obserwacji: *rozwój fizyczny dziecka*
	Obserwacja dziecka: *kompetencja komunikacyjna*	Obserwacja dziecka: *kompetencja komunikacyjna*	Obserwacja dziecka: *kompetencja komunikacyjna*
	Obserwacja dziecka: *regulacja emocji*	Obserwacja dziecka: *regulacja emocji*	Obserwacja dziecka: *regulacja emocji*
	Obserwacja dziecka: *termometr emocji*	Obserwacja/samoopis dziecka: *termometr emocji*	Samoopis dziecka: *termometr emocji*
	Obserwacja dziecka: *jak twórcze jest dziecko?*	Obserwacja dziecka: *jak twórcze jest dziecko?*	Obserwacja dziecka: *jak twórcze jest dziecko?*
	Obserwacja dziecka/wywiad z rodzicami: *rozwój poznawczy dziecka*	Obserwacja dziecka/wywiad z rodzicami: *rozwój poznawczy dziecka*	Obserwacja dziecka/wywiad z rodzicami: *rozwój poznawczy dziecka*
	Obserwacja dziecka/wywiad z rodzicami: *rozwój moralny*	Obserwacja dziecka/wywiad z rodzicami: *rozwój moralny*	Samoopis dziecka: *dylematy moralne*
	Obserwacja dziecka: *zaufanie i autonomia*	Obserwacja dziecka: *inicjatywa dziecka*	Obserwacja dziecka: *poczucie kompetencji dziecka*
Jakość środowiska instytucjonalengo dziecka/nastolatka	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w żłobku*	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w przedszkolu*	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w szkole*
	Pytania do namysłu: *klimat w żłobku*	Pytania do namysłu: *klimat w przedszkolu*	Pytania do namysłu: *klimat w klasie*
	Arkusz oceny: *ocena systemu żłobka*	Arkusz oceny: *ocena systemu przedszkola*	Arkusz oceny: *ocena systemu szkolnego*
	Kwestionariusz dla nauczycieli: *RAZEM*	Kwestionariusz dla nauczycieli: *RAZEM*	Kwestionariusz dla nauczycieli: *RAZEM*
Funkcjonowanie dziecka/nastolatka w instytucji			Obserwacja i samoopis: *motywacja uczenia się*
		Obserwacja dziecka: *strategie radzenia sobie w trudnych sytuacjach*	Obserwacja dziecka: *strategie radzenia sobie w trudnych sytuacjach*
	Obserwacja dziecka: *strategie adaptacji w żłobku/ klubiku*	Obserwacja dziecka: *strategie adaptacji w przedszkolu*	Obserwacja dziecka: *strategie adaptacji w szkole*
	Obserwacja dziecka: *dziecko w grupie*	Obserwacja dziecka: *dziecko w grupie*	Obserwacja dziecka: *dziecko w grupie*
	Obserwacja dziecka: *zadowolenie ze żłobka/klubiku malucha*	Obserwacja dziecka: *zadowolenie z przedszkola*	Obserwacja dziecka: *zadowolenie ze szkoły*
		Obserwacja dziecka: *aktywność i postępy w przedszkolu*	Obserwacja dziecka: *aktywność i postępy w szkole*
	Obserwacja dziecka: *dziecko w relacjach społecznych*	Obserwacja dziecka: *dziecko w relacjach społecznych*	Obserwacja dziecka: *dziecko w relacjach społecznych*
		Samoopis/obserwacja: *socjometria – gra*	Samoopis/obserwacja: *socjometria – gra*
	Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *gotowość dziecka do wejścia w nową instytucję*	Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *gotowość dziecka do wejścia w nową instytucję*	Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *gotowość dziecka do wejścia w nową instytucję*

4	5	6
Środkowy wiek szkolny	Wczesna faza dorastania	Późna faza dorastania
8/9–11/12	**11/12–14/15**	**14/15–19/20**
Kwestionariusz dla rodziców: *sposoby wychowywania*	Kwestionariusz dla rodziców: *sposoby wychowywania*	Kwestionariusz dla rodziców: *sposoby wychowywania*
Kwestionariusz dla rodziców: *domowa przestrzeń nauki*	Kwestionariusz dla rodziców: *domowa przestrzeń nauki*	Kwestionariusz dla rodziców: *domowa przestrzeń nauki*
Obserwacja dziecka: *strategie korzystania z TIK*	Obserwacja dziecka: *strategie korzystania z TIK*	Obserwacja dziecka: *strategie korzystania z TIK*
Pytania do namysłu dla rodziców: *fizyczne środowisko rozwoju*	Pytania do namysłu dla nastolatka: *fizyczne środowisko rozwoju*	Pytania do namysłu dla nastolatka: *fizyczne środowisko rozwoju*
Obserwacja dziecka: *pełnienie ról społecznych*	Obserwacja nastolatka: *pełnienie ról społecznych*	Obserwacja nastolatka: *pełnienie ról społecznych*
Kwestionariusz dla rodziców: *RAZEM*	Kwestionariusz dla rodziców: *RAZEM*	Kwestionariusz dla rodziców: *RAZEM*
Dzienniczek obserwacji: *rozwój fizyczny dziecka*	Dzienniczek samoobserwacji: *rozwój fizyczny nastolatka*	Dzienniczek samoobserwacji: *rozwój fizyczny nastolatka*
Obserwacja dziecka: *kompetencja komunikacyjna*	Obserwacja nastolatka: *kompetencja komunikacyjna*	Obserwacja nastolatka: *kompetencja komunikacyjna*
Obserwacja dziecka: *regulacja emocji*	Obserwacja nastolatka: *regulacja emocji*	Obserwacja nastolatka: *regulacja emocji*
Samoopis dziecka: *formy ekspresji emocji*	Samoopis nastolatka: *formy ekspresji emocji*	Samoopis nastolatka: *formy ekspresji emocji*
Obserwacja dziecka: *jak twórcze jest dziecko?*	Obserwacja/samoobserwacja: *jak twórczy jest nastolatek?*	Obserwacja/samoobserwacja: *jak twórczy jest nastolatek?*
Wywiad z rodzicami: *rozwój poznawczy dziecka*	Samoopis: *Rozwój poznawczy nastolatka; Lekcja wychowawcza – Okienka Johari*	Samoopis: *Rozwój poznawczy nastolatka; Lekcja wychowawcza – Okienka Johari*
Samoopis dziecka: *dylematy moralne*	Samoopis nastolatka: *dylematy moralne*	Samoopis nastolatka: *dylematy moralne*
Obserwacja dziecka: *poczucie kompetencji dziecka*	Samoopis: *tożsamość grupowa*	Samoopis: *tożsamość osobista*
Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w szkole*	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w szkole*	Arkusz oceny: *środowisko fizyczne w szkole*
Pytania do namysłu: *klimat w klasie*	Pytania do namysłu: *klimat w klasie*	Pytania do namysłu: *klimat w klasie*
Arkusz oceny: *ocena systemu szkolnego*	Samoopis: *nastolatek w społeczeństwie*	Samoopis: *nastolatek w społeczeństwie*
Kwestionariusz dla nauczycieli: *RAZEM*	Kwestionariusz dla nauczycieli: *RAZEM*	Kwestionariusz dla nauczycieli: *RAZEM*
Samoopis dziecka: *motywacja uczenia się*	Samoopis nastolatka: *motywacja uczenia się*	Samoopis nastolatka: *motywacja uczenia się*
Obserwacja dziecka: *strategie radzenia sobie w trudnych sytuacjach*	Obserwacja nastolatka: *strategie radzenia sobie w trudnych sytuacjach*	Obserwacja nastolatka: *strategie radzenia sobie w trudnych sytuacjach*
Obserwacja dziecka: *strategie adaptacji w szkole*	Obserwacja nastolatka: *strategie adaptacji w szkole*	Obserwacja nastolatka: *strategie adaptacji w szkole*
Obserwacja dziecka: *dziecko w grupie*	Obserwacja nastolatka: *nastolatek w grupie*	Obserwacja nastolatka: *nastolatek w grupie*
Samoopis: *samopoczucie dziecka w szkole*	Samoopis: *samopoczucie nastolatka w szkole*	Samoopis: *samopoczucie nastolatka w szkole*
Obserwacja dziecka: *aktywność i postępy w szkole*	Samoopis: *partycypacja społeczna gimnazjalisty*	Samoopis: *partycypacja społeczna ucznia szkoły ponadgimnazjalnej*
Obserwacja dziecka: *dziecko w relacjach społecznych*	Obserwacja nastolatka: *nastolatek w relacjach społecznych*	Samoopis: *nastolatek w relacjach społecznych*
Samoopis/obserwacja dziecka: *socjometria – gra*	Samoopis/obserwacja nastolatka: *socjometria – gra*	Samoopis/obserwacja nastolatka: *socjometria – gra*
Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *gotowość dziecka do wejścia w nową instytucję*	Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *gotowość nastolatka do wejścia w nową instytucję*	Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *gotowość nastolatka do startu w dorosłość*

Opracowanie: Anna I. Brzezińska, Małgorzata Rękosiewicz, Aleksandra Kram, Monika Mielcarek, Marta Molińska, Aleksandra Ratajczyk

Instytut Badań Edukacyjnych

Głównym zadaniem Instytutu jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych w rozwoju polityki i praktyki edukacyjnej. Instytut zatrudnia ponad 150 badaczy zajmujących się edukacją – pedagogów, socjologów, psychologów, ekonomistów, politologów i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych – wybitnych specjalistów w swoich dziedzinach, o różnorakich doświadczeniach zawodowych, które obejmują, oprócz badań naukowych, także pracę dydaktyczną, doświadczenie w administracji publicznej czy działalność w organizacjach pozarządowych.

Instytut w Polsce uczestniczy w realizacji międzynarodowych projektów badawczych, w tym PIAAC, PISA, TALIS, ESLC, SHARE, TIMSS i PIRLS oraz projektów systemowych współfinansowanych przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

www.eduentuzjasci.pl